

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**ULUSLARARASI VERGİ PLANLAMASI VE
TÜRKİYE UYGULAMALARI AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

MUHARREM ÇAKIR

**MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE BİLİM DALI**

ŞUBAT 2016

**ULUSLARARASI VERGİ PLANLAMASI VE TÜRKİYE UYGULAMALARI
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Muharrem ÇAKIR

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ŞUBAT 2016

Muharrem ÇAKIR tarafından hazırlanan “Uluslararası Vergi Planlaması ve Türkiye Uygulamaları Açısından Değerlendirilmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY~~ ~~ÇOKLUĞU~~ ile Gazi Üniversitesi Maliye Anabilim Dalında Maliye Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Hilmi ÜNSAL

Maliye Anabilim Dalı / Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Başkan: Doç. Dr. Tekin AKDEMİR

Maliye Anabilim Dalı / Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

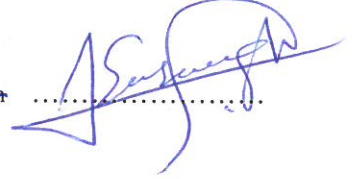
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Üye: Doç. Dr. O. Fatih SARAÇOĞLU

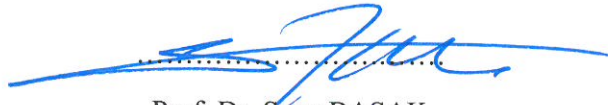
Maliye Anabilim Dalı / Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Tez Savunma Tarihi: 23 / 02 / 2016

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Suna BAŞAK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Muharrem ÇAKIR

23.02.2016

ULUSLARARASI VERGİ PLANLAMASI VE TÜRKİYE UYGULAMALARI
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Muharrem ÇAKIR

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Şubat 2016

ÖZET

Vergiler, şirketlerin iktisadi kararları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Küreselleşme olgusu altında daha fazla rekabet etmek isteyen şirketler vergilerin etkilerini azaltmak amacıyla iç pazarlardan dış pazarlara yönelmişlerdir. Bu da çok uluslu şirketlerin sayısının çoğalmasına neden olmuştur. Bu nedenle dünya çapında ekonomik işlerin işleyişinde çok uluslu şirketler büyük rol oynamaktadır. Çok uluslu şirketler, ana şirketler ile değişik ülkelerdeki birden fazla bağlı şirketler aracılığıyla faaliyetlerini sürdürmekte oldukları için etkin bir vergi planlamasına sahip olmaları gerekmektedir. Vergi planlaması ile çok uluslu şirketler karlarını yüksek vergi oranlı ülkelere, düşük vergi oranlı ülkelere kaydırarak veya kazançlarını düşük vergi oranlı ülkelerde oluşturarak vergi yüklerini azaltabilmektedir. Çalışmada vergi planlaması üzerinde durulmuş, şirketlerin vergi planlama araçlarını nasıl kullandığı ele alınmış ve Türkiye uygulamaları incelenmiştir. Söz konusu alanda değerlendirmeler yapılarak vergi planlaması araçlarının Türkiye uygulamalarında eksikler olduğu tespit edilmiş ve önerilere yer verilmiştir.

Bilim Kodu : 1120.2.083

Anahtar Kelimeler : Çok uluslu şirketler, uluslararası vergi planlaması, vergi planlaması, transfer fiyatlandırması, vergi cennetleri

Sayfa Adedi : 157

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Hilmi ÜNSAL

INTERNATIONAL TAX PLANNING AND EVALUATION OF TURKEY
APPLICATIONS
(M. Sc. Thesis)

Muharrem ÇAKIR

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
February 2016

ABSTRACT

Taxes have a significant impact on the economic decisions of companies. Companies that want more competition at the phenomenon of globalization, have turned to the foreign market from the internal market in order to reduce the impact of tax. This leads to an increase in the number of multinational companies. Therefore, multinational companies play a major role in the operation of worldwide economic affairs. Multinational companies should have effective tax planning to maintain economic activity through the parent company and several subsidiaries in different countries. With tax planning, multinational companies can reduce their tax burden by transferring profits from the high-tax-rate countries to low-tax-rate countries or creating earnings in low tax rate countries. In this study, it is focused on tax planning, discussed how the companies use tax planning tools and examined Turkey applications. Assestments of the field are carried out, shortcomings are determined in the application of tax planning tools in Turkey and suggestions are included.

Science Code : 1120.2.083

Key Words : Multinational companies, international tax planning, tax planning,
transfer pricing, tax havens

Page Number : 157

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Hilmi ÜNSAL

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, kıymetli tecrübelerinden yararlandığım danışmanım Doç. Dr. Hilmi ÜNSAL'a, yardımlarından dolayı Doç. Dr. Fatih SARAÇOĞLU, Arş. Gör. Zeynep YAROĞLU'na, gelir uzman yardımcısı Nilay SOLUĞAN'a ve manevi destekleriyle beni yalnız bırakmayan çok değerli ailem ve arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÇİZİLGELERİN LİSTESİ.....	xi
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

VERGİ PLANLAMASINA İLİŞKİN KAVRAMLAR

1.1.Genel Olarak İşletmelerde Vergi Planlaması.....	3
1.1.1. Vergi planlamasının tanımı	3
1.1.1.1. Mikro (bireysel) vergi planlaması	4
1.1.1.2. Makro vergi planlaması.....	6
1.1.2. İşletmelerde vergi planlaması.....	7
1.1.3. Vergi planlamasının gelişimi	8
1.1.4. Vergi planlamasını gerektiren nedenler.....	10
1.1.5. Vergi planlaması ilkeleri	10
1.1.6. Vergi planlamasının önemi.....	12
1.1.7. İşletmelerde vergi planlamasının tasnifi	13
1.1.8. Vergi planlamasının olumlu - olumsuz yönleri.....	15
1.1.8.1. Vergi planlamasının olumlu yönleri	16
1.1.8.2. Vergi planlamasının olumsuz yönleri	16
1.1.9. Vergi planlamasına benzer uygulamalar ve farklılıkları	16
1.1.9.1. Vergiden kaçınma	17

	Sayfa
1.1.9.2. Vergi kaçırma.....	18
1.1.9.3. Vergi yumuşatması	19
1.2. Uluslararası Vergi Planlaması	19
1.2.1. Uluslararası vergi planlamasının tanımı	20
1.2.2. Uluslararası vergi planlamasının aşamaları	22
1.2.3. Uluslararası vergi planlamasının amaçları	25

2. BÖLÜM

ULUSLARARASI VERGİ PLANLAMASI YÖNTEMLERİ VE TÜRKİYE UYGULAMALARININ İNCELENMESİ

2.1. Uluslararası Vergi Planlaması Yöntemleri	29
2.1.1. Örtülü sermaye.....	29
2.1.1.1. Uluslararası vergi hukukunda örtülü sermaye	30
2.1.1.2. Örtülü sermayeyi engellemeye yönelik kurallar	32
2.1.1.2.1. Maksimum borç miktarının belirlenmesi.....	33
2.1.1.2.2. Maksimum faiz miktarının belirlenmesi	34
2.1.1.3. Bazı ülkelerin örtülü sermayeyi engellemeye yönelik uygulamaları.....	35
2.1.2. Faaliyet yeri seçimi.....	36
2.1.2.1. Serbest bölgeler.....	36
2.1.2.1.1. Serbest bölgelerin tanımı ve amaçları	38
2.1.2.1.2. Serbest bölgelerin özellikleri	40
2.1.2.2. Teknoloji geliştirme bölgeleri.....	41
2.1.3. Transfer fiyatlandırması	43
2.1.3.1. Transfer fiyatlandırmasının tanımı	44
2.1.3.2. Transfer fiyatlandırmasının amaçları.....	46
2.1.3.3. Transfer fiyatlandırması ile ilgili düzenlemeler	48
2.1.3.3.1. Emsallere uygunluk ilkesi	49

	Sayfa
2.1.3.3.2. OECD rehberindeki transfer fiyatlandırması yöntemleri...	51
2.1.4. Vergi cennetleri	56
2.1.4.1. Vergi cennetlerinin tanımı	57
2.1.4.2. Vergi cennetlerinin özellikleri	58
2.1.5. Elektronik ticaret.....	61
2.1.5.1. Elektronik ticaretin tanımı ve özellikleri	62
2.1.5.2. Elektronik ticaretin vergilendirilmesi	66
2.1.6. Hibrit finansal araçlar	69
2.1.6.1. Hibrit finansal araçların tanımı	69
2.1.6.2. Hibrit finansal araçların vergilendirilmesi.....	70
2.1.7. Anlaşma alışverişi	71
2.1.8. Şirket birleşmeleri.....	74
2.1.9. Çift ırlanda sandviç hollanda	76
2.2. Agresif Vergi Planlamasını Önlemeye Yönelik Tedbirler	79
2.2.1. OECD tarafından alınan tedbirler	79
2.2.2. Avrupa birliği tarafından alınan tedbirler.....	82
2.2.3. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları	86
2.2.3.1. Milletler cemiyeti tarafından yapılan çalışmalar	88
2.2.3.2. OECD tarafından yapılan çalışmalar.....	89
2.2.3.3. Birleşmiş milletler tarafından yapılan çalışmalar	90
2.3. Türkiye Uygulamalarının İncelenmesi	91
2.3.1. Örtülü sermayeye ilişkin düzenlemeler.....	91
2.3.2. Serbest bölge yatırımları	92
2.3.3. Teknoloji geliştirme bölgeleri	95
2.3.4. Bölgesel teşvikler	97
2.3.5. Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı	98

Sayfa

2.3.6. Vergi cennetlerine ilişkin düzenlemeler	100
2.3.7. Şirket birleşmelerine ilişkin düzenlemeler	102
2.3.8. Kontrol edilen yabancı kurum kazancı	104
2.3.9. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları	107

3. BÖLÜM**ULUSLARARASI VERGİ PLANLAMASI VE TÜRKİYE UYGULAMARI
AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

3.1. Şirketlere Sağladığı Avantajlar Açısından Değerlendirilmesi.....	111
3.2. Vergi Gelir Kayıpları Açısından Değerlendirilmesi.....	113
3.3. Örtülü Sermaye Açısından Değerlendirilmesi.....	115
3.4. Serbest Bölgeler Ve Teknoparklar Açısından Değerlendirilmesi	117
3.5. Transfer Fiyatlandırması Açısından Değerlendirilmesi.....	119
3.6. Vergi Cennetleri Açısından Değerlendirilmesi	123
3.7. Elektronik Ticaret Açısından Değerlendirilmesi	129
3.8. Hibrit Finansal Araçlar Açısından Değerlendirilmesi.....	130
3.9. Şirket Birleşmeleri Açısından Değerlendirilmesi	131
3.10. Türkiye’de Vergi Planlamasını Engelleyen Faktörler	134
SONUÇ VE ÖNERİLER	137
KAYNAKLAR.....	145
ÖZGEÇMİŞ	157

ÇİZİLGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 1.1. Bazı Ülkelerde Kurumların Efektif Vergi Oranları.....	28
Çizelge 2.1. Borçlanma ve Öz Kaynak Gösterimi	30
Çizelge 2.2. Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerdeki Serbest Bölgelerin Listesi.....	38
Çizelge 2.3. Bazı Önemli Teknoparklar	43
Çizelge 2.4. Şirketlerin Transfer Fiyatlandırması Uygulama Amaçları	47
Çizelge 2.5. Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yönteminin Güçlü-Zayıf Yönleri	53
Çizelge 2.6. Yeniden Satış Fiyat Yönteminin Güçlü-Zayıf Yönleri	54
Çizelge 2.7. Maliyet Artı Yönteminin Güçlü-Zayıf Yönleri	55
Çizelge 2.8. Vergi Cenneti Ülkelerin Listesi.....	59
Çizelge 2.9. Türkiye’de Serbest Bölgeler ve Kuruluş Yılları.....	93
Çizelge 2.10. Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Sağlanan Destekler	98
Çizelge 2.11. Yürürlükte Bulunan Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları..	108
Çizelge 3.1. Kurumlar Vergisinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı	114
Çizelge 3.2. Kurumlar Vergisinin GSYİH İçindeki Payı	114
Çizelge 3.3. İki Şirketin Birleşmesinin Vergiye Etkisi	132

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. Vergi Planlaması Aşamaları.....	4
Şekil 1.2. Vergi Planlamasının Tasnifi	13
Şekil 2.1. Basit Bir E-Ticaret Uygulaması	65
Şekil 2.2. Hibrit Finansal Yapılanma.....	71
Şekil 2.3. Çift İrlanda Sandviç Hollanda.....	76
Şekil 2.4. Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde Yer Alan Toplam Firma Sayısı	95
Şekil tablosu ögesi bulunamadı.	

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen metin
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devleti
AOI	Apple Operations International
Ar-Ge	Araştırma ve Geliştirme
ASI	Apple Sales International
BEPS	Base Erosion and Profit Shifting (Matrah Aşındırma ve Kar Aktarımı Projesi)
Br.	Birim
FOB	Free On Board
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IFA	International Fiscal Association
IRS	International Revenue Service (İç Gelir İdaresi)
KDV	Katma Değer Vergisi
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TL	Türk Lirası
TTK	Türk Ticaret Kanunu
vb.	ve benzeri

GİRİŞ

Devletlerin kamu hizmetlerinin finansmanını karşılamada etkin rol oynayan vergiler, şirketlerden önemli miktarda nakit çıkışına neden olmaktadır. Günümüzde tüketici taleplerinin arttığı ve çeşitlendiği göz önünde bulundurulduğunda vergilerin, şirketlerin iktisadi faaliyetleri üzerinde olumsuz etkiler yarattığı görülmektedir. Bu nedenle artan rekabet ortamında çok uluslu şirketler vergi yüklerini azaltmak amacıyla bazı politikalar izlemektedir. Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler daha çok vergi kaçırma gibi yöntemleri seçerken büyük ölçekli şirketler vergi planlaması aracılığıyla verginin olumsuz etkisini azaltmak istemektedir. Efektif vergi oranını azaltmak isteyen şirketler başta transfer fiyatlandırması ve örtülü sermaye olmak üzere çeşitli yöntemlerle kazançlarını yüksek vergi oranlı ülkelere düşük vergi oranlı ülkelere aktararak vergi yüklerini azaltmaktadır.

Kayıtdışı ekonominin varlığı, vergilerin nakit çıkışına neden olması ve buna bağlı olarak yatırım ve tasarrufların azalmasından dolayı şirketler vergi planlamasına ihtiyaç duymaktadır. Vergi planlaması ile yatırım ve tasarruflarına yön verebilen şirketler daha geniş pazarlara ulaşarak karlarını artırmaktadır. Ayrıca vergi planlaması yapan şirketler hem vergi yüklerini azaltmakta hem de planlama yaparak krizlere daha iyi direnebilmekte ve fırsatları daha iyi değerlendirebilmektedir.

Vergi planlaması, mikro vergi planlaması ve makro vergi planlaması olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Vergi planlaması ile şirketler ülkelerin yasal boşluklarından yararlanarak vergi yüklerini azaltma çabası içerisinde. Devletler ise vergi planlaması ile kamu gelirlerini artırmak istemektedir. Şirketler tarafından yapılan vergi planlaması ile devletler kendi mevzuatlarındaki yasal boşlukları öğrenerek çeşitli önlemler almakta ve bir takım sınırlamalar getirmektedir. Ancak teknolojinin gelişmesi ve ekonomik koşulların kolayca değişmesi her geçen gün yeni bir vergi planlaması yönteminin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle son yıllarda bilişim sektöründe yaşanan gelişmeler, ulaşım maliyetlerinin azalması elektronik ticareti ön plana çıkarmaktadır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde vergi planlaması ve uluslararası vergi planlaması tanımlanacak, vergi planlamasının aşamaları ile ilkeleri anlatılacak ve vergi planlamasının olumlu-olumsuz yönleri ele alınacaktır.

İkinci bölümde, şirketlerin kullanmış oldukları uluslararası vergi planlaması yöntemleri ve Türkiye uygulamaları incelenecektir.

Üçüncü bölümde ise vergi planlaması yöntemlerinin şirketler tarafından nasıl kullanıldığı açıklanacak ve değerlendirmeler yapılarak söz konusu alandaki sorunlara getirilebilecek çözüm önerilerine yer verilecektir.

1. BÖLÜM

VERGİ PLANLAMASINA İLİŞKİN KAVRAMLAR

1.1.Genel Olarak İşletmelerde Vergi Planlaması

1.1.1. Vergi planlamasının tanımı

Vergi planlaması, bir takvim yılında maksimum vergi avantajı sağlayacak veya minimum vergi ödemeyi mümkün kılacak şekilde, vergisini zamanında ve eksiksiz olarak tahakkuk ettirip ödeyen mükellefler tarafından bilinçli ve ihtiyatlı olarak tasarlanan, geçmişten ve geleceğe yönelik olarak tahmin edilen genel işlemler, faaliyetler, düzenlemeler ve araştırma çabaları olarak belirtilmektedir¹. Bir başka tanıma göre ise vergi planlaması, mükelleflerin üzerindeki vergi yükünü azaltmak amacıyla, vergi sisteminin izin verdiği sürece muafiyet, indirim, istisna, vergi teşvik ve imtiyazlarından maksimum düzeyde yararlanmak olarak ifade edilmektedir.²

Etkin vergi planlaması ile vergi minimizasyonu aynı anlamda kullanılmakla birlikte Scholes ve Wolfson'a göre bu iki terim farklı kavramlar olarak kullanılmaktadır. Scholes ve Wolfson'a göre vergi minimizasyon stratejilerinin uygulanması vergi dışı maliyetler doğurabilir. Bu da işletmeler tarafından istenmeyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle etkin vergi planlaması, vergi yükünü minimum seviyeye düşürmek değil vergi sonrası karlılığı maksimum kılmak olarak ifade edilebilir.³

Vergi planlaması ile karıştırılmaması gereken bir diğer kavram ise vergi planıdır. Vergi planlaması, işletme için uygun vergiyi ödemek amacıyla yapılan çabaları, prosedürleri ve tasarımları kapsayan belirli bir süreci ifade eden genel işlemler olarak belirtilirken; vergi planı, belirli ve özel amaçlara ulaşmak için vergi sorunlarına ve stratejilerine odaklanan daha geniş personel ve iş planı içindeki bir

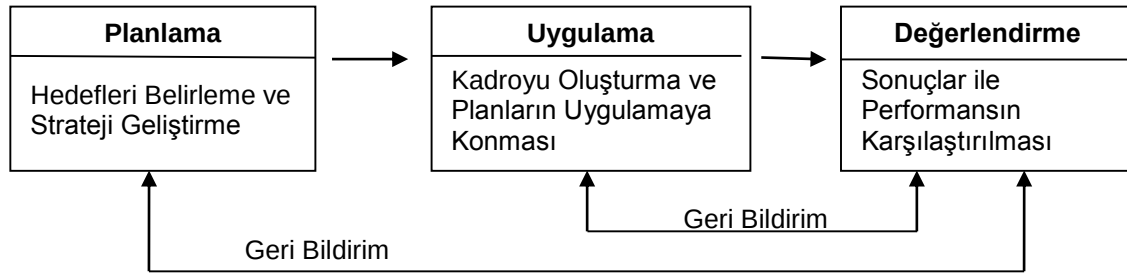
¹ Amadasun, A.B. and Igbinsosa, S.O. (2011). Strategies For Effective Tax Planning. *Franklin Business & Law Journal*, Issue (2), 53.

² Bala, S.K. (2007). Tax Planning in Business: Bangladeshi Perspective. *Social Science Research Network Working Paper Series*, E62,5.

³ Scholes, M., Wolfson, M., Erickson, M., Maydew, E. and Shevlin, T. (2005). *Taxes and Business Strategy A Planning Approach*, Pearson Prentice Hall, Third Edition, New Jersey, 3.

hareketi ifade etmek için kullanılmaktadır.⁴ Örneğin; işletmenin amacı vergi indirimlerinden daha fazla yararlanmak olduğu ifade edilirse vergi planı kavramı karşımıza çıkmaktadır. Ancak vergi indirimlerinden yararlanmak için hangi belgelerin gerektiği, harcamaların nerelere ve ne miktarda yapılacağı, yatırım miktarları ve türleri ile istihdam sayısı gibi unsurların göz önünde bulundurulması ve bu doğrultuda hareket edilmesi vergi planlaması olarak ifade edilmektedir.

Vergi planlaması genel olarak üç aşamada oluşmaktadır. Birinci aşamada vergileme programları planlanmakta, ikinci aşamada planlamalar uygulanmakta ve son aşamada sonuçlar değerlendirilmektedir.⁵

Şekil 1.1. Vergi Planlaması Aşamaları

Kaynak: Demir, a.g.e. s. 34.

Vergi planlaması, bireyler veya işletmeler tarafından yapılabileceği gibi devlet tarafından da yapılabilmektedir. Bireyler veya işletmeler tarafından yapılan vergi planlaması mikro vergi planlaması olarak adlandırılırken; devlet tarafından yapılan vergi planlaması makro vergi planlaması olarak ifade edilmektedir.

1.1.1.1. Mikro (bireysel) vergi planlaması

Mikro vergi planlaması, mükelleflerin ve vergi sorumlularının iktisadi ve mali imkanlarıyla ödemeleri gereken vergi arasındaki ilişkiyi belirlemeleri, yasalara aykırı olmayacak şekilde yapılan faaliyet ve uygulamalarla ödenmesi gereken vergi

⁴ Amadasun, a.g.e., 53.

⁵ Demir, V. (2014). *Büyük Kobi'de Uluslararası Vergi Planlaması*. Kobi Girişim, 34.

tutarını asgari düzeye indirme çabalarıdır.⁶ Mikro vergi planlaması ile mükellefler, farklı yollarla yasal sınırlar çerçevesinde vergi yüklerini azaltabileceklerdir.⁷

Verginin işletmeler için bir maliyet unsuru olduğu ve karı arttırmak için vergi maliyetlerinin azaltılması gerektiğinden işletmeler için planlama ihtiyacı doğmaktadır. Bu amaçla işletmeler önce daha az vergi ödemeyi gerektirecek davranışları araştırmakta ve ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda en uygun alternatifi belirleyerek vergi planlaması yapmaktadırlar.⁸

Planlı bir vergi yönetimi yapan işletmeler mal ve hizmet satımında daha esnek politikalar izleme fırsatı bulmakta, krizlere daha iyi direnebilmekte ve rakiplerine göre daha avantajlı duruma gelmektedirler. Ancak vergi planlaması, muhasebenin çok ötesinde bir uzmanlık gerektirdiğinden, yüksek vergi oranlı ülkelerdeki işletmelerin, deneyimli ve profesyonel bir yardım almadan vergi planlamasından yarar sağlanması son derece zordur.⁹

İşletmeler açısından vergi planlaması, işletmelerin vergiye karşı tepkilerinin ve uyum sağlama süreçlerinin, vergi mevzuatının çizdiği sınırlar içinde yönetimi yoluyla, vergi yükünün en aza indirilmesi amacına yönelik olarak uygulanan bir vergi sağlama tasarrufu yöntemidir.¹⁰

Mikro vergi planlaması ile gerçek kişiler de vergi yüklerini azaltabilmektedir. Bu noktada bireysel vergi planlaması ortaya çıkmaktadır. Bireysel vergi planlaması, gerçek kişilerde olduğu gibi işletmeler açısından da anlam ifade eden ve kurumsal sosyal sorumluluğun ortaya çıkarılmasında çok önemli işlevi olan bir süreçtir. Bu sürecin vergi yükünün minimize edilmesi ve verginin minimize edilmesi olmak üzere iki yönü bulunmaktadır.¹¹

⁶ Akdoğan, A. (2011). *Kamu Maliyesi*. ÖzBaran Ofset Matbaacılık, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 14. Baskı, Ankara, 191.

⁷ Saraçoğlu, F. (2004). *İşletmelerin Vergilendirilmesi ve Kurumlaşma*. Martı Kitap ve Yayınevi, Ankara, 35.

⁸ Karadağ, a.g.e., 705-706.

⁹ Edizdoğan, N., Çetinkaya, Ö. ve Gümüş E. (2013). *Kamu Maliyesi*. Ekin Yayınevi, Bursa, 226.

¹⁰ Oktar, C. (2004). *İşletmelerde Vergi Planlaması ve Türkiye Örneği*. Filiz Kitabesi, İstanbul, 8.

¹¹ Eroğlu, O. (2014). *Kurumlar Vergisinde Vergi Planlaması*. Ekin Yayınevi, Ankara, 5.

1.1.1.2. Makro vergi planlaması

Çalışmanın konusu mikro vergi planlaması olduğu için makro vergi planlaması kısaca anlatılacak olup ilerleyen bölümlerde bu konuya yer verilmeyecektir. İşletmeler açısından bir maliyet unsuru olan vergi, devletin en önemli geliri olarak dikkat çekmektedir. Devletin kamu hizmetlerinin finansmanını yeterli bir şekilde karşılayabilmesi için vergileri eksiksiz ve zamanında toplaması gerekir. Bu nedenle nasıl ki işletmeler vergi yükünü asgari düzeye indirmek amacıyla vergi planlamasına başvuruyorsa, devletlerde gelir düzeylerini arttırmak amacıyla vergi planlaması yapmaktadırlar.

Tanım olarak makro vergi planlaması, devlet tarafından ihtiyaç duyulan finansın en uygun kaynaklardan sağlanmasının yanısıra toplumun yaklaşımlarını, tavır ve davranışlarını dikkate almak suretiyle, verginin konulma amaçlarına uygun olarak maksimum hizmeti sağlayacak şekilde vergi uygulanmasının gerçekleştirilmesidir.¹²

Makro vergi planlaması; kanunların hazırlanması, yasalaşması, uygulanması ve denetim ile vergilerin başarılı bir şekilde hayata geçirilmesine kadar geniş yelpazedeki birçok faaliyeti kapsar. Ayrıca makro vergi planlaması, dünya ekonomisindeki gelişmelerin de dikkate alınmasını gerektirir.¹³

İşletmelerin vergi matrahını aşındırmalarını önlemeye yönelik bir takım işletme ile ilgili olmayan harcamaların matrahtan indirilmesine izin verilmemesi, işletme karının düşük vergi uygulayan ülkelere kaymasını önleyici transfer fiyatlandırması, kontrol edilen yabancı kurum kazancı gibi müesseselerden yararlanılması devlet açısından başvurulmuş vergi planlaması stratejilerindendir.¹⁴

Vergi planlaması bireyler açısından olduğu kadar devlet açısından da önemlidir. Vergilerin düzenli ve tam olarak ödenmesi, yatırımlar yapılarak yeni istihdam alanlarının oluşturulması ve toplum refahının yükselmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle devlet tarafından vergi planlaması, ülke çapında vergilerin düzenli ve tam

¹² Akdoğan, a.g.e., 192.

¹³ Yılmaz, G.A. (2009). *Kamu Maliyesi*. Türkmen Kitabevi, İstanbul, s. 164.

¹⁴ Eroğlu, a.g.e., 6.

olarak toplanması iken; birey açısından ise yasal sınırlar çerçevesinde vergilerin asgari düzeyde ödenmesidir.¹⁵

1.1.2. İşletmelerde vergi planlaması

Ulaşım ve iletişim maliyetlerinin azalması, ticaret sınırlarının kaldırılması, teknolojik gelişmeye bağlı olarak üretim kapasitesinin artması, dijital ekonominin ortaya çıkması, Dünya Ticaret Örgütü tarafından yürütülen uluslararası ticaret kuralları sisteminin uygulanması ve çok taraflı ticaret anlaşmalarının yapılması gibi unsurlar küreselleşme sürecini hızlandırmıştır¹⁶. Yaşanan bu küreselleşme süreci ile birlikte uluslar arasındaki sınırların önemi kaybolmuş ve uluslararası kurumsal faaliyetlerin hareketliliği artmıştır.¹⁷

Özellikle küreselleşme ile birlikte rekabetin hızla arttığı günümüzde işletmeler diğer işletmelere karşı üstünlük sağlamak için bir takım faaliyetlerde bulunmakta ve önemli miktarlarda vergisel avantajlardan yararlanmaktadır. Böylelikle işletmeler vergi planlaması ile verginin iktisadi faaliyetler üzerindeki olumsuz etkisini azaltmaktadır. Ayrıca yüksek vergi yüklerine sahip olan işletmeler vergi planlaması aracılığıyla vergi yüklerini azaltmaktadır.¹⁸

Genel olarak vergileme ile bireylerin gelirleri doğrudan özel karşılık bulmadan kamuya aktarılmaktadır. Vergi sonrası gelir, vergi oranlarına ve vergi sisteminin etkinliğine bağlıdır. Bu gelir mükelleflerin hayat standartlarını düzenlemekte ve iş için fırsatlar oluşturmaktadır.¹⁹ Hayatlarını önemli derecede etkileyecek olan bu durum karşısında mükellefler, vergi sonrası gelirlerini arttırabilmek için vergi kaçakçılığını ya da vergiden kaçınmayı tercih edebilmektedirler. Bununla birlikte

¹⁵ Uğur ve Kömürcüler, *a.g.e.*, 32.

¹⁶ Treasury, H.M. and Revenue, H.M. & Customs. (2014). *Tackling Aggressive Tax Planning In The Global Economy: UK Priorities For The G20-OECD Project For Countering Base Erosion and Profit Shifting*, Macrh, s. 7.

¹⁷ Hong, Q. and Smart, M. (2010). In Praise of Tax Havens: International Tax Planning And Foreign Direct Investment, *European Economic Review*, 54(1), 83.

¹⁸ Alparslan, U. ve Kömürcüler, E. (2008). Vergi Planlamasına Yönelik Uluslararası Stratejiler ve Türkiye'deki Yansımaları. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 45(515), 32.

¹⁹ Stainer, A., Stainer, L. and Segal, A. (1997). The Ethics of Tax Planning. *A European Review*, 6(4), 2134.

daha az vergi ödemenin yollarını etkin bir vergi planlaması yaparak da bulabileceklerdir.²⁰

1.1.3. Vergi planlamasının gelişimi

Vergi planlaması, vergiye karşı direnişin meşru bir biçimi olarak ifade edilebilir. Çünkü vergi planlaması, basit tanımıyla mükelleflerin ödedikleri vergiyi azaltma veya ortadan kaldırma çabaları doğrultusunda takınacağı davranışlardır. Bu nedenle vergi planlamasının ruhunda mükelleflerin vergiyi ödememe isteği veya vermek istediklerinden daha fazla ödememe isteği yer alır. Vergiye karşı koymanın şekli vergilerin demokratikleşme sürecinde kimi zaman ayaklanma kimi zaman ise direniş şeklinde başlayarak ihtilalle sonuçlanırken; günümüz demokratik, sosyal ve hukuk devletlerinde vergi planlaması olarak meşrulaşmıştır.²¹ Bu nedenle vergi planlamasının vergiler kadar eski olduğu ifade edilebilmektedir.

Vergi planlaması kavramı ilk olarak 1920'lerde işletme vergiciliği olarak karşımıza çıksa da, daha önceleri vergi planlamasının örneklerine rastlamak mümkündür. Nitekim Antik Roma'da, küçük arazi sahiplerinin vergi ödeme mecburiyetinden kurtulmak için arazilerini, topraklarının yakınlarındaki askeri yetkililere veya büyük arazi sahiplerine devrederek aynı ev, aynı toprak ve aynı hayvanları kullanarak hayatlarını devam ettirmesi vergi planlamasının ilk örneklerindendir.²²

Bir diğer vergi planlaması örneği ise Antik Yunan'da gerçekleşmiştir. Buradaki tüccarların ithal edilen ürünlerden alınan %2'lik vergiden kaçınmak için mallarını Atina'nın açığındaki adalarda depolaması bilinen ilk vergi stratejilerinden biri sayılmaktadır.²³

²⁰ Alparslan ve Kömürcüler, *a.g.e.*, 32.

²¹ Karadağ, N.C. (2009). Hukuki Güvenlik İlkesinin Vergi Planlamasında Taşıdığı Anlam Üzerine Bir Değerlendirme. *Prof. Dr. Muaalla Öncel'e Armağan*, Ankara Üniversitesi Yayınları, 243(1), 694.

²² Korb, D.L. (2008). Shelters, Schemes, and Abusive Transactions: Why Today's Thoughtful U.S. Tax Advisors Should Tell Their Clients to "Just Say No". *In Tax and Corporate Governance*, Springer Berlin Heidelberg, 289.

²³ Aktan, C.C. ve Vural, İ.Y. (2004). Vergi Rekabeti. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (22), 11.

Bir başka örnek olarak ise 19. yüzyılın ilk çeyreğinde, Charleston'da alınan emlak vergisinin matrahı verilebilir. Burada emlak vergisi matrahı sadece emlağın değerinden oluşmamaktadır. Matrah, emlak değerinin yanı sıra binanın caddeye bakan kısmının uzunluğundan meydana gelmekteydi. Bu nedenle binaların caddeye bakan kısımları 10 metre, diğer kısımların ise 80 veya 100 metre olarak yapıldığı belirtilmektedir. Günümüzde hala bu tarz binalar bulunmaktadır.²⁴

Alman bilim adamlarına göre vergi bilimi zaman içinde sürekli değişen, gelişen ve dinamik bir disiplindir. Vergi biliminde konular gündeme gelir, güncelliğini korur, zamanla unutulur ve sonradan tekrar gündem konusu olabilir. İlk olarak işletme vergiciliği olarak gündeme gelen vergi planlaması da bu kavramlar arasında yer almaktadır.²⁵

Yukarıda da ifade edildiği gibi işletme vergiciliği kavramı ilk olarak 1920'li yıllarda Alman kamu maliyecileri ve vergi hukukçuları tarafından geliştirilmiştir. Dilimize Almanca'dan girmiş olan işletme vergiciliğinin Almanca Karşılığı "Betriebswirtschaftliche Steuerlehre"dir. Betriebswirtschaftliche işletme iktisadı, Steuerlehre ise vergi bilgisi veya vergilendirme anlamına gelmektedir. Bu kavram tam olarak Türkçeye çevrildiğinde ise "İşletme İktisadında Vergicilik" anlamına gelmektedir.²⁶

Türkiye'de Alman iktisat ekolünün yaygın ve etkili olması ve başta Neumark olmak üzere Alman bilim adamlarının Türkiye'ye yerleşmiş olmaları nedeniyle işletme vergiciliği kavramı Türkiye'ye diğer ülkelerden daha önce gelmiştir.²⁷

İşletme vergiciliği Almanya'dan sonra Amerika'da ad değişikliği yaparak vergi planlaması olarak gündeme gelmiş ve ayrı bir uzmanlık dalı haline gelmiştir. Almanya dışındaki ülkelerde özellikle Anglo-Sakson ülkelerinde işletme

²⁴ Korb, a.g.e., 289.

²⁵ Tuncer, S. (2008). İşletme Vergiciliğinden Vergi Planlamasına. *Yaklaşım Dergisi*, Yıl 16, (181), 9.

²⁶ Demir, V. ve Göçmen, H.B. (2014). Stratejik Yönetim Muhasebesi ve Vergi Planlaması İlişkisi: Vergi Planlamasına Dayalı Maliyetleme (VPDM). *Muhasebe ve Denetime Bakış*, (42), 20.

²⁷ Tuncer, a.g.e., 9.

vergililiğinin karşılığı tam olarak bulunamadığı için bu kavrama kısaca vergi planlaması denilmiş ve zamanla mali literatür içinde bu adla incelenmiştir.²⁸

1.1.4. Vergi planlamasını gerektiren nedenler

Küreselleşme ile birlikte artan rekabet ortamı içinde işletmeler söz sahibi olabilmek adına bir takım faaliyetlerde bulunmaktadır. Birincil amacı kar elde etmek olan işletmeler kendilerine maliyet olarak gördükleri birçok unsuru terk etmekte veya maliyeti asgari düzeye indirme çabalarında bulunmaktadır. Vergi de bir maliyet unsuru olduğundan işletmeler için yük oluşturmaktadır. Vergi planlaması yapılmasının temel nedeni yüksek olan vergi yüklerini asgari düzeye indirerek karlılığı arttırmaktır.

Vergi sonrası kullanılabilir gelirin azalmasına bağlı olarak tüketim ve tasarruflar azalmaktadır. Böylelikle özel kesimin tüketime ve yatırıma ayırabileceği gelirler vergiler yoluyla devlete aktarılmaktadır. Ayrıca vergileme ile tüketimde ve yatırımda meydana gelen azalma toplam talepte düşüşe yol açmaktadır. Bu da yatırımların uzun vadedeki getirisi hakkındaki beklentileri değiştirmektedir.

Vergi planlaması yapılmasının bir diğer nedeni kayıtdışı ekonominin varlığıdır. Çünkü kayıtdışı ekonominin varlığı işletmeler arasında haksız rekabete yol açmaktadır. Kayıtdışı faaliyetlerde bulunan işletmeler vergi ödemeyerek kendilerine fon sağlamak ve böylelikle işletme faaliyetleri için daha fazla kaynak tahsis etmektedir.²⁹ Bu nedenle vergisini düzenli olarak ödeyen işletmeler bu açığını vergi planlaması yoluyla kapatma yoluna başvurmaktadırlar.

1.1.5. Vergi planlaması ilkeleri

Vergi planlaması, planı yapan ya da adına vergi planlaması yapılan her bir mükellef için kendine özgü yöntem ve içeriğe sahiptir. Bu bakımdan her vergi planlamasını kapsayacak şekilde standart bir prosedür belirlemek mümkün değildir. Ancak bir yöntem ve stratejiye dayalı olarak oluşturulan her vergi planında bulunan

²⁸ Tuncer, *a.g.e.*, 9.

²⁹ İbiş, C. (2004). İşletmelerde Vergi Planlaması. *Mali Çözüm Dergisi*, İSMMMO Yayınları, 68, 76.

ortak özelliklerden hareketle, genel vergi planlamasının ilkeleri belirlenebilir. Bu ilkeler esneklik, kişisellik, profesyonellik, koordinasyon ve zaman yönelimidir.³⁰

Esneklik: Vergi planlaması yapılırken planın yapıldığı zaman dilimine ait koşullar ve varsayımlar göz önünde bulundurulmaktadır. Bu nedenle planın gerçekleştirilmesinden sonra koşullarda veya varsayımlarda meydana gelecek değişiklikler planın anlamını yitirmesine neden olabilir. Bu gibi durumlarla karşılaşmamak için mükellefin ister lehine ister aleyhine olsun, meydana gelecek bir değişiklik sonucu oluşan yeni koşullar veya varsayımlar çerçevesinde değişiklik yapılabilecek esneklikte vergi planlaması yapılmalıdır.³¹

Kişisellik: Yapılan vergi planlaması kişiye veya işletmeye özel olmalıdır. Vergi planlaması, fabrikadan çıkma veya kitle üretim gibi olmamalıdır. Bu şekilde yapılmış vergi planlamasının her bir mükellef için sağlayacağı vergi tasarrufu aynı olmayacağı gibi tasarruf sağlayıcı herhangi bir yönü de bulunmayabilir.³²

Profesyonellik: Vergi planlamasının hazırlanmasında özellikle tasarruf yaratacak alternatiflerin belirlenmesi profesyonel bir eylemi gerekli kılmaktadır. Mükelleflerin içinde bulunduğu koşullar ile mevzuatta yer alan hükümlerin birlikte değerlendirilmesi, yargı kararlarının incelenmesi gibi durumlar bu konuda kazanılmış deneyimlerle doğru orantılıdır. Birçok çıkış noktası olan bir labirente benzetilebilecek vergi mevzuatının içinde en uygun yöntemin belirlenmesi tecrübe ve profesyonelliğe bağlıdır. Bu nedenle vergi planlaması profesyonellik gerektiren bir uğraştır.³³

Koordinasyon: Bu ilke yürürlükte olan tek bir kanunun değil, diğer kanunlarında dikkate alınarak koordineli bir şekilde değerlendirilip vergi planlamasının yapılması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü bir kanunda yer alan bir hükümle vergi avantajı sağlanabilecekken diğer bir kanunda yer alan bir hükümle bu avantaj ortadan kalkabilir. Aynı şekilde bir kanunda yer alan bir boşluk diğer bir kanunla doldurulmuşsa, kanunlar arası koordinasyonun olmaması aleyhe sonuç

³⁰ Karadağ, a.g.e., 718.

³¹ Karadağ, a.g.e., 718.

³² Karadağ, a.g.e., 719.

³³ Karadağ, a.g.e., 719.

doğurmaktadır. Ayrıca koordinasyonun sadece kanunlar arası yapılması yeterli değildir. Yürütme ve yargı mevzuatının oluşumunda, gerek düzenleyici işlemler gerekse hakimın aldığı kararlar arasında da koordinasyon gerekmektedir.³⁴

Zaman yönelimi: Zaman yönelimi mükelleflerin geçmiş kararlarının geleceği bağladığını ifade etmektedir. Mükelleflerin bugünkü koşullarda en çok vergi tasarrufu sağlayacakları yöntemi seçmeleri gelecekte yapılan planı da sınırlamaktadır.³⁵

1.1.6. Vergi planlamasının önemi

Vergi ödemek işletmeler için nakit çıkışını zorunlu kılmaktadır. Vergi ödemekle işletmelerin elinde oluşan nakit fonu azaltmakta ve buna bağlı olarak da işletmelerin likitide sıkışıklığı yaşaması, hareket kabiliyetinin azalmasına ve yatırımların düşmesine neden olmaktadır.³⁶ Vergi planlaması ile işletmeler, kaynakların etkin kullanılmasını sağlamakta, tasarruf ve yatırımlarına ivme kazandırmaktadır. Böylelikle işletmeler kendileri için daha fazla harcama yapma imkanına sahip olmaktadır. Ayrıca işletmeler vergi planlaması yaparak ortaya çıkabilecek krizlere karşı daha iyi bir şekilde mücadele edebilmektedirler.

Temel amacı kar elde etmek olan işletmelerin ellerindeki nakit fonun büyüklüğü artırma çabaları en doğal haklarıdır. Bu nakit fonun büyüklüğünü arttırmak, mevcut durumunu korumak veya olanaklar ölçüsünde azalmasını önlemek için işletmeler çeşitli ekonomik önlemler yanında yasalar çerçevesinde daha az vergi ödeme çabasına girerler. Bu amaca ulaşmaktaki en önemli husus ise işletmelerin kurumlaşması ve profesyonel kişi ve kuruluşlardan görüş ve öneri almasıdır. Aynı faaliyet konusu olan iki işletme örnek alınacak olursa; işletmelerden birinin yasaların kendisine vermiş olduğu hakları belirli bir plan çerçevesinde kullanarak daha az vergi öderken, diğer işletmenin ekonomik plansızlığı nedeniyle bu hakları kullanamadığı için daha fazla vergi ödemesi halinde, fazla vergi ödeyen işletmenin

³⁴ Karadağ, a.g.e., 719.

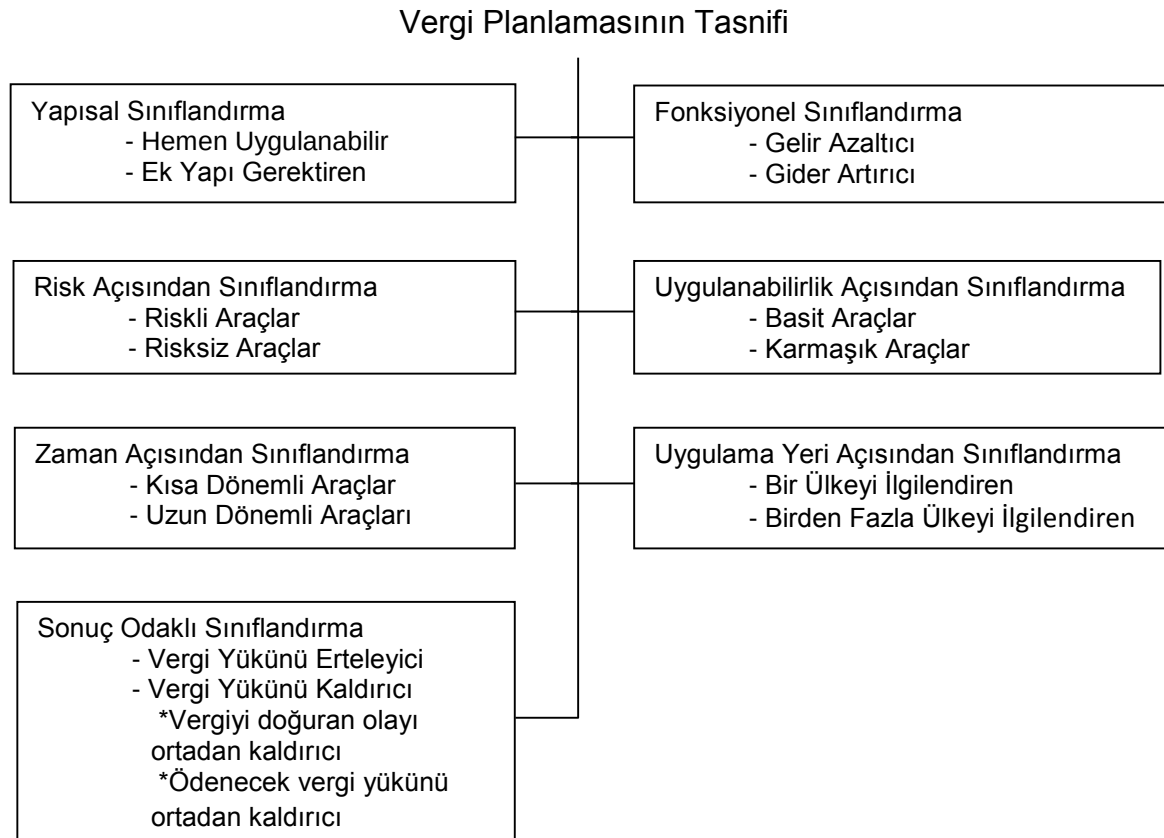
³⁵ Karadağ, a.g.e., 720.

³⁶ İnternet: Saydam, G. (2012). *İşletmelerde Vergi Planlamasının Önemi*. s. 1. Web: <http://www.kibrispostasi.com/index.php/cat/100/col/167/art/14649/PageIndex/BUYUKKONUK> adresinden 20Ekim 2014’de alınmıştır.

az vergi ödeyen işletme ile rekabet etmesi zordur. Bu nedenle işletmeler artan rekabet ortamında kendilerine yer bulmak amacıyla vergi planlamasına başvurumaktadırlar.³⁷

1.1.7. İşletmelerde vergi planlamasının tasnifi

Vergi planlaması araçları, işletmelerin vergi planlaması yapmasını sağlayan araçlardır. Daha önce ifade edildiği gibi işletmeler vergi planlaması yaparak birçok avantajdan yararlanmaktadır. Ancak vergi planlamasının avantajlarından yararlanabilmek için uygun araçların seçilmesi önem taşımaktadır. Bununla ilgili olarak vergi planlaması araçları bir sınıflandırılmaya tabi tutulmuştur. Vergi planlaması araçlarının sınıflandırılması aşağıdaki gibidir.

Şekil 1.2. Vergi Planlamasının Tasnifi

Kaynak: Şişman, B. (2003).

³⁷ Saydam, a.g.e., 2.

Yukarıda belirtilen vergi planlaması araçlarının her birinin kullanılış biçimleri farklı olup aşağıda açıklandığı gibidir.³⁸

Yapısal Sınıflandırma: Bu sınıflandırmada vergi planlaması yapılabilmesi için önemli olan kriter yapısal bir düzenlemeye ihtiyaç duyulup duyulmadığıdır. Buna göre bazı vergi planlaması araçları vergi sisteminin içinde yer alırken bazıları için ek yasal ve yapısal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Fonksiyonel Sınıflandırma: Bu sınıflandırmada vergi planlaması araçları asıl olarak vergi matrahını düşürmek amacıyla kullanılmaktadır. Giderleri artırarak veya gelirleri azaltarak aslında aynı sonuca ulaşmak arzulanmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre öyle vergi araçları vardır ki mükellefin gelirinin düşük gösterilmesine ve böylelikle daha az vergi ödemesine yardımcı olur. Diğer taraftan da gider artırıcı vergi planlaması araçları mükelleflerin giderlerini daha yüksek göstererek asgari düzeydeki kar üzerinden vergi ödenmesini sağlar.

Risk Açısından Sınıflandırma: Bu sınıflandırmada kullanılan araçların kanuniliği üzerinde durulmaktadır. Buna göre bazı vergi planlaması araçları vergi kanunlarının boşluklardan faydalanması sonucunda vergi denetimi ile karşılaşabilecek durumlar yaratır. Bu durumları meydana getirip getirmeme durumuna göre vergi planlama araçları riskli ve risksiz vergi planlama araçları olarak ayrılabilir.

Uygulanabilirlik Açısından Sınıflandırma: Vergi planlaması araçları kullanılarak vergi avantajlarından yararlanmak bazı vergi sistemlerinde kolayken bazı vergi sistemlerinde kanuni boşlukları bulmak zordur. Bu nedenle vergisel avantajların daha kolay bulunduğu ve kullanıldığı vergi sistemlerindeki vergi planlaması araçları daha basittir. Buna karşılık kanuni boşluklardan yararlanarak vergisel avantaj sağlama yönünden fakir olan vergi sistemlerinde vergi planlaması araçları daha karmaşık bir hal almaktadır.

³⁸ Uğur ve Kömürcüler, *a.g.e.*, 35-36.

Zaman Açısından Sınıflandırma: Vergi planlaması araçlarından bazıları kısa dönemde kullanılırken, bazıları ise uzun dönemli uygulamalarda kullanılır.

Uygulama Yeri Açısından Sınıflandırma: Vergi planlaması sadece belirli bir ülkenin sınırları içerisinde gerçekleşiyorsa sadece bir ülkeyi ilgilendiren vergi planlaması araçları kullanılmaktadır. Bu tür araçlar sadece o ülkenin vergi sistemini ilgilendirmektedir. Eğer vergi planlaması birden fazla ülkeyi ilgilendiriyorsa kullanılan araçlar uluslararası düzeydedir. Burada vergi planlaması araçları birden çok ülkenin vergi sistemini etkilemektedir. Bu durumdan yararlanan şirketler genellikle çok uluslu şirketlerdir. Özellikle küreselleşmenin vergileme alanındaki etkilerinin artmasıyla birlikte çok uluslu şirketler vergi avantajlarından yararlanmak amacıyla birden fazla ülkeyi ilgilendiren vergi planlaması araçlarını kullanmaktadırlar.

Sonuç Odaklı Sınıflandırma: Bu sınıflandırmaya göre vergi planlaması araçlarının bir kısmı vergi yükünü ertelemek amacıyla kullanılmaktadır. Mükellefler elde ettiği gelirin vergisini, geliri kazandığı zamanda değil de daha sonraki bir zamanda ödeyerek vergi kredisi³⁹ kullanma imkanına sahip olmaktadır. Diğer taraftan sonuç odaklı sınıflandırmada vergi yükün ertelenmesinin yanında vergi yükünün tamamen ortadan kaldırılması da mümkündür. Vergi yükünün kaldırılması, vergiyi doğuran olayın veya ödenecek vergi yükünün ortadan kaldırılmasıyla gerçekleşmektedir. Vergiyi doğuran olayın gerçekleşmemesi, başka bir ifadeyle vergi konusu ile mükellef arasındaki ilişkinin meydana gelmesine izin verilmemesi verginin ortaya çıkmasını engelleyecektir. Bunun dışında mükelleflerin ödeyecekleri vergilerin af, takas, terkin ve zamanaşımı gibi durumlardan dolayı ortadan kalkması da mükelleflere vergi avantajı sağlayacaktır.

1.1.8. Vergi planlamasının olumlu - olumsuz yönleri

İşletmeler ve devlet açısından avantaj sağlamak amacıyla yapılan vergi planlamasının olumlu yönlerinin yanında olumsuz yönleri de vardır.

³⁹ Vergi kredisi, vergi yükünün nominal değeri üzerinde bir etkiye sahip olmamakla birlikte, vergi yükünün reel değerini etkileyen bir unsurdur. Özellikle yüksek enflasyonun yaşandığı ülkelerde vergi borcunun ödenmesindeki gecikme, vergi gelirlerinin reel değerlerini olumsuz etkilediği gibi, beyana tabi mükelleflerin vergi yüklerinin reel olarak azalmasına neden olmaktadır.

1.1.8.1. Vergi planlamasının olumlu yönleri

Küreselleşme ile birlikte sınırların ortadan kalkması işletmeleri vergi planlaması yapma mecburiyetinde bırakmıştır. Çünkü vergi planlaması yapan işletmeler mal ve hizmet satışlarında daha esnek politikalar izleyebilmekte, fırsatları daha iyi değerlendirerek, krizlere daha iyi direnebilmekte ve rakiplerine karşı daha avantajlı pozisyonlarda yer alabilmektedir.⁴⁰ Vergi planlaması ile işletmeler sadece bugünün değil geleceğin de planlamasını yaparak belirsizlikleri ortadan kaldıracılabilmek, meydana gelebilecek değişimlere kolaylıkla ayak uydurabilmektedirler. Ayrıca işletmeler vergi planlaması ile vergi yüklerini azaltarak yatırımlarını ve tasarruflarını artırmakta ve böylelikle piyasada daha fazla söz hakkına sahip olmaktadır.

Vergi planlaması ile mükellefler kanunda öngörülemeyen boşluklardan yararlanma fırsatına kavuşurlar. Durum böyle olunca da devlet, işletmeler tarafından yapılan vergi planlaması aracılığıyla bu boşlukların neler olduğunu görebilir.⁴¹ Böylelikle devlet bu boşlukları doldurarak gelir kaybını önleyebilir.

1.1.8.2. Vergi planlamasının olumsuz yönleri

İşletmeler açısından vergi planlamasının olumsuz yönünün varlığını söylemek mümkün gözükmemektedir. Ancak işletmeler açısından yapılan vergi planlamasının olumlu yönü olarak ifade edilen vergi yükünün azaltılması devlet açısından olumsuz yön olarak belirtilmektedir. Çünkü vergi planlaması ile vergi yükünü azaltan mükellefler daha az vergi ödeyerek devletin gelir kaybı yaşamasına neden olmaktadır.

1.1.9. Vergi planlamasına benzer uygulamalar ve farklılıkları

Vergi planlamasının temel amacı işletmeler üzerindeki vergi yükünü azaltmaktır. Ancak işletmeler sadece vergi planlaması yaparak vergi yükünü azaltmazlar. Vergi kaçırma, vergiden kaçınma, muvazaa ve peçeleme sözleşmeleri

⁴⁰ Edizdoğan vd., *a.g.e.*, 226.

⁴¹ Karadağ, *a.g.e.*, 741.

ile işletmeler vergi yüklerini azaltma çabasındadırlar. Aşağıdaki açıklanacağı gibi bunlardan bazıları yasal iken bazıları yasadışı faaliyetlerden meydana gelmektedir.

1.1.9.1. Vergiden kaçınma

Vergi sistemlerinin birçoğu vergiden kaçınma ile vergi kaçırma ayrımını yaparken bazı sistemler bu ayrımı açık olarak belirtmemiştir. Ancak suç unsurunun varlığı iki terim arasındaki farklılığı ortaya koymaktadır.⁴²

Vergiden kaçınma, vergi mükelleflerinin vergi yükümlülüklerini kaldırmak veya vergi yüklerini hafifletmek amacıyla yasal sınırlar içerisinde yapmış olduğu faaliyetler olarak tanımlanmaktadır.⁴³ Vergiden kaçınma her ne kadar yasal bir faaliyet olsa da, devletlerin ihtiyacı olan gelirleri ve mükelleflerin vergi sistemine olan güven açısından bir risk unsurudur. Çünkü çok uluslu şirketlerin artmasına rağmen düşük miktarlarda vergi ödemesi toplum içinde endişelere ve huzursuzluklara yol açmaktadır.⁴⁴

Vergiden kaçınma mükellefler tarafından üç şekilde gerçekleştirilebilir. Birincisi mükellefler ülke içinde geçerli olan kanuni düzenlemelerin boşluklarından yararlanarak gerektiğinden daha az vergi ödeyebilirler. İkinci olarak mükellefler, geliri elde ettikleri ülkede değil başka bir ülkede beyan ederek vergi avantajı sağlayabilirler. Üçüncü olarak ise mükellefler elde ettikleri geliri sonradan beyan ederek vergi ertelemesi ile vergiden kaçınabilirler.⁴⁵

⁴² Baker, P. (2013). Improper Use of Tax Treaties, Tax Avoidance and Tax Evasion. *Paper on Selected Topics in Administration of Tax Treaties for Developing Countries*, Paper No 9-A, The International Tax Compact, New York, 5.

⁴³ Mughal, M.M. and Akram, M. (2012). Reasons of Tax Avoidance and Tax Evasion: Reflections from Pakistan. *Journal of Economics and Behavioral Studies*, 4(4), 217.

⁴⁴ İnternet: International Monetary Fund. (2013). Issues In International Taxation and The Role of The IMF. Web: <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2013/062813.pdf> adresinden 30 Ekim 2014 'de alınmıştır.

⁴⁵ Fisher, J.M. (2014). Fairer Shoes: Tax Havens, Tax Avoidance, And Corporate Social Responsibility. *Boston University Law Review*, 94(337), 340.

Stiglitz'e göre vergiden kaçınmanın üç prensibi vardır. Bunlar⁴⁶:

- Vergilerin ertelenmesi: Vergi ertelenmesi ile birlikte ileride ödenecek olan vergi miktarı bugünkü vergi miktarından daha az olmalıdır.
- Farklı vergi dilimlerine tabi bireyler arasında veya aynı bireylerin farklı zamanlarda farklı marjinal vergi oranlarına tabi olması durumunda vergi arbitrajı: Bu yöntem özellikle aile içindeki vergi yükünün azaltılması için kullanılır. Ancak farklı vergi oranları, toplam vergi yükünü azaltan farklı vergi dilimlerindeki bireyler arasında bir takım işlemlere neden olabilir. Bu tür fırsatların ulaşılabilirliği vergi kaynaklı işlemlerin varlığına yol açabilir.
- Farklı gelir uygulamalarına tabi gelir akımlarının arasındaki vergi arbitrajı: Örneğin uzun dönemde elde edilen sermaye geliri diğer gelir uygulamalarına göre daha düşük oranda vergilendirilebilir. Bu da gelir unsurlarının uzun dönemli sermaye kazancına dönüşümüne neden olur.

1.1.9.2. Vergi kaçırma

Daha önce ifade edildiği gibi vergi kaçırma ile vergiden kaçınma arasındaki fark suç unsurudur. Bir diğer ifade ile vergiden kaçınma yasal sınırlar içerisinde meydana gelirken vergi kaçırma yasa dışı faaliyet olup bir suç unsuru oluşturmaktadır.

Vergi kaçırma, ödenmesi gereken vergilerin sosyal normlardan ayrılarak veya kanun dışı faaliyetlerde bulunarak ödenmemesidir. Bu nedenle vergi kaçırmak bir suç unsuru olduğu için vergi kaçırıcılar bu davranışlarını gizlerler.⁴⁷

Vergiden kaçınma ile vergi kaçırma farklı kavramlar olsa da her ikisinin de aynı nedenlerden dolayı ortaya çıktığı ifade edilebilir. Yüksek vergi oranları, vergi teşviklerinin yetersizliği, adaletli ve etkin bir vergi sisteminin bulunmaması, kamu bilgilendirme kampanyalarının olmaması, vergi mükellefleri ile vergi yetkilileri

⁴⁶ Stiglitz, J. E. (1986). The General Theory of Tax Avoidance, *NBER Working Paper Series*, Working, Cambridge, (1868), 3-4.

⁴⁷ Korndörfer, M., Krumpal, I. and Schmukle, S.C. (2014). Measuring and Explaining Tax Evasion: Improving Self-Reports Using The Crossive Model. *Journal of Economic Psychology*, (45), 19.

arasındaki bağlantının zayıflığı, yoksulluk ve vergi tabanının genişlemesi vergi kaçırma ve vergiden kaçınmanın nedenleri arasındadır.⁴⁸

Vergi kaçırma ve vergiden kaçınmanın uluslararası boyutu iki şekilde yapılabilmektedir. İlk olarak, farklı vergi kanunları veya oranlarından yararlanan bireyler ile ülkeler arasındaki farklı vergi yükümlülüklerin olması dolayısıyla vergi yükümlülüğünün düşük olana kaymasından bahsedilmektedir. Bu, bireylerin vergi yükünü azaltmak amacıyla yapmış oldukları faaliyetlerle –sınır ötesi alışveriş-başlar, sermayenin düşük vergili bölgelere veya vergi cennetlerine geçmesiyle biter. Vergi kaçırma ile vergiden kaçınmanın uluslararası ikinci boyutu bütün vergi kaçırma ve vergiden kaçınma faaliyetlerini kapsar. Bu faaliyetler uluslararası ticaret, uluslararası iş bölümü ve yabancı yatırımlar için uluslararası rekabetin nedenleri olarak ortaya çıkabilir. Bu doğrultuda çok uluslu şirketler vergi odaklı karlarını değiştirebilmekte, vergi teşviklerinden yararlanabilmekte, mal ve hizmetlerin uluslararası ticaretinde KDV ve diğer tarife hilelerine başvurabilmektedir.⁴⁹

1.1.9.3. Vergi yumuşatması

Vergi yumuşatması, vergiden kaçınma kavramına çok yakın olmakla birlikte farklılık arz etmektedir. Vergi yumuşatmasında devletler, mükelleflerin vergi yükünü hafifletmek amacıyla yapmış oldukları faaliyetlerinden haberdar olmakta, hatta bu faaliyetlerin devam etmesine izin vermektedir. Bazı durumlarda hükümetlerin bu faaliyetleri destekledikleri de görülmektedir.⁵⁰

1.2. Uluslararası Vergi Planlaması

Küreselleşme ve ticari sınırların kalkmasıyla birlikte şirketlerin uluslararası faaliyetleri artış göstermiştir. Şirketler dış pazarlara ulaşmak için yurt içinde ihracat amaçlı ürün üretmekle yurt dışında üretmek arasında seçim yapmak durumunda kalmışlardır. Dış piyasaların büyüklüğü, büyüme beklentileri, ücret ve üretkenlik

⁴⁸ Mughal ve Akran, *a.g.e.*, 220.

⁴⁹ GIZ Sector Programme Public Finance. (2010). *Adressing Tax Evasion And Tax Avoidance In Developing Countries*, The International Tax Compact, Eschborn, 10-11.

⁵⁰ İnternet: Prebble, B.C. (2011). *Should Tax Avoidance be Criminalised? Tax Avoidance and Criminal Law Theory*. Otago University. Web: <http://www.otago.ac.nz/law/research/journals/otago036330.pdf> adresinden 31 Aralık 2014’de alınmıştır.

seviyeleri gibi vergi dışı faktörlerle birlikte vergi maliyetleri bu kararın verilmesinde önemli rol oynamaktadır.⁵¹

Şirketlerin finansman kaynağı gereksinimi sonucunda faaliyetlerin iç pazarlardan dış pazarlara kayması çok uluslu şirketlerin sayısının artmasına neden olmuştur. Bu nedenle dünya çapında ekonomik işlerin işleyişinde çok uluslu şirketler büyük rol oynamaktadır.

Çok uluslu şirketler ortaklarına daha fazla getiri sağlayabilmek ve işletme değerini maksimize etmek amacıyla birden fazla ülkede yatırım yapan, üretim, ticaret veya hizmet işleriyle daimi ve geçici bir süreyle faaliyet gösteren firmalardır. Bu nedenle çok uluslu şirketler küreselleşmenin mimarı olarak görülmektedir. Uluslararası vergi planlaması bu tip işletmelerin küçük veya büyük her türü için önemlidir. Karşılıklı anlaşmalı ilişkilerde bulunan vergi yükümlülükleri farklı faaliyetlerle işlemleri olduğundan farklı gösterebilir veya gerçek rakamların üstünü örtebilir. Ancak uluslararası vergi planlamasında şirketler yasa dışı işlem yapmaz, sadece yasanın izin verdiği ölçüde farklı ülkelerin vergi mevzuatlarının hükümlerinden, boşluklarından veya imkanlarından yararlanarak daha az vergi öderler.⁵²

1.2.1. Uluslararası vergi planlamasının tanımı

Uluslararası vergi planlaması, ticari faaliyetler ve sermaye akımlarını yönlendirerek etkin ve yasaya uygun bir vergi faaliyeti gerçekleştirmek amacıyla uluslararası vergileme ilkelerinin bilgisiyle sınır ötesi işlemleri düzenleme sanatıdır.⁵³ Şirketler tarafından uygulanan uluslararası vergi planlaması, son yıllarda OECD ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası entegrasyonların çalışmalarında yoğun bir biçimde yer almakta ve bu çalışmalarda agresif vergi planlaması olarak ifade edilmektedir.

⁵¹ Barrios, S., Huizinga, H., Laeven, L. and Nicodeme, G. (2009). International Taxation and Multinational Firm Location Decisions. *Taxation Papers*. European Union, 2.

⁵² İnternet: Gülten, S. ve Cingör R. (2013). *Uluslararası Vergi Planlaması Kavramının Tanıtılması ve Rusya Kırgızistan ve Türkiye Örneği*. <http://muhasabeden.com/uluslararasi-vergi-planlamasi-kavraminin-tanitilmasi-ve-rusya-kirgizistan-ve-turkiye-ornegi.html> adresinden 01 Ekim 2014’de alınmıştır.

⁵³ Birinci, N. (2009). *Uluslararası Vergi Planlamasının Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi. Trabzon, 19.

İşletmeler, uluslararası vergi planlaması ile ülkelere göre farklılık gösteren yerel vergi mevzuatlarındaki yasal boşluklardan yararlanarak daha az vergi ödemek amacıyla uluslararası mal, hizmet, para veya diğer finansal araç ve işlemlerinin bilinçli bir şekilde koordine edilmesine yönelik davranışlarda bulunurlar. Diğer bir ifadeyle uluslararası vergi planlaması, ülkelerin yerel ve uluslararası vergi mevzuatları dikkate alınarak, işletmenin daha az vergi ödeyeceği davranışları tercih etmesini sağlar. Ülkelerin vergi kanunlarındaki boşluklardan, farklı vergi sistemlerine sahip olmasından, değişik iktisadi, hukuki ve finansal yapılarından yararlanılarak, uluslararası vergicilik ilkelerine uygun bir şekilde ana ülke, faaliyet gösterilen ülke, kardeş ülke ve üçüncü ülke ticari, üretim veya hizmet faaliyetlerini eşgüdümlü bir şekilde koordine edilmesi işlemi işletmeye en az vergiyi ödetmeyi sağlıyorsa uluslararası vergi planlaması kavramından söz etmek mümkündür. Uluslararası stratejik vergi planlamasının kapsamı şu şekilde özetlenebilir⁵⁴:

- Yurtdışında faaliyet gösteren şirketlerin, ilgili ülkedeki ulusal mevzuata uygun bir şekilde yılsonu vergi yüklerini planlaması ve yapılması gereken işlemlerin kontrol ve koordinasyonunun gerçekleştirilmesi (Burada amaç sadece bir ülkedeki vergi yükünün azaltılması değil, faaliyet gösterilen bütün ülkelerdeki vergi yükünün azaltılması ile toplam vergi yükünün asgari düzeye indirilmesidir.)
- İşletmelerin farklı ülkelerde gerçekleştirdikleri ticari ve sınai faaliyetlerde karşılaşılabilecekleri temel vergisel senaryoların çeşitli çözüm varyasyonları içerisinde değerlendirilerek alternatiflerin işletmeye sağlayacakları fayda veya getirecekleri yüklerin analizlerini yapmak (Burada amaç bir üretim, ticari, veya hizmet faaliyetinin ilgili ülkedeki optimum yapılanma düzeyini bulmak ve vergi yükünü azaltacak şekilde organize olabilmektir.)
- Vergisel simülasyon çalışmaları sonucunda, işletmenin iç kontrol ve muhasebe sistemini değerlendirerek olası vergi problemine yol açacak etmenlerin ortadan kaldırılması veya minimize edilmesi ve böylelikle toplam vergi yükünün azaltılmasını sağlayacak ortamının oluşturulması (Burada amaç işletmenin yerel muhasebecisi, yerel denetçisi, danışmanları ve iç prosedürleri, iç kontrol mekanizması gibi kişi ve durumlar değerlendirilerek

⁵⁴ Gülten ve Cingör, *a.g.e.*

vergi yükünün azalmasına, vergi cezalarıyla karşılaşılmasına yönelik önlemleri almaktır.)

- Uluslararası düzeyde faaliyet gösteren işletmelerin vergi sonrası karını maksimum düzeye çıkarabilmek için çeşitli ülkelerin sunduğu avantajlar bağlamında vergi arbitrajı, serbest bölge, vergi cennetleri, vergi rakabeti, vergi teşvikleri, vergi istisna ve muafiyetlerinden yararlanarak yasalara uygun vergi stratejileri belirlemesidir.

1.2.2. Uluslararası vergi planlamasının aşamaları

Vergi planlayıcılarının vergi planlaması yaparken; vergi yükü azaltılmak istenen işletmenin vergi ve vergi dışı özelliklerini, işletmenin faaliyette bulunduğu ana ülke ve diğer ülkelerin vergi sistemlerini ve daha birçok özelliğini göz önünde bulundurmaları, amaca uygun bir yol izleyerek vergi planı yapmaları ve planın uygulanabilirliğini test etmeleri gerekmektedir.⁵⁵

Uluslararası vergi planlama sürecinin daha iyi anlaşılabilmesi ve etkin bir sonuca ulaşabilmek için tüm planlama faaliyetlerinde gözüken bir takım aşamalardan geçilmesi gerekmektedir. Bunlar⁵⁶;

Veri Toplama Aşaması: Uluslararası vergi planlamasının başarılı olabilmesi için birinci şart; yeterli, doğru ve sağlam bilgilerin esas alınarak işe başlanmış olmasıdır. Bu esasta;

- Çok uluslu şirketin ana ülke, kardeş ülke ve üçüncü ülke faaliyetleri ile ilgili tüm vergi ve vergi dışı faktörlerin belirlenmesi,
- Ülkelerin yerel vergi mevzuatlarının, vergilendirme anlayışının, vergi kültürünün iyi öğrenilmesi,
- İlgili ülkeler arası varsa çifte vergilendirme anlaşmalarının iyi analiz edilmesi,

⁵⁵ Birinci, a.g.e., 20.

⁵⁶ Gülten ve Cingör, a.g.e.

- Ülkeler arası varsa gümrük birliği gibi ekonomik, sosyal ve siyasi birlik ve ittifakların incelenmesi,
- Ev sahibi ülke ve ana ülke işlemlerinin, var olan sözleşmelerin, ekonomik faaliyetlerin analizi,
- Çok uluslu şirketin ilgili ülkelerde tek tek vergi yükümlülüğünün ve diğer masrafların hesaplanması,
- Çok uluslu şirketin faaliyet gösterdiği tüm ülkeler nedeniyle karşı karşıya bulunduğu toplam vergi yükünün hesaplanması,
- İşletmenin her bir ülkedeki temsilcilik, şube, iştirak gibi hukuki statülerin ve yapabileceği işlemlerin sınırlarının tespit edilmesi gerekmektedir.

Uluslararası Vergi Planlama Alternatiflerinin Belirlenme Aşaması: Planın hazırlanması aşaması olarak da bilinen bu aşamada, birinci aşamada toplanan her türlü veriler kullanılmaktadır.

- Çok uluslu şirketin hedef vergi yükünün tespiti,
- Hedef vergi yüküne ulaşmak için gerekli yasal vergisel alternatiflerin belirlenmesi,
- Belirlenen alternatiflere uygun vergi planlamasının ortaya konulması,
- Ortaya konulan vergi planlamasının uluslararası boyutlarının dikkatli ve ilgili her ülke mevzuatı açısından hem müşterek hem de ayrı ayrı analizlerinin gerçekleştirilmesi,
- Uygun ülkelerin belirlenmesi, vergi cennetleri, tercihli vergi sistemi uygulayan ülkelerin değerlendirilmesi, uluslararası zararlı vergi rekabeti uygulayan ülkelerin incelenmesi,
- Ülkelerin değerlendirilmesi sırasında vergisel avantajların, istisna ve muafiyetlerin dikkate alınması, vergi arbitrajı olanaklarının tespit edilmesi,
- Uygun hukuksal işlem, uygulama veya ilişki şekillerinin seçilerek, uluslararası vergi planlamasının aşamalarının adım adım ve yazılı bir şekilde varsayımlarıyla ortaya konulması,

- Uluslararası vergi planlamasını güçleştiren vergi dışı faktörlerin incelenmesi, mümkünse bunları aşmak için gerekli tedbirlerin plana eklenmesi,
- Vergi ile ilgili kanun, yönetmelik, karar ve müktezaların ve varsa mevzuat değişikliklerinin her bir ülke açısından yasal olarak planının uygulanabilirliğinin kontrol edilmesi,
- Sonuç olarak ulaşılan olası tüm uluslararası vergi planlama alternatiflerinin belirlenmesi.

Planın Değerlendirilmesi Aşaması: Hazırlan her plan uygulanmadan önce değerlendirme aşamasından geçer. Çünkü planlar geleceğe yönelik belirsizlikler nedeniyle risk taşıyabilirler. Bu aşamada planın uygulama sonuçları üzerine simülasyonlar geliştirilir ve olası sonuçlar, aksayan yönler ve riskler tekrar analiz edilir. Bu aşama sonucunda plan kabul edilebilir, kabul edilen planın başarılı ve başarısız olması durumunda yapılacak olanlar belirlenebilir veya plan düzeltilebilir.

Uluslararası vergi planlamasının başarılı olması durumunda, planın işletmeye neler kazandıracağı, ne kadar vergi yükünden kurtulacağı bu aşamada değerlendirilir. Planın başarısız olması durumunda ise şirketin katlanacağı vergisel maliyetler ortaya konulur. Planın, firmayı hedeflenen vergi yükü seviyesine yasal sınırlar içerisinde ve ilgili ülkelerin vergi mevzuatına uygun şekilde ulaştıramayacağı öngörülürse plan iptal edilir.

Tüm değerlendirmeler yapıldıktan sonra planda görülen eksiklerin düzeltilmesine karar verilirse, veri toplanma aşamasına geri dönülerek plan aşağıdaki başlıklar çerçevesinde tekrar gözden geçirilir.

- Yerel vergi kanunları ve vergi uygulaması konusunda yerel akademisyenlerden veya danışmanlardan tavsiye alınması,
- Planla ilgili mevzuatların tekrar ve dikkatlice gözden geçirilmesi,
- Hukuksal yapı ve planın uygulanabilirliğinin vergi mevzuatı açısından kontrol edilmesi,

- İşlemlerin uluslararası vergicilik bilinciyle ve yerel vergi mevzuatına göre yasallığın tespit edilmesi, olası vergi cezası ihtimallerinin ortadan kaldırılması,
- Planın işlemlerini engelleyebilecek önemli vergisel ve finansal riskler veya olumsuzlukların değerlendirilmesi,
- Planın işletmeye sağlayacağı uzun dönem vergisel fayda ve maliyetlerin tekrar gözden geçirilmesi gibi konular incelenir.

Planın Geliştirilmesi Aşaması: Uygulamaya konulan planın, sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için uygulama aşamasında takip edilerek, görülen aksaklıkların veya olası fırsatların dikkate alınarak geliştirilmesi gerekmektedir.

- Vergi kanunları, vergi antlaşmaları ve vergi uygulamalarındaki değişikliklerin düzenli bir şekilde gözden geçirilmesi, ilgili ülkelerde planla ilgili ortaya çıkan her türlü gelişmeye uygun tepkinin üretilmesi,
- Planın uygulamada ortaya çıkan her türlü duruma uygun bir şekilde iyileştirilmesi,
- İşlemlerin yapılması, faaliyetlerin gerçekleştirilmesi aşamasında karşılaşılan durumların planın izleyen dönemlerinde tekrar uygulamaya konulması aşamasında dikkate alınması gerekir.

1.2.3. Uluslararası vergi planlamasının amaçları

Hızla değişen ve gelişen teknoloji ile birlikte piyasada meydana gelen değişiklikler, tüketici isteklerinin sürekli değişmesi gibi yaşanan bu gelişmeler, sınırları ortadan kaldırarak pazarların küreselleşmesini sağlamıştır. Artan bilgi teknolojisinin kullanımı ve pazarların homojen bir yapı arz etmeleriyle işletmeler faaliyet alanlarını dünya yönelimli gerçekleştirmek durumunda kaldıkları için küresel pazarlarda yoğun rekabet artarak devam etmektedir. Küreselleşme sürecine bağlı olarak özellikle ülkeler arasında uygulanan serbestleşme politikaları ve uluslararası ticaretin gelişmesi ile pazara giren işletme sayısında büyük artış yaşanmıştır. Güçlü sermaye yapıları, gelişmiş teknolojiye sahip alt yapıları olan geniş coğrafi alanlarda faaliyet gösteren çok uluslu şirketler, küreselleşme sürecinin hızlanması ile beraber

daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır. Küresel pazardaki rekabet ortamının artmasıyla çok uluslu şirketler, üretim için gereken hammaddeleri, belirledikleri kalite kriterleri çerçevesinde en uygun maliyetle ve en hızlı şekilde tedarik etmek zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca çok uluslu şirketler gerek ulusal gerekse uluslararası pazarda rekabet üstünlüklerini arttırabilmek, pazar payını genişletmek ve satışlarını arttırmak amacını taşımaktadır.⁵⁷

İşletmeler adına bütün bu durumların gerçekleşebilmesi için yeterli finansmanın sağlanması gerekmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi vergi ödemeleri işletmelerden nakit çıkışı gerektirdiği için işletmenin sahip olduğu kaynak seviyesini aşağı çekmektedir. Bu nedenle küresel pazarda artan rekabet ortamı içinde işletmeler ayakta kalabilmek için vergi yüklerini asgari seviyeye indirmek istemektedirler. Vergi yüklerini azaltmak ise etkin bir vergi planlaması ile mümkün olabilmektedir. Vergi planlaması ile çok uluslu şirketler, farklı ülkelerdeki vergi oranlarından yararlanarak oranların düşük olduğu ülkelerde faaliyet gösteren şube veya bağlı şirketlerden, yüksek fiyattan mal satın alma veya bu ülkelerdeki şubelerine, düşük fiyattan mal satma yoluyla kazanç elde etmeye çalışmaktadırlar. Buradaki mali amaç uluslararası vergi planlaması açısından niceliksel özellik taşımaktadır.⁵⁸

Uluslararası vergi planlaması ile işletmeler, vergi planlamasının mali amacı yanında geçici esneklik, miktar uyumu ve risklerin asgari düzeye indirilmesi gibi bir takım niteliksel amaçlarda da bulunmaktadır.⁵⁹

Efektif Vergi Oranının Azaltılması

Kanuni vergi oranları, farklı vergi sistemlerinin karşılaştırılması, vergi yüklerinin ölçülerek değerlendirilmesi ve vergilerin iktisadi faaliyetler üzerindeki etkisinin araştırılması amacıyla kullanılan göstergelerden biridir. Ancak kanuni vergi oranları istisnalar, muafiyetler, vergi iadeleri ve vergi sisteminden kaynaklanan diğer birçok

⁵⁷ Özcan, T. E. (2011). *Çok Uluslu Şirketler Stratejik Planlama*. Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi, 1.

⁵⁸ Schafer, A. (2006). *International Company Taxation in The Era of Information and Communication Technologies: Issues and Options for Reform*, Wiesbaden, 47.

⁵⁹ Schafer, A. and Spengel, C. (2004). *International Tax Planning in The Age of ICT*. Centre For European Economic Research, Discussion, 04-27, 8.

faktör nedeniyle efektif vergi oranlarının üzerinde gerçekleşmektedir.⁶⁰ Bu nedenle ülkelerarası karşılaştırma yapılırken efektif vergi oranının dikkate alınması gerekmektedir.

$$\text{Efektif Vergi Oranı} = \frac{\text{Ödenen Vergi} + \text{Ertelenen Vergi}}{\text{Vergi Öncesi Kazanç}} * 100$$

Vergilendirmenin ekonomideki faaliyetler üzerindeki etkileri araştırılırken, vergi yükünün değerlendirilmesi yapılmaktadır. Kurumlar vergisi çerçevesinde kanuni oranlar bu konuda bilgi verseler dahi bu bilgiler sınırlı düzeyde kalmaktadır. Gerçekte, kanuni oranlar kullanılarak vergi yüküne ilişkin değerlendirme yapamamaktadırlar. Ancak efektif vergi oranları, vergi yükü ve vergilerin ekonomik etkilerine ilişkin değerlendirme imkanı sağlamaktadır. Efektif vergi oranları, vergi rekabetine ilişkin yazında sıklıkla kanuni vergi oranı yerine kullanılmakla birlikte bir takım farklılıklar göstermektedir. Kanuni vergi oranı, özellikle yatırım yerinin belirlenmesinde önem arz eden, faiz ve amortisman indirimleri, düşürülebilirliği, kişisel gelir vergisi ve kurumlar vergilerinin bütünleşme derecesini ve enflasyonist etkileri dikkate almamaktadır. Efektif vergi oranı, ekonomik koşullar, yatırımcı davranışları ve vergi politikalarına dayalı varsayımlardan etkilendiğinden uluslararası yatırımlar için bu oranı belirlemek, gelirin hangi ülkede vergilendirileceğine dayalı olarak, çok daha karmaşık bir hal almaktadır.⁶¹

Aşağıdaki tabloya göre efektif vergi oranları %-4 ile %43.2 arasında değişiklik göstermektedir. Sırbistan, Hong Kong ve Bulgaristan gibi ülkeler en düşük efektif vergi yüküne sahipken Arjantin, Çad, Özbekistan ve Amerika gibi ülkeler en yüksek efektif vergi oranına sahiptir. Türkiye’de efektif vergi oranı ise %5,7’dir. 2012 yılının verilerine göre 90 ülkenin efektif vergi oranlarının ortalaması %18,2, 34 OECD üyesi ülkelerin ortalaması ise %19,4’tür.

⁶⁰ Ünlükaplan, İ. ve Arısoy, İ. (2011). Türkiye Ekonomisi için Efektif Vergi Oranlarının Hesaplanması. *Ege Akademik Bakış*, 11(1), 15.

⁶¹ Algan, N. ve Gedik, M.A. (2011). Vergi Rekabetine İlişkin Göstergeler: Avrupa Birliği Üyesi Ülkeler İçin Bir Değerlendirme. *Çanakkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1), 291.

Çizelge 1.1. Bazı Ülkelerde Kurumların Efektif Vergi Oranları (2012)

Ülke	Efektif Vergi Oranı (%)	Ülke	Efektif Vergi Oranı (%)	Ülke	Efektif Vergi Oranı (%)
Arjantin	43,2	İran	20,6	Nijerya	13,5
Çad	36,4	Endonezya	20,4	Ethiopia	13,4
Özbekistan	35,7	İsveç	19,9	Morocco	13,4
ABD	35,6	Kanada	19,9	Madagaskar	13,1
Fransa	35,1	Tanzanya	19,4	Slovakya	12,8
Hindistan	33,5	Kazakistan	19,0	Çek Cum.	12,7
Kolombiya	33,4	Danimarka	18,9	Vietnam	12,6
Brezilya	31,6	Gürcistan	18,9	Tayland	12,1
Japonya	30,4	Jamaika	18,6	Trinidad	12,0
Venezuela	30,2	Finlandiya	18,5	Slovenya	11,9
Kore	29,9	Çin	18,5	Estonya	11,4
Rusya	29,5	Ruanda	18,2	Yunanistan	11,3
Kostarika	28,2	Malezya	17,8	İrlanda	11,2
İngiltere	26,7	İsviçre	17,8	Tayvan	11,1
İspanya	26,3	Meksika	17,5	Ürdün	9,5
Avustralya	26,2	Hollanda	17,3	Mısır	9,4
Avusturya	26,0	Zambiya	17,2	Singapur	9,3
Pakistan	25,8	Belçika	17,1	Hırvatistan	9,1
Lesotho	24,8	Luksemburg	17,1	Kenya	9,0
Filipinler	24,7	Ekvator	16,8	Kuveyt	8,7
Almanya	24,6	Macaristan	16,6	Romanya	8,6
Norveç	24,5	İsrail	15,0	Mauritius	7,9
Sierra Leone	23,7	Uganda	14,7	Şili	6,7
İtalya	23,2	Bangladeş	14,6	Katar	5,8
Portekiz	23,0	Polonya	14,5	Litvanya	5,8
Peru	23,0	İzlanda	14,2	Türkiye	5,7
Bolivya	22,2	Bostvana	14,2	Ukrayna	5,6
Tunus	21,8	Güney Afrika	14,1	Bulgaristan	5,0
Yeni Zelanda	21,7	Gana	14,0	Hong Kong	3,9
Suudi Arabistan	21,0	Fiji	13,9	Sırbistan	-4,0

Kaynak: http://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/tbb_65.pdf

2. BÖLÜM

ULUSLARARASI VERGİ PLANLAMASI YÖNTEMLERİ VE TÜRKİYE UYGULAMALARININ İNCELENMESİ

2.1. Uluslararası Vergi Planlaması Yöntemleri

Kar maksimizasyonunu amaçlayan şirketler, bu amaçlarını gerçekleştirebilmek için vergi planlaması aracılığıyla vergi yüklerini asgari düzeye indirmeye çalışmaktadır. Uluslararası düzeyde bu yöntem, karı yüksek vergi oranlarının uygulandığı ülkeden düşük vergi oranlarının uygulandığı ülkeye kaydırmak veya karın yüksek vergi oranlarının uygulandığı ülkede değil, düşük vergi oranlarının uygulandığı bir ülkede doğmasını sağlamak şeklinde gerçekleşmektedir.⁶² Bu amaçla uluslararası alanda kullanılan yöntemler farklılık göstermektedir.

2.1.1. Örtülü sermaye

Asıl amacı kar elde etmek olan şirketlerin karlarının kaynağı ortakların koyduğu sermayedir. Şirketler gerektiğinde sermaye artırımına gidebilir. Ancak bunun yerine şirketin borçlanması tercih edilebilmektedir. Özellikle yüksek vergi oranlı ülkelerde, borç faiz ödemelerinin vergi matrahından indirilmesi şirketleri öz kaynak kullanımı yerine borçlanmaya teşvik etmektedir.⁶³

Şirketler genellikle borç ve öz kaynak karışımı ile finanse edilmektedir. İngilizce de “Thin capitalisation” olarak adlandırılan örtülü sermaye, şirketlerin öz kaynağa oranla daha çok borçla finanse edilmesidir.⁶⁴

Ülkelerin vergi sistemleri genellikle borç faiz ödemelerinin vergi matrahından indirilmesine izin verir. Yüksek borçlu şirketler, daha fazla faiz ödemesi

⁶² Çölgezen, Ö. (2010). Uluslararası Vergi Planlaması. *Vergi Dünyası*, (349), 65.

⁶³ Blouin, J., Huizinga, H., Laeven, L. and Nicodeme, G. (2014). *Thin Capitalization Rules and Multinational Firm Capital Structure*, IMF Working Paper 14/12, 3.

⁶⁴ İnternet: OECD. (2012). *Thin Capitalisation Legislation: A Background Paper For Country Tax Administrations*. Web: http://www.oecd.org/ctp/tax-global/5.%20Thin_Capitalization_Background.pdf adresinden 19 Kasım 2014’de alınmıştır.

yapacağından dolayı, daha az vergi ödeyecektir. Bu nedenle, borçlanma öz kaynak kullanımından daha etkin bir vergi planlaması stratejisi olmaktadır.

Çizelge 2.1. Borçlanma ve Öz Kaynak Gösterimi

	Öz Kaynak	Borçlanma
	Sermaye	Diğer Kaynaklar
Sermayedar (Fon Sağlayıcı)	→ Ödeme = Ek Sermaye	→ Ödeme = Borç
Finans (Fon Getirisi)	Şirket Getiri = Kar Payı veya Hisse Değer Artışı	Şirket Getiri = Faiz İndirilebilir Gider

Kaynak: OECD, (2012).

Çok uluslu şirketler borç dağılımının avantajından yararlanmak amacıyla sıklıkla finansal yapılarını düzenlerler. Buna göre çok uluslu şirketler yüksek vergi oranlarının uygulandığı ülkedeki bağlı şirketlerinden daha çok, düşük vergi oranlarının uygulandığı ülkedeki bağlı şirketinden daha az borçlanmaktadır. Bu borç kaydırma ile çok uluslu şirketler toplam karlarını değiştirmeden toplam vergi yüklerini azaltabilmektedirler.

2.1.1.1. Uluslararası vergi hukukunda örtülü sermaye

Örtülü sermayenin uluslararası boyutu, OECD'nin hazırlamış olduğu Model Vergi Anlaşması temel alınarak vergi anlaşmaları hukuku çerçevesinde ve AB vergi hukuku başlıkları altında incelenmektedir. Bununla birlikte örtülü sermaye ile ilgili olarak uluslararası vergi hukukunun gelişmesinde IFA(International Fiscal Association)'nın yıllık olarak hazırladığı uluslararası konferanslar ve OECD tarafından hazırlan raporlar kritik öneme sahiptir. Bu konferans ve raporlarda genel olarak örtülü sermaye düzenlemelerinin tam ve dar mükellefler arasında ayrımcılığa neden olmayacak şekilde uygulanması ve vergiye tabi kurum kazancının tespitinde emsallere uygunluk ilkesinin dikkate alınmasına vurgu yapılmıştır. OECD'nin hazırlamış olduğu bir başka raporda ise ülkelerin genelinde aynı örtülü sermaye düzenlemelerinin uygulanması önerilmiştir.⁶⁵

⁶⁵ Ferhatoglu, E. (2014). *Uluslararası Vergi Hukukunda Örtülü Sermaye*. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi, Prof. Dr. Şükrü Kızılot'a Armağan. Editör: Nevzat Saygılıoğlu. Ankara, 311-312.

OECD'nin Model Vergi Anlaşması'nın 9, 10, 11, 24 ve 25. maddelerinde örtülü sermaye ile ilgili konulara yer verilmiştir. Buna göre 9. maddede bağımlı teşebbüslere, 10. maddede temettüye, 11. maddede faize, 24. maddede ayırım yapılmamasına ve 25. maddede karşılıklı anlaşma usullerine yer verilmiştir.

Bağımlı teşebbüslerle ilgili olan 9. maddede birbirleriyle olan ticari ve ekonomik ilişkilerinde bağımlı teşebbüslerin kazançlarının emsallere uygunluk ilkesine göre ayarlanması öngörülerek, teşebbüs kazançlarının ekonomik olarak ortaya çıktığı ülkede vergilendirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca kazanç ayarlaması sonucunda ortaya çıkabilecek çifte vergilendirmenin engellenebilmesi içinde kazancın transfer edildiği teşebbüs tarafından da ayarlama yapılması gerekmektedir.⁶⁶

Model anlaşmasının 10. ve 11. maddelerinde temettü ve faiz ile ilgili konulara yer verilmiştir. İlgili maddelerde temettü ve faizin tanımına yer verilerek, örtülü sermaye üzerinden ödenen faizin kaynak devlette dağıtılmış temettü olarak nitelendirilmesinin Model Vergi Anlaşması bakımından durumu incelenmektedir.⁶⁷ Buna göre örtülü sermaye üzerinden ödenen faizin kaynak ülkede temettü olarak vergilendirilmesi ve ikamet ülkesinde söz konusu ödemenin faiz olarak nitelendirilmesi uluslararası ekonomik çifte vergilendirmeye neden olacaktır.⁶⁸

Model anlaşmanın 24. maddesi vatandaşlık temelinde aynı koşullar altında bulunan vergi yükümlülerinin farklı vergi uygulamalarına tabi tutulmasını yasaklarken, 25. madde de örtülü sermaye nedeniyle ortaya çıkabilecek yorum ve uygulama farklılıklarının giderilebilmesi için karşılıklı anlaşma usulünün uygulanabileceği ifade edilmektedir.⁶⁹

AB vergi hukukunda ise dolaysız vergileme alanındaki çalışmalar dolaylı vergiler ile kıyaslandığında oldukça sınırlı kalmıştır. Bunun nedeni ise dolaylı vergileme alanı üye devletlerin yetki alanına bırakılmasıdır. AB'nin konuyla ilgili

⁶⁶ OECD. (2003). *Articles Of The Model Convention With Respect To Taxes On Income And On Capital*. OECD, 12.

⁶⁷ OECD, (2003), a.g.e., 13-14.

⁶⁸ Ferhatoğlu, a.g.m., 316.

⁶⁹ Ferhatoğlu, a.g.m., 316-317.

başlıca çalışmaları negatif uyumlaştırma (Lankhorst – Hohorst Davası), ana şirket – yavru şirket direktifi, Avrupa Birliği tahkim anlaşmasıdır.

AB Adalet Divanı'nın Lankhorst – Hohorst davasında vermiş olduğu karar örtülü sermaye için emsal teşkil edecek niteliktedir. Bu dava, Almanya'da bulunan bir şirket Hollanda'daki bağlı şirketten kredi almıştır. Yapılan inceleme sonucunda Almanya'daki şirketin aldığı borcun emsallere uygunluk ilkesine aykırı geldiği ve borç/özsermaye oranının 3/1'i aştığı tespit edilmiştir. Bu nedenle Almanya yapılan faiz ödemelerinin vergi tabi kurum kazancından indirilemeyeceğini belirtmiştir. AB Adalet Divanı ise, bu durumu çifte ayrımcılığa yol açtığı için Almanya'nın kar ayarlamasını yerinde bulmamıştır. Çünkü Alman yetkilileri faiz ödemelerinin sınır ötesine yapılması nedeniyle kar ayarlamasına gitmiştir. Bu durum da ayrımcılık anlamına gelerek kuruluş özgürlüğüne aykırılık taşımaktadır. Alınan bu karar ile ülkelerin vergi kaybını önlemek amacıyla sınır ötesi işlemlerde uyguladığı vergi güvenlik önlemlerinin yurt içinde gerçekleştirilen işlemlerde de uygulanması gerekliliği vurgulanmıştır. Karar üzerine Danimarka, Almanya, İspanya ve İngiltere örtülü sermaye ile ilgili güvenlik önlemlerini yurt içinde de uygulamaya başlamıştır.⁷⁰

Ana şirket – yavru şirket direktifi ve AB tahkim anlaşmasında örtülü sermayeye yönelik uygulamalar ise Model Vergi Anlaşması'ndaki düzenlemelere benzerlik göstermektedir. Daha önce ifade edildiği gibi uluslararası ekonomik çifte vergilendirmeyi önlemek adına yapılan ödemelerin kaynak ülkede temettü olarak nitelendirilmesi durumunda ikamet ülkede elde edilen gelirlerin faiz geliri olarak dikkate alınması gerekmektedir.⁷¹

2.1.1.2. Örtülü sermayeyi engellemeye yönelik kurallar

Son yıllarda birçok ülke borçlanmaya bağlı olarak yapılan faiz ödemelerinin vergi matrahından indirimine ilişkin bazı sınırlamalar yapmaktadır. Çünkü borç kullanımı şirketlere vergi yükünün azaltılması imkânı sunmakta ve çok uluslu

⁷⁰ Ferhatoğlu, a.g.m., 318.

⁷¹ Ferhatoğlu, a.g.m., 319-320.

şirketlerin karını başka ülkelere kaydırmasıyla ülkelerin vergi kaybı yaşamasına neden olmaktadır.⁷²

Borç dağılımını engellemeye yönelik kuralları ilk olarak 1971 yılında Kanada uygulamış daha sonra 1987’de Avustralya ve 1989’da ABD yürürlüğe koymuştur. 1990’ların ortalarında Avrupa ülkelerinin üçte birine yakını ile OECD üyesi ülkelerin yarısına yakını bu kuralları uygulamaya başlamıştır. 2005’e gelindiğinde ise kuralları uygulayan ülke sayısı Avrupa ülkelerinin beşte üçü ve OECD üyesi ülkelerin ise üçte ikisine ulaşmıştır.⁷³

Ülkelerin borç dağılıma getirmiş olduğu sınırlamalar genellikle iki şekilde olmaktadır. Birincisi maksimum borç miktarının belirlenmesi iken, ikincisi indirilebilir maksimum faiz miktarının sınırlandırılmasıdır.

2.1.1.2.1. Maksimum borç miktarının belirlenmesi

Çok uluslu şirketlerin borç dağılımı stratejileri ile vergi yüklerini azaltmaları ülkeleri bir takım önlemler almak zorunda bırakmıştır. Bu önlemlerden bir tanesi de şirketlerin borçlanabileceği maksimum tutarı belirlemektedir. Ülkeler, maksimum borç miktarını belirlerken iki farklı yöntem kullanmaktadır.

Emsallere uygunluk yaklaşımı: Bu yaklaşıma göre; izin verilen maksimum borç miktarı, bağımsız alacaklılar tarafından faiz karşılığı verilen miktara eşittir. Emsallere uygunluk yaklaşımı, firmanın borçlanma kapasitesini göz önünde bulundurma imkânı sunar. Ancak, firmanın borçlanma sınırını belirlediği için çok uluslu şirketlerin bağlı ortaklıkları arasındaki asimetrik anlaşmalarının ortadan kaldırılmasına neden olmaktadır. Emsallere uygunluk analizi her durumun koşullarına göre hazırlanmakta ve indirilebilir faizin belirlenebilmesi için daha uygun bir yaklaşım sağlamaktadır. Emsallere uygunluk yaklaşımının uygulanabilmesi için geniş kaynağa ve niteliğe sahip olmak gerekmektedir.⁷⁴

⁷² Wamser, G. (2014). The Impact of Thin-Capitalization Rules on External Debt Usage – A Propensity Score Matching Approach. *Oxford Bulletin of Economics And Statistics*, 76(5), 766.

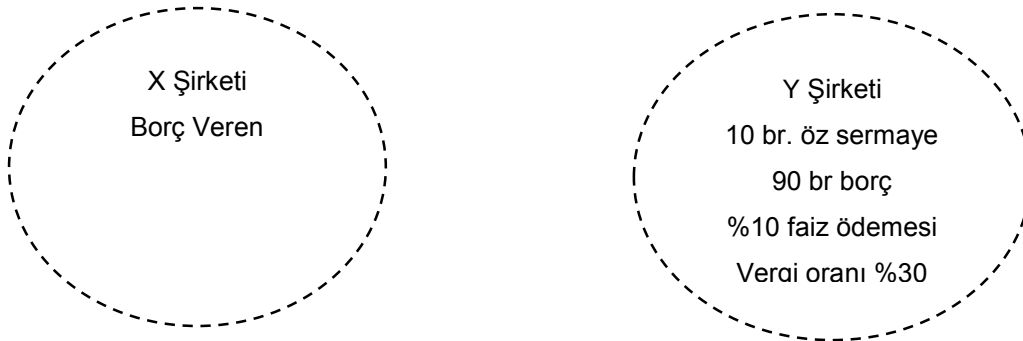
⁷³ Buettner, T., Overesch, M., Schreiber, U. and Wamser, G. (2012). The Impact of Thin-Capitalization Rules on The Capital Structure of Multinational Firms. *Journal of Public Economics*, (96), 930.

⁷⁴ OECD, (2012), *a.g.e.*, 8.

Oran yaklaşımı: Bu yaklaşım, borç/öz sermaye oranı gibi spesifik bir oranın uygulanmasıyla birlikte indirilebilecek faizin bulunmasını sağlamaktadır. Oran yaklaşımı, şirketler ve vergi yöneticileri açısından uyum maliyetlerini azaltmaktadır. Ayrıca uygulanması basit olan bu yaklaşım vergi yöneticileri açısından meydana gelebilecek diğer maliyetlerin azalmasına da imkân sağlamaktadır. Oran yaklaşımının olumsuz yönü ise, piyasa ve sanayi durumlarını dikkate almamasından dolayı, bağlı ortaklıklar arasında tutarsız anlaşmaların yapılmasına neden olmasıdır. Çünkü oran yaklaşımının uygulanmasında uluslararası bir standart bulunmamaktadır.⁷⁵

2.1.1.2.2. Maksimum faiz miktarının belirlenmesi

Bazı ülkeler, firmaların elde ettikleri karlar üzerine oranlar uygulayarak indirilebilecek faiz tutarını belirlemektedir. Kazancın azaltılması olarak da adlandırılan bu durumda oran, nakit akışı veya faaliyet karı üzerine uygulanmaktadır.⁷⁶

Herhangi bir sınırlamanın olmadığı bir durumda, Y şirketinin 2015 yılı için 15 br. kar elde ettiği varsayıldığında indirilebilecek faiz miktarı $(90 \times \%10)$ 9 br. olmaktadır. Bu duruma göre Y şirketinin ödeyeceği vergi miktarı $(15 - 9 = 6 \times 0,3)$ 1,8 br. olmaktadır. Ancak kar üzerinden faiz miktarına %30 oranında sınırlama getirildiğinde indirilebilecek faiz miktarı 4.5 br. $(15 \times 0,3)$ olmaktadır. Böylelikle indirilebilecek faiz miktarı bir önceki duruma göre yarı yarıya azalmakta ve devletin elde edeceği vergi geliri artmaktadır.

⁷⁵ OECD, (2012), *a.g.e.*, 8.

⁷⁶ OECD, (2012), *a.g.e.*, 15.

2.1.1.3. Bazı ülkelerin örtülü sermayeyi engellemeye yönelik uygulamaları

Borç dağılımından dolayı yaşanan vergi kaybını engellemeye yönelik stratejiler genel olarak yukarıda belirtilmiştir. Bu kısımda ülkelerin uygulamış olduğu kurallar ele alınacaktır.

Fransa: Fransa'da borç dağılımı kuralları şirket grupları arasındaki uygulanacak işlemler için geçerlidir. Uygulanan kurallar iki farklı test içermektedir. Birincisi emsal faiz oran testi iken ikincisi borç/öz sermaye oranı, kazancın %25'inin faiz olarak ödenebilmesi veya faiz gelirine yapılan sınırlandırma testidir.⁷⁷

Fransa'da uygulanan borç dağılım kuralları; şirketleri, ortaklıklarını ve şubelerini kapsamaktadır. Ancak şirketlerin faaliyetlerini devam ettirmek amacıyla ödünç alabildikleri nakit havuzuna yapılan faiz ödemeleri ile finansal kurumların faiz ödemeleri istisna tutulmaktadır.⁷⁸

Fransa'da uygulanan bir başka sınırlama ise bir Fransız bağlı şirketini satın almak amacıyla yapılan borçlanmalara uygulanan sınırlamadır. Ancak burada Fransız vergi amaçları için vergi mükellefi ile hedef şirket aynı konsolide grupta olmalıdır.⁷⁹

Almanya: Almanya'da genel sınırlama kuralları ve özel sınırlama kuralları olmak üzere iki farklı uygulama bulunmaktadır. Genel sınırlama kuralları, şirketlerin bağlı ortaklıklarından emsallere uygun bir şekilde yapmış olduğu borçlanmalara karşılık ödenecek faizler için geçerlidir. Faiz indirimlerinden yararlanabilmek amacıyla belirtilen borç/öz sermaye oranı holdingler için 3 diğer şirketler için 1.5'dir. Özel sınırlama kuralları ise kazançlar üzerinden uygulanan bir sınırlamadır ve faiz ödemesi karın % 30'unu aşamaz. Genel sınırlama kuralları sadece iştirakler arasında yapılacak işlemler için geçerli iken özel sınırlama kuralları bütün faiz ödemelerini kapsamaktadır.⁸⁰

⁷⁷ Ernst and Ypung LLP. (2008). Thin Capitalization Regimes In Selected Countries. *Advisory Panel on Canada's System of International Taxation*. Canada, 12.

⁷⁸ Ernst and Ypung LLP, a.g.e., 12.

⁷⁹ Ernst and Ypung LLP, a.g.e., 12.

⁸⁰ Ernst and Ypung LLP, a.g.e., 12.

ABD: ABD’de borç dağılımı kuralları yabancı ortaklıklara olan borçlar için ödenecek faizler üzerinde uygulanmaktadır. Borç/öz sermaye oranının 1.5’i aşması ve faiz ödemelerinin, vergilendirilebilir gelirin %50’sini aşması durumunda, aşan kısmın indirilmesi söz konusu değildir.⁸¹

Borç/öz sermaye oranının 1.5’in altında olması durumunda IRS herhangi bir faaliyette bulunmaz. Ancak oranın aşması durumunda IRS şirketin gerçekleştirmiş faaliyetlerini inceleyerek faiz ödemelerinin aşırı olup olmadığına karar verir.⁸²

Borç dağılım kuralları, Amerikan şirketleri ve Amerikan şirketleri ile doğrudan faaliyette bulunan yabancı şirketler içindir.

2.1.2. Faaliyet yeri seçimi

Faaliyet yeri, sanayi işletmelerinin tedarik, üretim, depolama ve dağıtım gibi temel fonksiyonlarını ve bunlara bağlı olarak ekonomik faaliyetlerini sürdürebileceği en uygun yer olmalıdır. İşletmeler alternatif faaliyet yerleri arasında tercih yaparken yararlanacakları teşvik, muafiyet, istisna ve kolaylıkları göz önünde bulundurmaktadırlar. Alternatif kuruluş yerleri, endüstri bölgeleri, teknoparklar, organize sanayi bölgeleri ile serbest bölgeler olabilir.

2.1.2.1. Serbest bölgeler

İlk Çağlarda Akdeniz gibi iç denizlerdeki işlek limanlarda görülen serbest bölge uygulamaları, günümüzdeki Serbest Liman niteliklerine benzemektedir. Orta Çağ’ın sona ermesiyle birlikte bu serbest kentler özelliklerini yitirmesine rağmen, Hamburg gibi önemli limanların bir kısmı serbest liman olarak varlığını günümüze kadar sürdürebilmiştir. Yeni Çağ’da Merkantilist anlayışın hakim olmasıyla birlikte bu düşüncenin temel özelliklerinden biri olan dış ticaret kısıtlamaları serbest liman ve serbest bölgelerin önemini artırmıştır. Bu nedenle Uzak Doğu’dan Avrupa’ya kadar bazı önemli limanlarda yeniden dış ticaret serbestisi tanınmaya başlanmıştır. Yakın Çağ’da uygulanan serbest şehir uygulamaları yerini serbest bölgelere bırakmış,

⁸¹ Webber, S. (2010). Thin Capitalization and Interest Deduction Rules: A Worldwide Survey. *Tax Notes International*, 60(9), 690.

⁸² Webber, a.g.e., 690.

günümüzde serbest şehir olarak Hong Kong ve serbest ülke olarak Singapur gibi birkaç ada ülkesi kalmıştır.⁸³

Serbest bölgelerin dünyada yaygınlaşması 1930'lu yıllarda gerçekleşmiştir. 1929 büyük ekonomik buhranını izleyen yıllarda bazı ülkeler serbest bölge uygulamalarını ekonomik çöküntünün etkisini azaltmak amaçlı olarak kullanmaya başlamışlardır. Özellikle II. Dünya Savaşı öncesinde kurulan ve faaliyette bulunan Singapur ve Hong Kong Serbest Limanları daha sonra kurulan Panama, İrlanda, Tayvan ve Güney Kore serbest bölgelerinin elde ettikleri ekonomik başarılar pek çok ülkede serbest bölge fikrinin hızla yayılmasına neden olmuştur.⁸⁴

1958'de İrlanda'da ihracatı artırmak amacıyla kurulan Shannon Serbest Bölgesi, ticaret yanında üretim olgusunu da ortaya çıkarmıştır. Serbest bölgelerin temel özelliğini taşıyan bu uygulamaların yeniliği, serbestliğin artık üretim aşamasını da içermesi olmuştur. Bu uygulama ile birlikte ihracatta ve istihdamda başarı sağlanması gelişmekte olan ülkelerde iktisatçıların ve politikacıların ilgisini çekmiştir.⁸⁵

⁸³ Öztürk, L. (2013). Serbest Bölgelerin Geleceği: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(19), 16.

⁸⁴ Paksoy, S. ve Güllü, M. (2011). Serbest Bölgeler Üzerine Bir Araştırma: Gaziantep Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 114.

⁸⁵ Öztürk, a.g.m., 76.

Çizelge 2.2. Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerdeki Serbest Bölgelerin Listesi

Ülke	Serbest Bölge	Ülke	Serbest Bölge
Bulgaristan	Bourgaz Plc	Almanya	Bremerhaven Limanı
	Vidin Plc		Cuxhaven Limanı
	Dragoman Plc		Deggendorf Limanı
	Plovdiv Plc		Duisbourg Limanı
	Rousse Plc	Yunanistan	Piraeus
	Svilengrad Plc		Thessaloniki
Hırvatistan	Rijeka Limanı		Heraklion
	Kukuljanova	İrlanda	Platigiali Astakos
	Osijek		Ringaskiddy
	Split Limanı	İtalya	Shannon
	Ploce Limanı		Trieste
	Pula Limanı		Venice
	Oblavac		Gioia Taura
	Split-Dalmaçya	Letonya	Riga
	Krapina-Zagorje		Liepaja Special Eco.
	Duro Dakovic-Slavonski Brod		Ventspils
	Podunavka - Vukovar		Rezekne Special Eco.
	Ribnik	Luksemburg	Luksemburg
	Buje	Litvanya	Vinges Logistika
	Varazdin	Malta	Malta Terminals
	Bjelovar	Hollanda	Amsterdam Schiphol Hava.
Kıbrıs	Limassol Havaalanı	Polonya	Portu Lotniczego Havaalanı
	Larnaca Havaalanı		Gliwiczach
	Ostrava akciová şirketi		Terespolu
	Graddo		Szczecinie
	AWT		Świnoujściu
	Pardubice		Gdańsku
	Merka Spedition		Mszczonowie
	Esces	Portekiz	Madeira- Caniçal
	Spedquick	Romanya	Curtici Arad
	B.F.C.W. Lojistik		Galati
	PST CLC		Giurgiu
Danimarka	Kopenhag – SKAT		Braila
Estonya	Muuga	Slovenya	Sulina
	Sillamae		Constanta Sud si Basarabi
	Valga		Luka Koper Limanı
	Paldiski	İspanya	Barcelona
Finlandiya	Hanko		Cadiz
	Haminan		Vigo
	Lappeenrannan		Las Palmas de Gran Canaria
	Turku	İngiltere	Ronaldsway Havaalanı
Fransa	Verdon-Bordeaux Limanı		
	Guyane		

Kaynak: <http://ec.europa.eu/>

2.1.2.1.1. Serbest bölgelerin tanımı ve amaçları

Uluslararası ticaretin hızlı bir şekilde geliştiği günümüzde, ülkelerin dış ticaret politikaları ve bu politikalar içerisinde kullanmış oldukları ekonomik araçlar her geçen gün daha da önem kazanmaktadır. Bu kapsamda serbest bölgeler, özellikle

gelişmekte olan ülkelerin dış ticaret politikalarında önemli bir araç halini almıştır. Genel olarak serbest bölgeler, ülkelerin siyasi sınırları içerisinde olmakla birlikte gümrük hattı dışında sayılan, ülkede geçerli olan ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin hukuki ve idari düzenlemelerin uygulanmadığı veya kısmen uygulandığı, ticari ve sınai faaliyetler için daha geniş teşviklerin tanındığı ve fiziki olarak ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerler olarak tanımlanabilir.⁸⁶

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'na göre ise; serbest bölgeler, Türkiye Gümrük Bölgesinin parçaları olmakla beraber; serbest dolaşımda olmayan eşyanın herhangi bir gümrük rejimine tabi tutulmaksızın ve serbest dolaşıma sokulmaksızın, gümrük mevzuatında öngörülen haller dışında kullanılmamak ya da tüketilmemek kaydıyla konulduğu ithalat vergileri ile ticaret politikası önlemlerinin ve kambiyo mevzuatının uygulanması bakımından Türkiye Gümrük Bölgesi dışında olduğu kabul edilen ve serbest dolaşımdaki eşyanın bir serbest bölgeye konulması nedeniyle normal olarak eşyanın ihracına bağlı olanaklardan yararlandığı yerlerdir.

Serbest bölge uygulamaların temel amacı ülke içindeki ekonomik faaliyetleri maksimum hale getirmektir. İhracata yönelik yatırımların genişletilmesi, sanayi mallarının ihracatının artırılması, yabancı sermaye ve teknoloji girişinin hızlandırılması, üretim ve istihdam olanaklarının artırılması, dış finansman ve ticaret imkanlarından daha fazla yararlanılması ve ekonominin girdi ihtiyacının ucuz ve kolay bir şekilde sağlanması serbest bölge uygulamalarının amaçları arasında yer almaktadır.

Serbest bölgeler ihracat artışı sağlayarak, endüstriyel rekabeti geliştirerek ve doğrudan yabancı yatırımları çekerek bir ülkenin ekonomik büyümesinde önemli rol oynamaktadır. Ekonomik büyümedeki bu artan önemleri serbest bölgelerin sahip olduğu bir takım avantajlardan kaynaklanmaktadır. Serbest bölgelerin sahip oldukları bu avantajlar gümrük formalitesinin olmaması, nakit akışlarının artırılması, malın sahibine erişimi, sergileme olanakları, muhasebe avantajları, indirilmiş sigorta ve gümrük maliyetleri, ithal edilen malların yerli mallar ile gümrük yükümlülüklerine maruz kalmaksızın üretimi, malların işlenmesi, paketlenme, yeniden paketlenme ve

⁸⁶ Saygılıoğlu, N. ve Gerçek, A. (2007). Dış Ticaret ve Gümrük Kurallar, İşlemler ve Vergileme, *Yaklaşım Yayıncılık*, Ankara, 54.

etiketleme, montajı ve malların hurdaya çıkarılma kolaylığı şeklinde sıralanabilir. Bu avantajların yanı sıra işletmelerin serbest bölgelerde elde ettikleri kazançların kısmen veya tamamen vergiden istisna olması, kuruluş yeri seçilmesinde vergi planlaması yapılmasını sağlamaktadır.⁸⁷

2.1.2.1.2. Serbest bölgelerin özellikleri

Yukarıda yapılan tanımlar ve amaçlar doğrultusunda serbest bölgelerin özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir⁸⁸:

- Serbest bölgeler genellikle ülkenin dış ticaretini geliştirmek, döviz gelirini artırmak, ülkelerin sanayisini canlandırmak, ihracat ve ithalatı kolaylaştırmak amacıyla kurulmaktadır.
- Serbest bölgelerin sınırları kesin olmakla birlikte bir limanı kısmen veya tamamen kapsamakta ya da limanın veya transit yolların yakınlarında oluşturulmaktadır.
- Serbest bölgeler, ülkelerin siyasi sınırları içinde olmakla birlikte gümrük sınırlarının dışında sayılmaktadır. Ayrıca gümrük mevzuatları ile ülkenin dış ticaret rejiminden tamamen veya kısmen muaf tutulmaktadır.
- Serbest bölgeler, çeşitli ticari faaliyetlerin odaklandığı ve yoğunlaştığı yerlerdir.
- Serbest bölgelerde genellikle ikamet etmek yasaktır. Sadece iş gereği bölgede ikameti zorunlu olan kişiler ile bazı hizmetlerin sağlanması için gerekli olan kişiler ikamet etmektedir.
- Serbest bölgelerdeki işlemler yabancı para birimleri ile gerçekleştirilmektedir.
- Serbest bölgelerde yapılmasına izin verilen işlemler depolama, yükleme-boşaltma, ambalajlama, çeşitli biçimlerde işleme ve pazarın ihtiyaçlarına göre hazırlama, karıştırma, temizleme, imha etme, montaj, bankacılık, sigortacılık,

⁸⁷ Eroğlu, a.g.e., 22.

⁸⁸ Fettahioğlu, S. ve Dereli, S.F. (2012). Türkiye’de Serbest Bölgeler ve Kuruluş Yeri Alternatifi Olarak Kahramanmaraş İlinin Potansiyeli. *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 398.

çeşitli araçların bakım onarımları ile çeşitli endüstriyel faaliyetler ile çeşitli hizmetlerdir.

- Tüccar, forward, broker vb. işlerde uğraşan kişiler serbest bölgelerde depolama, çeşitli biçimlerde malı işletme, taşıma, pazara hazırlama vb. işleri yapabilmekte ve bu faaliyetler için gerekli depo ve ardiyeler işletebilmekte, atölye kurabilmekte ve büro açabilmektedir.
- Serbest bölgeleri genellikle hükümet, yerel idare, kanunla kurulmuş tüzel kişiler, kurumlar ve özel şirketler yönetebilmektedir.
- Serbest bölgeler, ülkelerin gümrük sınırları dışında sayılmalarına rağmen, gümrük yetkililerinin doğrudan veya dolaylı olarak kontrolü altındadır. Ayrıca kaçakçılığın önlenmesi amacıyla etrafı duvar ve parmaklıklarla çevrilmiş ve polisiye tedbirler alınmıştır.
- Serbest bölgeler genellikle geniş hinterlandı olan, uluslararası transit yollar üzerinde bulunan, gelişmiş kara, demir, hava ve deniz ulaşım olanaklarına sahip yerlerde kurulmaktadır.

2.1.2.2. Teknoloji geliştirme bölgeleri

Küreselleşme sürecinde ekonomik, siyasi ve toplumsal alanda yaşanan değişim ve dönüşümlerde teknolojik gelişmenin önemli bir yeri vardır. 19. yüzyılın sonlarında tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş ve 20. yüzyılın ortalarında sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecinde yer alan önemli aktörlerden biri de teknolojik gelişmelerdir. Bu doğrultuda, sürekli bir değişime tabi olan ekonomik sistemlerde işletmelerin sürdürülebilir rekabet gücü elde edebilmeleri için, değişimi sağlayan teknolojik faktörü üretim sürecinde kullanmaları önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Son dönemde hızlanan küreselleşme süreci ile birlikte, varlıklarını sürdürebilmek ve rekabet edebilmek için işletmeler, yenilik yapmak ya da transfer etmek zorunda kalmakta ve bu nedenle işletmeler bilgiye ihtiyaç duymaktadır.⁸⁹ Bu doğrultuda işletmeler teknoloji geliştirme bölgelerine, diğer bir adıyla teknoparklara, yatırım yaparak bilgi ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır.

⁸⁹Gül, T.G. ve Çakır, S. (2014). Teknoparklar ve Teknoloji Üretimi: İzmir Teknoloji Geliştirme Bölgesi Örneği, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, IX(1), 79.

Teknoloji Geliştirme Bölgesi; yüksek/ileri teknoloji kullanan ya da yeni teknolojilere yönelik firmaların, belirli bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü ya da AR-GE merkez veya enstitüsünün olanaklarından yararlanarak teknoloji veya yazılım ürettikleri/geliştirdikleri, teknolojik bir buluşu ticari bir ürün, yöntem veya hizmet haline dönüştürmek için faaliyet gösterdikleri ve bu yolla bölgenin kalkınmasına katkıda bulundukları, aynı üniversite, yüksek teknoloji enstitüsü ya da AR-GE merkez veya enstitü alanı içinde veya yakınında; akademik, ekonomik ve sosyal yapının bütünleştiği siteyi veya bu özelliklere sahip teknoparklardır (4691 Sayılı Kanun Madde 3).

Uluslararası Bilim Parkları Birliği'ne göre ise teknoparklar; bir üniversite veya yükseköğrenim kurumu veya önemli bir araştırma merkezi ile resmi ve ortak çalışma şeklinde bağlantıları olan, bölgede yerleşik olan temelli işletmelerin ve diğer organizasyonların oluşumunu ve büyümesini teşvik için tasarlanmış, sitede yer alan işletmelere yönelik teknoloji ve iş yeteneklerinin aktarımında aktif olarak yer alan bir yönetim organizasyonuna sahip arazi tabanlı bir girişimdir.⁹⁰

Dünya'da sekiz yüze yakın teknopark ve buralarda faaliyette bulunan dört binden fazla işletme bulunmaktadır. İlk teknopark 1950'li yıllarda ABD'nin California eyaletinde kurulmuştur. Bu işletmelerin % 25'i 1990 – 1999 yılları arasında, %50'si 2000 yılından sonra kurulmuştur. Bu işletmelerin %51'i hizmet, %18'i endüstri ve %26'sı Ar-Ge ve %5'i de diğer alanlarda faaliyetlerde bulunmaktadır.⁹¹

⁹⁰ Elitaş, C., Aydemir, O. ve Demirel, B.L. (2007). Teknoloji Geliştirme Bölgeleri ve Tekdüzen Hesap Planı Açısından Bir Değerlendirme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, IX(1), 340.

⁹¹ İnternet: Çilingir, C. (2011). Bölgesel Kalkınmada Teknoloji Geliştirme Bölgeleri. TEPAV 5. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Sanayi Politikasının Yönetişimi, Ankara, s. 206 ve Çengel, G. (yok). Araştırma ve Geliştirme Bölgeleri Teknoparklar, s.1 Web: <http://www.legalisplatform.net/Makale/Teknoparklar.pdf> adresinde 3 Aralık 2014'de alınmıştır.

Çizelge 2.3. Bazı Önemli Teknoparklar

Ülke	Teknopark	Ülke	Teknopark
ABD	Silikon Vadisi, Standford Univesitesi, California	Fransa	Sophia Antipolus
	128. Karayolu, Massachusetss Teknoloji Enst.		Grenoble, Meylan
	Araştırma Üçgen Parkı, Kuzey Carolina		Taulose
İngiltere	Herriot Watt Araştırma Merkezi	Finlandiya	Oulu teknolip
	Science Park, Cambridge	Almanya	GMD
	Science Park, Merseyside	Çek Cum.	Brno Teknoloji Parkı
	Science Park, Oxford		

Kaynak: Çengel, a.g.m. s. 1-2.

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri aracılığıyla üniversiteler, araştırmacı kurum ve kuruluşlar ile üretim sektörleri arasında işbirliği sağlanarak bazı amaçlar belirlenmiştir. Bu amaçlar;

- Ülke sanayinin uluslararası rekabet gücünün artırılması ve ihracata yönelik bir yapının oluşturulması amacıyla teknolojik bilgi üretilmesi,
- Üründe ve üretim yöntemlerinde yenilik geliştirilmesi,
- Ürün kalitesinin veya standardının yükseltilmesi,
- Verimliliğin artırılması, üretim maliyetlerinin düşürülmesi,
- Teknolojik bilginin ticarileştirilmesi,
- Teknoloji yoğun yatırım ve girişimciliğin desteklenmesi,
- Araştırmacı ve vasıflı kişilere iş imkânlarının yaratılması ve
- Teknoloji transferine katkıda bulunmaktır.

2.1.3. Transfer fiyatlandırması

Çok uluslu şirketlerin vergi gelirleri üzerinde azaltıcı etki yapan işlemlerden biri de şirketlerin kazançlarını yüksek vergi oranlı ülkelere düşük vergi oranlı ülkelere aktarmak için bağlı şirketleri ile yaptıkları işlemlerde uyguladıkları transfer fiyatlandırmasıdır. Küreselleşmeyle birlikte sermayenin yanında mal ve hizmetlerin de ülkeler arasında kolayca el değiştirebilmesi çok uluslu şirketlerin bunu vergi

planlaması aracı olarak kullanmasına imkan sağlamıştır. Bu durum da transfer fiyatlandırılmasının öneminin artmasına neden olmuştur.

2.1.3.1. Transfer fiyatlandırmasının tanımı

Bilgi teknolojisinin artması ve iletişim olanakların gelişmesi ile birlikte çok uluslu şirketlerin kendi grupları arasındaki işlemler artış göstermiştir. Çünkü farklı bölgelerde bulunan şirket grupları arasında yapılan işlemler karın yüksek vergili ülkelerden düşük vergili ülkelere geçmesini sağlamaktadır.

Bazı işletmeler kendi mamul ve ara mamulünü üretebileceği gibi dikey bir büyüme stratejisi uygulayarak yatırımlarına yön verirken bazıları yarı mamulleri dışarıdan tedarik ederek yeni yatırımlarla bu yarı mamulleri değerlendirip mamul haline getirmektedir. Bu durumdaki işletmeler tedarik edeceği mamul ya da yarı mamulü piyasa şartlarına göre en uygun fiyat ile bağlı bulunduğu şirket grubundan elde edecektir.⁹²

Transfer fiyatlandırması, ilişkili şirketlerin kendi aralarında yapmış oldukları mal ve hizmet transferlerinde belirledikleri fiyatlandırmadır. Uluslararası transfer fiyatlandırması ise, dünyanın çeşitli bölgelerine yerleşmiş şirket gruplarının aralarında her türlü mal, hizmet, finansal ve maddi olmayan varlıkların el değiştirmesinde uyguladığı bir modeldir. Söz konusu mal ve hizmetlerin akışı sırasında uygulanan fiyat ise uluslararası transfer fiyatı olarak belirlenmektedir.

OECD tarafından yapılan tanımlamaya göre ise transfer fiyatlandırması, bir işletmenin gelir-gider veya kar paylaşımı açısından bağlantılı olduğu, kar paylaşımı açısından aynı çıkar birliğine dahil olan ana şirket ve bağlı şirketlerde veya yönetim veya denetim açısından hakim durumda olduğu şirket ve ortaklıklarıyla karşılıklı olarak yapmış oldukları mal ve hizmet sunumunda uyguladıkları fiyattır.⁹³

⁹² Güney, S. ve Bozkurt, R. (2011). Türkiye'deki Transfer Fiyatlandırma Uygulamalarının Vergisel ve Diğer Faktörler Dikkate Alınarak İncelenmesi. *Muhasebe ve Finans Dergisi*, Nisan, 150.

⁹³ Saraçoğlu, F. ve Kaya, E. (2006). Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı. *Vergi Sorunları*, (216), 150.

McAulay ve Tomkins'e göre çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırması uygulamasında göz önünde bulundurulması gereken konular dört grupta toplanmıştır. Bunlar; fonksiyonel konular, ekonomik konular, örgütsel konular ve stratejik konulardır.⁹⁴

Fonksiyonel konular; iki ayrı unsurdan oluşmaktadır. Birinci unsur, şirketlerin ortaklıklar halinde bölünmeleri sonucunda meydana gelmektedir. Şirket içi ticaretin gerçekleşmesi ve her bir ortaklığın karının maksimize edilmek istenmesi transfer fiyatlandırması ihtiyacını doğurmaktadır. İkinci unsur ise, farklı ülkelerde bulunan ortaklıklar arasında yapılacak olan sınır ötesi mal ve hizmet ticaretinin vergi kanunlarına ve diğer düzenlemelere uygun olması gerekliliğidir.⁹⁵

Ekonomik konular, transfer fiyatlandırmasının ortaklıklar arasındaki kaynak dağılımını nasıl etkileyeceği üzerine odaklanmaktadır. Çünkü kötü tasarlanmış transfer fiyatlandırması sistemi kaynakların verimsiz kullanımına neden olacaktır. Örneğin, transfer fiyatının çok düşük olması durumu, mal veya hizmeti satın alan ortaklıkta kaynakların aşırı tüketimine neden olabilir. Bu gibi durumlarda satın alan ortaklığın karı artarken, satışı yapan ortaklıkta kar azalmaktadır. Ancak tek konu karlılığın ortaklıklar arasında nasıl paylaşılacağı değildir. Çünkü çok uluslu şirketler için transfer fiyatının seçimi bazen ekonomik kapasitenin altında çalışılmasına neden olmaktadır.⁹⁶

Örgütsel konular ise, örgütsel farklılaşma ile farklı örgütsel birimlerin entegrasyonu arasındaki dengeyi bulmayı içermektedir. Örgütsel farklılaşma, kısmen şirketin küçük örgütler halinde nasıl bölümlendiği hakkındadır. Örgütsel farklılaşma, ortaklıkların değerlerini ve tutumlarını geliştirmek ve kararlarında bağımsızlık esasına dayanmaktadır. Her iki durumda da farklılaşma motivasyonu ve verimliliği artıracak varsayımlardan kaynaklanmaktadır. Farklı birimlerin entegrasyonu ise belirli amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesi açısından önemlidir. Transfer fiyatları bu noktada farklı örgütsel birimlerin performans ölçümlerinin

⁹⁴ İnternet: Rohde, C. and Rossing, C.P. (2011). Transfer Pricing, p. 3. Web: http://openarchive.cbs.dk/bitstream/handle/10398/8374/Carsten_Rohde_Transfer_Pricing.pdf?sequence=3 adresinden 10 Aralık 2014'de alınmıştır.

⁹⁵ Casrten and Plesner, *a.g.m.*, 3.

⁹⁶ Casrten and Plesner, *a.g.m.*, 3.

yapılabilmesi için imkanlar sunmaktadır. Aynı zamanda transfer fiyatlandırması yönteminin seçimi, örgütsel amaç ve hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için örgütsel birimler arasında entegrasyon istekliliklerini artırmaktadır.⁹⁷

Stratejik konular ise, strateji ve transfer fiyatlandırmasının karşılıklı olarak birbirlerini nasıl etkiledikleri ile ilgilidir. Temel olarak transfer fiyatlandırması bir iş stratejisinin sonucu olarak kabul edilmektedir. Bu durumda transfer fiyatlandırması, stratejik değişim veya yeniden yapılanma ihtiyacını gösterebilen bir mekanizma olarak kullanılmaktadır.⁹⁸

2.1.3.2. Transfer fiyatlandırmasının amaçları

Çok uluslu şirketler, ülkelerin uygulamış olduğu farklı vergi oranları, döviz kurları, düzenlemeler, döviz manipülasyonu ile diğer ekonomik ve sosyal sorunların olduğu bir dünyada üretim ve pazarlama politikalarını yönetmek zorundadır. Bu da çok uluslu şirketler için yüksek işlem maliyetlerine neden olmaktadır. Bu nedenle çok uluslu şirketler bu tarz problemlerden ve maliyetlerden kaçınmak için içsel bir pazar oluşturmaktadır. Ayrıca uygun transfer fiyatlandırması kaynakların ortaklıkların arasında etkin dağılmasına neden olmaktadır.⁹⁹

Uluslararası transfer fiyatlandırmasının amaçları iki ayrı grupta ele alınmaktadır. Birinci gruptaki amaçlar; performans değerlendirilmesi, yöneticilerin motivasyonu ve hedeflerin uyumudur. İkinci gruptaki amaçlar ise daha çok uluslararası işlemlerde geçerlidir. Bunlar; gelir vergisinin ve gümrük vergisinin azaltılması, döviz kur riskinin azaltılması, ülkeler arası uyuşmazlıklardan kaçınma, nakit akışının yönetimi ve uluslararası piyasada rekabetin sağlanabilmesidir.¹⁰⁰

⁹⁷ Casrten and Plesner, *a.g.m.*, 3.

⁹⁸ Casrten and Plesner, *a.g.m.*, 3.

⁹⁹ Abdallah, W.M. (1989). *International Transfer Pricing Policies: Decision-Making Guidelines For Multinational Companies*. Quorum Books, New York, 29.

¹⁰⁰ Abdallah, *a.g.e.*, 29-30.

Cravens'in dünyadaki en büyük 500 şirket arasında yer alan ve ABD'de bulunan 179 şirkette yapmış olduğu araştırmalara göre uluslararası transfer fiyatlandırmasının en önemli amacı vergi yükünü yönetmektir.¹⁰¹

Aşağıdaki tablodaki verilere göre transfer fiyatlandırmasının ikinci amacının şirketin uluslararası alanda rekabet durumu ile ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Üçüncü amaç ise içsel yönetime yönelik olup yöneticilere motivasyon sağlamaktır.

Çizelge 2.4. Şirketlerin Transfer Fiyatlandırması Uygulama Amaçları

Amaçlar	%
<i>Vergisel Amaçlar</i>	51
Gümrük Tarifeleri Yönetimi	4
Vergi Düzenlemelerine Uyum	7
Vergi Yükü Yönetimi	40
<i>İçsel Yönetime Yönelik Amaçları</i>	21
Adil Performans Değerlendirilmesi	7
Motivasyon	9
Hedef Uyumu	5
<i>Uluslararası veya İşlevsel</i>	28
Nakit Transfer Kısıtlamaları	2
Rekabet Durumu	21
Gerçek Maliyet ve Geliri Yansıtmak	5

Kaynak: Cravens, a.g.m., p. 136.

Cravens'in yapmış olduğu araştırma sonucunda transfer fiyatlandırmasının amaçları vergisel amaçlar, yönetsel amaçlar ve uluslararası arası amaçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çok uluslu şirketler, vergi yükü yüksek ülkelerdeki bağlı şirketlerine gerçek piyasa fiyatının üzerinde bir fiyatla mal veya hizmet satarak ya da düşük fiyatla mal alarak bağlı şirketin vergi matrahını azaltabilmektedir. Böylece vergi sonrası toplam kar artırılabilir. Ayrıca transfer fiyatlarının düşük gösterilmesi ile gümrük vergileri ve katma değer vergisinin olduğundan az ödenmesi bir diğer vergisel amaçtır. İhracatçıyı desteklemek amacıyla vergi iadesi veya vergi indirimi uygulanması durumunda ise transfer fiyatlarının yüksek gösterilmesi, ihracatçı

¹⁰¹ Cravens, K.S. (1997). Examining The Role of Transfer Pricing as a Strategy for Multinational Firms. *International Business Review*, 6(2), 136.

konumundaki şirketin yüksek vergi iadesi almasına veya vergi indiriminden yararlanmasına imkan tanımaktadır.¹⁰²

Transfer fiyatlandırması, yöneticilerin kararlarını doğru olarak verebilmelerine yönelik davranışsal bir araç niteliğindedir. Çünkü işletmeler, transfer fiyatlandırması ile yöneticiler ve işletmenin hedefleri arasındaki uyumu artırmak, bölümlerin performanslarını adaletli bir şekilde değerlendirerek karşılaştırma yapmak ve işletmelerin karını artırmak için yöneticileri motive etmek amacı taşımaktadır.¹⁰³

İşletmeler uluslararası piyasalarda karşılaştıkları gümrük vergileri, kotalar, döviz kurları, ambargolar gibi bazı engelleri aşmak amacıyla da transfer fiyatlandırmasından yararlanabilmektedir. Bu yönüyle transfer fiyatları, kısıtlamaları aşmak ve geliri ülkeler arasında kaydırmak veya döviz kurlarında meydana gelecek dalgalanmalardan olumsuz bir şekilde etkilenmemek için kullanılabilmektedir.¹⁰⁴

2.1.3.3. Transfer fiyatlandırması ile ilgili düzenlemeler

Ülkelerin karşı karşıya kaldığı vergisel sorunlardan biri de transfer fiyatlandırmasıdır. Transfer fiyatlandırması yoluyla vergiden kaçınma veya transfer fiyatlandırması manipülasyonları, ilişki şirketlerin kendi aralarında yaptıkları transferlerde uyguladıkları fiyattan fazla ya da az tutarda olması veya farklı ülkelerdeki vergi oranlarındaki farklılıklardan yararlanarak kaçınma biçiminde gerçekleşmektedir.¹⁰⁵ Çok uluslu şirketlerin uygulamış oldukları bu politikaların devletin vergi gelirleri üzerinde olumsuz etki yaratması, hükümetleri bir takım düzenlemeler yapmak mecburiyetinde bırakmıştır.

Uluslararası iş çevrelerinde görülen sürekli değişimlerin neticesinde birçok ülke ve ekonomik birlik transfer fiyatlaması ile ilgili kurallar koymaya veya var olan kuralları yenilemeye çalışsa da, bu alan da temel düzenlemeler OECD tarafından yapılmaktadır.

¹⁰² Acar, U.O.T. (2013). *Transfer Fiyatlandırması*. Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara, 51.

¹⁰³ Acar, a.g.e., 52.

¹⁰⁴ Acar, a.g.e., 53.

¹⁰⁵ Taşkın, Y. (2012). *Transfer Fiyatlandırmasında Emsallere Uygunluk İlkesi*. Türkmen Kitabevi, İstanbul, 98-99.

14 Aralık 1960 yılında ekonomik büyüme ve uluslararası ticaretin yaygınlaştırılması amacıyla kurulan OECD, transfer fiyatlandırması ile ilgili olarak ilk girişimlerini 1979 yılında yayımladığı “Transfer Fiyatlaması ve Çok Uluslu İşletmeler” adlı raporuyla gerçekleştirmiş ve belli aralıklarla bu raporu güncelleyerek gelişmeleri yakından takip etmiştir.¹⁰⁶ OECD’nin 2010 yılında yayımlamış olduğu “Çok Uluslu Şirketler için Transfer Fiyatlandırması Rehberi ve Vergi Yönetimi” ise bu alanda son rapordur. Bu rapor ile OECD uluslararası transfer fiyatlandırma yöntemlerinin uygulanmasında emsallere uygunluk ilkesini kabul etmiştir.

2.1.3.3.1. Emsallere uygunluk ilkesi

Bağımsız şirketlerin kendi aralarında yaptıkları işlemlerde, transfer edilen malların ve hizmetlerin fiyatlarıyla bu transferlerin veya hizmet sunumlarının koşulları genelde piyasa güçleri tarafından belirlenmektedir. Ancak, bu transfer işlemlerinin ilişkili şirketler arasında gerçekleştirilmesi durumunda, bu transfere ilişkin uygulanan ticari ve finansal koşullar piyasa güçleri tarafından doğrudan etkilenmeyebilir. Piyasa güçlerinin olmadığı bir durumda veya özel bir ticari strateji benimsendiğinde, piyasa fiyatını doğru bir biçimde belirlemek güçleşmektedir.¹⁰⁷

Transfer fiyatlandırması piyasa koşullarını ve emsallere uygunluk ilkesini yansıtmadığında, ilişkili kuruluşların vergi yükümlülüklerinde ve işlemin yapıldığı ülkenin vergi gelirlerinde sapmalara neden olmaktadır. Bu nedenle, OECD üyesi ülkeler, ilişkili kuruluşların karlarında emsallere uygunluk ilkesine aykırı bir durum tespit ederlerse, vergisel amaçlı olarak bu tür bozulmaların düzeltilebileceği ve emsallere uygunluk ilkesine uygunluk sağlanacağı konusunda anlaşmışlardır. Üye ülkeler benzer durumlarda ve benzer işlemlerde geçerli olmak üzere bağımsız işletmeler arasına gerçekleşmesi beklenen ticari ve finansal ilişkilerin koşullarının, ilişkili işletmeler için emsal teşkil edeceğini kabul etmektedirler.¹⁰⁸

Bağlı ortaklıklar arasında gerçekleştirilen ticari ve finansal ilişkilerdeki koşulların, her zaman piyasadaki koşullardan farklı olacağını varsaymak çok doğru

¹⁰⁶ Çak, M. (2008). *Uluslararası Vergi Rekabeti Transfer Fiyatlandırması ve Vergileme*. T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2008/385, Ankara, 40-41.

¹⁰⁷ OECD, (2010). *Transfer Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations*, 33.

¹⁰⁸ OECD, (2010), *a.g.e.*, 4.

bir yaklaşım değildir. Bu işletmeler kendi aralarında belirli bir özerkliğe sahip olup, grup içi alışverişlerinde çoğu zaman piyasa şartlarına uygun olarak hareket etmektedir. Mal ve hizmet alışverişinde uyguladıkları transfer fiyatlandırmasını piyasa şartlarının gereklerine uygun olarak yapabilirler. Bu işletmelerin yerel yöneticileri gerçek performanslarını göstermek amacıyla karlı bilançolar oluşturmak isteyebilir ve bu nedenle de karı düşüren transfer fiyatlandırması işlemlerinden kaçınabilirler. Bu nedenle vergi idarelerinin işlemlere objektif yaklaşımları ve belirli bir önyargıya sahip olmadan inceleme yapmaları gerekmektedir.¹⁰⁹

Emsallere uygunluk ilkesinin açıklaması, OECD üyesi ülkeler ile üye olmayan birçok ülkenin katıldığı ve karşılıklı vergi anlaşmalarının temelini oluşturan OECD Model Vergi Anlaşması'nın 9. maddesinin 1. paragrafında yer almaktadır. Buna göre, "iki bağlı ortaklık arasında ticari veya finansal ilişkilerle ilgili olarak oluşturulan koşullar, bağımsız şirketler arasında yapılandan farklı ise, kar bağlı ortaklıklardan birinde birikebilir ve bundan dolayı kara bağlı olarak vergileme de uygun biçimde gerçekleşmeyebilir." Bu durumda emsallere uygunluk yaklaşımı çok uluslu şirketlerin farklı birimlerine, ayrı birer bağımsız şirket gibi davranılmasını sağlayarak, bağımsız işletmeler arasında gerçekleştirilen benzer işlemler dikkate alınmak suretiyle kar dağıtımı ve vergilendirme yapılmasına yardımcı olur.¹¹⁰

Emsallere uygunluk ilkesi, bağlı ortaklıklar arasında malların ve hizmetlerin transfer edildiği durumlarda serbest piyasanın çalışma sistemine en yakın ortamı sağladığı için teorik olarak tartışmasız kabul edilmektedir. Sistemin uygulamaya konulması her ne kadar çok kolay olmasa da, genelde çok uluslu şirketlerin bağlı ortaklıkları arasında gerçekleştirdikleri mal ve hizmet alım satımları ile borç para verilmesi hallerinde vergi idarelerinin kabul edeceği en uygun sonuçları ortaya koymaktadır. Emsallere uygunluk ilkesinin uygulanması, bağlı ortaklıklar arasında gerçekleştirilen işlemleri, piyasanın normal koşullar altındaki işleyişi sonucunda oluşan ve ekonomik gerçekleri yansıtan işlemlere yakınlaştırır.¹¹¹

¹⁰⁹ Aktaş, M. (2004). *Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Türk Vergi Mevzuatında Uygulama Olanakları*. Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 83-84.

¹¹⁰ Çak, a.g.e., 42.

¹¹¹ Çak, a.g.e., 43.

Emsallere uygunluk ilkesi, karşılaştırılabilir koşullar altındaki mükelleflerin karşılaştırılabilir piyasa fiyatları uygulamasını takip eden, hukuki açıdan eşitlik ilkesinin vergi hukukundaki özel uygulaması şeklinde nitelendirilebilen, piyasa koşulları ve fiyatlarına göndermede bulunan, karşılaştırılan gruplara hakim ortam ve koşullar eşitse, uygulanan fiyatın da eşit olmasını gerektiren bir ilkedir. Bu nedenle transfer fiyatlandırmasında emsal bedel kavramı, karşılaştırılabilir koşullar altındaki karşılaştırılabilir fiyattır.¹¹²

Karşılaştırılabilir olmak, kontrol altındaki işlem ile kontrol dışındaki işlemler arasında maddi bir farklılık olmamasını, farklılık olması durumunda ise var olan farklılıkların gerekli düzenlemelerle giderilmesinin mümkün olmasını ifade etmektedir. Bu kapsamda kontrol altındaki işlemler ile kontrol dışındaki işlemler karşılaştırılırken mal veya hizmetlerin nitelikleri, işlev analizi, ekonomik koşullar ve iş stratejileri gibi unsurların dikkate alınması gerekmektedir. OECD'nin transfer fiyatlandırması ilkelerine de paralel olarak yapılan söz konusu düzenlemeler değerlendirildiğinde en uygun emsalin, aynı işletmenin benzer şartlarda bağımsız şirketlerle yapmış olduğu işlemler, diğer bir ifadeyle iç emsal olduğu sonucuna varılmaktadır. Çünkü iç emsal olması durumunda, işleme konu ürünler ve kontrol dışı işlemlerin gerçekleştiği koşullar genellikle aynıdır veya farklı ise şirketin koşullar hakkında tam bilgiye sahip olması düzeltmeleri kolaylıkla yapmaya olanak sağlamaktadır.¹¹³

2.1.3.3.2. OECD rehberindeki transfer fiyatlandırması yöntemleri

OECD tarafından güncellenerek 2010 yılında yayımlanan Transfer Fiyatlandırması Rehberine göre, transfer fiyatlandırması yöntemleri geleneksel yöntemler ve işleme dayalı kar yöntemleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Geleneksel yöntemler; Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Yöntemler, Yeniden Satış Fiyatı Yöntemi ve Maliyet Artı Yöntemi iken işleme dayalı kar yöntemleri ise İşleme Dayalı Net Kar Marjı Yöntemi ve Kar Bölüşüm Yöntemidir.

¹¹² Yaltı, B. (2009). Transfer Fiyatlandırmasında “Gizli Emsal”, *Vergi Sorunları Dergisi*, (251), 9.

¹¹³ Berk, A. T. (2012). Bir Transfer Fiyatlandırması Açmazı: Uygun Emsal Tespiti Üzerine Tartışmalar ve Öneriler. *Vergi Sorunları Dergisi*, (284), 95.

İşletmeler, bağlı ortaklıklarla yaptıkları işlemlerde bu yöntemlerden işlemin niteliğine göre en uygun olanını seçerek, söz konusu yöntem doğrultusunda fiyat veya bedeli belirleyeceklerdir. Bu yöntemlerden hiçbirisi emsallere uygunluk ilkesi çerçevesinde fiyat ya da bedel tespitine olanak vermiyorsa işletmeler kendi belirleyecekleri bir yöntem ile fiyat veya bedel tespiti yapabileceklerdir. Bu yöntemler arasında uygulama açısından herhangi bir öncelik bulunmadığı için uygulama kıstası, işlemin niteliğine en uygun yöntemdir.¹¹⁴ Ancak, geleneksel işlem yöntemleri ile işleme dayalı kar yöntemlerinin güvenilir ve eşit şekilde uygulanabildiği durumlarda geleneksel işlem yöntemleri tercih edilecektir.¹¹⁵

Karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi

Karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yöntemi, kontrol altındaki işlemlerde transfer edilen mal veya hizmetler için belirlenen fiyatı benzer durumdaki kontrol dışındaki işlemlerde transfer edilen mal veya hizmetler için belirlenen fiyat ile karşılaştırır. Bu iki fiyat arasında fark olması durumu, bağlı ortaklıklar arasında yapılan ticari ve finansal işlemlerin emsallere uygun olmadığı ve bağımsız işletmelerce gerçekleştirilen işlemlerdeki fiyatın, benzer durumdaki bağlı ortaklıklar arasında gerçekleştirilen fiyat ile yer değiştirmesi gerektiği anlamına gelmektedir.¹¹⁶

Karşılaştırılabilir kontrol dışı fiyat yönteminin uygulanabilmesi için iki koşulun varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar; karşılaştırmaya konu olan işlemlerin benzer olması veya farklılıkların piyasa fiyatını etkileyemeyecek kadar küçük olması ile mevcut ufak farklılıkların yol açabileceği maddi hataların, çok küçük ayarlamalarla giderilebilecek boyutta olmasıdır.¹¹⁷

Bu yöntemde transfer fiyatı tespit edilirken, sadece fiyatlar değil gerektiği ölçüde tarafların gerçekleştirdiği işlevler, üstlendikleri riskler ve kullandıkları varlıklar dikkate alınmalıdır. Diğer bir ifade ile transfer fiyatı, ürünlerin özellikleri, piyasanın

¹¹⁴ Özçelik, C. (2012). Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında “Emsal Fiyat Aralığı”. *Vergi Sorunları Dergisi*, (284), 80.

¹¹⁵ Biçer, R. (2011). Transfer Fiyatlandırması Yöntemlerine İlişkin Kritik Noktalar. *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*, 88, 298.

¹¹⁶ OECD, (2010), *a.g.e.*, 63.

¹¹⁷ Çak, *a.g.e.*, 45.

bulunduğu yer, firmaların ticaret seviyesi ve alınan riskler gibi fiyatı etkileyen tüm faktörleri dikkate alınarak belirlenmelidir.

Çizelge 2.5. Karşılaştırılabilir Kontrol Dışı Fiyat Yönteminin Güçlü-Zayıf Yönleri

Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri
-Tercih üstünlüğüne sahip olma -En güvenilir ve en doğrudan güvenilir yöntem -İşlev ve risk farklılıklarından fazla etkilenmeme -Satılan ürün aynı ise kolayca uygulanabilme	-Emsal bulma zorluğu -Ürün odaklı çalışması -Çeşitli nedenlerle fiyatın kolayca değişmesi -Ürünler arasındaki farklılığın düzeltilmesi sorunu -Düzeltilmesi gereken unsurların zor çözülmesi -Düzeltilme yapılmadan kullanılamaması

Kaynak: Biçer, a.g.m., s. 301.

İç veya dış emsalin bulunmaması, ilgili piyasanın emsal tespitine uygun olmaması, ürünlerin karşılaştırılabilir olmaması, karşılaştırılabilirlik düzeltmesine ilişkin belirsizlikler ve karşılaştırılabilirlik düzeltmesinin yapılamaması bu yöntemin kullanılamama nedenleri arasında yer almaktadır.

Yeniden satış fiyatı yöntemi

Yeniden satış yöntemi, bağlı ortaklıktan alınan bir ürünün bağımsız bir işletmeye satılmasıyla başlamaktadır. Daha sonra bağımsız işletmeye uygulanan yeniden satış fiyatından maliyetler ve uygun bir brüt satış karı düşülmektedir. Böylece bağlı ortaklıklar arasında ürünün ilk satışı esnasında uygulanması gereken emsal fiyat belirlenmeye çalışılmaktadır.¹¹⁸

Uygun brüt satış karı hesaplanırken yeniden satışı gerçekleştiren satıcının satış ve diğer faaliyet giderleri ile gerçekleştirdiği işlevler, üstlendiği riskler ve kullandığı varlıklar göz önünde bulundurulmaktadır.¹¹⁹

¹¹⁸ OECD, (2010), *a.g.e.*, 65.

¹¹⁹ Biçer, *a.g.m.*, 304.

Yöntemin uygulandığı olaylarda yeniden satışı yapan işletmeler, satmak üzere aldığı mallara herhangi bir değer artırıcı katkıda bulunmamakta, fiziksel olarak ürünün yapısında ciddi bir değişiklik yapmamakta, söz konusu ürünü genellikle aldığı gibi satmaktadır. Bu doğrultuda, paketleme, yeniden paketleme, etiketleme, küçük çaplı montaj ve eklemeler değer artırıcı katkı veya fiziksel değişim olarak dikkate alınmaz. Bu yöntem daha çok satış ve dağıtım yapan bağlı ortaklık transferleri için tasarlanmış olup pazarlama faaliyetlerinde kullanılabilecek en etkili yöntemdir.¹²⁰

Çizelge 2.6. Yeniden Satış Fiyat Yönteminin Güçlü-Zayıf Yönleri

Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri
-Pazarlama ve dağıtım faaliyetlerinde güvenilir sonuçlar verir. -Ürün farklılıklarına karşı daha az hassastır. -Ürün açısından yetersiz bir karşılaştırılabilirliğin olduğu durumlarda da uygulanabilir.	-İşlev ve risk farklılıklarına karşı daha hassastır. -İşlev ve risk profillerinin benzer veya aynı olduğunun belirlenmesi zordur. -Muhasebe uygulamalarında karşılaşılan farklılıklara karşı hassastır. -Ölçek ekonomisinden kaynaklanan etkilerin giderilmesi zordur.

Kaynak: Biçer, a.g.m., s. 304.

Brüt karlılıklara ilişkin yeterince verinin bulunmaması, harcamaların sınıflandırılmasındaki farklılıklar, sınırlı bir karşılaştırılabilirliğin olması, ürüne çok fazla değer katılması veya başka bir ürünle birleştirilmesi, farklı muhasebe standartlarının kullanılması ve sözleşme koşullarındaki farklılıklar gibi unsurlar bu yöntemin kullanılamama nedenleri arasında yer almaktadır.

Maliyet artı yöntemi

Maliyet artı yönteminde, bağlı ortaklıklar arasında yapılan transfere konu olan mal ve hizmete piyasa koşullarına göre uygun bir brüt kar eklenmektedir. Böylelikle ortaya çıkan fiyat emsal fiyat olarak kabul edilmektedir.¹²¹ Maliyet artı yöntemi, yeniden satış fiyatı yönteminin aksine satın alma işlemini gerçekleştiren bağlı ortaklığın, o mal veya hizmete anlamlı bir katma değer ilave ettiği durumlarda daha

¹²⁰ Acar, a.g.e., 54.

¹²¹ OECD, (2010), a.g.e., 70-71.

etkin olarak uygulanabilmektedir. Örneğin; beş farklı ülkede faaliyette bulunan bir ortaklığın 500 dolar sabit maliyetle ve maliyet bedeline %40 kar ekleyerek pırlanta yüzük sattığını varsayalım. Diğer ülkelerde bulunan bağlı ortaklığın ise söz konusu pırlanta taşların montürlerini üreterek nihai ürünleri bağımsız şirketlere ilk maliyet bedelinin üzerine %10 ekleyerek sattıklarını varsayalım. Bu durumda pırlanta yüzüğün transfer fiyatı 750 dolar olacaktır. OECD rehberinde böyle bir durumda emsal fiyatın belirlenmesinde maliyet artı yönteminin kullanılmasının daha uygun olacağı ifade edilmektedir.¹²²

Çizelge 2.7. Maliyet Artı Yönteminin Güçlü-Zayıf Yönleri

Güçlü Yönleri	Zayıf Yönleri
-Ürün farklılıkları için daha az düzeltme gerektirir. -Ürün farklılıklarına karşı daha az hassastır. -İşlev ve risk farklılığına rağmen uygulanabilir. -İşlev ve risklerin göreceli önemine göre brüt karı tespit etmek mümkündür. -Hesaplaması ve anlaşılması kolaydır.	-Brüt kar, işlev ve risk farklılıklarından etkilenmez. -Ciddi miktarda veriye ihtiyaç duyar. -Emsal şirketlerin maliyet bazlarının tespiti zordur. -Maliyet bazının farklı şekillerde hesaplanması mümkündür. -Muhasebe işlemlerinde kullanılan yaklaşımın tahmini güçtür. -Bazı maliyetlerin nasıl dağıtılacağı belirsizdir -İlgili şirketi sürekli karlı olmak zorundaymış gibi gösterir.

Kaynak: Biçer, a.g.m., s. 303.

Brüt karlılıklara ilişkin yeterli verinin bulunmaması, sınırlı karşılaştırılabilirliğinin olması, farklı muhasebe standartlarının kullanılması, maliyet bazının ne şekilde hesaplandığının tespit edilememesi gibi unsurlar bu yöntemin kullanılamama nedenleri arasında yer almaktadır.

İşleme dayalı kar yöntemleri

Emsallere uygunluk tespitinde geleneksel işlem yöntemlerinin kullanılmadığı, diğer bir ifadeyle geleneksel işlem yöntemlerini uygulayacak yeterli bilginin

¹²² Çak, a.g.e., 48-49.

bulunmadığı veya yeterli bilginin varlığına rağmen maddi farklılıkları giderecek ayarlamaların yapılamadığı durumlarda işleme dayalı kar yöntemlerine başvurulmaktadır.¹²³ İşleme Dayalı Kar Yöntemleri; İşleme Dayalı Net Kar Marjı Yöntemi ve Kar Bölüşüm Yöntemi olarak ikiye ayrılmaktadır.

İşleme dayalı net kar marjı yöntemi, işletmelerin bağlı ortaklıkları ile gerçekleştirdikleri işlemler sonucunda ortaya çıkan net kar marjı ile bağımsız işletmeler ile yapmış oldukları benzer işlemler sonucu elde ettikleri net kar marjlarını karşılaştırmaya yarayan bir yöntemdir. Kar bölüşüm yöntemi ise, bağlı ortaklıkların bir veya daha fazla sayıdaki kontrol altındaki işlemlere ait toplam faaliyet karı veya zararının, üstlendikleri işlevler ve yüklendikleri riskler oranında bağlı ortaklıklar arasında emsallere uygun olarak bölüşürülmesini esas almaktadır.¹²⁴

2.1.4. Vergi cennetleri

Küreselleşme ile birlikte ulusal sınırların ortadan kalkması sermayenin hareketliliğinin artmasına imkan tanımıştır. Özellikle tasarruf düzeyi düşük ülkeler, bu durumdan yararlanarak sermayeyi kendi ülkelerine çekebilmek adına bir takım vergi politikaları uygulamaktadır. Vergi oranlarının düşük olması veya hiç vergi alınmaması, özellikle çok uluslu şirketler için bu ülkeleri cazip hale getirmektedir.

Vergi cennetleri, 20. yüzyıldan önce var olmasına rağmen, özellikle I. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD ve diğer Avrupa ülkelerinde vergi oranlarının artmasıyla birlikte, sermayenin daha düşük oranlı veya verginin olmadığı yerler aramasıyla önem kazanmıştır. Bu doğrultuda 1934 yılından sonra İsviçre güçlü banka gizlilik yasaları ile önemli bir yatırım merkezi haline gelmiştir.¹²⁵ II. Dünya Savaşı'ndan önce Rusya, Almanya, Güney Amerika, İspanya gibi ülkelerin sermayedarları savaş süresince yaşanacak sosyal ve politik karmaşalardan etkilenmemek için sermayelerini İsviçre'deki bankalara aktarmıştır. Nitekim II. Dünya Savaşı sonrasında artan kamu harcamalarına karşılık kamu gelirlerine ihtiyaç duyulmuş ve

¹²³ Acar, *a.g.e.*, 87.

¹²⁴ Biçer, *a.g.e.*, 307.

¹²⁵ İnternet: Maftai, L. (2013). An Overview Of The European Tax Havens. *CES Working Papers*, 41. Web: http://www.ceswp.uaic.ro/articles/CESWP2013_V1_MAF.pdf adresinden 25 Aralık 2014'de alınmıştır.

vergi oranlarında artış gerçekleşmiştir. Böylelikle vergi cennetleri, vergi oranlarının arttığı ülkelerden sermayeleri çekerek önemli bir finans merkezi haline gelmiştir.¹²⁶

2.1.4.1. Vergi cennetlerinin tanımı

Vergi cennetleri, küreselleşme ile birlikte vergi rekabetinin artması sonucunda ülkelerin düşük vergi oranları uygulayarak finansal sermayeyi ve şirketleri kendi piyasalarına çektikleri ülkelerdir.

OECD'nin 1998 yılında yayımlamış olduğu “Zararlı Vergi Rekabeti - Yükselen Global Bir Sorun” adlı raporuna göre vergi cennetleri, vergilerin olmadığı veya sadece nominal bir verginin bulunduğu ve kendisini vergiden kaçınmak için elverişli hale getiren yerlerdir.¹²⁷ Bir başka tanıma göre ise vergi cennetleri, yabancı sermayeyi çekmek için esnek düzenlemelerin bulunduğu, düşük vergi oranlarının uygulandığı ve gizliliğin esas alındığı bölgelerdir.¹²⁸ Bir başka açıdan vergi cennetleri ise, uluslararası rekabet koşullarında firmaların yerleşik oldukları idari birimlerde yüksek düzeyde vergi ödemekten kaçınmak ve vergilemeden kaynaklanan mali yükü en aza indirmek için vergi planlaması sonucu tercih ettikleri yerler olarak tanımlanmaktadır.¹²⁹

OECD tarafından yayımlanan rapora göre ülkelerin vergi cennetleri olarak tanımlanabilmeleri için dört önemli kriteri taşıması gerekmektedir. Bunlar¹³⁰;

- Verginin olmaması veya çok düşük verginin uygulanması,
- Şeffaflığın olmaması,
- Efektif bilgi değişiminin olmaması ve
- Temel ekonomik faaliyetlerin bulunmamasıdır.

¹²⁶ Eroğlu, E. (2009). Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Rekabetini Önleyici Düzenlemeler. *Güncel Mali Konular (Editör: Nihat Edizdoğan)*, Dora Yayıncılık, Bursa, 374.

¹²⁷ Bhat, G. (2009). Transfer Pricing, Tax Havens, and Global Governance. *Discussion Paper / Deutsches Institut für Entwicklungspolitik*, Bonn, 2.

¹²⁸ Aijaz, A. (2013). Tax Haven: A Global Scenario. *International Journal of Advance in Engeneering Sciences*, 3(3), 125.

¹²⁹ Çengeller, K. (2014). Vergi Cennetleri ile Mücadelede Uluslararası İşbirliği ve Türkiye Uygulaması. *Vergi Dünyası*, (392), 34.

¹³⁰ Tobin, G. and Walsh, K. (2013). What Makes a Country a Tax Haven? An Assesment of International Standarts Shows Why Ireland Is Not a Tax Haven. *The Economic and Social Review*, 44(3), 403.

2.1.4.2. Vergi cennetlerinin özellikleri

Yukarıdaki tanımlar ve kriterler doğrultusunda vergi cennetlerinin özellikleri şu şekilde açıklanabilir. Herhangi bir idari birimin vergi cenneti olarak tanımlanabilmesi için olmazsa olmaz koşul vergilendirilebilir gelirlerin hiçbir vergiye tabi tutulmaması veya çok düşük oranda vergilendirilmesidir. Vergi cennetleri buralarda faaliyette bulunan kişi veya firmalara ait her türlü bilgiyi çok sıkı gizlilik kuralları altında korumaktadır. İdari birimlerin çoğu bankacılık ve finansal işlemler konusunda yabancı vergi idarelerine bilgi sağlamamaktadır. Vergi cennetlerinin hemen hemen tamamında finansal uygulamalar ve vergi mevzuatları şeffaflıktan yoksundur. Ayrıca birçok vergi cennetinde ikili bir döviz kontrol sistemi vardır veya kambiyo kontrolü hiç yoktur. Bu idarelerde yerleşik olanlar için kambiyo kontrolleri uygulanırken yerleşik olmayanlar için sadece yerel para birimi ile alakalı kontroller bulunmaktadır. Vergi cennetlerinde bankacılık kesimi önemlidir ve bankalar yerleşik olanlarla olmayanlara vergileme konusunda farklı davranmaktadır. Bankacılık sisteminin gelişmiş olması vergi cennetinin başarısını etkileyen en önemli faktördür ve bu nedenle bankacılık sektörü yerel nüfus ve iktisadi faaliyetlerin çok ötesinde büyüklüğe sahiptir. Benzer bir şekilde vergi cennetlerin fiziki açıdan ulaşım olanaklarının iyi olması gerekmektedir. Çünkü bilgi alışverişi ve iletişim sistemlerinin gelişmiş olması zorunludur. Vergi cennetlerinde belirli bir düzeyde reel faaliyette bulunma gerekliliği yoktur. Birçok şirketin merkezi bu ülkelerde olsa bile bu şirketler sadece kağıt üzerinde var olan sanal bir şirkettir.¹³¹

Vergi cennetleri, genellikle bir milyondan az nüfusa sahip ancak diğer ülkelere göre zengin ülkelerdir.¹³² Vergi cennetleri çoğunlukla bir ada ülkesi olmalarından dolayı doğal kaynak kıtlığı çekmektedir. Ayrıca fiziki yatırımlara elverişli olmamalarından dolayı daha çok finansal ve portföy yatırımları açısından cazibe ortamı sağlamaya çalışmaktadır. Yüzölçümleri ve nüfus yoğunluğu bakımından

¹³¹ Aktan, C.C. ve Vural, İ.Y. (2012). Vergi Rekabeti. *Yeni Maliye, Değişim Çağında Kamu Maliyesi: Yeni Trendler, Yeni Paradigmalar, Yeni Öğretiler, Yeni Perspektifler*. (Editörler: Coşkun Can Aktan, Ahmet Kesik, Dilek Dileyici), T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara: Yayın No: 2012/420, 285.

¹³² Dharmapala, D., Hines, J.R. and James, R. (2009). Which Countries Become Tax Havens?. *Journal of Public Economics*, (93), 1058.

düşük yoğunluğa sahip olan vergi cennetleri turizm ve hizmet sektörünü geliştirerek kişi ve kurumlara çeşitli olanaklar sağlamaktadır.¹³³

Bazı çalışmalara göre dünyada yaklaşık olarak 40 adet vergi cenneti ülke bulunurken bazı çalışmalara göre 70'den fazla vergi cenneti bulunmaktadır. OECD'nin 1998'de yayımlanmış olduğu ilk rapora göre dünyada 47 adet vergi cenneti bulunurken günümüzde bu sayının daha fazla olduğu ifade edilmektedir.¹³⁴ Vergi cennetlerinde faaliyetlerinde bulunan iki milyondan fazla şirket ve binlerce banka bulunmaktadır. Buralarda gerçekleşen ticaret hacmi ise tahmini olarak yaklaşık 21 trilyon dolardır.

Çizelge 2.8. Vergi Cenneti Ülkelerin Listesi

Karayipler ve Amerika	Africa	Orta Doğu ve Asya	Avrupa	Hindistan ve Pasifik Okyanusu
Anguilla	Liberya	Bahreyn	Alderney	Cook Adaları
Antigua ve Barbuda	Mauritius	Dubai	Andora	Maldivler
Aruba	Melilla	Hong Kong	Belçika	Mariana Adaları
Bahama	Seyşeller	Labuan	Campione d'Italia	Marshall Adaları
Barbados	Sao Tome ve Principe	Lübnan	Londra	Nauru
Belize	Somali	Makao	Kıbrıs	Niue
Bermuda	Güney Africa	Singapur	Frankfurt	Samoa
İngiliz Virgin Adaları		Tel Aviv	Cebelitarık	Tonga
Cayman Adaları		Taipei	Guernsey	Vanuatu
Kosta Rika			Macaristan	
Dominik			İzlanda	
Grenada			Dublin	
Montserrat			İngušetya	
Hollanda Antilleri			Man Adası	
New York			Jersey	
Panama			Lihtenştayn	
St. Kitts ve Nevis			Lüksemburg	
St. Lucia			Madeira Adaları	
St. Vincent ve Grenadins			Malta	
Turks ve Caicos Adaları			Monaco Prensiği	
Uruguay			Hollanda	
Virgin Adaları			Sark	
			İsviçre	
			Trieste	
			Türkiye	
			Kuzey Kıbrıs	

Kaynak: Maftai, a.g.m., s. 44-45.

¹³³ Eroğlu, a.g.m., 375.

¹³⁴ Maftai, a.g.m., 44.

OECD vergi cennetleri listesini ilk olarak 2000 yılında yayınlamıştır. Günümüzde ise, vergi cennetleri listesi bulunmamakta, ülkeler kara liste (standartları kabul etmeyen ülkeler), gri liste (standartları kabul etmekle birlikte uygulamayan ülkeler) ve beyaz liste (standartları kabul eden ve büyük ölçüde uygulayan ülkeler) olmak üzere üç ayrı gruba ayrılmaktadır. Kara listedeki ülkeler vergi cennetleri olan adlandırılırken, gri listedeki ülkeler ise vergi cennetleri ve diğer finansal merkezler olarak ikiye ayrılmaktadır.¹³⁵

OECD'nin yayınlamış olduğu ilk liste ile kara liste arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Günümüzde OECD, bilgi değişimi ile ülkelerin anlaşmaları kabul ederek kara listeden çıkartılmalarına odaklanmaktadır. 2000 yılında vergi cenneti olarak ilan edilmesi gereken 41 ülke düşünülürken, bunlardan 6 tanesinin (Bermuda, Cayman Adaları, Kıbrıs, Malta, Mauritius, San Marino) bilgi değişimi anlaşmalarını kabul etmesiyle birlikte 35 ülke vergi cenneti olarak ilan edilmiştir. Daha sonra OECD, Barbados, Maldivler ve Tonga'yı vergi cenneti kriterlerini taşımadığı için listeden çıkartmıştır. İlerleyen zamanlarda diğer ülkelerin de anlaşmaları kabul etmeleriyle birlikte vergi cenneti olarak Andora, Lihtenştayn ve Monaco kalmış ve bu ülkelerde 2009 yılında işbirliğine giderek vergi cennetleri listesinden çıkartılmıştır. Ayrıca 2009 yılında, OECD'nin ilk listesinde bulunmayan ancak kara listede bulunan 4 ülke (Kosta Rika, Malezya, Filipinler ve Uruguay) kalmıştır. Daha sonra OECD tarafından yayınlanan rapor ile bu ülkelerin kara listeden gri listeye aktarıldığı ifade edilmiştir. 2012 yılında yayınlanan rapora göre gri listede sadece Nauru vergi cenneti olarak, Guatemala ise diğer finansal merkezler olarak kalmıştır.¹³⁶

Vergi cennetleri, birçok yazar tarafından farklı sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Örneğin, Lee Hadnum'a göre üç tür vergi cenneti bulunmaktadır¹³⁷:

- **Nil – Vergi cennetleri:** Gelir ve kurumlar vergisi ile veraset ve sermaye vergilerinin olmadığı bölgelerdir. Cayman Adaları, Dubai, Monaco, Bahaman Adaları, Anquilla vb.

¹³⁵ Gravelle, J.G. (2013). *Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion*. Congressional Research Service, 5.

¹³⁶ Gravelle, a.g.m., 5-6, Çengeler, a.g.m., 36-38.

¹³⁷ İnternet: Hadnum, L. (2012). *Tax Guide – The World's Best Tax Haven*. Taxcafe UK Limited, Web: <http://www.taxcafe.co.uk/samples/wbtsample.pdf> adresinden 30 Aralık 2014'de alınmıştır.

- **Yurtdışı Gelirlerin Vergilendirilmediği Vergi Cennetleri:** Bu tür vergi cennetlerinde; vergiler zorunlu olmakla birlikte genellikle yüksek oranlıdır. Ancak, vergiler sadece yurt içinde elde edilen gelirler üzerinden alınmaktadır. Panama, Hong Kong ve Singapur bu tür vergi cennetleri için gösterilebilecek en iyi örneklerdir:
- **Düşük Vergili Vergi Cennetleri:** Ücretlerin ve sermaye gelirlerinin düşük oranda vergilendirildiği bölgelerdir. Kıbrıs, İsviçre, Hollanda, Belçika bu tür vergi cennetlerine örnek olarak- gösterilebilir.

2.1.5. Elektronik ticaret

Küreselleşme ile üretimin sınır ötelere kolayca geçebilmesi, firmaların dünya ekonomisini bütün bir pazar olarak görmelerine ve rekabet stratejilerini buna göre belirlemelerine yol açmıştır. Böylelikle üretici ve tüketicilerin seçenekleri çoğalmış ve yoğun araştırma-geliştirme faaliyetleri gerektiren pazarlar ortaya çıkmıştır. 1980'lerin ortasından itibaren uluslararası alanda yaşanan gelişmeler "Yeni Ekonomi", "İnternet Ekonomisi", "Network Ekonomisi", "Sanal Ekonomi", "Dijital Ekonomi", "Bilişim Ekonomisi", "Enformasyon Ekonomisi", "Bilgi Ekonomisi" vb. kavramların ortaya çıkmasına neden olmuştur.¹³⁸

İletişim ve bilgisayar teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, sayısal biçime dönüştürülmüş yazılı metnin, ses ve video görüntülerinin çok hızlı bir şekilde işlenmesine, iletilmesine ve depolanmasına, ticari işlemler için gerekli bilgi ve belgelerin elektronik ortama aktarılmasına, işlemlerin elektronik ortamda kolayca gerçekleştirilmesine ve "e-ticaret" kavramının gündeme girmesine ve önem kazanmasına neden olmuştur.¹³⁹

Enformasyon teknolojisindeki yaşanan bu gelişmeler, ekonominin işleyiş yollarını radikal bir biçimde değiştirerek uluslararası girişimciliğin hızla artmasına yol

¹³⁸Tezcan, K. (2007). Yeni Ekonomi Elektronik Ticaretin Hukuki Yapısı ve Vergilendirilmesi. *Nobel Kitabevi*, Adana, 3-4.

¹³⁹Gökbunar, R. ve Utkuseven, A. (2002). Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Yaşanan Gelişmeler: Yeni İpek Yolu Bir Vergi Cenneti mi?. *İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 27.

açmıştır. İşletmeler, internet sayesinde fiziksel konumları ne olursa olsun müşterilerine kolayca ulaşabilmektedir.

2.1.5.1. Elektronik ticaretin tanımı ve özellikleri

Elektronik ticaretin tanımlanması üzerinde uluslararası örgütler tarafından söz birliği oluşturulmaya çalışılsa da, ortak bir tanım ortaya çıkarılamamıştır. İletişim yönüyle e-ticaret, bilginin, mal ve hizmetlerin veya para akışlarının bilgisayar ağları gibi araçlar ile el değiştirmesini ifade etmektedir. İşletme süreci bakımından e-ticaret, iş, süreç ve akışların otomasyonunda teknolojinin uygulanması anlamına gelmektedir. Hizmetler bakımından ise e-ticaret, işletmeler tarafından tüketicilerin ihtiyaçlarının karşılamak için hizmet hızını ve kalitesini artırmak amacıyla kullanılan bir araç olarak tanımlanmaktadır.¹⁴⁰

Dünya Ticaret Örgütü'nün tanımına göre; "E-ticaret, mal ve hizmetlerin üretim, reklam, satış ve dağıtımlarının telekomünikasyon ağları üzerinden yapılmasıdır".¹⁴¹

Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu ise e-ticareti, ticari aktiviteler kapsamında her türlü veri mesajının, EDI (Elektronik Data Interchange), internet, e-mail, faks gibi veri iletim yöntemleri kullanılarak elektronik ortamda değişimi olarak tanımlamıştır.¹⁴²

Genel kabul görmüş bir başka tanım ise OECD tarafından yapılmıştır. OECD'ye göre e-ticaret; özellikle sipariş verme veya satın almak için geliştirilmiş, bilgisayar ağı üzerinden yapılan mal ve hizmetlerin alış ve satış işlemlerinin gerçekleştirilmesidir.¹⁴³ OECD'nin yapmış olduğu bu tanım çerçevesinde elektronik ticaretin aşağıdaki eylemleri kapsamı gerekmektedir.¹⁴⁴

¹⁴⁰ Karaduman, Y. (2005). *Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 3.

¹⁴¹ İnternet: WTO. (1998). Electronic Commerce and The Role of The WTO. Web: http://www.wto.org/english/news_e/pres98_e/pre96_e.htm adresinden 10 Kasım 2014'de alınmıştır.

¹⁴² Organ, İ. ve Çavdar, F. (2012). Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Uluslararası Alanda Yaşanan Sorunlar. *İnternet Uygulamaları ve Yönetimi Dergisi*, 3(1), 65.

¹⁴³ OECD. (2013a). Electronic and Mobile Commerce. *OECD Digital Economy Papers*, (223), 6.

¹⁴⁴ Şahin, İ. E. (2007). Küresel Rekabet Ortamında Türkiye'de Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 7(13), 182-183.

- Ticaret öncesi firmaların elektronik ortamda bilgilenmesi ve araştırma yürütmesi,
- Firmaların elektronik ortamda bulunması,
- Ödeme sürecinin yerine getirilmesi,
- Taahhüdün yerine getirilmesi, mal veya hizmetlerin müşteriye teslim edilmesi ve
- Satış sonrası bakım, destek vb. hizmetlerin sunulması.

Yapılan farklı tanımlamalar doğrultusunda e-ticaretin; bireylerin ve kurumların, açık ağ ortamında veya sınırlı sayıda kullanıcı tarafından ulaşılabilen, kapalı ağ ortamlarında yazı, ses ve görüntü şeklindeki sayısal bilgilerin işlenmesi, iletilmesi ve saklanması temeline dayanan ve bir değer yaratmayı amaçlayan ticari işlemlerin tümünü kapsadığı görülmektedir. Ayrıca, ticari sonuçlar doğuran veya ticari faaliyetleri destekleyecek eğitim, kamuoyunu bilgilendirme, tanıtım-reklam vb. amaçlar için elektronik ortamlarda yapılan işlemlerde e-ticaretin kapsamında değerlendirilmektedir.¹⁴⁵

E-ticaret gerçekleşme şekline, yapıldığı ortamın niteliğine, katılımcılara ve internet sitesinin uyrukluğuna göre dört farklı şekilde gerçekleşmektedir. Gerçekleşme şekline göre e-ticaret, dolaylı e-ticaret ve doğrudan e-ticaret olarak ikiye ayrılmaktadır. Mal niteliği taşıyan eşyanın internet üzerinden sipariş verilmesi ve bu malların geleneksel yöntemlerle gümrükten geçirilmesi dolaylı e-ticaret olarak adlandırılmaktadır. Doğrudan e-ticaret ise, hem siparişin hem sözleşmenin hem de teslimatın sanal ortamda yapıldığı alışverişlerdir. Bu tür alışveriş kaset, cd, bilgisayar programı, danışmanlık hizmeti gibi mal ve hizmetlerin ticaretini kapsamaktadır.¹⁴⁶ Dolaylı e-ticaretin etkinliği, posta sistemi, gümrük sistemi ve ulaşım sistemi gibi harici faktörlerin de etkinliğine bağlıdır. Doğrudan e-ticaret ise coğrafi sınırların varlığı hiçbir şekilde hissedilmeksizin, tüm dünyayı kapsayan elektronik potansiyelinin tam bir şekilde kullanılabilmesi imkanı sunmaktadır.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Gökbnar ve Utkuseven, *a.g.m.*, 199.

¹⁴⁶ Kılıç, E. (2012). Elektronik Ticaret (E-Ticaret) ve Vergileme. *Vergi Sorunları Dergisi*, (285), 166.

¹⁴⁷ Tezcan, *a.g.e.*, 10.

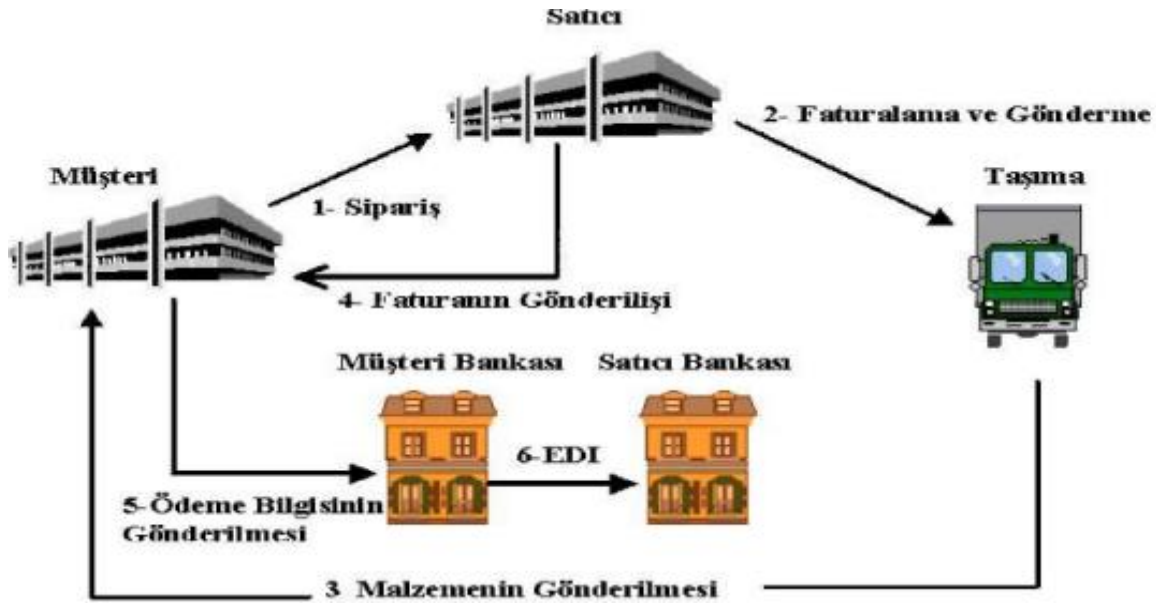
Yapıldığı ortamın niteliğine göre e-ticaret, internet gibi açık ağlar ve intranet gibi kapalı ağlar üzerinden yapılan işlemler olarak iki farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Katılımcılara göre ise e-ticaret, işletmeler arasında, işletme-tüketici arasında, işletme-devlet arasında veya vatandaş-devlet arasında gerçekleşmektedir. Bu tür işlemlerin tarafları ise; alıcı, satıcı, üretici, bankalar, komisyoncular, sigorta şirketleri, nakliye şirketleri, özel sektör bilgi teknolojileri, sivil toplum örgütleri, üniversiteler, onay kurumları ve bakanlıklar ile diğer kurumlardır. İnternet sitelerinin uyrukluğuna göre ise e-ticaret, işlemlerin yurtiçi veya yurtdışında kurulan sitelerde gerçeklemesine göre ikiye ayrılmaktadır.¹⁴⁸

E-ticaretin yapılmasını sağlayan temel araçlar; telefon, faks, televizyon, elektronik ödeme, para transfer sistemleri, elektronik veri değişimi sistemleri ve internettir. Bu araçlardan elektronik veri değişimi ve internet, e-ticarete en çok kullanılan araçlardır. Elektronik veri değişimi ile ticaret yapan iki kuruluş arasında insan faktörü olmaksızın bilgisayar ağları yardımıyla belge ve bilgi değişimi gerçekleşmektedir. İnternet ise, e-ticaret açısından en etkin araç olarak kabul edilmektedir. Çünkü internet ses, görüntü ve yazılı metni aynı anda çok daha hızlı iletebilmektedir.¹⁴⁹

Aşağıdaki şekilde e-ticaret işlemlerinin nasıl gerçekleştiği basit bir şekilde gösterilmiştir.

¹⁴⁸ Kılıç, *a.g.m.*, 166-167.

¹⁴⁹ Ceran, Y. ve Çiçek, R. (2007). Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesine İlişkin Türk Vergi Sisteminde Katma Değer Vergisi Açısından Bir Değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi*, Manisa: 14(1), 293.

Şekil 2.1. Basit Bir E-Ticaret Uygulaması

Kaynak: Uygur, E. (2010). *E-ticaret ve Türkiye'deki Durumu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Ankara, s. 20.

Özellikle günümüzde akıllı telefonların kullanımının yaygınlaşması e-ticaret uygulamalarının artmasına yol açmıştır. Bu uygulamalar sayesinde kullanıcılar, ürün kodu ile arama yapabilmekte ve fiyatları kolayca karşılaştırarak satın alma işlemi gerçekleştirebilmektedir.

Operasyonel maliyetlerin azalması, sunulan mal ve hizmetlerin daha geniş piyasalara yayılması ve rekabet gücünü artırması e-ticaretin işletmeler tarafından kullanılmasını daha cazip hale getirmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda e-ticareti kullanan işletmelerin diğer işletmelere göre daha başarılı olduğu görülmektedir. Örneğin; Kanada'da yapılan bir araştırmaya göre 2001 yılında Kanada'da bulunan işletmelerin %30'unun e-ticareti kullanmadığı belirtilmektedir. Ancak 2001 ve 2007 yılları arasında e-ticaretin kullanılmaya başlanmasıyla birlikte 2007 yılında işletmelerin yeni müşterilere ulaştığı ve daha başarılı olduğu ifade edilmektedir. Bir diğer örnek ise 2006-2009 yılları arasında Kore'de yapılan çalışmalardır. Bu çalışmalara göre Kore işletmelerinin internetle tanışması işlem maliyetlerini azaltmış, işletmelerin yeni müşterilere ulaşmasını sağlamıştır.¹⁵⁰

¹⁵⁰ OECD, (2013a), *a.g.e.*, 7-8.

2.1.5.2. Elektronik ticaretin vergilendirilmesi

Elektronik ortamda gerçekleştirilen ticaret hacminin her geçen yıl büyük bir hızla artması geleneksel ticaretin azalmasına ve ülkelerin vergi kaybı yaşamasına neden olmuştur. Bu nedenle gerek ülkeler gerekse uluslararası ekonomik birlikler elektronik ticaretin vergilendirilmesi hususunda yoğun çaba sarf etmektedir. Ancak bilişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler elektronik ticaretin nasıl vergilendirileceği konusunda ortak bir görüş birliğine varılmasını zorlaştırmaktadır.

Özellikle coğrafi sınırları ortadan kaldırması, fiziki varlığı bulunmayan malları satışı gibi unsurlar elektronik ticaretin vergilendirilmesinde bir takım sorunlara neden olmaktadır. Bu sorunları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür¹⁵¹:

Vergilendirme Yetkisi: Elektronik ticaret sayesinde kurulma maliyetleri yerleşik ticari şirketlerle karşılaştırıldığında daha ucuz olmakta ve sanal şirketler sayesinde işletmeler dünya piyasalarında kolaylıkla işlem yapabilmektedir. Bu sayede ticaret, coğrafi sınırları aşarak küresel düzeye ulaşarak elektronik ticaretin vergilendirilmesinde en büyük problem olan vergilendirme yetkisi karşımıza çıkarmaktadır.

Kimliklerin ve İşlemlerin Gizliliği: Sanal ortamda gerçekleştirilen ticari işlemlerde alıcı ve satıcıların birbirlerinin kimliklerini bilmemeleri veya yanlış bilmeleri mümkündür. İnternet ortamında yapılan ticari işlemlerde taraflar kendi kimliklerini beyan etmedikleri sürece vergi idareleri dahil üçüncü şahısların bu durumdan haberdar olması söz konusu bile olmayabilir. Bu durum vergi kaçırma eylemlerinin gerçekleşmesine imkan sağlamaktadır.

Dijital Ürünler: Dijital ürünler, fiziki mallar gibi geleneksel teslim yöntemlerine tabi olmamakta, gümrük sınırlarına girmemekte ve bilgisayardan bilgisayara belirli bir ağ vasıtasıyla indirilebilmektedir. Bu noktada vergilendirme sisteminin karşılaştığı temel sorunlardan biri, bu ürünlerin hizmet olarak mı veya mal olarak mı

¹⁵¹ Demirkan, B. (2010). Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi. *Vergi Raporu*, (125), 100-101.

değerlendirileceği, gayri maddi hak olup olmadığının tespiti ve bu ürünlerin satışından elde edilecek gelirin hangi kazanç kapsamına gireceğidir

Fiziksel Varlığı Bulunmayan Şirketler: Teknoloji sektöründe yaşanan gelişmelerle birlikte daha fazla e-işletme kurulmuş ve bu işletmeler daha yaygın hale gelmiştir. Bu tür işletmelerde fiziksel olmayan varlıklar işletme değerinin önemli bir kısmını meydana getirmektedir. Fiziksel olmayan varlıkların nasıl giderleştirileceğinin belirsizliği ve bu tür işletmelerin giderlerinin tespiti vergi matrahının hesaplanması açısından sorun oluşturmaktadır.

Elektronik ticaretin vergilendirilmesi konusunda dört farklı yaklaşım bulunmaktadır. Birincisi elektronik ticaretin serbest bölgeler gibi değerlendirilmesi ve vergilendirilmemesi, ikincisi yapılan ticari işlemlerin mahiyetine ve önemlerine bakılmaksızın bit vergisi ile vergilendirilmesi, üçüncüsü elektronik ticaretin mevcut mevzuat ve hükümlere göre vergilendirilmesi ve dördüncüsü ise elektronik ticaretin yeni kanun ve hükümler getirilerek vergilendirilmesidir.

Elektronik ticaretin serbest bölge gibi kabul edilerek vergilendirilmemesi, aynı ticari işlemleri geleneksel yollarla yapan taraflar aleyhine rekabet eşitsizliği doğuracaktır. Bu durum vergilendirmenin temel ilkelerinden olan adalet-genellik ilkelerini zedeleyecektir. Bu nedenle bu görüş kabul edilmemektedir. E-ticaretin vergilendirilmesi konusunda bir dolaylı vergi olarak öngörülen bit vergisi ile mal veya hizmetlerin vergilendirilmesinden ziyade satış sırasında kullanılan bilgilerin vergilendirilmesi öngörülmektedir. Satış sırasında gönderilen veriler bit vergisinin matrahını oluşturmaktadır. Bit vergisi uygulaması ile sadece ticari amaçlı yapılan işlemler değil aynı zamanda haberleşme amaçlı elektronik işlemler de vergilendirilecektir. Ayrıca transfer edilen bilgiler vergilendirilirken kapladıkları hacimlerin vergi matrahı olarak kabul edilmesi değeri milyon dolarla ifade edilebilen düz yazı içerikli bir mesajın, eğlence amaçlı aktarılan herhangi bir karikatüre kıyasla daha düşük bir oranla vergilendirilmesine neden olacaktır. Bu da vergilemede adaletin sağlanmasına engel olacaktır.¹⁵² Ancak bit vergisinin sadece elektronik

¹⁵² İnternet: Gerçek, A. (2011). *İnternet Üzerinden Yapılan Alışverişlerin Vergisel Boyutu*, s. 1. Web: <http://www.bursa-smmmo.org.tr/yazarlar/makaleler/136AGE.pdf> adresinden 28 Ocak 2015’de alınmıştır.

noterler kaydıyla yapılan işlemlerde kullanılması ve damga vergisi yerine özel bir e-ticaret vergisi olarak düşünülebilir.¹⁵³

E-ticaretin mevcut mevzuata göre vergilendirilmesi durumunda, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma amacıyla bulunan mükelleflere yasal boşlukların bırakılması söz konusu olacaktır. Çünkü e-ticaretin gerçekleştiği mevcut sanal ortam, birçok açıdan vergi denetimi güçleştirecek özellikler taşımaktadır. Dolayısıyla gerekli kurallar oluşturulmadan ve tedbirler alınmadan e-ticaretin mevcut vergi kanunları ile vergilendirilmesi ve denetimi mümkün değildir. Bir diğer öneri ise vergi kanunlarında ve vergi anlaşmalarında e-ticarete uygun bir revizyona gidilmesidir. Henüz gelişme aşamasında olan e-ticaretin hangi alanlarda ilerleme kaydedeceği ve elektronik teknolojisinin nasıl bir gelişme göstereceğinin bugünden tahmin edilmesi zordur. Bu nedenle elektronik ticaretin vergilendirilmesine yönelik olarak yeni kanunların getirilmesi zaman kaybına neden olacaktır. Ayrıca zaten yeterince karışık olan vergi mevzuatının daha da karışık hale getirilmemesi için yeni verginin uygulanması son çare olarak görülmektedir.¹⁵⁴

İleri sürülen bu dört görüşten elektronik ticaretin öncelikle mevcut vergileme ilke ve düzenlemelerin uygulanması suretiyle çözümlenmesi yaklaşımı özellikle gelişmiş ülkeler tarafından kabul edilmektedir. Elektronik ticaretin vergilendirilmesinde esas alınan ilkeler ise; yeni vergilerin konulmaması, küresel bir yaklaşımın belirlenmesi, çifte vergilendirmeden kaçınılması, rekabet eşitliğinin korunması, vergilendirme sisteminin açık, sade ve uygulanabilir olması ile vergilendirmenin etkin, adaletli, verimli ve esnek olmasıdır.¹⁵⁵ Ancak mevcut ilke ve düzenlemelerin e-ticarete uygulanması halinde, gerek gelir üzerinden alınan vergiler gerekse harcamalar üzerinden alınan vergiler açısından bazı güçlüklerin ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır.¹⁵⁶

¹⁵³ Demirkan, *a.g.m.*, 101.

¹⁵⁴ Gerçek, *a.g.m.*, 1.

¹⁵⁵ Pamuk, İ. (2011). Elektronik Ticareti Vergilendirme İlkeleri. *Maliye ve Sigorta Yorumları*, (552), 16.

¹⁵⁶ Demirkan, *a.g.m.*, 101.

2.1.6. Hibrit finansal araçlar

Teknolojinin gelişmesi, bilgi değişimi ve ulaşım maliyetlerinin azalması gibi unsurlar sınır ötesi ticaret işlemlerinin farklılaşmasına neden olmaktadır. Bu doğrultuda şirketler efektif vergi oranlarını azaltmak amacıyla her geçen gün ayrı bir yola başvurmaktadır. Özellikle, hibrit finansal araçların çok uluslu şirketler tarafından kullanımı son yıllarda önem kazanmıştır.

Finansal araçlar, iki veya daha fazla taraf arasında gelecekte sağlanacak nakit akımı üzerinde hak sahipliğini temsil eden ve parasal bir değeri olan değerli kağıtlar olarak tanımlanmakta ve sağladığı haklar açısından, alacak hakkını temsil eden finansal araçlar ile şirket hakkını temsil eden finansal araçlar olarak iki grupta toplanmaktadır. Bu iki finansal araç tipi arasındaki temel fark ise risk faktörüdür.¹⁵⁷

Alacak hakkını temsil eden finansal araçları ile şirket hakkını temsil eden finansal araçlar arasındaki bir diğer fark ise vergi uygulamalarında ortaya çıkmaktadır. Buna göre, alacak hakkını temsil eden finansal araçlar karşılığında bu hakkı elde bulunduranlara ödenen faiz, vergi matrahı tespitinde gider olarak yazılabilmektedir. Ancak şirket hakkını temsil eden finansal araçları elinde bulunduranlara ödenen temettü gider olarak yazılamamaktadır. Alacak hakkını temsil eden finansal araçlar ile şirket hakkını temsil eden finansal araçlar arasındaki bir diğer fark ise ülkelerin faiz ve temettüye farklı vergi oranları uygulanmasıdır.¹⁵⁸

2.1.6.1. Hibrit finansal araçların tanımı

Yapılan araştırmalara göre hibrit finansal araçların günümüz ekonomisinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Çünkü hibrit finansal araçlar, etkin sermaye artırımını, riskten korunma, sermaye ve yatırım akışlarına fırsat verme gibi özelliklere

¹⁵⁷ Ferhatoğlu, E. (2013). Vergi Anlaşmaları Hukukunda Hibrit Finansal Araçlar. 28. *Türkiye Maliye Sempozyumu Küresel Kriz ve Maliye Politikaları Tebliğler Kitabı*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Uzman Matbaacılık, Ankara, 134.

¹⁵⁸ Ferhatoğlu, a.g.m., 134.

sahiptir. Ayrıca hibrit finansal araçların esnek olması, çok uluslu şirketlerin ülkeler arası farklılıklardan yararlanarak vergi yüklerini azaltmasına imkan sağlamaktadır.¹⁵⁹

Hibrit finansal araçların daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle temettü ve faiz kavramlarının iyi bilinmesi gerekmektedir. Borç dağılımı konusunda ifade edildiği gibi şirketlerin finansmanı sermaye artırımı veya borçlanma şeklinde gerçekleşmektedir. Bu durumda elde edilen getiriler temettü veya faiz olarak adlandırılmaktadır.

Hibrit finansal araçlarının genel kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak bu araçların getirilerinin temettü ve faiz olduğu göz önünde bulundurulursa, hibrit finansal araçlar sermaye artırımı ve borçlanmanın kombine edildiği finansal araçlar olarak ifade edilmektedir.¹⁶⁰

2.1.6.2. Hibrit finansal araçların vergilendirilmesi

Hibrit finansal araçların vergilendirilmesi, bu araçların alacak hakkı veya şirket hakkı olarak değerlendirilmesine göre ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Diğer bir ifadeyle hibrit finansal araçların, elde edilen getirinin temettü veya faiz olarak nitelendirilmesine göre farklı şekillerde vergilendirilmesi mümkündür.¹⁶¹ İkamet ülkesinde bulunan A şirketinin, kaynak ülkesinde B bağlı iştirakının olduğunu varsayalım. Normal şartlarda hem B şirketi elde ettiği kurum kazancının tamamı üzerinden hem de A şirketi B şirketinde bulunan ortaklı payı karşılığı elde ettiği gelir üzerinden kurumlar vergisi ödemekle yükümlüdür. Ancak A şirketinin B şirketine hibrit finansal araçlar aracılığıyla iştirak etmesi durumunda, bu finansal araçların alacak hakkı veya şirket hakkı özelliklerini taşıması vergilendirme açısından farklılaşmaya neden olacaktır. A şirketinin, B şirketinde bulunan finansal varlığın kaynak ülke tarafından şirket hakkı olarak değerlendirilmesi durumunda, B şirketi tarafından ödenen tutar temettü olarak kabul edilecek ve kaynak ülkede gider olarak yazılması söz konusu olmayacaktır. Ancak A şirketinin, B şirketinde bulunan

¹⁵⁹ Prats, F.A.G. (2011). Qualification of Hybrid Instruments In Tax Treaties. *Diritto e Pratica Tributaria Internazionale*, VIII, 3, 977-978.

¹⁶⁰ Jongesans, L. (2013). *OECD's Recommendation a (Hybrid) Mismatch Itself?*. Master Thesis, Tilburg University, 17.

¹⁶¹ Ferhatoğlu, a.g.m., 134.

finansal varlığı kaynak ülkede alacak hakkı olarak değerlendirilirse, B şirketinden A şirketine ortaklık karşılığı yapılan ödemeler faiz olarak nitelendirilecek ve vergi matrahından indirilmesi mümkün olacaktır.¹⁶²

Şekil 2.2. Hibrit Finansal Yapılanma

Kaynak: Eberhartinger, Six, a.g.m., p. 3.

Yukarıda bahsedildiği gibi kaynak ülkesinde uygulanan vergilendirme durumu ikamet ülkesinde de geçerlidir. Örneğin; A şirketinin B şirketine hibrit finansal araçlar ile iştirak etmesi durumunda, kaynak devlette yapılan yatırımın ikamet devletinde alacak hakkı olarak değerlendirilmesi A şirketinin faiz geliri elde etmesine neden olacak ve bu gelir vergiye tabi tutulacaktır. Ancak söz konusu yatırımının ikamet ülkesinde şirket hakkı olarak nitelendirilmesi A şirketi tarafından elde edilen gelirin temettü sayılmasına ve birçok ülkede bulunan iştirak kazançları istisnası ile vergi dışı kalmasına imkan sağlayacaktır.¹⁶³

2.1.7. Anlaşma alışverişi

Asıl olarak çifte vergilendirmeyi önlemek amacıyla uygulanan anlaşma alışverişleri çok uluslu şirketler tarafından istismar edilerek vergi planlanması aracına dönüşmüştür. Anlaşma alışverişleri ile çok uluslu şirketler vergi stopajlarını azaltarak veya vergiye tabi gelirin ana ülkeye transferini erteleyerek vergi avantajı elde etmektedir.

Uluslararası vergi literatüründe anlaşma alışverişi, ikili vergi anlaşmalarının istismarı olup, vergi anlaşmasına taraf olmayan üçüncü ülke mukimi şirket veya

¹⁶² Eberhartinger, E. and Six, M. (2007). Taxation of Cross Border Hybrid Finance. A Legal Analysis. *ePub^{WU} Institutional Repository*, Wirtschafts Universität, Discussion (27), 4-5.

¹⁶³ Ferhatoğlu, a.g.m., 137.

kişilerin söz konusu anlaşma hükümlerinden faydalanmak için anlaşma yapan ülkelerin birinde kanal şirket kurması ve bu yolla kendine vergi avantajı sağlamasıdır.¹⁶⁴

Anlaşma alışverişleri daha çok kanal şirketlerin kullanımına dayanmakla birlikte, işletmeler üst şirketler aracılığıyla da vergi anlaşmalarını kendi lehlerinde kullanmaktadırlar. Bu tarz kullanımlarda üst şirketler ikametgah devletlerinin, kanal şirketler ise kaynak devletlerinin vergilendirme yetkisine girmekten kaçınmaktadırlar.¹⁶⁵

Üst şirketler, özellikle düşük vergi oranlarının geçerli olduğu ülkelerde kurulmakta olup, vergi yükümlüsünün gelirini peçeleyerek kendi ülkesindeki vergiden kaçınmak amacıyla kullandığı şirketlerdir. Bu tarzda bir vergiden kaçınma olgusu ulusal yasalardan kaynaklanabileceği gibi vergi anlaşmalarından da kaynaklanabilir. Dolayısıyla, üst şirketin kurulu olduğu kaynak devletinin lehteki vergi yasaları veya vergi yükümlüsünün mukim olduğu devletle kaynak devlet arasındaki bir vergi anlaşması, ikametgah devletteki vergileri azaltmak için diğer devlette üst şirketin kurulmasına neden olabilir.¹⁶⁶

Vergisel açıdan üst şirketlerin en önemli işlevi, normalde doğrudan vergi yükümlüsüne akacak geliri bünyesinde tutarak paravan görevi görmesidir. Vergi yükümlüsü, üst şirket tarafından elde edilen gelirden dolayı herhangi bir vergi yükümlülüğü altına girmemektedir. Bu durum önlenmediği sürece üst şirket, geliri vergi yükümlüsünün mukimi olduğu devletteki vergilendirmeden korumaktadır. Üst şirketin vergi yükümlüsünden hukuken bağımsız olması, şirketin elde ettiği gelirle vergi yükümlüsü arasındaki bağı koparmakta olup gelirin kar payı olarak dağıtılmadığı sürece, vergilendirme bakımından vergi yükümlüsünün dünya çapındaki gelirleri arasına girmesine engel olmaktadır. Gelirin dağıtılmaksızın üst şirketin bünyesinde korunması asli peçeleme olarak adlandırılmaktadır. Üst şirket bünyesinde korunan gelirin kar dağıtımını sonucuna ulaşacak şekilde başka işlemlerle

¹⁶⁴ Yılmaz, C.A. (2007). *Vergi Planlaması Türk Vergi Mevzuatı ve Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Kapsamında Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 181.

¹⁶⁵ Öz, S.N. (2005). *Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri*. Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 151.

¹⁶⁶ Soydan, B.Y. (1995). *Uluslararası Vergi Anlaşmaları*. Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 303.

vergi yükümlüsüne kaydırılması ise tali peçeleme olarak ifade edilmektedir.¹⁶⁷ A devletinde yerleşik olan bir şirketin, X ülkesinde yerleşik olan bir şirketin tüm hisselerine sahip olduğunu varsayalım. Bu hisse senetlerinin devri A devletinin ulusal vergi kanunlarına ve A ile X devletleri arasındaki çifte vergi anlaşmasına göre vergi etkisi yaratmaktadır. Bu nedenle A devletindeki şirket hisse senetlerini B devletinde yerleşik olan ve tamamen kendisine ait bulunan şirkete transfer eder. Bu iç ilişki A devletinde herhangi bir vergiye neden olmamaktadır. B devletindeki şirket daha sonra X ülkesinde bulunan şirketin tüm hisse senetlerini satar ve ulusal yasa gereği sermaye kazançlarının vergiden istisna olmasından dolayı vergilendirme söz konusu olmaz. Ayrıca A ve B devletleri arasındaki çifte vergilendirme anlaşmasına göre temettüler vergi dışı kalabilir. Dolayısıyla temettüler vergisiz olarak A devletindeki şirkete transfer edilebilir.¹⁶⁸

Kanal şirket yaklaşımı, çifte vergiyi önleme anlaşmalarını hükümlerinin yanlış veya farklı amaçlarla kullanımı esasına dayanmaktadır. Kanal şirket, taraf devletlerin birinde bir kişi tarafından kurulmakta ve anlaşma hükümlerini kendisi dışında başka kişilere yarar sağlama amacıyla kullanmaktadır. Bu durumda taraf devletlerden birinde kurulan şirket kanal şirket olarak tanımlanmakta ve bu şirket gelirin gerçekten yararlanacak kişiye aktarılmasında aracı rolü üstlenmektedir.¹⁶⁹

Kanal şirketler, doğrudan kanal şirketler ve atlama taşı kanal şirketler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Doğrudan kanal şirketi ile ilgili şu örnek verilebilir. X ülkesi ve Y ülkesi arasındaki anlaşmaya göre X ülkesinden Y ülkesine ödenecek temettü gelirleri herhangi bir vergiye tabi değildir. Ancak Z ülkesi ile X ülkesi arasında herhangi bir vergi anlaşması bulunmamaktadır. Bu nedenle Z ülkesinde bulunan bir şirketin X ülkesinde yavru bir şirket kurması halinde elde edeceği gelir X ülkesinde %30 oranında kesintiye uğrayacaktır. Dolayısıyla Z ülkesinde bulunan şirket, X ve Y ülkeleri arasındaki vergi anlaşmaların hükümlerinden yararlanmak amacıyla Y ülkesinde tamamına sahip olduğu kanal şirket kuracaktır. Bu durumda Y ülkesindeki kanal şirket X ülkesindeki yavru şirketin tamamına sahip olduğu bir şirket haline dönüşecektir. Böylelikle X ülkesinden Y ülkesine ödenen temettüler, aralarındaki

¹⁶⁷ Soydan, *a.g.e.*, 303.

¹⁶⁸ Nyberg, A. (2001). *Treaty Shopping, Faculty of Law University of Lund Master Thesis*. Aktaran: Nagihan Birinci, 20-21.

¹⁶⁹ Öz, *a.g.e.*, 152.

anlaşma gereği vergiden istisna tutulabilecektir. Y ülkesinde ise iç kanunlara göre X ülkesinden elde edilen temettü gelirleri vergi dışı kalacaktır.¹⁷⁰ Bu örnekte kaynak ülkesi X ülkesidir ve X ve Y ülkeleri arasındaki vergi anlaşmasının lehte hükümleri gereği kaynak devletin vergisinden kaçınılmaktadır. Ayrıca kanal şirketin bulunduğu ikametgah devletin lehte ulusal düzenlemelerinin bulunması halinde doğrudan kanal şirketler tam başarı ile uygulanmaktadır.¹⁷¹

Atlama taşı kanal şirketle ilgili şu örnek verilebilir. X ülkesi ile Y ülkesi arasındaki vergi anlaşması gereği X ülkesinden Y ülkesine yapılan faiz giderleri X ülkesinde vergiye tabi değildir. Ancak Y ülkesinde elde edilen bu gelirler vergiye tabi olmaktadır. Z ülkesinde bulunan bir şirket, X ülkesinde bulunan yavru şirketine Y ülkesinde kurmuş olduğu atlama taşı kanal şirketi aracılığıyla borç vermektedir. Ancak Y ülkesinin X ülkesinden elde etmiş olduğu gelirlerin vergiye tabi olmasından dolayı, Y ülkesindeki şirket X ülkesindeki yavru şirkete vermiş olduğu borca kaynak oluşturmak için Z ülkesindeki şirketten veya başka devlette kurulu bir şirketten borç almaktadır. Bu durumda Y ülkesi hem X ülkesinden faiz geliri elde etmekte hem de borç aldığı şirkete faiz ödemesi yapmaktadır. Buda, Y ülkesinin elde etmiş olduğu faiz gelirleriyle birlikte artan vergi matrahın, yapılan faiz ödemelerin gider yazılmasıyla birlikte tekrar azalmasına neden olmaktadır.¹⁷²

2.1.8. Şirket birleşmeleri

Rekabetin yoğun yaşandığı günümüzde şirketlerin büyümek, faaliyet alanlarını genişletmek ve daha fazla kar elde etmek gibi amaçlarını gerçekleştirmek üzere kullandığı yöntemlerden biri de şirket birleşmeleridir.

Birleşme, iki işletmenin faaliyetlerinin birleşmesini açıklayan genel bir kavramı ifade etmektedir. İşletmeler arası işbirliğinin birleşme olarak tanımlanabilmesi için işletmelerin hem ekonomik hem de hukuksal yönden birlik haline gelmeleri ve mal

¹⁷⁰ İnternet: Robert Gordon University. (2013). *Comparative International Tax Law*. s7. Web: https://www.academia.edu/7955707/Treaty_shopping_and_the_OECD_Model_Tax_Convention adresinden 18 Mart 2015'de alınmıştır.

¹⁷¹ Soydan, *a.g.e.*, 308.

¹⁷² Robert Gordon University, *a.g.e.*, 8.

varlıklarını birleştirmesi gerekmektedir.¹⁷³ Tanım olarak birleşme, bir veya daha fazla kurumun mal varlığının başka bir kuruma intikal ettirilmesiyle birlikte infisah etmesi ve bu varlık karşılığında yeni kurumun paylarının, birleşme sonucu ortadan kalkan kurumun sahip veya ortaklıklarına karşı edim olarak verilmesidir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere birleşmenin üç unsuru bulunmaktadır. Bunlar; mal varlıklarının birleşmesi, devralınan ortaklığın tasfiyesiz infisah etmesi ve devralınan ortaklığın pay sahiplerine malvarlığının devri karşısında yeni kurulan ortaklığın paylarından verilmesidir.¹⁷⁴

Birleşmeler finansal açıdan bir büyüme aracı olduğundan işletmeleri büyümeye iten faktörler birleşme içinde geçerlidir. Literatürde işletmelerin birleşme nedenleri çok fazla olmakla birlikte, bu nedenlerin sayısı ve önem dereceleri, ülkelerin sosyoekonomik koşullarına, işletmenin ve içinde yar alınan toplumun özelliklerine ve zamana göre çeşitlilik göstermektedir. Şirketleri birleşmeye yönelten nedenler aşağıdaki gibi sıralanabilir¹⁷⁵:

- Büyük ölçekte faaliyette bulunmanın sağladığı ekonomilerden yararlanma,
- Profesyonel yönetime sahip olma,
- Birleşmenin iç büyümeye göre avantajlarının olması
- Finansal yeniliklerden yararlanma,
- Vergi avantajı sağlama,
- Verimliliği artırma,
- Maliyetleri düşürme,
- Değerli sınai haklara sahip olma,
- Büyük bir şirket yaratma,
- Rekabet gücünü artırma,
- Psikolojik Nedenler.

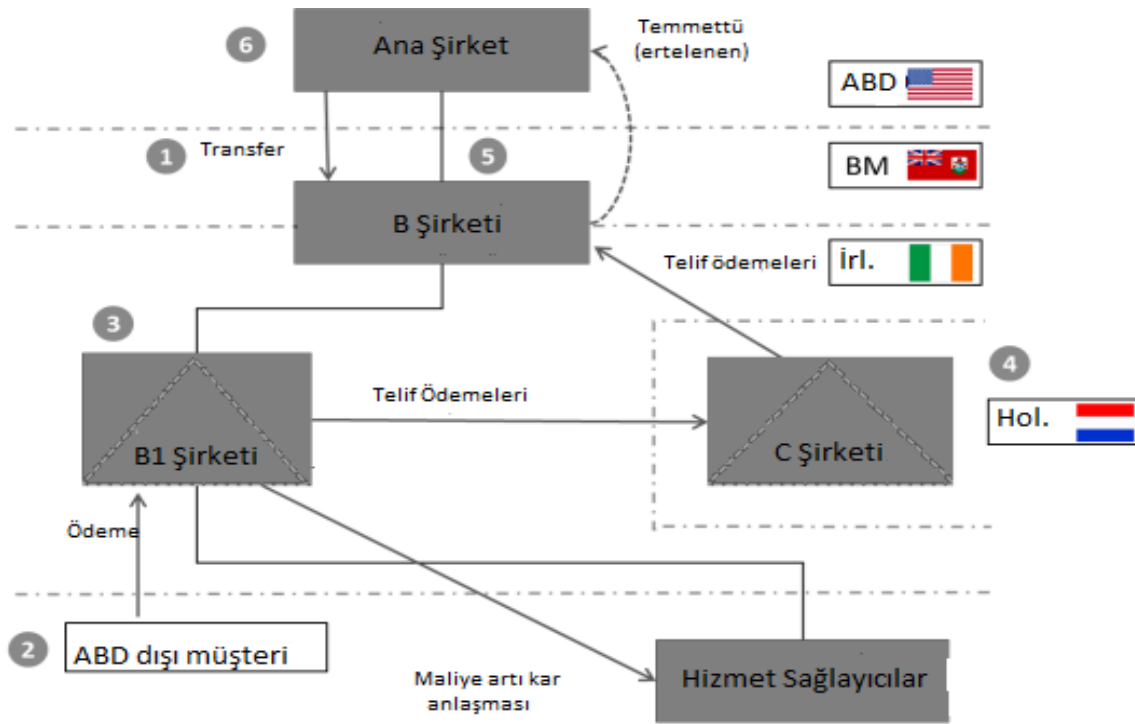
¹⁷³ Yüksel, V. (2009). Şirket Birleşmeleri ve KOBİ Birleşmelerinde Vergi Teşviki. *Yaklaşım Dergisi*, (202), 101.

¹⁷⁴ Karacan, S. ve Aslanoğlu, S. (2007). Türkiye’de Şirket Birleşmeleri ve Birleşmelerin Vergilendirme Karşısındaki Durumu – I, *Yaklaşım Dergisi*, (172), 214.

¹⁷⁵ Karacan ve Aslanoğlu, a.g.m., 215.

2.1.9. Çift İrlanda Sandviç Hollanda

Google ve diğer birçok Amerikan şirketi tarafından vergi yüklerini azaltmak amacıyla kullanılan bir vergi planlaması yöntemidir. Adından anlaşılacağı gibi yöntem ana şirket, İrlanda'da kurulan iki şirket (B ve B1) ve Hollanda'da bulunan bir şirketten (C) meydana gelmektedir. Ana şirket tarafından sahip olunan B şirketi, İrlanda'da bulunan diğer B1 şirketini ve Hollanda'da bulunan C şirketini kurmaktadır. Ayrıca B şirketi vergi cenneti bir ülkede (Bermuda) D şirketini kurmakta ve B şirketi D şirketi tarafından yönetilmekte ve kontrol edilmektedir. Bu sayede B şirketi İrlanda vergi kanunlarına göre İrlanda şirketi değil Bermuda şirketi olarak işlem görmektedir. Çünkü daha önce de ifade edildiği gibi bir şirketin İrlanda kanunlarına göre vergilendirilebilmesi için İrlanda'da yerleşik olmakla birlikte yönetim ve kontrolünün de İrlanda sınırları içerisinde gerçekleşmesi gerekmektedir. Diğer taraftan B şirketi Amerikan kanunlarına göre İrlanda şirketi olarak değerlendirilmektedir.¹⁷⁶

Şekil 2.3. Çift İrlanda Sandviç Hollanda

Kaynak: Fuest ve diğerleri, a.g.m., s. 4.

¹⁷⁶ Fuest, C., Spengel, C., Finke, K., Heckemeyer, J. and Nusser, H. (2013). *Profit Shifting and "Agressive" Tax Planning by Multinational Firms: Issues and Options for Reform*. ZEW, Discussion (13-044), 3-4.

(1) İlk transferde düşük vergi ödemesi

Yöntemin gerçekleştirilebilmesi için ilk olarak gayri maddi hakların ana şirket tarafından B şirketine transfer edilmesi gerekmektedir. Amerika İç Gelir İdaresi gayri maddi haklara ilişkin Kanunun 482. maddesine göre ana şirket ile B şirketi arasında maliyet paylaşım anlaşması geçerli olması durumunda B şirketi bu hakları geliştirme hakkına sahip olmakta ve buna karşılık ana şirkete ödeme yapmaktadır. Gayri maddi hakların transfer zamanında kısmen geliştirilmesi ve gelecekte elde edilecek olan gelirlere ait riskin belli olmaması emsal bedel tespitini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle çok uluslu şirketler emsal bedeli istedikleri gibi tespit edebilmekte ve vergiden kaçınabilmektedir.¹⁷⁷

(2) E-Ticaret sayesinde nihai tüketimin olduğu ülkede verginin oluşmaması

Bu yöntemi kullanan çok uluslu şirketler mal ve hizmet satışlarını genellikle internet üzerinden yapmaktadır. Amerika dışındaki müşterilerine gerçekleştirilen mal ve hizmet satışlarında B1 şirketi önemli rol oynamaktadır. Ürün teslimi, pazarlama gibi faaliyetler nihai tüketiminin olduğu ülkede genellikle düşük riskli grup şirketleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Böylece nihai tüketimin gerçekleştiği ülkede şirketin fiziksel varlığı bulunmamakta ve kar vergilendirilmemektedir. Hizmet sağlayıcıları da maliyet artı kar yöntemiyle çalışarak nihai tüketimin olduğu ülkede vergi matrahını düşük tutmaktadır.¹⁷⁸

(3) Telif ücretlerinin yüksek belirlenmesi nedeniyle B1 şirketinin vergi yükünün azaltılması

B1 tarafından elde edilen satış gelirleri İrlanda'da vergiye tabi tutulmaktadır. Ancak B1 şirketinin vergi matrahı, B şirketine yapılan yüksek telif ödemelerinin indirilebilir olması nedeniyle sıfıra yakındır. İrlanda'da transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemelerin yakın zamanlarda yapılması ve bu düzenlemelerin Temmuz

¹⁷⁷ Fuest vd., a.g.m., 4-5.

¹⁷⁸ Fuest vd., a.g.m., 5.

2010'dan önceki sözleşmelere uygulanmaması nedeniyle çoğu şirket (Google, Apple, Microsoft vb.) bu yöntemi kullanarak vergi yüklerini azaltmaktadır.¹⁷⁹

(4) Avrupa'da elde edilen karın kaynakta kesinti yoluyla vergilendirilmesinin engellemesinde C şirketinin rolü

Telif ödemeleri doğrudan B şirketine yapılmamakta, Hollanda'daki alt lisans sözleşmesi bulunan C şirketi aracılığıyla gerçekleşmektedir. C şirketinin herhangi bir ekonomik faaliyeti bulunmamakta, sadece iki şirket arasında aracılık görevini üstlenmektedir. B şirketinin İrlanda vergi kanunlarına göre Bermuda şirketi olması ve Bermuda'ya yapılacak telif hakkı ödemelerinin kesintiye tabi tutulması nedeniyle C şirketine ihtiyaç duyulmaktadır. Avrupa Birliği "Bağlı Şirketler Arasındaki Faiz ve Gayrimaddi Hak Bedeli Ödemelerine Dair Direktif" gereğince C şirketi sayesinde, İrlanda'dan Hollanda'ya yapılan telif ödemeleri üzerinden kaynakta kesilen vergilerden kaçınılmaktadır. Ayrıca Hollanda'da, şirketin Hollanda sınırları içerisinde ikamet edip edilmediğine bakılmaksızın telif ödemeleri vergiden istisna tutulmuştur. C şirketinin vergi yükümlülüğü, sadece Hollanda vergi sistemini kullanmaktan kaynaklanan küçük bir harç ödemesinden kaynaklanmaktadır.¹⁸⁰

(5) B şirketinin hem İrlanda'da hem de Bermuda'da vergilendirilmemesi

B şirketi hem İrlanda'da hem de Bermuda'da herhangi bir vergi ödemesine tabi değildir. Böylelikle Avrupa'da elde edilen karlar vergilendirmeden vergi cennetlerine aktarılmakta ve vergi yükü azaltılmaktadır.¹⁸¹

(6) Amerikan vergi kanunlarında yer alan varlık sınıflandırma rejimi sayesinde vergilerden kaçınılması

Amerikan vergi kanunlarına göre, yurt dışında elde edilen gelirler kar payı olarak dağıtılmadıkça veya F alt başlığında tanımlanan gelir kapsamına girmedikçe vergilendirilmemektedir. Vergilendirmeyi engellemek için, B1 ve C şirketleri iç gelir yasalarında yer alan varlık sınıflandırma rejimine göre tek bir İrlanda şirketi olarak

¹⁷⁹ Fuest vd., a.g.m., 5.

¹⁸⁰ Fuest vd., a.g.m., 5-6.

¹⁸¹ Fuest vd., a.g.m., 6.

değerlendirilmekte ve gelirleri de toplu olarak dikkate alınmaktadır. Böylece şirketler arasındaki telif ödemeleri ihmal edilmekte ve yalnızca satış gelirleri vergilendirilmektedir.¹⁸²

2.2. Agresif Vergi Planlamasını Önlemeye Yönelik Tedbirler

2.2.1. OECD tarafından alınan tedbirler

Vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimlerinin sunduğu cazip avantajların uluslararası yatırım kararlarında çarpıklıklara yol açarak ulusal vergi gelirlerini azaltması sonucunda OECD 1996 yılında zararlı vergi uygulamalarını önlemeye yönelik çalışmalarına başlamıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda OECD Mali İşler Komitesi 1998 yılında Bakanlar Konseyi'ne “Zararlı Vergi Rekabeti: Yükselen Global Bir Konu” başlıklı bir rapor sunmuştur.¹⁸³ Söz konusu raporda vergi cenneti sayılan ülkelerle yapılmış mevcut anlaşmaların kaldırılması ve gelecekte bu ülkelerle anlaşma yapılmaması tavsiye edilmiştir. Ancak raporun tamamı üye ülkelerin hepsi tarafından kabul edilmemiştir. İsviçre ve Lüksemburg raporun sadece coğrafik olarak hareketli faaliyetler ve finansal hizmetlerle sınırlandırılmasına karşı çıkışlar ve sonuç bildirgesi ile önerileri onaylamamışlardır.¹⁸⁴

OECD, 2000 yılında “Küresel Vergi İşbirliği ve Gelişmeler” başlıklı yeni bir rapor hazırlamıştır. 1998 raporundaki kriterler temel alınarak hazırlan raporda, vergi cennetleri ve zararlı tercihli vergi rejimlerinin listesi belirtilmiştir. Ülkemizdeki serbest bölgeler ile İstanbul Kıyı Bankacılığı da, zararlı tercihli vergi rejimi listesinde yer almıştır.¹⁸⁵

Son yıllarda çok uluslu şirketlerin yasal mevzuatlardaki boşluklardan yararlanarak matrah aşındırmaları ve karlarını vergi oranlarının düşük olduğu bölgelere aktarmaları ülkelerin gelir kaybına uğramasına neden olmuştur. Bunun üzerine G-20 liderleri uluslararası vergi reformlarını gerçekleştirmek amacıyla 2012

¹⁸² Fuest vd., *a.g.m.*, 6.

¹⁸³ Öz, E. ve Yaraşır, S. (2009). Global Bir Kavram: Vergi Rekabeti. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 52. Seri*, Prof. Dr. Şerafettin Aksoy'a Armağan, 24.

¹⁸⁴ Giray, F. (2005). Küreselleşme Sürecinde Vergi Rekabeti ve Boyutları. *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi* (9), 115.

¹⁸⁵ Giray, *a.g.m.*, 115.

yılında OECD'den yardım talebinde bulunmuştur. Bu konuda çalışmalara başlayan OECD 2013 yılının Şubat ayında Moskova'da gerçekleştirilen G-20 liderler toplantısında Matrah Aşındırma ve Kar Aktarımı Projesini sunmuştur. Projeyi kabul eden G-20, OECD'den geniş kapsamlı bir eylem planı hazırlanmasını istemiştir. Hatta İngiltere ve Almanya, projeye bağlılıklarını göstermek amacıyla OECD'ye 550.000 Euro katkıda bulunmuştur.¹⁸⁶

OCED tarafından yayımlanan rapor, BEPS ile ilgili yaşanan sorunları objektif ve kapsamlı bir şekilde sunmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda raporun ilk kısmında, BEPS'in varlığına ve büyüklüğüne ilişkin kamusal çalışmalar ve veriler açıklanmaktadır. Ayrıca rapor, kurumlar vergisine etki eden küresel gelişmeleri de içermektedir. Raporun özünü ise, sınır ötesi vergileme ilkelerinin BEPS açısından sunduğu fırsatlar oluşturmaktadır.¹⁸⁷

Raporda, çok uluslu şirketlerin etkili bir şekilde vergilendirilmesi için şeffaflığın artırılması gerektiği belirtilmiştir. Gerekli şeffaflığın sağlanması için ise temel sorunlu alanlar aşağıda belirtilmiştir.¹⁸⁸

- Hibrid düzenlemeler ve vergi arbitrajı dahil olmak üzere tüzel kişilik veya işlemlerin karakterlerinden kaynaklanan uluslararası vergilemedeki uyumsuzluklar,
- Anlaşma hükümlerinin dijital mal ve hizmetlerin tesliminden elde edilen kazançlara uygulanması,
- Borçla finanse edilen ilişkili kişinin, grup şirketleri tarafından yapılan sigorta ve diğer grup içi finansal işlemlerin vergilendirilmesi,
- Özellikle riskin ve gayri maddi varlıkların aktarılması, grup içi şirketler arasında varlık mülkiyetlerinin el değiştirmesi, nadiren de olsa ilişkisiz kişilerle gerçekleştirilebilecek işlemlerle ilgili transfer fiyatlandırması,

¹⁸⁶ Treasury and Revenue & Customs, *a.g.m.*, 11-12.

¹⁸⁷ OECD, (2013b). *Adressing Base Erosion and Profit Shifting*. OECD Publishing. p. 6.

¹⁸⁸ OECD, (2013b), *a.g.e.*, 6

- Özellikle genel kabul görmüş muhasebe kurallarının, kontrol edilen kurum kazancı rejimlerinin, örtülü sermaye kurallarının ve vergi anlaşmalarını kötüye kullanılmasını engellemeye yönelik düzenlemelerin etkililiği,
- Zararlı vergi rekabetine neden olan tercihli vergi rejimlerinin varlığı.

Raporda, yukarıda belirtilen sorunların çözümü için en kısa zamanda kapsamlı bir eylem planı hazırlanması gerektiği vurgulanmış ve aynı yıl içerisinde OECD tarafından 15 eylemden oluşan “Eylem Planı (Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting)” hazırlanmıştır. Bu kapsamda planda yer alan eylemler şunlardır¹⁸⁹:

1. Eylem: Dijital ekonominin neden olduğu vergisel sorunların tespit edilerek zararlı vergi uygulamalarının önlenmesi.

2. Eylem: Ülkelerin mevzuat farklılıklarından ortaya çıkan hibrit enstrüman/kurumlar dolayısıyla meydana gelen olumsuz etkilerin giderilmesi.

3. Eylem: Kontrol edilen yabancı kurum kazançlarının gözden geçirilerek iyileştirilmesi.

4. Eylem: Faiz veya diğer finansal ödemeler nedeniyle oluşan matrah aşındırılmalarının sınırlandırılması.

5. Eylem: Şeffaflık ve özün önceliği ilkeleri dikkate alınarak zararlı vergi rekabetinin önlenmesi.

6. Eylem: Anlaşmaların kötüye kullanımının önlenmesi

7. Eylem: Daimi işyerinin yapay işlemlerle vergiden kaçınma aracı olarak kullanılmasının önlenmesi.

8. 9. Ve 10. Eylem: Bu eylemler transfer fiyatlandırması ile ilgili olup transfer fiyatlandırması kurallarının yaratılan değerler ile uyumlu sonuçlar vermesini sağlamaya yöneliktir. 8. eylem gayri maddi haklar açısından, 9. eylem risk ve

¹⁸⁹ OECD. (2013c). *Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting*. OECD Publishing, 14-24.

sermeye yatırımları açısından ve 10. eylem de diğer yüksek riskli işlemler açısından ele alınmaktadır.

11. Eylem: Matrah aşındırılması ve kar aktarımına ilişkin verilerin toplanması, analiz edilmesi ve bunların tespitine ilişkin yöntemlerin belirlenmesi.

12. Eylem: Agresif vergi planlaması uygulamaları açısından bildirim zorunluluğun getirilmesi.

13. Eylem: Transfer fiyatlandırmasına ilişkin belgelendirme işlemlerinin yeniden gözden geçirilmesi.

14. Eylem: Vergi uyumsuzluk çözüm mekanizmalarının daha etkin çalıştırılması

15. Eylem: Çok taraflı araçlarının geliştirilmesi.

Özü itibariyle zararlı vergi uygulamalarını mercek altına alıp önleme amacını taşıyan 15 adet eylem planının çalışmalarının büyük bir kısmı 5 Ekim 2015 itibariyle tamamlanarak 13 adet nihai rapor yayımlanmıştır. BEPS eylem planı uyum, özün önceliği ve şeffaflık olmak üzere üç ana prensibe dayanmaktadır.¹⁹⁰

15-16 Kasım 2015 tarihlerinde Antalya’da yapılan G-20 Liderler Zirvesi Bildirgesinde “küresel olarak daha adil ve modern bir uluslararası vergi sistemine ulaşmak amacıyla G-20/OECD Matrah Aşınması ve Kar Aktarımı projesi kapsamından geliştirilen tedbirler paketi” onaylanmıştır.¹⁹¹

2.2.2. Avrupa birliği tarafından alınan tedbirler

Zararlı vergi rekabeti ve tercihli vergi rejimlerinin sonlandırılmasıyla yakından ilgilenen AB üye ülkelerin vergi mevzuatlarının uyumlaştırılması için de çalışmalarda bulunmaktadır. Bu doğrultuda AB Ekonomi ve Maliye Bakanları Konseyi 2 Haziran

¹⁹⁰ İnternet: Yılmaz, G. H. (2015). *Uluslararası Vergi Adaleti İçin OECD BEPS Eylem Planı*. Web: <http://www.dunya.com/ekonomi/vergi/uluslararasi-vergi-adaleti-icin-oecd-beps-eylem-planı-281705h.htm> adresinden 15 Aralık 2015’de alınmıştır.

¹⁹¹ Yılmaz, a.g.m.

2003 tarihli toplantısında, üye ülkelerde tespit edilen 66 adet zararlı vergi uygulamasının aşamalı olarak sona erdirilmesini öngören direktifi kabul etmiştir.¹⁹²

Mal ve sermayelerin serbest dolaşımının artması bir taraftan AB içindeki ekonomik faaliyetleri hızlandırırken diğer taraftan vergi planlaması yapan mükelleflerin vergi avantajı sağlayan ülkelere yönelmesine neden olmuştur. Vergi kaçırma ve vergi kaçakçılığına karşı AB'ye üye devletlerin kendi başlarına aldığı önlemlerin yetersiz olması sonucunda AB vergi sistemlerindeki uyumsuzluğu gidermek amacıyla çalışmalara başlamıştır. Bu kapsam da 2012 yılında “Vergi Kaçırma ve Vergi Kaçakçılığına Karşı Mücadeleyi Güçlendirmeye Yönelik Eylem Planı”nı yayımlamıştır.

Yayımlanan rapor ile vergiye gönüllü uyumun artırılması, mevcut araçların geliştirilerek daha etkin bir biçimde kullanılması ile vergi kaçırma ve vergi kaçakçılığının azaltılması amaçlanmaktadır. Ayrıca işbirliğinin artırılması, hükümet politikalarının geliştirilmesi, vergi cennetleri ile mücadele ve agresif vergi planlamasının önüne geçilmesi de ele alınmaktadır.¹⁹³

Planda yapılacak olan eylemler üç farklı grupta yer almaktadır. Birinci grupta, mevcut araçların daha iyi kullanılması ve komisyonun bu alandaki girişimlerinin geliştirilmesi yer almaktadır. İkinci grupta, meydana gelebilecek yeni ihtiyaçlara karşılık komisyonun yeni önerileri bulunmaktadır. Üçüncü grupta ise kısa, orta ve uzun vadede gerçekleştirilmesi ve geliştirilmesi düşünülen girişimler ve araçlar açıklanmaktadır.¹⁹⁴ Buna göre kısa vadede (2013 yılı içerisinde) hayata geçirilmesi hedeflenen eylemler şunlardır¹⁹⁵:

- Uyumsuzluklar mücadele ve bunları kötüye kullanmaya karşı kuralların güçlendirilmesi,
- AB standartlarının ve araçlarının geliştirilmesi,

¹⁹² Bilici, N. (2004-10-14 Mayıs.). *Vergi Cennetleri İle Mücadele*. 19. Türkiye Maliye Sempozyumu “Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları Önlenmesi Yolları, Antalya, 612-613.

¹⁹³ European Commission. (2012a). *Communication From The Commission To The European Parliament And The Council - An Action Plan To Strengthen The Fight Against Tax Fraud and Tax Evasion*. 6.12.2012 COM(2012), 722 Final, Brussels, s. 2.

¹⁹⁴ European Council. (2012a), 3-9.

¹⁹⁵ European Council. (2012a), 9-11.

- Vergiye gönüllü uyumun artırılması,
- Vergi idarelerinin geliştirilmesi,
- İdari işbirliğinin geliştirilmesi,
- Üçüncü ülkelere yönelik eylemler.

Orta vadede (2014 yılı içerisinde) gerçekleştirilmesi düşünülen eylemler bilgi değişiminin geliştirilmesi, vergi kaçırma ve vergi kaçakçılığına yönelik eğilimlerle mücadele edilmesi ve vergiye gönüllü uyumun artırılmasıdır.¹⁹⁶

Uzun vadede (2014 yılı sonrası) gerçekleştirilmesi düşünülen eylemler ise aşağıda sıralanmıştır.¹⁹⁷

- Eğitimli denetçilerden oluşan özel ekipler tarafından ortak denetime yönelik yöntemlerin geliştirilmesi,
- Ulusal veri tabanlarına karşılıklı olarak doğrudan erişimin sağlanması,
- Tüm vergiler açısından idari işbirliği için ayrıntılı tek bir yasal aracın oluşturulması.

AB Komisyonu aynı toplantısında yukarıda bahsettiğimiz eylem planına ek olarak “6.12.2012 tarihli Agresif Vergi Planlamasına İlişkin Komisyon Tavsiyesini” de yayımlanmıştır.

Komisyon öneri ile birlikte üye ülkelere agresif vergi planlaması ve bununla mücadeleye yönelik eylemler hakkında bilgi vermektedir. Bu doğrultuda komisyon öncelikle agresif vergi planlaması hakkında genel bilgilere yer vermekte ve agresif vergi planlamasının farklı yöntemlerle ortaya çıkabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca komisyon, ulusal uygulamaların agresif vergi planlamasını önlemede yetersiz kaldığını ve işbirliğinin kaçınılmaz olduğu vurgulamaktadır. Bu kapsamda tespit edilen sorunlara yönelik olarak önerilere yer verilmiştir.

¹⁹⁶ European Council. (2012a), 11-14.

¹⁹⁷ European Council. (2012a), 14-15.

Komisyonun yayımlamış olduğu öneriler; çifte vergilendirmeyi önlemek amacıyla uygulanan kurallara sınırlama ve genel kötüye kullanma kuralları olarak iki başlık altında toplanmıştır.

Komisyonu göre çifte vergilendirmeme riskini ortadan kaldırmak için anlaşmalarda şu cümle yer almalıdır. “Gelirin sözleşmeye taraf olan devletlerden sadece birinde vergilendirileceği veya vergilendirilebileceğinin sözleşmede öngörülmesi durumunda, taraf devletlerden birinin geliri vergiye tabi tutması şartıyla diğer taraf vergilendirme yetkisine sahip olmayacaktır.” Ayrıca gelirin vergilendirileceği ülkede vergi dışı bırakılmaması, vergi kredilerinden tamamen yararlanılmaması veya vergi oranının sıfır olmaması gerekmektedir.¹⁹⁸

Komisyon tarafından verilen bir diğer öneri ise genel kötüye kullanma kurallarına yöneliktir. Komisyonu göre özel önleme kuralları agresif vergi planlamasını önlemede yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, AB ve üçüncü ülkeler tarafından benimsenen, ulusal ve uluslararası durumları kombine eden genel kötüye kullanma kuralları uygulanmalıdır. Bunun için de ulusal düzenlemeler de şu kurala yer verilmelidir. “Özellikle vergiden kaçınmak veya vergi yararı sağlamak amacıyla yürürlüğe konulan yapay tasarımlar ya da yapay tasarımlar serisi ihmal edilecektir. Ulusal makamlar, mükelleflerin ekonomik durumlarını göz önünde bulundurarak, vergisel amaçlar için bu tasarımlara ilişkin düzenlemelerde bulunabilir.”¹⁹⁹

Komisyon, mükelleflerin agresif vergi planlaması tasarımlarından vergi menfaati sağlayıp sağlamadığının tespiti için de bir öneride bulunmuştur. Buna göre, ulusal makamlar, tasarımlardan yararlanan mükelleflerin ödedikleri vergi miktarı ile aynı mahiyette olan ancak tasarımlardan yararlanmayan mükelleflerin ödedikleri vergi miktarını karşılaştırarak agresif vergi planlamasının varlığını belirleyebilecektir.²⁰⁰

Son olarak 8 Aralık 2015 tarihinde gerçekleştirilen AB Ekonomi ve Maliye Bakanları toplantısında kurumların vergilendirilmesine ilişkin önemli kararlar

¹⁹⁸ European Council. (2012b). *Commission Recommendation Of 6.12.2012 On Aggressive Tax Planning*. 6.12.2012. C(2012) 8806 Final, Brussels, 4.

¹⁹⁹ European Council, (2012b), 4.

²⁰⁰ European Council, (2012b), 5.

alınarak sınır ötesi vergilendirme kurallarını düzenleyen bir yönerge kabul edilmiştir. Toplantıda şeffaflığı artırıcı kararlar alınarak kurumlar vergisinden kaçınmanın önlenmesi için işbirliğinin önemi üzerinde durulmuş ve OECD tarafından hazırlanan eylem planlarının uygulanmasına karar verilmiştir.²⁰¹

2.2.3. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları

Uluslararası alanda gerçekleştirilen faaliyetler sonucunda elde edilen gelirleri birden fazla ülkenin aynı anda vergilendirmek istemeleri başta çifte vergilendirme olmak üzere bir takım vergisel sorunlara neden olmaktadır. Bu doğrultuda çifte vergilendirmeyi önlemek adına ülkeler tek taraflı, iki taraflı veya çok taraflı önlemler almaktadır. Ülkelerin kendi yasal mevzuatlarında düzenleme yaparak çifte vergilendirmeyi önlemeye yönelik düzenlemeleri tek taraflı önlemler olarak tanımlanırken, uluslararası hukuk kurallarına uygun olarak iki veya daha fazla ülkenin anlaşma yapması ise çok taraflı çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları olarak ifade edilmektedir.

Çifte vergilendirme, vergiye tabi bir gelirin birden fazla ülkede vergi konusu olması, aynı gelirin hem elde edildiği ülkede hem de geliri elde edenin yerleşik olduğu ülkede vergilendirilmesidir.²⁰² Vergi Usul Kanunu'nun 117. maddesine göre çifte vergilendirme ise aynı vergi kanununun uygulanmasında belli bir vergilendirme dönemi için aynı matrah üzerinden bir defadan fazla vergi istenmesi veya alınmasıdır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere çifte vergilendirmenin bazı unsurları bulunmaktadır. Bunlar; yükümlünün, vergilendirme döneminin, vergi konusunun ve vergi türünün aynı olması ile vergilendirme yetkisine sahip olan ülkelerin birden fazla olmasıdır.²⁰³

Çifte vergilendirme, hukuki anlamda uluslararası çifte vergilendirme ve ekonomik anlamda uluslararası çifte vergilendirme olarak ikiye ayrılmaktadır. Çeşitli ülkelerin şahsılık ve mülkîlik ilkelerini aynı vergiler bakımından aynı şekilde kabul

²⁰¹ İnternet: European Council, Economic and Financial Affairs Council, 08/12/2015. Web: <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/ecofin/2015/12/08/> adresinden 23 Aralık 2015'de alınmıştır.

²⁰² Gülçiçek, B. (2015). Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarının Kurumlar Vergisi Üzerindeki Etkisi. *Vergi Raporu Dergisi*, (187), 234.

²⁰³ Pehlivan, O. ve Ersan, Ö. (2011). *Uluslararası Vergilendirme*. Derya Kitabevi, Trabzon, 62-63.

etmemeleri birden fazla devletin vergilendirme yetkisinin aynı yükümlüler ve aynı konular üzerinde çakışmasına neden olmaktadır. Örneğin; bir kişinin vergilendirmede ikamet ilkesini kabul eden bir ülkede yerleşik bulunması ve kaynak ilkesini kabul eden başka bir ülkede ekonomik faaliyet gerçekleştirerek gelir elde etmesi durumunda, her iki devletin de vergilendirme yetkisi bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle birden fazla devletin vergilendirmede farklı ilkeleri kabul etmesi hukuki anlamda çifte vergilendirmeye neden olmaktadır. Buna karşılık aynı vergi konusu üzerinden birden fazla kişinin birden fazla devlet tarafından vergilendirilmesi de ekonomik anlamda çifte vergilendirmeyi oluşturmaktadır.²⁰⁴ Örneğin; çok uluslu bir şirketin çeşitli ülkelerdeki şubeleri ile mal alım satımında bulunduğu varsayıldığında, şirket şubesinin bulunduğu ülke, merkezden alınan mallar karşılığında ödenen bedelleri emsal bedellerin üzerinde kabul ederek aradaki fiyat farkını, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı olarak vergilendirmek isteyebilir. Buna karşılık şirket merkezinin bulunduğu ülke, fiyatları normal kabul ederek şirket kazancını vergilendirmektedir. Bu durumda ortaya çıkan kazanç her ülkede vergilendirmeye neden olmaktadır²⁰⁵

Ülkeler, uluslararası alanda çifte vergilendirmeyi önlemek için tek taraflı veya çok taraflı önlemler almaktadır. Daha önce de ifade edildiği gibi tek taraflı önlemler, devletlerin kendi yasal mevzuatlarındaki yaptıkları düzenlemelerdir. İki taraflı veya çok taraflı önlemler ise vergilendirme yetkilerini karşılıklı olarak sınırlandıran çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarıdır.

Çifte vergilendirmeyi önlemede uygulanan iki ana yöntem bulunmaktadır. Bunlar mahsup yöntemi ve istisna yöntemidir. Mahsup yönteminde, vergilendirmede ikamet ilkesini kabul eden devlet, vergiyi yükümlülerin gerek ülke içinde gerek ülke dışında sahip oldukları kaynaklar üzerinden hesaplamakta, diğer ülkelerde ödenen vergiyi hesaplanan toplam vergiden mahsup etmektedir. İstisna yönteminde ise sadece ülke içinde sahip olunan kaynaklar üzerinden vergi hesaplanmaktadır.²⁰⁶ Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında mahsup yönteminin kullanılması daha avantajlıdır. Çünkü istisna yönteminde ikamet ülkesi, kaynak ülkesindeki vergiye

²⁰⁴ Öncel vd., *a.g.e.*, 58.

²⁰⁵ Pehlivan ve Öz, *a.g.e.*, 64-65.

²⁰⁶ Öncel vd., *a.g.e.*, 58.

konu olan unsurları vergi dışı bırakarak vergi tabanının daralmasına neden olmaktadır. Mahsup yönteminde ise, ikamet ülkesi sadece kaynak ülkede ödenen vergilerin mahsubuna izin vermekte ve vergi tabanında herhangi bir genişleme veya daralma söz konusu olmamaktadır.²⁰⁷

Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları ile yetkili makamlar ihtiyaç duydukları bilgileri, diğer devletin yetkili makamlarından sağlayabildikleri için vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma da önlenabilmektedir. Bu kapsamda anlaşmaya taraf olan devletler aşağıdaki konularda bilgi değişiminde bulunabilmektedir²⁰⁸:

- İki devlette faaliyet gösteren tam ve dar mükelleflerin işlemleri,
- Diğer devlette ödenen veya tahsil edilen gelir unsurları,
- Diğer devlette sahip olunan varlıklar ve bunların elden çıkarılması,
- Merkez ile işyeri veya ana şirket ile bağlı şirketler arasında gelir tahsisine ilişkin bilgiler,
- Bağlı işletmeler arasındaki transfer fiyatlandırması,
- Kullanılan belgelerin gerçek olup olmadığı ile belgelerde yazılan tutarların kayıtlarda ne şekilde yer aldığı.

Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları konusu itibariyle çeşitli zorlukları içermektedir. Ülkelerin vergi sistemlerindeki farklılıklar ve ekonomik çıkar çatışmaları, taraf iki devletin uzlaşmaya varmasını zorlaştırmaktadır. Söz konusu sorunların varlığı nedeniyle, OECD ve Birleşmiş Milletler tarafından uluslararası anlaşmalara örnek oluşturulması amacıyla model anlaşmaları hazırlanmıştır.²⁰⁹

2.2.3.1. Milletler Cemiyeti tarafından yapılan çalışmalar

İlk ikili çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması 1899 yılında Prusya ve Avusturya-Macaristan arasında yapılmıştır.²¹⁰ Bununla birlikte çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına yönelik ilk öneriler Milletler Cemiyeti tarafından yapılmıştır.

²⁰⁷ Öz, E. ve Çavdar, F. (2012). Çifte Vergilendirmenin Önlenmesine Yönelik OECD ve Türkiye Uygulamaları. *Vergi Dünyası Dergisi*, 371, 66.

²⁰⁸ Gülçicek, a.g.m., 240-241.

²⁰⁹ Gülçicek, a.g.m., 235.

²¹⁰ Cıllı, E. (2014). Uluslararası Boyutta Çifte Vergilendirme Sorunu ve Önlemeye Yönelik Düzenlemeler. *Vergi Raporu Dergisi*, (181), 43.

Milletler Cemiyeti 1921 yılında yayımladığı raporda, çifte vergilendirmenin uluslararası sermaye hareketleri ile ekonomik bütünleşmenin oluşmasının önündeki en büyük engeli oluşturduğunu açıklamıştır.²¹¹

Milletler Cemiyeti tarafından 1921 yılında başlatılan çifte vergilendirmeyi önlenmesine ilişkin çalışmalar 1928 yılında hazırlanan model ile somut hale gelmiştir. Bu anlaşma modeline göre, sermaye ithal eden ülkelerin kaynak ilkesine göre, sermaye ihraç eden ülkelerin ise ikamet ilkesine göre vergilendirme yetkilerini kullanmaları tavsiye edilmiştir.²¹²

Milletler Cemiyeti 1943 yılında Meksika’da yeni bir anlaşma modeli benimsemiş ve uluslararası faktör gelirlerinin vergilendirilmesinde esas itibarıyla kaynak ilkesinin kullanılmasını kabul etmiştir. 1946 yılında Londra’da hazırlanan bir model ile de bu tarihe kadar yapılan anlaşmalarda ortaya çıkan sorunlara çözüm önerileri getirilmiştir.²¹³

2.2.3.2. OECD tarafından yapılan çalışmalar

Çifte vergilendirmeyi önlemeye yönelik Milletler Cemiyetince başlatılan çalışmalar OECD tarafından devam ettirilmiştir. Bu kapsamda OECD, 1556 yılında üye ülkeler arasında uygulanmak üzere, iki taraflı bir anlaşma modeli hazırlığına başlamış ve 1963 yılında “Gelir ve Servet Üzerinde Çifte Vergileme Anlaşma Taslağı” konulu raporunda çifte vergilendirmeyi “Milletlerarası çifte vergilendirme olayı, genellikle, iki (veya daha fazla) devletin aynı mükellefi aynı konuda ve belirli dönemler içinde benzer vergilerle teklif etmesi şeklinde tarif edilebilir” olarak tanımlamıştır.²¹⁴

OECD’nin 1963 tarihli anlaşma modeli, üye ülkeler tarafından geniş kabul görmüş ve bu anlaşmayı örnek alan çok sayıda iki taraflı anlaşmalar yapılmıştır. Uluslararası ekonomik faaliyetlerdeki hızlı değişimin vergilendirme alanında kendisini göstermesi üzerine de OECD, 1977’de hazırlamış olduğu Anlaşma

²¹¹ Pehlivan ve Öz, *a.g.e.*, 78.

²¹² Pehlivan ve Öz, *a.g.e.*, 78.

²¹³ Pehlivan ve Öz, *a.g.e.*, 78.

²¹⁴ Pehlivan ve Öz, *a.g.e.*, 79, Gülçiçek, *a.g.m.*, 235.

Modelini, ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesini önleyici mali engellerin kaldırılması, çeşitli ülkelerde faaliyet gösteren mükelleflerin durumlarının güvenceye kavuşturulması ve benzer faaliyetlerin aynı muameleye tabi tutulmasını sağlamak amacıyla 1992 ve 1995 yıllarında revize etmiştir.²¹⁵

Gelir ve servet üzerinden alınan vergilerle ilgili OECD Anlaşma Modelinde, anlaşmaya taraf olan ülkelerin çeşitli gelirleri nasıl vergilendirebileceği düzenlenmektedir. Bu anlaşma modeli, esas itibarıyla OECD'ye üye devletlerin kendi aralarında yapacakları anlaşmalara örnek olmak üzere hazırlanmıştır. OECD üyesi ülkelerin büyük bir çoğunluğu gelişmiş ülkelerden ibaret olduğundan, söz konusu anlaşma modelinin daha çok gelişmiş ülkelerin durumlarına göre hazırlandığı ifade edilebilmektedir. Bu modelde, bazı gelirler için nihai tek vergilendirme hakkı, anlaşmaya taraf olan ülkelere, genellikle ikametgâh ülkesine bırakılmıştır. OECD ülkelerinin en çok sermaye ihraç eden ülke konumunda oldukları dikkate alındığında, bu modelin gelişmiş ülkelerin lehine işleyen bir model olduğu kolayca anlaşılmaktadır.²¹⁶

2.2.3.3. Birleşmiş milletler tarafından yapılan çalışmalar

OECD modelinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında yapılan anlaşmalarda yetersiz kalması nedeniyle Birleşmiş Milletler tarafından gelişmekte olan ülkelerin çıkarlarını korumak amacıyla alternatif bir model düzenlenmiş ve bu modelde kaynak ülkenin vergilendirme yetkisini kullanmasına ağırlık verilmiştir.²¹⁷ Bu doğrultuda Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Komisyonu, 1967 yılında bağımsız bir uzmanlar Kurulu oluşturarak, bu kurula gelişmekte olan ülkelerle sanayileşmiş ülkeler arasında uygulanacak bir anlaşma modelinin temel ilkelerinin belirlenmesi görevini vermiştir. Uzmanlar Kurulunun belli bir çalışma döneminden sonra geniş kapsamlı bir anlaşma modeline ilişkin bu konudaki önerilerini 28.04.1980'de belirlemiştir.²¹⁸

²¹⁵ Pehlivan ve Öz, *a.g.e.*, 79.

²¹⁶ Pehlivan ve Öz, *a.g.e.*, 79-80.

²¹⁷ Berkay, F. ve Armağan, R. (2011). Vergilemenin Uluslararası Boyutlarından Çifte Vergilendirme Sorunsalının Türk Vergi Sistemine Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(5), 93.

²¹⁸ Pehlivan ve Öz, *a.g.e.*, 80.

UN modeli anlaşmalarda, taraf devletlerin hukuki ve ekonomik koşulları göz önünde bulundurularak anlaşmadan elde edilecek fayda ile hazineye yüklenilecek fedakarlıkları dengelemek amaçlanmaktadır. Bundan dolayı gelişmekte olan ülkeler vergilendirme politikalarını kaynak ilkesine dayandırmaktadır.²¹⁹

2.3. Türkiye Uygulamalarının İncelenmesi

Şirketler, yukarıda ifade edilen vergi planlaması araçlarına başvurarak vergi avantajı sağlamaktadırlar. Bu bölümde, uluslararası vergi planlaması araçlarının Türkiye'deki uygulamaları ele alınacaktır.

2.3.1. Örtülü sermayeye ilişkin düzenlemeler

Örtülü sermaye, ülkelerin vergi kaybını önlemek amacıyla ödenen faizin vergiye tabi gelirden indirimine sınır getiren bir vergi güvenlik müessesesidir. Türkiye'de örtülü sermayeye ilişkin düzenlemeler 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 12. maddesinde yer almaktadır. Kanuna göre, işletmelerde kullanılan borçların örtülü sermaye sayılabilmesi için borçlanmanın ortaklardan veya ortaklarla ilişkili kişilerden doğrudan veya dolaylı olarak yapılması ve hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte kurumun öz sermayesinin üç katını aşması gerekmektedir.

Kanunun 2. fıkrasına göre ana faaliyet konusuna uygun olarak faaliyette bulunan ve ortak veya ortakla ilişkili kişi sayılan banka ve benzeri kredi kurumlarından yapılan borçlanmalar %50 oranında dikkate alınmaktadır. Ancak sadece ilişkili şirketlere finansman temin eden kredi şirketlerinden yapılan borçlanmalar için bu uygulama geçerli değildir.

Kanunda uygulamayı kolaylaştırmak amacıyla ortakla ilişkili kişi ve öz sermaye kavramları açıklanmıştır. Ortakla ilişkili kişi, ortağın doğrudan veya dolaylı olarak en az %10 oranında ortağı olduğu veya en az bu oranda oy veya kar payı hakkına sahip olduğu bir kurumu ya da doğrudan veya dolaylı olarak, ortağın veya ortakla ilişkili bu kurumun sermayesinin, oy veya kar payı hakkına sahip hisselerinin en az %10'unu elinde bulundurun bir gerçek kişi veya kurumdur. Öz sermaye ise kurumun

²¹⁹ Berkay ve Armağan, *a.g.m.*, 93.

Vergi Usul Kanunu uyarınca tespit edilmiş hesap dönemi başındaki miktardır (KVK madde 12/3). Burada belirtilen oranlar, borç veren ortaklar ve ortakların ilişkide bulunduğu kişiler için topluca dikkate alınmaktadır (KVK madde 12/5).

Örtülü sermaye üzerinden kur farkı hariç, yapılan faiz ve benzeri ödemeler ile hesaplanan tutarlar, gelir ve kurumlar vergisi kanunlarının uygulanmasında, hem borç alan hem de borç veren nezdinde, örtülü sermaye şartlarının gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kar payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılmaktadır. Bu nedenle daha önce yapılan vergilendirme işlemleri, örtülü sermayeye ilişkin kur farklarını da kapsayacak şekilde tam mükellef kurumlar nezdinde düzeltilmektedir. Ancak bu düzeltmenin yapılması için örtülü sermaye kullanan kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması gerekmektedir (KVK madde 12/7).

2.3.2. Serbest bölge yatırımları

Günümüzde Romanya sınırları içinde yer alan ve 1978 yılında Romanya hükümeti tarafından serbest bölge olarak ilan edilen Sulina şehrinin, Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1870 yılında serbest liman haline getirildiği bilinmektedir. Ancak serbest bölge kurma yönündeki ilk ciddi girişim II. Meşrutiyetten sonra gerçekleşmekte olup başarı sağlanamamıştır.²²⁰

Türkiye’de tüccarlarının 1923-1929 yılları arasında dış ticaretten aldıkları payların azalması sonucunda Türkiye hükümeti, 1926 yılında İstanbul’da serbest bölge kurulması ile ilgili bir rapor hazırlanması için özel bir komisyon görevlendirmiştir. Komisyon tarafından hazırlan rapor 1926 yılının sonlarında hükümete sunulmuştur. Bunun üzerine, 1927 yılında Türkiye’de çıkarılan ilk serbest bölge kanunu olan “Serbest Mıntika Hakkında Kanun” TBMM tarafından onaylanmıştır.²²¹

Mayıs 1946’da çıkarılan “Şark Halı ve Kilimleriyle, Benzerleri ve Hayvan Postları İçin Kurulacak Serbest Yer Hakkında Kanun” ile ikinci bir serbest bölge

²²⁰ Paksoy ve Güllü, *a.g.m.*, 115.

²²¹ Paksoy ve Güllü, *a.g.m.*, 115.

denemesi gerçekleştirilmiş, ancak yasa işlerlik kazandırılmadığı için başarısızlıkla sonuçlandırılmıştır.²²² Daha sonra 1953 yılında yeni bir “Serbest Bölge Kanunu” çıkarılmıştır. Ancak kanunun yürürlüğe girmesi, ilgili tüzüğün çıkarılmasına bağlandığı için söz konusu kanun üç yıl gecikmeyle “Serbest Bölge Nizamnamesi” ile birlikte yayımlanmıştır.²²³

Günümüzde geçerli olan 3218 Sayılı Serbest Bölge Kanunu ise 1985 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun, ihracata yönelik yatırım ve üretimi teşvik etmek, doğrudan yabancı yatırımları ve teknoloji girişimini hızlandırmak, işletmeleri ihracata yönlendirmek ve uluslararası ticareti geliştirmek amacıyla serbest bölgelerin kurulması, yer ve sınırlarıyla faaliyet konularının belirlenmesi, yönetimi, işletilmesi, bölgelerdeki yapı ve tesislerin teşkili ile ilgili hususları kapsamaktadır.²²⁴

Türkiye’de 19 tane faal serbest bölge bulunmakla birlikte, bunlar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Çizelge 2.9. Türkiye’de Serbest Bölgeler ve Kuruluş Yılları

Serbest Bölgeler	Kuruluş Yılı
Mersin Serbest Bölgesi	1985
Antalya Serbest Bölgesi	1985
Ege Serbest Bölgesi	1987
İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi	1990
Trabzon Serbest Bölgesi	1990
İstanbul Trakya Serbest Bölgesi	1990
Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi	1992
İstanbul Deri ve Endüstri Serbest Bölgesi	1992
Mardin Serbest Bölgesi	1994
Samsun Serbest Bölgesi	1995
Avrupa Serbest Bölgesi	1996
Rize Serbest Bölgesi	1997
Kayseri Serbest Bölgesi	1997
İzmir Menemen Deri Serbest Bölgesi	1997
Gaziantep Serbest Bölgesi	1998
Tübitak-Mam Teknoloji Serbest Bölgesi	1999
Denizli Serbest Bölgesi	2000
Bursa Serbest Bölgesi	2000
Kocaeli Serbest Bölgesi	2000

Kaynak: www.ekonomi.gov.tr

²²² Alpar, C. (1985). *Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölgeler*. Olgaç Matbaası, Ankara, 48.

²²³ Paksoy ve Güllü, a.g.m., 116.

²²⁴ 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu, Madde 1.

2014 yılında serbest bölgelerdeki toplam ticaret hacmi 22,4 milyar dolar olup, bir önceki yıla göre %3,5 oranında azalmıştır. Bu bölgelerdeki istihdam edilen kişi sayısı ise 61.505'dir.

Daha önce de ifade edildiği gibi serbest bölgelerde faaliyette bulunan şirketlere sağlanan avantajlar, bu bölgeleri vergi planlaması aracı haline getirmiştir. Türkiye'de yürürlükte bulunan 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu ile Avrupa Birliğine tam üyeliğin gerçekleştiği tarihi içeren yılın vergilendirme döneminin sonuna kadar şirketlere sağlanan avantajları şunlardır:

- Serbest bölgelerde üretim faaliyetlerinde bulunan mükelleflerin bu bölgelerde imal ettikleri ürünlerin satışından elde ettikleri kazançları gelir ve kurumlar vergisinden istisnadır.
- Bu bölgelerde üretilen ürünlerin FOB bedelinin en az %85'ini yurtdışına ihraç eden mükelleflerin istihdam ettikleri personellere ödedikleri ücretler gelir vergisinden istisnadır. Bakanlar kurulu bu oranı %50'ye kadar indirmeye ve kanuni seviyesine yükseltmeye yetkilidir.
- Bu bölgelerde gerçekleştirilen faaliyetlerle ilgili olarak yapılan işlemler ve düzenlenen kağıtlar damga vergisi ve harçlardan istisnadır. Üretim faaliyeti dışındaki konularda 6.2.2004 yılından önce faaliyet ruhsatı alanların, gelir veya kurumlar vergisi muafiyeti faaliyet ruhsatı süresinin sonuna kadar geçerlidir.

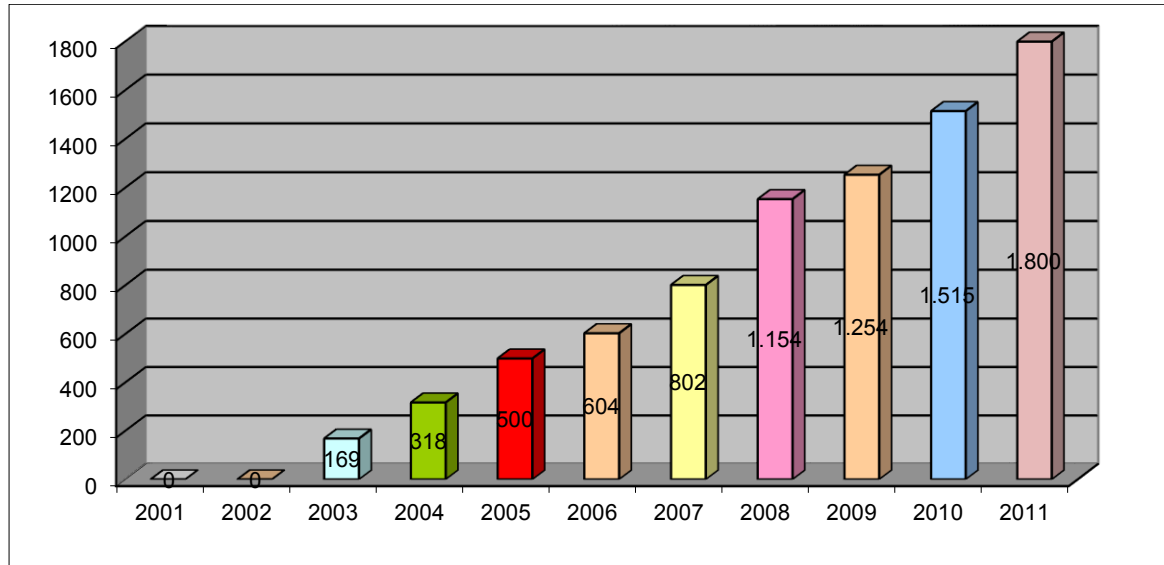
Ayrıca, serbest bölgeye getirilen Türkiye veya AB menşeli ya da buralarda serbest dolaşımda bulunan malların, serbest dolaşımda bulunma statüsü değişmediğinden, Türkiye'ye veya AB üyesi ülkelere girişinde gümrük vergisi ödenmemektedir. Ayrıca üçüncü ülke menşeli malların serbest bölgeye girişinde ve bu malların Türkiye veya AB üyesi ülkeler dışındaki üçüncü ülkelere gönderilmesi halinde de gümrük vergisi ödenmemektedir.²²⁵

²²⁵ İnternet: Dikili, A. (2011). Türkiye Serbest Bölgeleri. s. 57. Web: http://www.orsam.org.tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2011125_alison.pdf adresinden 05 Nisan 2015'de alınmıştır.

2.3.3. Teknoloji geliştirme bölgeleri

Gelişmiş ülkelerde uzun yıllardan beri önemli bir kalkınma aracı olarak kullanılan teknoparklar, ülkemizde 1990'lı yılların ortalarında gündeme gelmiştir. Teknopark konusundaki yasal düzenleme ise, 06.07.2001 tarihinde yürürlüğe giren 4691 sayılı “Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası” ve 19.06.2002 yılında yürürlüğe giren “Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği” ile gerçekleşmiş olup bu bölgelere yönelik teşvikler sağlanmıştır.²²⁶

2011 Aralık ayı itibarıyla Türkiye’de 43 adet teknopark bulunmaktadır. Bunlardan 32 adeti faaliyette iken, 11 adet teknoparkın altyapı çalışmaları devam etmektedir. 2011 yılı sonunda faaliyette bulunan 1800 firma toplam 15.822 kişi istihdam etmektedir.

Şekil 2.4. Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde Yer Alan Toplam Firma Sayısı

Kaynak: <http://www.tgbd.org.tr/>

Şekil 2.2’de görüldüğü gibi teknoparkta faaliyet gösteren firma sayısı her yıl artmaktadır. Çünkü kalkınma aracı olarak kullanılan teknoparklar, aynı zamanda sağlamış oldukları vergisel avantajlar ve teşviklerle şirketlerin dikkatini çekmiş ve önemli bir yatırım merkezleri haline gelmiştir. Şu an yürürlükte bulunan 4961 sayılı

²²⁶ İnternet:<http://www.tgbd.org.tr/tr/turkiye-de-teknoparklar-18.html> adresinden 07 Nisan 2015’ de alınmıştır.

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası ve Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği ile şirketlere sağlanan vergisel avantajlar aşağıdaki gibidir.

- Yönetici şirketlerin kanun uygulaması kapsamında elde ettikleri kazançlar 31.12.2023 tarihinde kadar gelir ve kurumlar vergisinden istisnadır. Ayrıca yönetici şirket, kanunun uygulanması ile ilgili olarak düzenlenen kağıtlardan ve yapılan işlemlerden dolayı damga vergisi ve harçlardan muaftır. Ancak yönetici şirketin bu istisna ve muafiyetlerden yararlanabilmesi için bağlı olduğu vergi dairesine başvuruda bulunması gerekmektedir.
- Bölgede faaliyet gösteren gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin, münhasıran bu bölgedeki yazılım ve/veya Ar-Ge faaliyetlerinden elde ettikleri kazançları 31.12.2023 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisinden istisnadır. Ancak bu istisnadan yararlanabilmek için daha önce ifade edildiği gibi yönetici şirketin bağlı bulunduğu vergi dairesine başvuruda bulunması gerekmektedir.
- Bölgede çalışan ve yönetmeliğe göre tanımlanmış olan Ar-Ge ve destek personelinin görevleri ile ilgili ücretleri 31.12.2023 tarihine kadar her türlü vergiden istisnadır. Ancak bu istisnanın uygulanabilmesi için, ilgili girişimcinin bölgede çalışan ve yönetmeliğe göre tanımlanmış olan Ar-Ge ve destek personelin, Ar-Ge projelerindeki görev tanımlarını, nitelik ve çalışma sürelerini gösteren listeyi aylık olarak yönetici şirkete onaylatması ve saklaması gerekmektedir.
- Atık su arıtma tesisi işleten bölgelerden, belediyelerce atık su bedeli alınmaz.
- Bölgede yer alan girişimcilerin yürüttükleri yazılım ve/veya Ar-Ge projesi kapsamında çalışan Ar-Ge personelinin, bölgede yürüttüğü görevle ilgili olarak yönetici şirketin onayıyla, bölge dışında geçirdiği sürelerle ait çalışmalarında elde ettikleri ücretlerin, üniversite bünyesinde kadrolu öğretim elemanları için %50'si, diğer Ar-Ge personeli için %25'i gelir vergisinden istisnadır.
- 4691 sayılı kanuna göre teknoloji geliştirme bölgesinde faaliyette bulunan girişimcilerin kazançlarının gelir veya kurumlar vergisinden istisna

bulunduğu süre içerisinde münhasıran bu bölgelerde ürettikleri ve sistem yönetimi, veri yönetimi, iş uygulamaları, sektörel, internet, mobil ve askeri komuta kontrol uygulama yazılımı şeklindeki teslim ve hizmetler katma değer vergisinden istisnadır. Ancak bu istisnanın uygulanabilmesi için yönetici şirketin onayı alınarak ilgili vergi dairesine başvurulması gerekmektedir.

2.3.4. Bölgesel teşvikler

Teşvik politikaları, kaynakların verimli kullanılması, ekonomik alanda ortaya çıkan potansiyel fırsatların değerlendirilmesi, ülke sanayinin rekabet gücünün artırılması ve uluslararası piyasanın akışının değiştirilmesi yeteneğiyle, uluslararası anlaşmalarca da sıkı bir şekilde kontrol edilen ve etkili bir kamusal müdahalesidir. Bölgesel kalkınma, sanayi stratejisinin oluşturulması, işsizlik ve göç gibi ekonomik ve sosyal alandaki problemlerin çözümünde etkin olarak kullanılan teşvik politikalarının içeriği, uygulama sonuçları ve gelişimin takibi, ekonomik ve sosyal alanda yapılacak değerlendirmeler ile alınacak kararlarda yol gösterici olacaktır.²²⁷

Türkiye’de, 2012 yılının Nisan ayında kamuoyuna tanıtılan yeni yatırım teşvik programı, 15 Haziran 2012 tarih ve 2012/3305 sayılı “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar” ile yürürlüğe girmiş ve kararın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslarda 2012/1 sayılı tebliğ ile belirtilmiştir. Türkiye’nin 2023 vizyonu ile üretim ve ihracat odaklı büyüme stratejisi bakımından önem taşıyan yeni teşvik programı, kalkınma planları ve yıllık programlara paralel olarak tasarrufları katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirmeyi, üretimi ve istihdamı artırmayı, uluslararası rekabet gücünü arttıracak stratejik yatırımları özendirmeyi, bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmayı ve uluslararası doğrudan yatırımları artırmayı hedeflemektedir ²²⁸ . Bu doğrultuda yatırımcıların; yatırımların büyüklüğüne, sektörüne, yerine ve üretecekleri mal ve hizmetlere uygun olarak uygulama kapsamında KDV istisnası, gümrük muafiyet istisnası, vergi indirimi, gelir vergisi

²²⁷ Çilioğlu, İl. (2014). *Türkiye’de Uygulanan Teşvik Politikalarının Analizi*. Editör: Mine Nur Bozdoğan, Türkiye’de Bölgesel Kalkınma ve Teşvik Politikaları, Nobel Akademik Yayıncılık, 83.

²²⁸ İnternet: Akdeniz İhracatçılar Birliği Genel Sekreterliği. (2015). Yeni Teşvik Sistemi ve Yatırımlarda Devlet Yardımları. s. 2. Web: http://www.akib.org.tr/files/downloads/Ekler/Yeni_Tesvik_Sistemi.pdf adresinden 10 Mayıs 2015’de alınmıştır.

stopaj desteği, sigorta primi işveren ve işçi desteği gibi uygulamalarla desteklenmesi kararlaştırılmıştır.

Yeni yatırım teşvik programı doğrultusunda Türkiye 6 farklı bölgeye ayrılmış ve bu bölgelere sağlanacak avantajlar aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

Çizelge 2.10. Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Sağlanan Destekler

Destek Unsurları			BÖLGELER					
			I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Gümrük Vergisi Muafiyeti			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Vergi İndirimi	Yatırıma Katkı Oranı (%)	OSB Dışı	10	15	20	25	30	35
		OSB İçi	15	20	25	30	35	40
Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	Destek Süresi	OSB Dışı	-	-	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl
		OSB İçi	-	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	9 yıl
Yatırım Yeri Tahsisi			VAR	VAR	VAR	VAR	VAR	VAR
Faiz Desteği	İç Kredi		YOK	YOK	3 Puan	4 Puan	5 Puan	7 Puan
	Döviz / Döviz Endeksli Kredi				1 Puan	1 Puan	2 Puan	2 Puan
Sigorta Primi (İşçi Hissesi) Desteği			YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl
Gelir Vergisi Stopajı Desteği			YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl

Kaynak: http://www.akib.org.tr/files/downloads/Ekler/Yeni_Tesvik_Sistemi.pdf

Tablo 2.11 deki vergi avantajları dikkate alındığında şirketlerin neden bölgesel teşviklerden yararlandığı ortaya çıkmaktadır. Çünkü şirketlerin yatırım yapmadan önce göz önünde bulundurduğu en önemli unsurlardan birinin vergiler olduğu düşünüldüğünde, bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında bazı vergilerin istisna tutulması, vergilerden indirim yapılması gibi uygulamaların bulunması, şirketleri bu alanlarda yatırım yapmaya cazip hale getirmektedir. Böylelikle şirketler bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında verilecek desteklerden yararlanarak vergi yüklerini azaltma imkanına sahip olmaktadır.

2.3.5. Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı

Türkiye’de transfer fiyatlandırması, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 13. maddesinde “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı” başlığı

altında düzenlenmiştir. Bu kanuna göre, kurumlar, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunursa, kazanç tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç olarak dağıtılmış sayılmaktadır. Alım, satım, imalat ve inşaat işlemleri, kiralama ve kiraya verme işlemleri, ödünç para alınması ve verilmesi, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler her hal ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilmektedir (KVK madde 13/1).

Kanunda transfer fiyatlandırmasının unsurları olan ilişkili kişi ve emsallere uygunluk ilkesi kavramlarına da yer verilmiştir. Buna göre ilişkili kişi; kurumların kendi ortakları, kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurum ile idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları ifade etmektedir. Ortakların eşleri, ortakların veya eşlerin üstsoy ve altsoy ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları da ilişkili kişi sayılmaktadır. Kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkanı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişilerle yapılmış tüm işlemler, ilişkili kişilerle yapılmış sayılmaktadır (KVK madde 13/2).

Emsallere uygunluk ilkesi ise, ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat ve bedele uygun olmasını ifade etmektedir. Emsallere uygunluk ilkesi doğrultusunda tespit edilen fiyat ve bedellere ilişkin hesaplamalara ait kayıt, cetvel ve belgelerin ispat edici kağıtlar olarak saklanması zorunludur (KVK madde 13/3).

Kurumlar, ilişkili kişilerle yaptığı işlemlerde uygulayacağı fiyat veya bedelleri, karşılaştırılabilir fiyat yöntemi, maliyet artı yöntemi veya yeniden satış fiyat yöntemi ile belirleyebilmektedir. Emsal fiyata bu yöntemlerden biriyle ulaşma olanağının bulunmaması halinde mükellef, işlemlerin mahiyetine uygun olarak kendi belirleyebileceği diğer yöntemleri kullanabilmektedir (KVK madde 13/4). Emsal fiyatın tespitine ilişkin yöntemler, mükellefin talebi üzerine Maliye Bakanlığı ile

anlaşarak belirlenmekte ve üç yılı aşmamak üzere anlaşmada tespit edilen süre ve şartlar dahilinde kesinlik taşıtmaktadır (KVK madde 13/5).

Tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtölü olarak dağıtılan kazanç, gelir ve urumlar vergisi kanunlarının uygulanmasında, bu maddedeki şartların gerçekteştiğı hesap döneminin son günü itibariyle dağıtılmış kar payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılmaktadır. Daha önce yapılan vergilendirme işlemleri, taraf olan mükellefler nezdinde buna göre düzeltilmektedir. Ancak, bu düzeltmenin yapılabilmesi için örtölü kazanç dağıtan kurum adına tarh edilen vergilerin kesinleşmiş ve ödenmiş olması gerekmektedir (KVK madde 13/6). Ayrıca tam mükellefi kurumlar ile yabancı kurumların Türkiye’de işyeri veya daimi temsilcilerinin aralarında ilişkili kişi kapsamında gerçekteştirdikleri yurt içi işlemler nedeniyle kazancı örtölü olarak dağıtıldığının kabul edilmesi için Hazine zararının doğması gerekmektedir. Burada hazine zararından kasıt, emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilen fiyat veya bedeller nedeniyle kurum ve ilişkili kişiler adına tahakkuk ettirilmesi gereken her türlü vergi toplamının eksik veya geç tahakkuk ettirilmesidir (KVK madde 13/7).

Kanun maddesinden anlaşılacağı üzere, transfer fiyatlandırması yoluyla örtölü kazanç dağıtımından bahsedilebilmesi için; bir kurum tarafından mal veya hizmet alım ya da satımının yapılmış olması, söz konusu kurumun mal veya hizmet alım ya da satımını ilişkili kişiler yapmış olması ve bu mal veya hizmet alım ya da satımında tespit edilen fiyat veya bedelin emsallere uygunluk ilkesine aykırı olması gerekmektedir.

2.3.6. Vergi cennetlerine ilişkin düzenlemeler

Türk vergi mevzuatında vergi cennetlerine ilişkin tanımlar yapılmamış olmasına rağmen Kurumlar Vergisi’nin 30. maddesinde zararlı vergi rekabetine yol açan ülkelere yapılan ödemelerle ilgili hükümlere yer verilmiştir. Bu konu ile ilgili kanun hükmü aşağıdaki gibidir.²²⁹

²²⁹ 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu.

Kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkanı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde yerleşik olan veya faaliyette bulunan kurumlara (tam mükellef kurumların bu nitelikteki ülkelerde bulunan iş yerleri dahil) nakden veya hesaben yapılan veya tahakkuk ettirilen her türlü ödemeler üzerinden, bu ödemelerin verginin konusuna girip girmediğine veya ödeme yapılan kurumların mükellef olup olmadığına bakılmaksızın %30 oranında vergi kesintisi yapılır.

- a) Emsaline uygun fiyatlarla satın alınan mal ve iştirak hisseleri için yapılan ödemeler, emsaline uygun fiyatlarla deniz ve hava ulaştırma araçlarının kiralanması için yapılan ödemeler ile yapılan işin tamamlanabilmesi bakımından zorunluluk arz eden geçiş ücreti, liman ücreti gibi ödemeler üzerinden yapılacak kesinti oranını; her bir ödeme türü, faaliyet konusu ya da sektör itibarıyla ayrı ayrı belirlemeye, sifıra kadar indirmeye veya kanuni seviyesine kadar getirmeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.
- b) Yurtdışındaki finans kuruluşlarından temin edilen borçlanmalara ilişkin ana para, faiz ve kar payı ödemeleri ile sigorta ve reasürans ödemeleri üzerinden bu fıkra uyarınca vergi kesintisi yapılamaz.
- c) Bu fıkraya göre vergi kesintisine tabi tutulan ödemeler, Gelir ve Kurumlar Vergisi kanunlarına göre ayrıca vergi kesintisine tabi tutulmaz.

Kanun hükümlerinden anlaşılacağı üzere bu uygulama, vergi cennetlerinde yerleşik olan veya faaliyette bulunan kurumlara nakden veya hesaben yapılan ya da tahakkuk ettirilen her türlü ödemeleri kapsamaktadır. Ayrıca tam mükellef kurumların vergi cennetlerinde bulunan iş yerlerine yapılan ödemeler de vergi kesintisine tabi tutulacaktır. Ancak, Kurumlar Vergisi'nin 2006 yılında yürürlüğe girmesine rağmen, günümüzde halen Bakanlar Kurulu tarafından bu ülkelerin ilan edilmemesi her yıl milyarca doların vergi cennetlerine gitmesine ve herhangi bir vergi geliri elde edilememesine neden olmaktadır.

2.3.7. Şirket birleşmelerine ilişkin düzenlemeler

Türk vergi mevzuatında şirket birleşmeleri Türk ticaret kanununun 136 ile 158. maddeleri arasında ve kurumlar vergisi kanunun 18, 19 ve 20. maddesinde düzenlenmiştir. TTK'nın 136. maddesine göre şirketler arası birleşmeler “devralma şeklinde birleşme” ve “yeni kuruluş şeklinde birleşme” olmak üzere iki şekilde gerçekleşebilmektedir.

Devralma şeklinde birleşmelerde devralan şirket varlığını sürdürmekte, devrolunan şirket veya şirketler ise mal varlıklarını devralan şirkete devrederek infisah etmektedir. Yeni kuruluş şeklinde birleşmede birden fazla şirket tasfiyesiz bir şekilde infisah ederek yeni bir şirket kurmaktadır. Birleşmeye katılan ve infisah eden şirketlerin malvarlıkları bir bütün olarak yeni kurulan şirkete devredilmektedir.²³⁰

Kurumlar vergisi kanununda şirket birleşmeleri vergiyi doğuran olayın ortaya çıkıp çıkmamasına göre düzenlenmiştir. Vergi konusu birleşmeler “birleşme” olarak adlandırılırken, belirli şartların gerçekleşmesi halinde vergi dışı bırakılan birleşmeler “devir” olarak ifade edilmektedir.²³¹

KVK'nın birleşmeye ilişkin 18. maddesi kanun hükmüne göre; bir veya birkaç kurumun diğer bir kurumla birleşmesi, birleşme nedeniyle infisah eden kurumlar bakımından tasfiye hükmündedir. Ancak birleşmede tasfiye karı yerine birleşme karı vergiye matrah olmaktadır. Tasfiye karının tespiti halindeki hükümler birleşme karının tespitinde de geçerlidir. Şu kadar ki, münfesi kurumun veya kurumların ortaklarına ya da sahiplerine birleşilen kurum tarafından doğrudan veya dolaylı olarak verilen değerler, kurumun tasfiyesi halinde ortaklara dağıtılan değerler yerine geçmektedir. Birleşilen kurumdaki alınan değerler Vergi Usul Kanununda yazılı esaslara göre değerlendirilir. Kanunun 17. maddesine göre tasfiye memurlarına düşen sorumluluk ve ödevler, birleşme halinde birleşilen kuruma aittir.

²³⁰ Tosuner, M. ve Bayram, S. (2015). Sermayenin Kaybı ve Borca Batık Halinde Şirket Birleşmelerinin Türk Ticaret Kanunu ve Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirilmesi. *Vergi Dünyası Dergisi*, (404), 31.

²³¹ Saraçoğlu, F. ve Gökkaya, M. (2011). Türk Ticaret Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu Açısından Şirket Birleşmelerinin Anlamı. *Prof. Dr. Sadık Kırbaş'a Armağan*. Editörler: Mustafa Koçak, Suat Teker. Es Yayınları, 172.

Kanun hükmüne göre birleşme karı, birleşme dönemi sonundaki servet değeri ile birleşme dönemi başındaki servet değeri arasındaki olumlu farktır.²³² Birleşmenin gerçekleşmesi durumunda birleşme karı ile birlikte değer artışları da vergilendirilecektir.²³³

Vergi konusu dışındaki birleşme ise KVK'nın 19. ve 20. maddesinde düzenlenmiştir. Şirket birleşmelerinin devir olarak kabul edilebilmesi için birleşmenin KVK 19/1 bendinde yazan şartlar dahilinde gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şartlar;

- Birleşme sonucunda infisah eden kurum ile birleşilen kurumun kanuni veya iş merkezlerinin Türkiye'de bulunması ve
- Münfesih kurumun devir tarihindeki bilanço değerlerinin, birleşilen kurum tarafından bir bütün halinde devralınması ve aynen bilançoya geçirilmesidir.

Devir işlemlerinin yukarıdaki yazılı şartlara uygun olarak gerçekleştirilmesi birleşmenin vergi dışı kalması için yeterli değildir. Ayrıca vergi kaybının önlenmesine yönelik sorumluluk müesseseleri de düzenlenmiştir.²³⁴ KVK'nın 20. maddesi kapsamında yazılı şartlara uyulduğu takdirde, münfesih kurumun sadece devir tarihine kadar elde ettiği kazançlar vergilendirilmekte; birleşmeden doğan karlar ise hesaplanmamakta ve vergilendirilmemektedir. Buna göre; şirket yetkili kurulunun devre ilişkin kararının ticaret sicilinde tescil edildiği tarih itibarıyla hazırlayacakları ve müştereken imzalayacakları münfesih kuruma ait kurumlar vergisi beyannamesi ile devir işleminin hesap döneminin kapandığı aydan kurumlar vergisi beyannamesinin verildiği ayın sonuna kadar geçen süre içerisinde yapılması halinde, münfesih kurumun önceki hesap dönemine ilişkin olarak hazırlayacakları ve müştereken imzalayacakları münfesih kuruma ait kurumlar vergisi beyannamesini birleşmenin ticaret sicili gazetesinde ilan edildiği tarihten itibaren 30 gün içinde münfesih kurumun bağlı bulunduğu vergi dairesine vermesi gerekmektedir (KVK madde 20/1-a). Ayrıca birleşilen kurumun, münfesih kurumun tahakkuk edecek tahakkuk etmiş ve edecek vergi borçlarını ödeyeceğini ve diğer ödevlerini yerine getireceğini

²³² Saraçoğlu ve Gökkaya, *a.g.m.*, 172.

²³³ Tosuner ve Bayram, *a.g.m.*, 32.

²³⁴ Saraçoğlu ve Gökkaya, *a.g.m.*, 173.

münfesihi kurumun birleşme sebebiyle verilecek olan kurumlar vergisi beyannamesinin ekinde vereceği bir taahhütname ile taahhüt etmesi gerekmektedir (KVK madde 20/1-b).

Birleşme durumunda zarar mahsubuna imkan tanınması ve böylelikle vergi matrahının azaltılabilmesi şirketleri vergi planlaması kapsamında birleşmeye teşvik etmektedir. KVK'nın 9. maddesinde zarar mahsubuna ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Kanun hükmüne göre, kanunun 20. maddesinin birinci fıkrası çerçevesinde devralının kurumların devir tarihi itibarıyla öz sermaye tutarını geçmeyen zararlar beş yıldan fazla nakledilmemek şartıyla indirilebilmektedir. Ancak zarar mahsubunun indirimi yapılabilmesi için son beş yıla ilişkin kurumlar vergisi beyannamelerinin kanuni süresinde verilmiş olması ve devralınan kurumun faaliyetine devir ve bölünmenin meydana geldiği hesap döneminden itibaren en az beş yıl süreyle devam edilmesi gerekmektedir (KVK madde 9/1-a).

Kanuni süresi içerisinde verilmesi gereken kurumlar vergisi beyannamesi sadece münfesihi kurum için geçerli olmakla birlikte, KDV, geçici vergi, muhtasar beyannameleri için bu şart aranmamaktadır. Ayrıca kanun metninde aynı faaliyete devam şartının getirilmesi, kurumlar arası devirlerle zararı satın alarak, sırf zarar mahsup hakkını elde etmek amacıyla kurum devralınmasının önüne geçilmesi ve zararlı kurumların ekonomiye kazandırılması amaçlanmaktadır.²³⁵

2.3.8. Kontrol edilen yabancı kurum kazancı

Türk vergi kanunlarına göre, iştirak yoluyla yapılan yatırımlardan elde edilen gelirler, iştirakin kar dağıtımına bağlı olarak vergilendirilmektedir. Diğer taraftan avantajlı vergi uygulamaları olan ülkelerde, genellikle kar dağıtımını yapma zorunluluğu bulunmadığı ve bu durumun vergi planlaması veya vergi erteleme için elverişli ortam hazırladığı bilinmektedir. Kontrol edilen yabancı kurum kazancı ile belirli şartlar altında yurtdışına yatırım yapan mükelleflerin yurt dışı iştirak karları

²³⁵ Tosuner ve Bayram, *a.g.m.*, 34-35.

fiilen dağıtılmış olmasa bile vergi uygulamaları açısından dağıtılmış kabul edilerek kurumlar vergisine tabi tutulmaktadır.²³⁶

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunun 7. maddesiyle CFC (Controlled Foreign Companies) Rejimi olarak da adlandırılan Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı adlı yeni bir düzenleme getirilmiştir. Bu maddeye göre; tam mükellef gerçek kişi ve kurumların doğrudan veya dolaylı olarak ayrı ayrı ya da birlikte sermayesinin, kar payının veya oy kullanma hakkının en az %50'sine sahip olmak suretiyle kontrol ettikleri yurt dışı iştiraklerinin kurum kazançları, dağıtılsın veya dağıtılmasın aşağıdaki şartların birlikte gerçekleşmesi halinde, Türkiye'de kurumlar vergisine tabidir:

- a) İştirakin toplam gayrisafi hasılatının %25 veya fazlasının faaliyet ile orantılı sermaye, organizasyon ve eleman istihdamı suretiyle yürütülen ticari, zirai veya serbest meslek faaliyeti dışındaki faiz, kar payı, kira, lisans ücreti, menkul kıymet satış geliri gibi pasif nitelikli gelirlerden oluşması,
- b) Yurt dışındaki iştirakin ticari bilanço karı üzerinden %10'dan az oranda gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşıması,
- c) Yurt dışındaki kurulu iştirakin ilgili yıldaki toplam gayrisafi hasılatının 100.000 YTL karşılığı yabancı parayı geçmesi (KVK madde 7/1).

Söz konusu madde hükmü incelendiğinde, yurt dışındaki bir kurumun kontrol edilen yabancı kurum olarak nitelendirilebilmesi için hem yurt dışı iştirakin ortakları açısından hem de yurt dışı iştirakin kazançları açısından belli şartları taşıması gerekmektedir.²³⁷

Yapılan düzenleme ile vergi cennetleri diye adlandırılan, ülkemize göre daha düşük vergi uygulayan veya hiç vergi uygulamayan; mali denetimi olmayan veya çok düşük olan, ülkelerarası vergi istihbaratı kurulamayan yabancı ülkelere iştiraki olan tam mükellef kurumların sermayelerini bu ülkelere yönlendirmesi sonucu,

²³⁶ Çalışkan, Z. (2014). Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı Olarak Türkiye'de Vergilendirilen Kazançlar Yurt Dışı İştirak Kazançları İstisnasından Yararlanabilir mi?. *Vergi Sorunları Dergisi*, (204), 52.

²³⁷ Gedik, G. (2011). Türk Vergi Hukukunda Kontrol Edilen Yabancı Kurumların Vergilendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Araştırmaları Dergisi, Vergi Hukuku Özel Sayısı "Hayatın kıyısında bir yerde vergi hukuku: Genç akademisyenler/ Yeni yaklaşımlar"*, 17(3-4), 89.

yatırımı ülkemizde yaban yatırımcılara karşı sağladığı zararlı rekabetin, vergisel açıdan ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.²³⁸

Vergi cennetleri ile mücadele etme amacını taşıyan kurumlar vergisi kanununun 30/7. maddesindeki düzenleme ile kontrol edilen yabancı kurum kazançlarının vergilendirilmesine ilişkin düzenleme bir yerde çakışmaktadır. Şöyle ki, vergi cennetleri ile mücadele kapsamında vergi kesintisine tabi tutulan ödeme, 7. madde kapsamına giren kontrol edilen yabancı kuruma yapılmış olabilir. Bu durum da daha sonra kontrol edilen yabancı kurum kazancının Türkiye’de vergilendirilmesinde çifte vergilendirmeye yol açabilir.²³⁹ Ancak tam mükellef kurumların yurt dışında geliri elde ettikleri ülke ile çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasının mevcut olması durumunda vergilendirme yetkisi anlaşma hükümleri çerçevesinde belirlenecektir. Bununla birlikte tam mükellef kurumların vergi anlaşması bulunmayan ülkelerde elde ettikleri gelirlerin hem bu ülkelerde hem de Türkiye’de vergilendirilmesi halinde çifte vergilendirme durumu ortaya çıkacaktır. Bu kapsamda 5520 sayılı KVK’nın “Yurt Dışında Ödenen Verginin Mahsubu” başlıklı 33. maddesinde yabancı ülkelerde elde edilerek Türkiye’de genel sonuç hesaplarına intikal ettirilen kazançlardan mahallinde ödenen kurumlar vergisi ve benzeri gelirlerin belirli usul ve esaslar çerçevesinde Türkiye’de bu kazançlar üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edileceği hüküm altına alınmıştır.²⁴⁰

Yasal düzenlemelerin etkin bir biçimde uygulanabilmesi için kontrol edilen yabancı kurum niteliğindeki yurt dışı iştiraklerin ve bu iştiraklerin ortaklarının tam ve doğru bir biçimde tespit edilmesi gerekmektedir. Bu ise çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının bilgi değişimine ilişkin maddelerinin veya bilgi değişim sözleşmelerinin uygulanması ile mümkün olabilecektir. Aksi takdirde kontrol edilen yabancı kurumların çoğunun vergi cenneti olan ülkelerde bulunduğu dikkate

²³⁸ Değirmencioğlu, C. (2013-Eylül – Ekim). Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancının Zararlı Vergi Rekabetine Etkisi. *Mali Çözüm Dergisi*, 167.

²³⁹ Değirmencioğlu, a.g.m., 167.

²⁴⁰ Tekin, C. (2007). Kontrol Edilen Yabancı Kurumlar Tarafından Ödenen Vergilerin Mahsubu. *Vergi Sorunları Dergisi*, (224), 54-55.

alındığında, vergi cenneti ülkelerden söz konusu kurumlar ile ilgili bilgi almak ve buna bağlı olarak Türkiye’de vergiye tabi tutmak mümkün olmayacaktır.²⁴¹

2.3.9. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları

Çifte vergilendirmenin önlenmesine ilişkin uluslararası anlaşmalarda, genel olarak OECD ve Birleşmiş Milletler Modelleri temel alınmakla birlikte, anlaşmaya taraf olan ülkelerin, kendi özel konumlarını dikkate alarak bazı özel şartlar ileri sürmeleri sonucu, söz konusu anlaşma modellerinden önemli sapmaların ortaya çıktığı görülmektedir.²⁴²

Türkiye, taraf olduğu anlaşmalarda, OECD Anlaşma Modelini temel almakla birlikte, diğer OECD üyesi ülkelerle arasındaki önemli gelişmişlik farkından kaynaklanan koşullardan dolayı söz konusu anlaşmaya ve yorumuna bazı çekinceler ve şerhler koymuştur.²⁴³ Bu nedenle Türkiye hazırlamış olduğu modelde, gelişmiş ülkelerle yaptığı anlaşmalarda, bu ülkelerden Türkiye’ye doğru bir sermaye akımının olacağı göz önünde bulundurularak, kaynak ülkede vergileme hakkı en yüksek seviyede tutulmaya çalışılmıştır.²⁴⁴ Buna karşılık, gelişmekte olan ülkelerle yapılan anlaşmalarda ise, Türkiye’nin bu ülkelere sermaye ihraç edebileceği dikkate alınarak, kaynak ilkesi yerine OECD’nin ağırlık verdiği ikamet ilkesinin uygulanmasına ağırlık verilmeye çalışılmıştır.²⁴⁵

Türkiye’de çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları kapsamına gelir vergisi ve kurumlar vergisi girmektedir. Anlaşmaların bazında ise servet üzerinden alınan vergiler de kapsama dahil edilmiştir. Söz konusu gelir unsurları anlaşmalarda tek tek ele alınarak vergilendirme yetkisi mukim olunan ülkeye veya gelirin elde edildiği ülkeye bırakılmıştır. Bazı durumlarda ise her iki ülkenin de vergilendirme hakkı bulunmaktadır.²⁴⁶

²⁴¹ Gedik, *a.g.m.*, 112.

²⁴² Pehlivan ve Öz, *a.g.e.*, 194.

²⁴³ Pehlivan ve Öz, *a.g.e.*, 194.

²⁴⁴ Kara, Ç. (1995). Uluslararası Çifte Vergilendirme ve Türkiye’nin akdettiği Anlaşmalar. *Maliye Dergisi*, (120), 55. Aktaran: Pehlivan ve Öz, *a.g.e.*, 183.

²⁴⁵ Pehlivan ve Öz, *a.g.e.*, 183-184.

²⁴⁶ 1 Seri Nolu Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Genel Tebliği. *T.C. Resmi Gazete*. 22637, 15/05/1996.

Çizelge 2.11. Yürürlükte Bulunan Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları

Taraf Devlet	İmza Tarihi	Yürürlük Tarihi	Taraf Devlet	İmza Tarihi	Yürürlük Tarihi
1)Avusturya	03.10.1970	24.09.1973	40)Kuveyt	06.10.1997	13.12.1999
Revize	28.03.2008	01.10.2009	41)Rusya	15.12.1997	31.12.1999
2)Norveç	16.12.1971	30.01.1976	42)Endonezya	25.02.1997	06.03.2000
Revize	15.01.2010	15.06.2011	43)Litvanya	24.11.1998	17.05.2000
3)Güney Kore	24.12.1983	25.03.1986	44)Hırvatistan	22.09.1997	18.05.2000
4)Ürdün	06.06.1985	03.12.1986	45)Moldova	25.06.1998	28.07.2000
5)Tunus	02.10.1986	28.12.1987	46)Singapur	09.07.1999	27.08.2001
6)Romanya	01.07.1986	15.09.1988	47)Kırgızistan	01.07.1999	20.12.2001
7)Hollanda	27.03.1986	30.09.1988	48)Tacikistan	06.05.1996	26.12.2001
8)Pakistan	14.11.1985	08.08.1988	49)Çek Cumhuriyeti	12.11.1999	16.12.2003
9)İngiltere	19.02.1986	26.10.1988	50)İspanya	05.07.2002	18.12.2003
10)Finlandiya	09.05.1986	30.12.1988	51)Bangladeş	31.10.1999	23.12.2003
Revize	06.10.2009	04.05.2012	52)Letonya	03.06.1999	23.12.2003
11)KKTC	22.12.1987	30.12.1988	53)Slovenya	19.04.2001	23.12.2003
12)Fransa	18.02.1987	01.07.1989	54)Yunanistan	02.12.2003	05.03.2004
13)Almanya (Feshedilen)	16.04.1985	30.12.1989	55)Suriye	06.01.2004	21.08.2004
14)Almanya (Yeni)	19.09.2011	01.08.2012	56)Tayland	11.04.2002	13.01.2005
15)İsveç	21.01.1988	18.11.1990	57)Sudan	26.08.2001	31.01.2005
16)Danimarka	30.05.1991	20.06.1993	58)Lüksemburg	09.06.2003	18.01.2005
17)İtalya	27.07.1990	01.12.1993	59)Estonya	25.08.2003	21.02.2005
18)Japonya	08.03.1993	28.12.1994	60)İran	17.06.2002	27.02.2005
19)BAE	29.01.1993	26.12.1994	61)Fas	07.05.2004	18.07.2006
20)Macaristan	10.03.1993	09.11.1995	62)Lübnan	12.05.2004	21.08.2006
21)Kazakistan	15.08.1985	18.11.1996	63)Güney Afrika	03.03.2005	06.12.2006
22)Makedonya	16.16.1995	28.11.1996	64)Portekiz	11.05.2005	18.12.2006
23)Arnavutluk	04.04.1994	26.12.1996	65)Sırbistan-Karadağ	12.10.2005	10.08.2007
24)Cezayir	02.08.1994	30.12.1996	66)Etiyopya	02.03.2005	14.08.2007
25)Moğolistan	12.09.1995	30.12.1996	67)Bahreyn	14.11.2005	02.09.2007
26)Hindistan	31.01.1995	30.12.1996	68)Katar	25.12.2001	11.02.2008
27)Malezya	27.09.1994	31.12.1996	69)Bosna-Hersek	16.02.2005	18.09.2008
28)Mısır	25.12.1993	31.12.1996	70)Suudi Arabistan	09.11.2007	01.04.2009
29)Çin	23.05.1995	20.01.1997	71)Gürcistan	21.11.2007	15.02.2010
31)Polonya	03.11.1993	01.04.1997	72)Umman	31.05.2006	15.03.2010
31)Türkmenistan	17.08.1995	24.06.1997	73)Yemen	26.10.2005	16.03.2010
32)Azerbaycan	09.02.1994	01.09.1997	74)İrlanda	24.10.2008	18.08.2010
33)Bulgaristan	07.07.1994	17.09.1997	75)Yeni Zelanda	22.04.2010	28.07.2011
34)Özbekistan	08.05.1996	30.09.1997	76)Kanada	14.07.2009	04.05.2011
35)ABD	28.03.1996	19.12.1997	77)İsviçre	18.06.2010	08.02.2012
36)Beyaz Rusya	24.07.1996	29.04.1998	78)Brezilya	14.03.2005	09.10.2012
37)Ukrayna	27.11.1996	29.04.1998	79)Avustralya	28.04.2010	05.06.2013
38)İsrail	14.03.1996	27.05.1998	80)Malta	14.07.2011	13.06.2013
39)Slovakya	02.04.1997	02.12.1999			

Kaynak: http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararası_mevzuat/VERGIANLASMALIST.htm

Tabloda görüldüğü üzere Türkiye ilk çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasını 1970 yılında Avusturya ile imzalanmıştır. 1971 yılında Norveç ile imzalanan anlaşma sonrasında 1983 yılına kadar herhangi bir anlaşma imzalanmamış, ancak ilerleyen zamanlarda taraf olunan anlaşma sayısı artmıştır. Söz konusu gecikmenin nedeni ise daha önce ifade edildiği gibi OECD Anlaşma Modeli'nin gelişmiş ülkelere göre düzenlenmiş olması ve Türk Vergi Sistemi'nin mevcut halinin çifte vergilendirmeyi önleme hükümlerini içeriyor olmasıdır. Başta AB olmak üzere dünya ile bütünleşme çabaları içerisinde olan Türkiye için mevcut hükümler zamanla yetersiz hale gelmiştir. Bu nedenle 1983 yılından itibaren Türk Anlaşma Modeli geliştirilerek ikili vergi anlaşmaları sayısı artırılmıştır.²⁴⁷

Tabloda dikkat çeken bir diğer nokta ise vergi cenneti ülkelerle imzalanan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının az sayıda olmasıdır. Vergi cennetleri konusunda bahsedildiği gibi dünyada 70'den fazla vergi cenneti ülke bulunmaktadır. Türkiye'nin bu zamana kadar imzalamış olduğu 80 anlaşmadan sadece 8 tanesi vergi cenneti ülkelerle yapılmıştır. Çok uluslu şirketlerin vergi planlaması yöntemi olarak vergi cennetlerini yaygın olarak kullanmaları göz önünde bulundurulduğunda, vergi cenneti ülkelerin bilgi değişimlerinde isteksiz olmaları nedeniyle, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının vergiden kaçınma ve vergi kaçırma fonksiyonunun yetersiz kaldığı ifade edilebilir.

²⁴⁷ Çubukçu, M. (2006). *Uluslararası Çifte Vergilendirme Sorunu*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, SBE, Mali Hukuk ABD, İstanbul, 154-155. Aktaran: Berkay ve Armağan, *a.g.m.*, 100.

3. BÖLÜM

ULUSLARARASI VERGİ PLANLAMASI VE TÜRKİYE UYGULAMARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çok uluslu şirketlerin vergi planlamasının avantajlarından maksimum şekilde yararlanabilmesi için en uygun vergi planlaması araçlarını seçmeleri gerekmektedir. Şirketler için en uygun vergi planlaması araçları da şirket yapısı, ülkelerin ekonomik durumları ve yasal mevzuatları gibi konular göz önünde bulundurularak belirlenmektedir. Bu bölümde, şirketlerin vergi planlaması araçlarından nasıl yararlandığı anlatılacak ve değerlendirmelerde bulunulacaktır.

3.1. Şirketlere Sağladığı Avantajlar Açısından Değerlendirilmesi

Özellikle son yirmi yılda küreselleşme ile birlikte ticaret sınırlarının ortadan kalkması, ulaşım maliyetlerinin azalması ve teknolojik gelişmeler çok uluslu şirketlerin faaliyet alanlarının genişlemesini sağlamıştır. Böylelikle çok uluslu şirketler daha fazla kesime hitap etmekte ve daha fazla üretim ve yatırım yapmak zorunda kalmıştır. Ayrıca tüketici taleplerinin sürekli olarak değişmesi ile birlikte çok uluslu şirketler üretim kapasitesini ve çeşitliliğini artırma ihtiyacı duymuşlardır. Üretim kapasitesinin ve çeşitliliğin artması için ise yeterli finansmanın sağlanması gerekmektedir. Bu nedenle finansman ihtiyacı duyan çok uluslu şirketler kendileri için önemli bir maliyet unsuru olan vergilerden kurtulmaya veya daha az vergi ödeme çabası içine girmeye başlamıştır. Çünkü vergiler şirketlerden nakit çıkışını gerektiren, karları ve tasarrufları azaltan bir ödemedir. Vergi planlamaları da, çok uluslu şirketler için bu noktada önemli bir unsur haline gelmiştir. Vergi planlamaları ile şirketler vergi yüklerini asgari düzeye indirerek karlarını maksimize etmektedir.

Çok uluslu şirketler vergi yüklerini asgari düzeye indirmek için vergi planlaması araçlarını kullanarak karlarını yüksek vergi oranlı ülkelere düşük vergi oranlı ülkelere aktarmaktadır. Böylelikle karları artan şirketler daha fazla tasarruf yapacak, faaliyetlerine göre yatırımlarına ve tüketimlerine yön verebilecektir. Ayrıca, etkin bir vergi planlaması ile şirketler kaynaklarını daha etkin kullanabilecek ve daha fazla harcama imkanına sahip olabilecektir.

Vergi planlamasının şirketler için sağlanmış olduğu bir diğer avantaj ise kayıt dışı ekonominin varlığı sonucunda meydana gelen haksız rekabetin ortadan kalkmasına yardımcı olmasıdır. Kayıt dışı faaliyetlerde bulunan şirketler vergi ödemeyerek kendilerine fon sağlamak ve şirket faaliyetleri için daha fazla kaynak tahsis ederek haksız rekabete yol açmaktadır. Bu nedenle vergisini düzenli olarak ödeyen işletmeler bu açığını vergi planlaması yaparak kapatmaya çalışmaktadır.

Ayrıca küreselleşme ile birlikte artan rekabet de şirketleri vergi planlaması yapmak zorunda bırakmaktadır. Örneğin, aynı faaliyet konusu olan iki farklı şirket ele alınacak olursa; şirketlerden birinin yasaların izin verdiği ölçüde vergi planı çerçevesinde daha az vergi ödemesi ve diğer şirketin ekonomik plansızlığı nedeniyle daha fazla vergi ödemesi halinde, fazla vergi ödeyen şirketin az vergi ödeyen şirket ile rekabet etmesi zordur. Bu nedenle şirketler vergi planlaması yaparak artan rekabet ortamında kendilerine yer bulabilmektedir.

Şirketler vergi planlamaları yaparken sadece cari yılı değil gelecek yılları da göz önünde bulundurmaktadır. Böylelikle şirketler ortaya çıkan belirsizlikleri kaldırabilmekte, meydana gelebilecek değişimlere kolayca ayak uydurabilmektedir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında etkin bir vergi planlamasının şirketlere sağladığı avantajları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

- Temel amacı kar elde etmek olan şirketler vergi planlaması yaparak vergi ödemelerini azaltmakta ve böylelikle karlarını artırmaktadır.
- Vergi planlaması ile şirketler daha az vergi ödeyerek şirket faaliyetleri için daha fazla kaynak tahsis etmektedir.
- Vergi planlaması yapan şirketlerin tasarrufları artmakta, faaliyetlerine göre yatırım ve tüketimlerine yön verebilmektedir.
- Vergi planlaması yapan şirketler mal ve hizmet satışlarında daha esnek politikalar izleyebilmekte ve fırsatları daha iyi değerlendirebilmektedir.
- Vergi planlaması yapan işletmeler rekabet güçlerini artırarak, rakiplerine karşı daha avantajlı pozisyonlarda yer alabilmektedir.

- Vergi planlaması ile sadece bugünün değil geleceğin de planlaması yapılarak belirsizlikler ortadan kaldırılabilmekte, şirketler krizlere daha iyi direnilebilmekte ve değişimlere kolaylıkla ayak uydurabilmektedir.

Türkiye’de vergi oranları başta olmak üzere mevzuatın sık sık değişmesi ve sürekli geçici maddelerle düzenleme yapılması, vergi planlaması yapan mükelleflerin hukuki güvenliklerini tehdit ederek planlama yapmalarını olumsuz olarak etkilemektedir. Bu durum aynı zamanda mevzuattaki değişmelere hakim olmayı gerektiren bir uzmanlık istemektedir. Vergi planlamasının ise uzman kişiler tarafından hazırlanması, vergi planlamasını maliyetli bir hale getirmektedir.²⁴⁸

3.2. Vergi Gelir Kayıpları Açısından Değerlendirilmesi

Küresel sermaye ve yatırımlardan pay alma yarışı olarak tanımlanan zararlı vergi rekabeti ile ülkeler, öncelikle vergi oranlarını düşürerek bir takım vergi reformlarını uygulamaya koymakta ve diğer ülkelerin vergi gelirlerinin azalmasına önemli etkide bulunmaktadır. Karlarını maksimize etmek isteyen şirketler de zararlı vergi rekabeti sonucunda kendilerine en uygun bölgeleri belirleyerek, karlarını bu bölgelere aktarmaktadırlar.

Kurumlar vergisi oranını düşürmeye yönelik eğilimler 1980’li yıllarda İngiltere ve ABD’de vergi tabanını genişleten ve vergi oranlarını düşürmeyi öngören vergi reformları ile başlamıştır. OECD ülkelerinde ortalama kurumlar vergisi oranı 2000-2011 yılları arasında %32,6’dan %25,4’e gerilemiştir. Bu dönemde vergi oranlarında düşüş eğilimi geniş kapsamda olmuş ve 31 OECD ülkesi vergi oranlarını düşürmüştür. Sadece Şili kurumlar vergisi oranını %17’den 18’e ve Macaristan %18’den %19’a yükseltmiştir. Japonya ise kurumlar vergisi oranlarında 2004 yılında indirim gitmiş ancak %30’un altına düşürme önerileri tartışılmasına rağmen yüksek oranlar korunmaya devam etmiştir.²⁴⁹ Türkiye’de de kurumlar vergisi oranı 2006 yılında %30’dan %20’ye düşürülmüştür.

²⁴⁸ Eroğlu, a.g.e., 125.

²⁴⁹ T.C. Kalkınma Bakanı. (2014). *Vergi – Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, Ankara, 22-23.

Vergi rekabeti sonucunda Türkiye’de kurumlar vergisi gelirlerinde meydana gelen değişim aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Ancak bu değişimin sadece vergi rekabetine bağlanması da doğru bir yaklaşım değildir. Vergi planlamasının çoğunlukla şirketler tarafından yapılması nedeniyle de sadece kurumlar vergisindeki değişim ele alınmıştır.

Çizelge 3.1. Kurumlar Vergisinin Vergi Gelirleri İçindeki Payı

1988	1990	1995	2000	2005	2010	2014
14,9	10,2	9,5	8,9	10,3	10,3	8,8

Kaynak: http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/CVI/Tablo_63.xls.htm

Çizelge 3.1’den de görüleceği gibi Türkiye’de kurumlar vergisi gelirlerinin vergi gelirleri içindeki payında 2014 yılında (1988 yılına göre) %6,1’lik bir azalış meydana gelmiştir. Ancak kurumlar vergisi gelirinin vergi gelirleri içindeki payının azalmasına rağmen GSYİH içindeki payı artış göstermiştir.

Çizelge 3.2. Kurumlar Vergisinin GSYİH İçindeki Payı

1988	1990	1995	2000	2005	2010	2013
1,4	1,0	1,1	1,8	1,7	1,9	1,9

Kaynak: OECD, <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REV>

Küreselleşme ile birlikte ülkelerin uygulamış olduğu vergi politikaları değişiklik göstermiş ve vergi gelir kayıplarını en aza indirmek hedeflenmiştir. Türkiye, kurumlar vergisi gelirlerinde istikrarı sağlamayı başarmıştır ancak bu gelirleri artırmak da mümkündür. Nitekim 2007 yılında Serdar Pehlivan ve Ali Rıza Gökbnar tarafından yapılan çalışmada transfer fiyatlandırması nedeniyle Türkiye’nin tahmini kurumlar vergisi kaybı 1.730.137.714,04 TL’dir²⁵⁰. Ayrıca 2006 yılında yürürlüğe giren Kurumlar Vergisi Kanunu ile vergi cennetlerine yapılan her türlü ödemedan %30 oranında vergi kesileceği belirtilmesine rağmen bu ülkelerin yayımlanmaması her yıl milyarlarca doların ülke dışına çıkmasına neden olmaktadır. 2012 yılı itibariyle Türkiye’den vergi cennetlerine aktarılan tutar yaklaşık olarak 158 milyar dolardır. Bütün bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda bu gelirleri elde etmek için yapılan

²⁵⁰ Pehlivan, S. ve Gökbnar, A.R. (2010). Ülkemizde Transfer Fiyatlandırmasının Yol Açtığı Tahmini Kurumlar Vergisi Kaybı. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 17(1), 118.

faaliyetler sonucunda meydana gelen çevre kirliliği, kaynak tüketimi gibi sorunlar Türkiye'ye kalmakta fakat hiçbir gelir elde edilememektedir. Ayrıca Türkiye'de özel sektörün kullanmış olduğu dış kredilerin Malta, Cayman Adaları ve Bahreyn gibi vergi cenneti ülkelerden sağlanması, Türkiye'den vergisiz giden gelirlerin tekrar Türkiye'ye dönmesine ve cari açığın artmasına neden olmaktadır.²⁵¹

3.3. Örtülü Sermaye Açısından Değerlendirilmesi

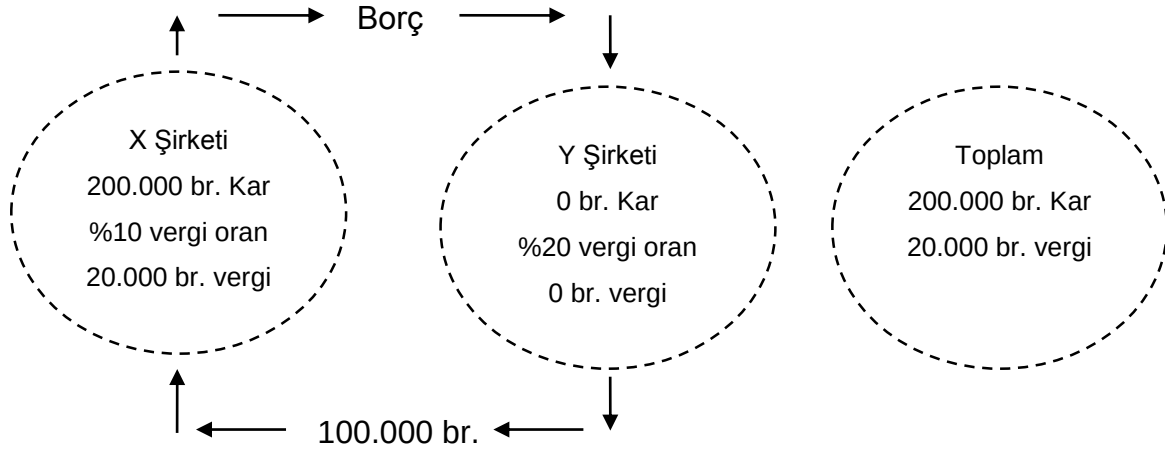
Çok uluslu şirketler vergi mevzuatlarında yer alan faiz indirimlerinin vergi matrahından indirimine ilişkin hükümlerinden yararlanarak öz sermaye yerine borçlanmayı tercih etmekte ve vergi yüklerini azaltmaktadır.

Örneğin; bir şirket grubunun A ülkesindeki bağlı şirketi X için %10 ve B ülkesindeki bağlı şirketi Y için %20 kurumlar vergisi uygulandığını varsayalım. Birinci durumda şirketler arası herhangi bir borç ilişkisi bulunmadığı, X ve Y şirketinin sırasıyla 100.000'er br. kar ettiği ele alınacak olursa X şirketi 10.000 br. ve Y şirketi 20.000 br. vergi ödeyecek ve toplam vergi yükü 30.000 br. olacaktır.

İkinci durumda, faiz karşılığında X şirketinin Y şirketine 100.000 br. borçlanıldığını varsayalım. Bu durumda X şirketinin karı 200.000 br. olacak ve Y şirketinin karı ise 0'a düşecektir. Son duruma göre X şirketinin 20.000 br. vergi ödemesi gerekirken, Y şirketi kar yapmadığı için vergi ödemeyecektir. Böylelikle toplam vergi yükü 20.000 br. olacaktır.

²⁵¹ İnternet: Yaşar, S. (2012). Türkiye'den 158 Milyar Dolar Vergi Cennetlerine Gitmiş. Web: <http://www.sabah.com.tr/yazarlar/yasar/2012/07/24/turkiyeden-158-milyar-dolar-vergi-cennetlerine-gitmis> adresinden 05 Mayıs 2015'de alınmıştır.

Borç ilişkisinin olmadığı birinci durumda şirket grubunun toplam vergi yükü 30.000 br. iken, borç dağılımı sonucunda toplam borç yükü ve toplam karda herhangi bir değişiklik olmamasına rağmen toplam vergi yükü 10.000 br. azalarak 20.000 br. olmaktadır.

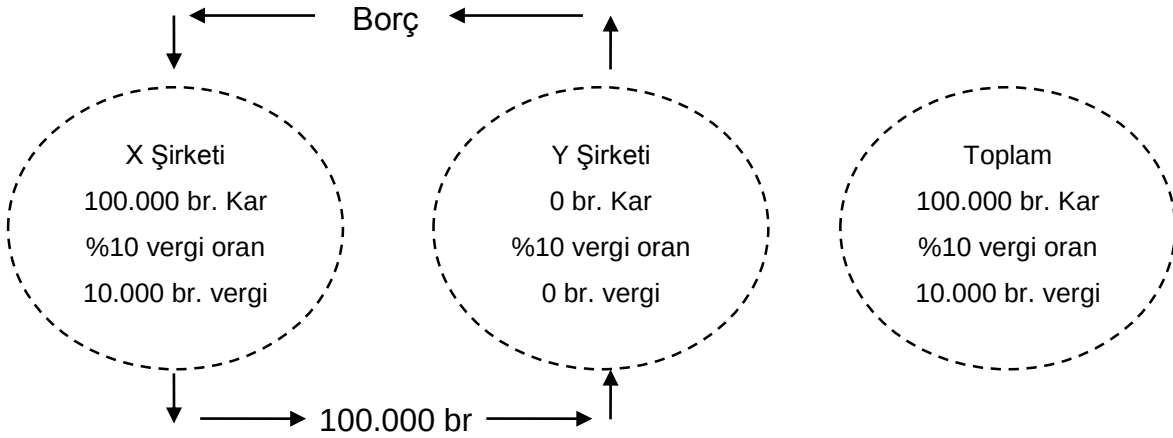
Borç dağılımı yöntemi, vergi oranlarının farklılığından yararlanmak amacıyla kullanılabileceği gibi, vergi oranlarından bağımsız olarak şirketlerin kar veya zararlı olmasına göre de uygulanabilir. Örneğin; yukarıdaki bilgiler ışığında kurumlar vergisi oranlarının her iki şirket grubu içinde aynı olduğu, X şirketinin karlı ve Y şirketinin zararlı olduğunu varsayalım.

Birinci durumda şirketler arası herhangi bir borç ilişkisinin bulunmadığı, X şirketinin 200.000 br. kar elde ettiğini ve Y şirketinin de 100.000 br. zarar ettiğini varsayalım. Her iki şirket grubu içinde %10 kurumlar vergisi uygulanması halinde X şirketinin 20.000 br. vergi ödemesi gerekirken Y şirketi zarar ettiği için vergi ödemeyecektir. Buna göre toplam vergi yükü 20.000 br. olacaktır.

İkinci durumda faiz karşılığında Y şirketinin X şirketine 100.000 br. borçlanıldığını varsayalım. Bu durumda X şirketinin karı 100.000 br. olacak ve Y

şirketinin karı veya zararı olmayacaktır. X şirketinin ödemesi gereken vergi 10.000 br. olacak ve Y şirketi yine vergi ödemeyecektir. Böylelikle toplam vergi yükü 10.000 br. olacaktır.

Yukarıda da görüldüğü gibi borç ilişkisi olmadığı durumda şirket vergi yükü 20.000 br. iken, borç ilişkisi sonucunda şirket grubunun toplam borç yükü ve toplam karının değişmemesine rağmen toplam vergi yükü 10.000 br. azalmaktadır.

Çok uluslu firmalar tarafından uygulanan borç dağılımı yöntemleri ülkelerin vergi gelirlerinde azalmalara neden olmuştur. Bu nedenle özellikle yüksek vergi oranlarının uygulandığı ülkeler, vergiden kaçınmayı engellemek adına bir takım önlemler almak zorunda kalmıştır.

3.4. Serbest Bölgeler Ve Teknoparklar Açısından Değerlendirilmesi

Daha önce de ifade edildiği gibi uluslararası vergi planlamasının amacı, işletmeleri küreselleşme sürecinde rekabet edilebilir konuma getirmek, pazar paylarını genişleterek satışlarını arttırmak ve karlarını maksimize etmektir. Buda işletmelerin maliyetlerini azaltmasıyla mümkün olabilmektedir. Bu doğrultuda işletmeler vergi planlaması ile ülkeler arası farklı vergi mevzuatlarından yararlanarak, vergi yükleri minimize etmeye çalışmaktadır.

Serbest bölgeler işletmelere sunmuş oldukları vergi avantajları ile uluslararası vergi planlamasının en önemli araçları arasında yer almaktadır. Serbest bölgelerde mal ve hizmetlere ilişkin faaliyetlerin KDV'den istisna olması, buralarda elde edilen

kazançların hiçbir vergiye tabi olmadan yurtdışına transfer edilmesi, serbest bölge ile diğer ülkeler arasında dış ticaret rejimlerinin uygulanmaması, belirli şartların sağlanması halinde işçilere ödenen ücretlerin vergi dışı bırakılması ile şirketlere sağlanan diğer teşvik ve avantajlar çok uluslu şirketleri bu alanlarda yatırım yapmaya yöneltmektedir.

Teknoloji geliştirme bölgelerinde faaliyette bulunan işletmelerin elde ettikleri kazançlar ile bölgede faaliyet gösteren gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin, bölgedeki yazılım ve Ar-Ge faaliyetlerinden elde ettikleri kazançların gelir ve kurumlar vergisinden istisna olması teknoparkların bir vergi planlaması aracı olmasına neden olmuştur. Ayrıca bölgede çalışan; Ar-Ge ve destek personelinin bu görevleri ile ilgili ücretleri her türlü vergiden istisnadır.

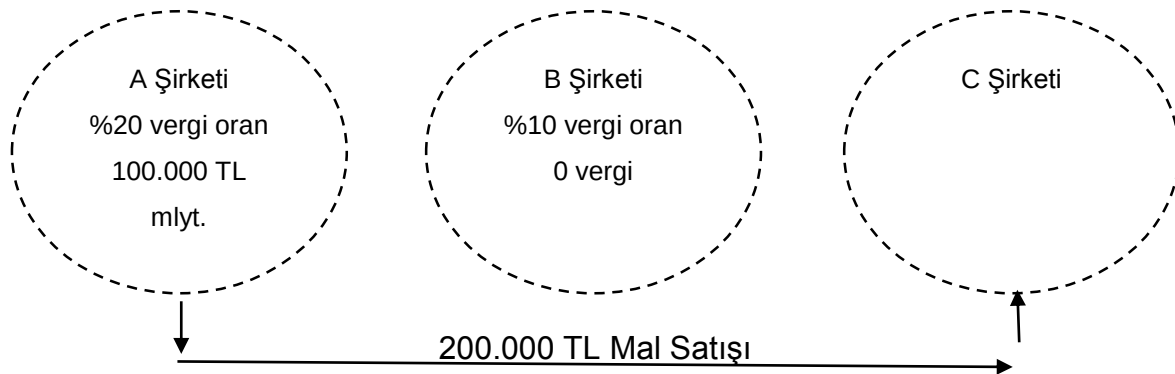
Ülkemizde, serbest bölgelerde faaliyet gösteren işletmelere gelir ve kurumlar vergisi, katma değer vergisi, damga vergisi ve harçlar açısından muafiyet tanınması ve personellere ödenen ücretlerin vergi dışı bırakılması şirketlerin vergi planlamasını gerçekleştirmelerine zemin hazırladığını göstermektedir. Ancak bu vergi avantajları vergi planlaması noktasında bir takım sorunları da beraber getirmektedir. İstisna uygulamalarının kaldırılması “AB’ye tam üyeliğin gerçekleştiği tarih” gibi belirsiz bir tarihe bağlanması, vergi planlaması açısından riskli bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca 2008 yılında yapılan düzenleme ile vergi istisnalarının daraltılması, istisnalarının uygulanması konusunda karmaşık vergi mevzuatının olması, düzenlenmelerin anlaşılabilmesi için birden fazla açıklayıcı düzenleme yapılması vergi planlaması konusunda şirketlerin rasyonel bir şekilde hareket etmelerine engel olmaktadır.

Serbest bölgelerin kuruluş amacının gerçekleştirilebilmesi ve şirketler açısından etkin bir vergi planlama aracı olabilmesi için istikrarlı bir ortamın temin edilmesi, mevcut belirsizliklerin giderilmesi, serbest bölge kanununun açık ve anlaşılabilir olması gerekmektedir. Ayrıca AB’ye tam üyelik gibi belirsiz bir tarihin kesinleşmesi veya AB’ye üyelik sonrasında durumun ne olacağının belirtilmesi gerekmektedir.

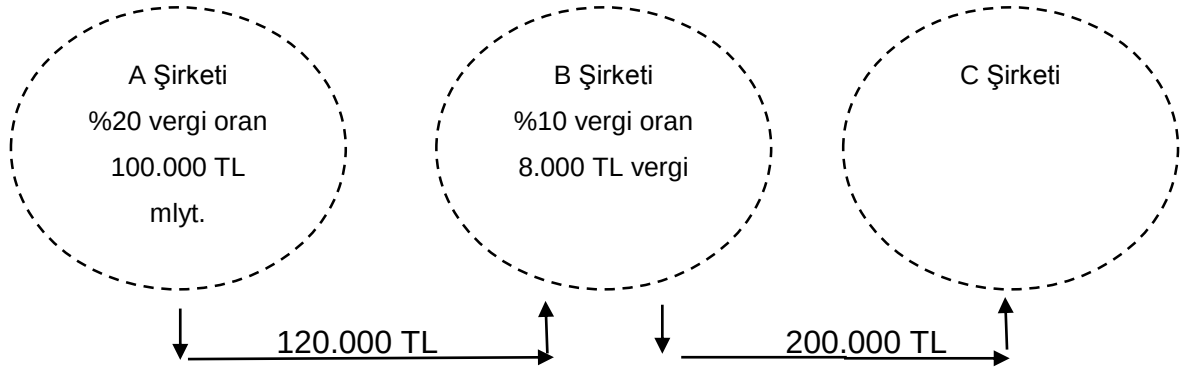
3.5. Transfer Fiyatlandırması Açısından Değerlendirilmesi

Transfer fiyatlandırması, çok uluslu şirketlerin kazançlarını yüksek vergi oranlı ülkelerden düşük vergi oranlı ülkelere aktarmasıyla birlikte vergi giderleri üzerinde azaltıcı etki yapan en önemli vergi planlaması araçlarından biridir. Sermaye ile birlikte mal ve hizmetlerin de ülkeler arasında kolayca yer değiştirebilmesi transfer fiyatlandırmasının önemini giderek artırmış ve günümüzde kullanılan en yaygın vergi planlaması araçlarından biri haline gelmesine neden olmuştur.

Vergileme, gümrük tarifeleri, kotalar, iş riskleri ve işlem maliyetleri çok uluslu şirketlerin transfer fiyatlandırmasını bir vergi planlaması aracı olarak kullanmalarına teşvik eden unsurlardır. Bu doğrultuda çok uluslu şirketler vergisel, yönetsel ve uluslararası bazı amaçlarını gerçekleştirmek amacıyla transfer fiyatlandırmasını kullanmaktadır. Ancak, daha önce de ifade edildiği gibi transfer fiyatlandırmasının kullanılmasının temel amacı vergisel amaçlardır. Transfer fiyatlandırması ile çok uluslu şirketler karlarını vergi oranlarının yüksek olduğu ülkelere vergi oranlarının düşük olduğu ülkelere aktararak efektif vergi yüklerini azaltmaktadır. Aşağıdaki örnekte transfer fiyatlandırmasından nasıl yararlanıldığı gösterilmiştir.

A ve B bağılı işletmelerin arasında herhangi bir işlemin olmadığı birinci durumda A işletmesinin 100.000 TL maliyetle üretmiş olduğu bir ürünü C bağımsız işletmesine 200.000 TL fiyatla sattığını varsayalım. Bu durumda A işletmesinin karı 100.000 TL iken ödeyeceği vergi miktarı 20.000 TL olup, B işletmesinin karı olmadığı için vergi ödemeyecektir. Buna göre bağılı işletmelerin toplam vergi yükü 20.000 TL olacaktır.

İkinci durumda A işletmesi tarafından üretilen ürünün C işletmesine B bağlı şirketi aracılığı ile satıldığını varsayalım. A işletmesi 100.000 TL maliyet ile üretmiş olduğu ürünü B bağlı işletmesine 120.000 TL ile satarak 20.000 TL kar elde etmiş olacak ve 4.000 TL vergi ödeyecektir. B işletmesi ise 120.000 TL'ye almış olduğu ürünü 200.000 TL ile C bağımsız işletmesine satarak 80.000 TL kar elde etmiş olacak ve 8.000 TL vergi ödeyecektir. Bu duruma göre bağlı işletmelerin toplam vergi yükü birinci duruma göre 8.000 TL azalarak 12.000 TL olacaktır.

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi transfer fiyatlandırması ile çok uluslu şirketler toplam vergi yükünü azaltarak karlarını maksimum yapma amacı taşımaktadırlar. Ayrıca vergi indirimi veya vergi iadesi uygulamalarının olması durumunda yine transfer fiyatlandırmasından yararlanılmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ihracatçıları desteklemek amacıyla uygulanan ihracat karşılığı vergi iadesi yapılması durumunda, ihracatçı konumunda şirket, fazla vergi iadesi almak için transfer fiyatlandırmasını daha yüksek belirleyerek karlarını artırabilir.

Yabancı ülkelerin değer üzerinden uygulamış olduğu kotalardan sakınmak amacıyla da transfer fiyatlandırması kullanılmaktadır. Değer üzerinden kota uygulaması durumunda transfer fiyatının düşük belirlenmesi ile ithalat ve ihracat miktarı artırılabilir. Ayrıca transfer fiyatının düşük belirlenmesi gümrük vergileri ile katma değer vergisinin olduğundan az ödenmesine imkan tanımaktadır.

Transfer fiyatlandırması, lisans, patent gibi gayri maddi hak bedeli ödemelerinin yurt dışına aktarımı için yapılan transfer ödemelerin ülkenin yasal

mevzuatına göre vergi kesintisine tabi olması durumunda fiyatı düşük gösterilerek veya bu ödemeleri mal bedeli içinde göstererek vergi kesintisi tutarını azaltmak içinde kullanılmaktadır.²⁵²

Çok uluslu şirketler tarafından oldukça yararlı bir şekilde kullanılan transfer fiyatlandırmasının ülkelerin vergi gelirleri üzerinde olumsuz etki yaratması, hem hükümetleri hem de OECD gibi uluslararası kuruluşları bir takım düzenlemeler yapmak mecburiyetinde bırakmıştır. Ülkemizde transfer fiyatlandırması, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13. maddesinde "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı" başlığı altında düzenlenmiş olup bazı yönleriyle eleştirilmektedir. İlişkili kişi kavramının geniş tutulması, hazine zararının koşul olarak aranması, emsal bedel tespitinin zorluğu Türkiye'de transfer fiyatlandırması düzenlemesine yöneltlen eleştiriler arasındadır.

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yer alan düzenlemelere göre transfer fiyatlandırmasında kilit rol oynayan kavramlardan biri olan ilişkili kişi kavramı oldukça geniş tutulmuştur. Bu durum mükelleflerin gerçekleştirmiş oldukları her alım ve satım ilişkisinde birbirleri açısından ilişkili olup olmadıklarının tespitini gerektirmektedir. Transfer fiyatlandırması ile ilgili yapılacak işlemlere işlerlik kazandırmak amacıyla ilişkili kişi sınırlarının daraltılması gerekmektedir.²⁵³ Ayrıca kanun koyucu tarafından Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 12. maddesinde yer alan örtülü sermaye düzenlemesinde ortakla ilişkili kişi kavramında en az %10 oranında ortaklık, oy veya kar payı hakkına sahip olunması kriter olarak belirtilmişken, transfer fiyatlandırması düzenlemesinde ilişkili kişi kavramına herhangi bir oransal sınır getirilmemesi diğer bir eleştiri konusunu oluşturmaktadır. Bu durum %1 oranında dahi bir ortaklıktan kaynaklanan işlemleri ilişkili kişilerle yapılmış işlem sayılmasına neden olmaktadır.²⁵⁴

Transfer fiyatlandırması uygulamasında hazine zararının bir şart olarak aranması da tartışılan konular arasında yer almaktadır. Hazine zararı, gerçek ve tüzel kişiler arasında yapılan işlemlerde hazinenin elde etmesi gereken verginin

²⁵² Birinci, *a.g.e.*, 73.

²⁵³ Çiçek, B. (2012). Transfer Fiyatlandırmasında Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Mali Çözüm Dergisi*, 222.

²⁵⁴ Öz, E. ve Çevikcan, F. (2011). Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının Aksayan Yönleri. *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*, (88), 292-293.

kısmen veya tamamen kayba uğratılması durumunda ortaya çıkmaktadır. Daha önceki yıllarda Danıştay'ın transfer fiyatlandırmasında hazine zararına yönelik farklı kararlar almış olması bu konuda yeni bir düzenlemenin yapılmasını zorunlu kılmıştır. 2008 yılında yapılan bir düzenleme ile örtülü kazanç dağıtımının doğması için hazine zararı şartı getirilmiştir. Buna göre; iki tam mükellef kurum arasında, bir yabancı kurumun Türkiye'deki işyeri veya daimi temsilcisinin bir diğer yabancı kurumun Türkiye'de işyeri veya daimi temsilcisi arasında veya bir tam mükellef kurum ile yabancı kurumların Türkiye'de işyeri ya da daimi temsilcileri arasında ilişkili kişi kapsamında yurt içinde gerçekleştirilen işlemlerde hazine zararının bulunmaması durumunda transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı söz konusu olmayacaktır.²⁵⁵ Ancak hazine zararının bir şart olarak aranması tüzel kişilik kavramına aykırıdır. Her bir tüzel kişi, bağlı şirketler, ilişkili kişiler vb. ile ilişkilendirilmeksizin bizzat kendisi kurumlar vergisi mükellefidir. Doğal olarak da mükellefiyetin getirmiş olduğu yükümlülüklerden bizzat kendisi sorumludur. Bu nedenle, hazine zararı aranması uygulaması hukuki bir kavram olan tüzel kişiyi aşarak, ilişkili kişilerle birlikte tüm bağlı ortaklıkları tek bir birim olarak ele almaktadır. Böyle bir uygulamada hiçbir hukuki metinde veya yasada mevcut değildir. Bu da hazine zararı uygulamasının hukuka aykırı olduğunun en temel göstergesidir.²⁵⁶ Ayrıca transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının bir vergi güvenlik önlemi olmasından dolayı hazine zararı şartının aranmasına gerek yoktur.²⁵⁷

Türkiye'de transfer fiyatlandırması uygulamasına getirilen bir diğer eleştirisi ise emsal bedel tespitinin zorluğudur. Ülkemizde mükelleflerin emsal araştırmalarında kullanmak üzere ulaşabileceği veri kaynaklarının yetersiz olması, halka açık olanlar dışında şirketlerin ticari sır olarak nitelendirilen mali tablolarına ulaşılamaması, ulaşılabilen bilgilerin ise standart ve güvenilir olmamaları nedeniyle karşılaştırma yapmak mümkün değildir. Bazı meslek odaları tarafından açıklanan endüstri ortalamalarının kullanılması da yönetsel olarak sakıncalıdır. Buna karşın vergi idareleri mükelleflere göre daha çok ve güvenilir veriye sahiptir. Ancak idarenin,

²⁵⁵ Didinmez, İ. (2014). Türkiye'de Transfer Fiyatlandırmasında Hazine Zararı. *Vergi Sorunları Dergisi*, (311), 158.

²⁵⁶ Kapusuzoğlu, T. (2008). Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Uygulamasında "Hazine Zararı" Aranmasının Sakıncaları. *Vergi Dünyası Dergisi*, (323), 33.

²⁵⁷ Didinmez, a.g.m., 159.

işletmelere ilişkin sahip olduğu ve gizli tutulması gereken bu bilgilerden transfer fiyatlandırması incelemelerinde yararlanması mahremiyet ilkesine aykırıdır.²⁵⁸

3.6. Vergi Cennetleri Açısından Değerlendirilmesi

Vergi cennetleri, uluslararası rekabet koşullarında şirketlerin yerleşik oldukları ülkelerdeki yüksek vergilerden kaçınmak ve vergilemeden kaynaklanan mali yüklerini en aza indirmek amacıyla vergi planlaması sonucu tercih ettikleri yerlerdir. Böylelikle şirketler hem vergi cennetlerinde vergi ödememekte veya çok az vergi ödemekte hem de yerleşik oldukları ülkede ödemesi gereken vergiden kaçınmaktadır.

Vergi cennetleri, transfer fiyatlandırması ile birlikte çok uluslu şirketlerin vergi yüklerini en aza indirmek amacıyla kullanmış oldukları en önemli vergi planlaması araçlarından biridir. Vergi cennetlerinde gelirlerin hiçbir vergiye tabi tutulmaması veya çok düşük oranda vergilendirilmesi, buralarda faaliyette bulunan kişi veya şirketlere ait her türlü bilginin çok sıkı gizlilik kuralları altında korunması, idari birimlerin çoğu bankacılık ve finansal işlemler konusunda yabancı vergi idarelerine bilgi sağlamaması ve vergi cennetlerinin hemen hemen tamamında finansal uygulamalar ve mevzuatların şeffaflıktan yoksun olması çok uluslu şirketlerin vergi cennetlerini tercih etmelerinin en önemli nedenleri arasındadır.

Şirketler, çeşitli yollara başvurarak vergi cennetleri aracılığıyla vergi yüklerini asgari düzeye indirebilmektedir. Bu yollardan biri de vergi cenneti ülkelerde uygulanmakta olan hukuki düzenlemelerdir. Örneğin; günümüzde bilgisayar ve cep telefonu teknolojisinin önderi olan Apple INC, ABD’de ödeyeceği vergi miktarını azaltmak amacıyla İrlanda’da 3 ayrı tabela şirketi kurmuştur. Apple INC’ye ait olan Apple Operations International (AOI), İrlanda’da kurulmuş olan çatı şirkettir. İrlanda kanunlarına göre, hukuki merkezi ülkede olan değil, sadece ülkeden yönetilen ve kontrol edilen şirketler vergiye tabidir. AOI’nin İrlanda’da kurulmuş olmasına rağmen iş merkezinin İrlanda’da olmaması nedeniyle İrlanda vergi kanunlarına göre Apple vergiye tabi değildir. Diğer taraftan, ABD vergi kanunlarına göre şirketler yönetildikleri veya kontrol edildikleri ülkenin değil, hukuki merkezinin bulunduğu

²⁵⁸ Berk, a.g.m., 101.

ülkenin vergi kanunlarına tabidir. Apple, hukuki merkezinin ABD’de olmaması nedeniyle AOI’nin ABD vergi kanunlarına tabi olmadığını savunmaktadır. Böylelikle AOI ne ABD ne de İrlanda’da vergi mükellefidir. AOI çatısının altındaki şirketlerden biri de Apple Sales International (ASI)’dır. ASI, Apple’nin Avrupa, Ortadoğu, Afrika, Asya ve Hindistan’daki patent haklarını elinde bulundurmakta ve 2009 – 2012 cirosu yaklaşık olarak 74 milyar Amerikan dolarıdır. Ancak ASI’nin yönetim ve kontrol merkezinin ABD’de, hukuki merkezinin İrlanda’da bulunmasından dolayı, ASI ne ABD ne de İrlanda’da vergi ödemektedir.²⁵⁹

Vergi cennetlerinin vergiden kaçınmayı kolaylaştırmanın yaygın yollarından biri de, yüksek vergi oranlı ülkelerdeki yatırımların vergi cennetindeki bağlı şirketlerden borçlanma yoluyla finanse edilmesidir. Böylelikle borçlanma nedeniyle ortaya çıkacak faiz ödemeleri yüksek vergili ülkedeki geliri azaltarak ödenecek vergi miktarını düşürecek, vergi cenneti ülkedeki bağlı şirket ise faiz geliri elde ederek ya vergi ödemeyecek ya da çok az miktarda vergiye tabi olacaktır.²⁶⁰ Örneğin, merkezi A ülkesinde bulunan bir şirketin vergi cenneti B ülkesinde ve vergi cenneti olmayan C ülkesinde bağlı şirketlerinin olduğunu varsayalım. Vergi cennetinde bulunan B şirketi vergi cenneti olmayan ülkedeki C şirketi için borç vermektedir. C şirketi ise almış olduğu borç karşılığı B şirketine faiz ödemesi yapacaktır. Böylelikle C şirketi yapmış olduğu faiz giderlerini faaliyette bulunduğu ülkede vergi matrahından indirerek vergi yükünü azaltacaktır. B şirketi ise elde etmiş olduğu faiz gelirleri için vergi ödemeyecek veya çok düşük miktarda vergi ödemesi gerçekleştirecektir.

Vergi cennetleri aracılığıyla vergi yükünün azaltılmasının bir diğer yolu ise transfer fiyatlandırmasının kullanılmasıdır. Çok uluslu şirketler ürünlerini öncelikle vergi cennetlerinde bulunan bağlı şirketlerine karsız bir şekilde satmaktadır. Vergi cennetinde bulunan şirket ise almış oldukları ürünlere maliyetlerini ve karlarını ekleyerek tekrar satmaktadır. Böylelikle kar vergi cennetinde bulunan şirketlere kayarak vergi yükünün azalmasına imkan sağlamaktadır.²⁶¹

²⁵⁹ Çengeler, a.g.m., 35.

²⁶⁰ Dharmapala, D., Hines, J.R. and Jamer, R. (2006). *Which Countries Become Tax Havens?*. Nber Working Paper, No 12802, Cambridge, 4.

²⁶¹ Radu, D.I. (2012). Tax Havens Impact On The World Economy. *Procedia – Social and Behavioral Science*, (62), 400.

Ayrıca zayıf ekonomisi olan ve yeterince gelişmemiş bankacılık sistemine sahip olan ülkelerde faaliyette bulunan işletmeler, ulusal para birimi değerinin iniş ve çıkışları ile bankalarla olan ilişkilerinde ekonomik sorunlardan kaynaklanan sıkıntılardan kaçmak adına varlıklarını vergi cennetlerine aktarmaktadır. Aynı zamanda bu durum vergi cennetlerinde kambiyo kontrollerine tabi olmama imkanı sunmaktadır. Bu sayede şirketler vergi arbitrajı sağlayarak önemli karlar elde etmektedir.²⁶²

Çok uluslu şirketler patent, ticari marka, ticari isim, tasarım ya da model gibi gayri maddi varlıkların kullanım haklarını veren şirketlerini vergi cenneti ülkelerde kurarak karın transferine yönelik avantajlar da elde etmektedirler. Örneğin; İngiltere’de kayıtlı olarak faaliyette bulunan A şirketi ve bu şirketin vergi cennetinde bulunan B bağlı ortaklığı olsun. Ayrıca B’nin küresel piyasada franchising haklarını sattığını varsayalım. Franchising haklarının B şirketi tarafından İngiltere’de bulunan A şirketine satılması durumunda kar vergi cenneti ülkede faaliyette bulunan B şirketine transfer edilmiş olacaktır. Böylelikle B şirketinin franchising satışı ile elde etmiş olduğu gelir sıfır vergiye veya çok düşük oranda vergiye tabi olacaktır.²⁶³

Vergi cennetleri aracılığıyla şirketler ülkelerin uygulamış olduğu döviz kısıtlayıcı politikalardan etkilenmemektedir. Örneğin; A şirketi Almanya da kayıtlı olarak faaliyette bulunmakta ve söz konusu şirketin de Türkiye’de kurulu ayrı bir B şirketinin bulunduğunu varsayalım. Eğer Almanya’da kısıtlayıcı bir döviz politikası uygulanıyor ise, A şirketi Türkiye’deki B şirketinin elde ettiği karın Almanya’ya transferini istememektedir. Çünkü söz konusu karın tekrar yatırım amacıyla yurt dışına çıkarılması Almanya’daki kısıtlayıcı döviz politikaları nedeniyle oldukça zor olacaktır. Bu nedenle Almanya’ da bulunan şirket vergi cennetlerinin birinde C şirketini kurarak Türkiye’den elde ettiği karı bu şirkete aktararak döviz kısıtlayıcı politikalardan kurtulmuş olmaktadır.²⁶⁴

²⁶² İnternet: Bingöl, O. (2014). Vergi Cenneti Ülkeler. Web: <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/ozanbingol/029/> adresinden 03 Ocak 2015’de alınmıştır.

²⁶³ İnternet: Yetkiner, E. (2001). Vergi Cennetlerinin Sunduğu Bazı Vergi ve Yatırım Avantajları. s. 2. Web: <http://www.dengeakademi.com/Files/Article/Erkan2001VergiCenn.pdf> adresinden 03 Ocak 2015’de alınmıştır. 2.

²⁶⁴ Yetkiner, a.g.m., 2.

Gabriel Zuncman'a göre vergi cennetleri ile mücadelede uygulanacak gerçekçi, sağlam ve yeni bir eylem planı yaptırım ve kontrol olmak üzere iki ilke etrafında gerçekleşmelidir.

Uygulanacak yaptırımlar vergi cennetlerinin büyüklüklerine göre farklılık göstermektedir. Mikro vergi cennetleri (Bermuda, Virjin adaları vb.) için uygulanacak Fatca**'nın öngördüğü yaptırımların ağırlaştırılarak genişletilmesidir. Çünkü mikro vergi cennetleri finans sektörleri tarafından ele geçirilmiş ülkelerdir. Çoğunlukla bu ülkelerde finans sektörü GSYH'nin %50'sini oluşturmaktadır. Bu devletlere yönelen gelir akışını önleyebilmek için uygulanacak en basit ve en etkin çözüm, buralara aktarılmakta olan faiz ve kar payı gelirlerinin tamamının ABD, AB ve Japonya tarafından eşgüdümlü olarak %100 oranında vergilendirilmesidir. ABD, AB ve Japonya'nın uyumlu bir şekilde hareket etmesi halinde, bu durumun gerçekleşmesinin önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Makro vergi cennetleri (İsviçre vb.) ile mücadele de ise çözüm mal ticareti seviyesinde yapılacak olan hamlelerden geçmektedir. Vergi cennetleri, serbest ticaretten mahrum kalmayı göze alamazlar. ABD ve Japonya'nın ihracatı GSYH'nin sadece %15'ini oluştururken bu oran İsviçre'de %50'dir. Hatta Lüksemburg, Singapur ve Hong Kong'da bu oran %200'lere kadar çıkmaktadır. Bu ülkelerin yumuşak karnının küresel ticaret olduğu düşünüldüğünde yabancı pazarlara ulaşamadıkları andan itibaren etkilerini kaybetmeye başlayacaklardır. Örneğin; İsviçre'nin Almanya, Fransa ve İtalya'ya yönelik ihracatı toplam ihracatın %35'ini oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle bu üç ülkenin dış ticaretinde İsviçre'nin payı sadece yaklaşık %5'tir. Bu nedenle başlatılacak olan her türlü ticari yaptırım İsviçre'nin yenilgiyle sonuçlanacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken iki önemli nokta vardır. Birincisi İsviçre'nin karşı çıkamayacağı kadar geniş bir koalisyon oluşturulmasıdır. İkinci ise uygulanacak olan gümrük vergisinin dünya ticaret örgütü tarafından kabul edilmesidir. Dünya ticaret örgütü tarafından kabul edilebilir tek gümrük vergisi,

* Fatca, ABD'de 2010 yılında onaylanan, son detaylarını da 2013 yılında tamamlayan, yabancı bankalarla Amerikan Vergi İdaresi arasında otomatik veri akışının öngören bir yasadır. Bu yasaya göre, dünyadaki bütün finansal kurumlar, müşterileri arasında Amerikan vatandaşı olup olmadığını; Amerikan vatandaşı var ise hesap bilgilerini ve bu hesaplar üzerinden elde ettiği gelirleri açıkça tespit etmek zorundadır. (Gabriel Zuncman, Vergi Cennetleri Ulusların Gizli Zenginliği, Çeviren: Yasemin Özden Charles, Yordam Kitabevi. 2015)

müşteri hesap gizliliğinin neden olduğu zararı telafi etme imkanı sunacak olan gümrük vergisidir.²⁶⁵

Vergi cennetleri nedeniyle yaşanan gelir kaybının önlenmesinin ikinci aşamasında ise küresel bir finansal kadastronun hazırlanması gerekmektedir. Otomatik bilgi akışının işlemlerini sağlayacak olan finansal kadastro, dünyada dolaşımda bulunan hisse senedi, bono ve yatırım fonu katılım paylarını içeren bütün menkul kıymetlerin sahiplerinin belirlenerek kaydedilmesine imkan tanıyacaktır. Bunun önündeki tek engel ise bilgi gizliliği ilkesini savunan vergi cennetlerin iradesidir. Bu noktada ise uygulanacak olan yatırımlar ön plana çıkmaktadır. Yapılacak olan kadastro çalışması, her türlü finansal servetin vergilendirilmesini açıkça şart koşturmaktadır. Finansal servetin kayıt altına alınmasıyla birlikte, sermaye üzerinden küresel ölçekte bir vergi alınması vergi kaçırmanın önüne geçecektir. Küresel vergi oranının %2 olduğu varsayıldığında IMF, her sene ülkelerin hesabından menkul kıymetlerin toplamının %2'sini kesecektir. Ellerindeki portföy gelirlerinden %2 kesinti yapıldığını göre Fransız vatandaşları bu tutarları iade almak istediklerinde yapacakları tek şey finansal servetlerini vergi beyannamelerinde açıkça göstermektir. Fransa'da bu oranın %1,5 olmasından dolayı, mükellefler beyanından sonra %0,5 oranında iade alacaktır. Kesilen verginin iade edilmesinin tek şartı servetlerin vergi beyannamesinde açıkça ve doğru bir şekilde ortaya konulmasına bağlıdır. Kimsenin servetini saklamaması için ise uygulanacak küresel vergi oranının, servet üzerinden alınan en yüksek ulusal vergi oranının fazla olması gerekmektedir.²⁶⁶

Türk vergi mevzuatında vergi cennetlerine ilişkin tanımlar yapılmamıştır. Ancak Kurumlar Vergisi'nin 30. maddesinde zararlı vergi rekabetine yol açan ülkelere yapılan ödemelerle ilgili hükümlere yer verilmiştir. Kanun maddesine göre kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde yerleşik olan veya faaliyette bulunan kurumlara nakden veya hesaben yapılan veya tahakkuk ettirilen her türlü ödemeler üzerinde, bu verginin

²⁶⁵ Zucman, *a.g.e.*, 101-110.

²⁶⁶ Zucman, *a.g.e.*, 122-132.

konusuna girip girmediğine veya ödeme yapılan kurumların mükellef olup olmadığına bakılmaksızın %30 oranında vergi kesintisi yapılacaktır.

Vergi kesintisi uygulaması ile vergi cennetlerine aktarılan tutarın azalacağı düşünülse de, Bakanlar Kurulu tarafından hangi ülkelerin vergi cenneti olduğunun halen ilan edilmemesi kanun maddesinin etkinliğini azaltmakta ve şirketler karlarını vergi cennetlerine aktarmaya devam etmektedir. Böylelikle şirketler hem gelirlerini vergi cennetlerine aktarmakta hem de bu gelirleri elde ederken yurt içi kaynakları tüketmekte ve çevre kirliliği gibi negatif dışsalılıklara neden olmaktadır.

Kanun maddesinde göz önünde bulundurulması gereken bir diğer husus ise bilgi değişimin varlığıdır. Vergisel anlamda ülkeler arası bilgi değişimin sağlanmasına olanak veren ilk düzenleme çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının bir maddesi olarak ortaya çıksa da, uluslararası ticaretin yaygınlaşması ve finansal işlemlerin dünya çapında yürütülmesiyle birlikte vergi konularında bilgi değişimine talepler artmış ve son yıllarda bilgi değişim anlaşmaları önem arz etmeye başlamıştır.²⁶⁷ Özellikle zarar verici vergi rekabeti kapsamında geliştirilen “Vergisel Bilgi Değişim Anlaşma Modeli” kapsamında OECD üyesi olan ülkelerin 2009 yılından itibaren vergi cennetleriyle imzalamış oldukları anlaşmaların sayısında bir artış yaşanmıştır. Türkiye’de ise bu girişimler 2010 yılı itibariyle önem kazanmaya başlamış olup, bu tarihten sonra üç vergi cenneti ile bilgi değişim anlaşması imzalamıştır.²⁶⁸

Yukarıdaki ifadeler dikkate alındığında sadece üç vergi cenneti ile bilgi değişim anlaşmasının imzalanmış olması ve Bakanlar Kurulu tarafından ilan edilmesi gereken ülkelerin belirlenmemesi, dolayısıyla herhangi bir vergi kesintisi bulunmaması, vergi planlaması kapsamında Türkiye’yi bir alternatif haline getirmektedir.

Türkiye’de özel kesimin kullanmış olduğu dış kredilerin Malta, Cayman Adaları ve Bahreyn gibi vergi cenneti ülkelere sağlanması da, Türkiye’den vergisiz olarak

²⁶⁷ Çelikkaya, A. ve Bişgin, A. (2012). Uluslararası Alanda Vergi İdareleri Arasında Bilgi Değişimi: Türkiye’nin Taraf Olduğu Anlaşmalar Açısından Konunun Değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, (163), 77.

²⁶⁸ Çelikkaya, a.g.m., 99.

giden gelirlerin tekrar Türkiye'ye dönmesine ve cari açık ile borçlanmanın artmasına neden olmaktadır.

3.7. Elektronik Ticaret Açısından Değerlendirilmesi

Enformasyon teknolojisindeki gelişmeyle birlikte ekonominin işleyiş yollarının önemli bir biçimde değişmesi, coğrafi sınırların ortadan kalkmasına ve uluslararası girişimciliğin hızla çoğalmasına yol açmıştır. Böylelikle şirketler, fiziksel konumlarını değiştirmeden müşterilerine rahatlıkla ulaşabilmektedir. Ayrıca elektronik ticaretin yaygınlaşması çok uluslu şirketlere vergiden kaçınma veya vergi kaçırma imkanı da sunmaktadır.

Gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri işletmelere tam mükellefiyet olacakları ülkeyi belirlemede, hatta kanuni ve fiili iş merkezlerini farklılaştırma konusunda önemli insiyatifler ve imkanlar sunmaktadır. E-ticaret sayesinde uluslararası faaliyetlerde bulunan işletmeler, satış işlemini gerçekleştirdikleri ülkede vergi mükellefi olabilmeleri için ihtiyaç duyulan fiziksel varlığa sahip, sabit bir iş yerinin bulunmasını engellemektedir.²⁶⁹ Özellikle web sunucularının uzaktan kontrol edilebildiği için vergi cenneti olarak adlandırılan ve büyük vergisel avantajlara sahip olan herhangi bir ülkede kurulabilmesi çok uluslu şirketlerin internet aracılığı ile elde ettiği gelirleri vergi dışı bırakmasına imkan sağlamaktadır. Örneğin; elektronik ticaretin olmadığı bir durumda A ülkesinde bulunan X şirketi, B ülkesinde bulunan müşterilerine ulaşmak amacıyla iştirakler kuracaktır. Bu durumda X şirketi hem B ülkesinde hem de ikametgah ilkesi gereği A ülkesinde vergiye tabi olacaktır. Ancak elektronik ticaretin kullanılmasıyla birlikte X şirketi B ülkesindeki müşterilerine internet aracılığıyla mal ve hizmet satışında bulunabilecektir. B ülkesinde kurulacak iştirak ise sadece satış sonrası hizmetlerde bulunacaktır. Böylelikle X şirketi sadece A ülkesinde vergiye tabi olacaktır.²⁷⁰

²⁶⁹ Gerçek, a.g.m., 2.

²⁷⁰ İnternet: Lui, R. (2010). *Analysis On The Opportunities Brought By E-Commerce for International Tax Planning*. p. 2. Web: <http://ieeexplore.ieee.org/> adresinden 31 Ocak 2015'de alınmıştır.

Özellikle dijital ürünlerin internet aracılığıyla müşterilere teslim edilmesi, bu ürünlerin gümrük vergilerine tabi olmamasına ve şirketlerin vergi yüklerini azaltmalarına imkan sağlamaktadır.²⁷¹

Vergi planlaması açısından daha çok dijital ürünlerin tercih edilmesi, bu ürünlerin fiziksel varlığının olmaması vergilendirme açısından zorluklar çıkarmaktadır. Ayrıca, e-ticaret hacminin her geçen gün artmasına karşın Türkiye’de e-ticaretin vergilendirilmesine ilişkin herhangi bir hükmün olmaması vergi gelirleri üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Bu nedenle son yıllarda gündeme gelen “bit vergisinin” uygulanabilirliği tartışılmalıdır

3.8. Hibrit Finansal Araçlar Açısından Değerlendirilmesi

Farklı ülkelerde farklı vergi sistemlerinin uygulanması şirketlerin bu durumdan yararlanarak vergi yüklerini azaltmasına imkan sağlamaktadır. Etkin bir vergi planlaması ile şirketler farklı uygulamalarla ödedikleri vergi miktarını azaltarak karlarını maksimum yapabilmektedir. Hibrit finansal araçlarda şirketlerin son yıllarda başvurmuş olduğu vergi planlaması araçlarından biridir.

Daha önce ifade edildiği gibi şirket finansmanın öz kaynak yerine borçla gerçekleştirilmesi şirketlere bir takım vergisel avantajlar sağlamaktadır. Özellikle borç karşılığı yapılan faiz ödemelerinin vergi matrahından indirilebilmesi borç dağılımı uygulamasını önemli bir vergi planlaması aracı haline getirmiştir. Ancak ülkelerin borçlanma miktarına veya faiz indirimine kısıtlamalar getirmesi şirketlerin iştiraklere katılımlarının borçlanma yoluyla değil de hibrit finansal araçlarla gerçekleştirmesine neden olmuştur.²⁷²

Örneğin; ikamet ülkesinde bulunan A şirketinin, kaynak ülkede B bağlı ortaklığı bulunsun. B şirketinin hibrit finansal araçlar veya borçlanma yerine öz kaynak ile finanse edilmesi durumunda, kaynak ülkesinde herhangi bir vergi indirimi gerçekleşmeyecektir. B şirketinin borçlanma ile finanse edildiği durumda ise, B şirketinin borçlanma karşılığında ödemiş olduğu faizler kaynak ülkede gider olarak

²⁷¹ Rong, *a.g.e.*, 3.

²⁷² Gajewski, D. (2012). The Role of Hybrid Instruments In The Implementation of Business Tax Policy. *Contemporary Economics*, 6(2), 86.

yazılabilecek ve vergi matrahından indirilebilecektir. Ancak A şirketin elde etmiş olduğu gelir ikamet ülkesinde vergiye tabi tutulacaktır.²⁷³

A şirketinin B şirketine iştirakının hibrit finansal araçlar ile gerçekleşmesi durumunda ise şirketler hem ikamet ülkesinde hem de kaynak ülkede vergisel avantajlardan yararlanacaktır. Hibrit finansal araçlar üzerindeki hakkın kaynak ülkede alacak hakkı olarak değerlendirilmesi B şirketinin yapmış olduğu ödemelerin faiz olarak nitelendirilmesine ve vergi matrahından indirilmesine imkan sağlayacaktır. Aynı şekilde hibrit finansal araçlar üzerindeki hakkın ikamet ülkede şirket hakkı olarak değerlendirilmesi elde edilen gelirlerin temettü olarak nitelendirilmesi anlamına gelmektedir. Böylece ikamet ülkesinde bulunan A şirketi iştirak kazançları istisnasından yararlanarak vergi ödemekten kurtulacaktır.²⁷⁴

Yukarıda verilen örnekten anlaşılacağı üzere şirketlerin hibrit finansal araçlar aracılığıyla vergi avantajı elde edebilmesi için iki durumu göz önünde bulundurması gerekmektedir. Bir diğer ifadeyle şirketlerin vergi indirimi veya istisnasından yararlanabilmesi için hibrit finansal araçların ikamet ülkede şirket hakkı ve kaynak ülkede alacak hakkı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

3.9. Şirket Birleşmeleri Açısından Değerlendirilmesi

Şirketleri birleşmeye yönelten vergi avantajlarından yararlanma düşüncesi önceleri arka planda yer alırken günümüzde önem arz eden bir vergi planlaması aracı haline gelmiştir. Bunun nedeni ise, devletin büyümek için birleşme yöntemini seçen şirketlerin büyümelerini ve ekonomik gelişmeyi desteklemek amacıyla belirli kurallar kapsamında ödenecek verginin indirilmesine veya tamamının ödenmemesine izin vermesidir. Bu durumda devletin kısa dönem için vergi kaybı söz konusu olmaktadır. Ancak, uzun dönemde birleşme sonrasında şirketlerin güçlenmesiyle birlikte ekonomiye daha fazla bir getiri sunmaları oluşan vergi kaybını telafi etmektedir.²⁷⁵

²⁷³ Johannesen, N. (2014). Tax Avoidance With Cross-Border Hybrid Instrumens. *Journal of Public Economics*, (112), 42.

²⁷⁴ Johannesen, a.g.m., 42.

²⁷⁵ Yalın, I. (2011). *Şirket Birleşmelerinde Verginin Rolü ve Bir Örnek Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 20.

Vergi kazançları, bazı birleşmeler için önemli bir teşvik edici unsurdur. Günümüzde, özellikle Amerika olmak üzere tüm dünyada vergi avantajları birleşme faaliyetleri içinde önemli bir teşvik unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak vergi unsurunun birleşmelere olumlu etkisinin yanında sosyal fayda açısından olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Birleşme sonucu ortaya çıkan karın vergilendirilmemesi, sosyal fayda açısından istenmeyen bir durumdur. Çünkü birleşme yoluyla şirketler kazanç elde etmekte, fakat birleşmelerin teşvik edilmesi adına bu kazançlar vergilendirilmemektedir. Bundan dolayı birçok vergi uygulamalarında, birleşmeden kaynaklanan kazançları muafiyet kapsamına almak yerine verginin ertelenmesi yoluna gitmektedir.²⁷⁶

Birleşmeden doğan vergi kazançları çeşitli durumlarda meydana gelmektedir. Bazı ülkelerde, birikmiş zararları nedeniyle gelecek yılların karlarından indirim yapma olanağına sahip şirketler, karlı bir şirket ile birleşmektedir. Birleşmeyle birlikte şirketler, zarar indirimi nedeniyle vergi kanunlarının öngördüğü sınırlar içerisinde birleşmenin sağlayacağı karlar üzerinden vergi indirimi olanağını elde edebilirler.²⁷⁷

Çizelge 3.3. İki Şirketin Birleşmesinin Vergiye Etkisi (Milyon TL)

	Birleşme Öncesi				Birleşme Sonrası	
	A Şirketi		B Şirketi		AB Şirketi	
	1. Durum	2. Durum	1. Durum	2. Durum	1. Durum	2. Durum
Vergilendirilebilir Kazanç	200	-100	-100	200	100	100
Vergi (%46)	92	0	0	92	46	46
Net Kazanç	108	-100	-100	108	54	54

Kaynak: Çelik, a.g.e., s. 45.

Tablodaki veriler göz önüne alındığında A Şirket'inin 1. durumda 200 milyon TL. kazanç elde ederken 2. durumda 100 milyon TL. zarar ettiği görülmektedir. Buna göre A Şirketi 1. durumda 92 milyon TL. vergi ödeyecekken 2. durumda vergi ödemeyecektir. Aynı şekilde B Şirketi 1. durumda 100 milyon TL. zarar ettiği için vergi ödemeyecek, ancak 2. durumda 200 milyon TL. kar ettiği için 92 milyon TL.

²⁷⁶ Parlayan, D. (2002). *Şirket Birleşmeleri ve Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 15.

²⁷⁷ Çelik, O. (1999). *Şirket Birleşmeleri ve Birleşmelerde Şirket Değerlemesi*, Turhan Kitabevi, Ankara, 45.

vergi ödemek zorunda kalacaktır. A ve B şirketinin ayrı ayrı faaliyet göstermiş olduğu bu gibi durumlarda vergi otoritesi her iki durumda da 92 milyon TL. vergi geliri elde edecektir. Ancak A ve B şirketlerinin birleşmesi durumunda yeni şirket, AB, kazançlarının azalmasından dolayı 1. ve 2. durumda 54 milyon TL. vergi ödeyerek birleşmenin sağlamış olduğu vergi avantajından yararlanmış olacaktır.

Şirket birleşmelerinin borç/özsermaye oranını düşürmesi, vergi avantajlarından yararlanmak için kullanılan bir başka yöntemdir. Borç/özsermaye oranının optimal olması halinde, şirketin borçla finansman yoluna gitmesi şirketi ek borçlanmadan kaynaklanan finansal baskı maliyetleri ile karşı karşıya getirecektir. Çünkü şirket değerini maksimum ve şirketin sermaye maliyetini minimum yapan borç/özsermaye oranının üzerinde yapılan borçlanma, şirketi daha riskli hale getirmektedir. Dolayısıyla optimal noktadan sonra yapılacak her birim borçlanma şirketin sermaye maliyetini artıracak ve şirketin değerini düşürecektir. Böyle bir durumdaki şirket, borçlanma kapasitesine sahip başka bir şirket ile birleşerek, yeni şirketin borç/özsermaye oranını düşürecektir. Böylece sağlanan ek borçlanma ile vergi avantajı elde edilebilecektir. Çünkü yapılan borçlanmalara karşı ödenen faiz ödemeleri gider konusu yapılabilmektedir.²⁷⁸

Şirketler, birleşme sonucunda daha fazla amortisman tabi maddi duran varlığa sahip olmaktadır. Bu da amortisman giderlerinin vergilendirilebilir kazancı azaltmasına neden olmaktadır.²⁷⁹

Türkiye’de şirket birleşmelerine ilişkin düzenlemelere bakıldığında temel amacın finansal yapısı yeterli olmayan şirketlerin ekonomiye kazandırılmak olduğu görülmektedir. Bu tür birleşmeler finansal yapısı bozuk olan şirket açısından yarar sağlarken, finansal yapısı sağlam şirket açısından öz sermayesini ve finansal yapısını bozucu etki yaratmaktadır.²⁸⁰ Ayrıca, devir tarihinin içinde bulunduğu hesap döneminden itibaren beş yıl süreyle aynı faaliyette devam edilmesi ve devralınan şirketin devir tarihi itibarıyla öz sermaye tutarını geçmeyen geçmiş yıl zararlarının

²⁷⁸ Çelik, *a.g.e.*, 46.

²⁷⁹ Çelik, *a.g.e.*, 47.

²⁸⁰ Tosuner ve Bayram, *a.g.m.*, 36.

mahsup edilmesi şirket birleşmelerinin vergi planlaması aracı olarak kullanılmasını zorlaştırmaktadır.

3.10. Türkiye’de Vergi Planlamasını Engelleyen Faktörler

Şirketler tarafından vergi planlamasının verimli bir şekilde gerçekleşmesi için vergi sisteminin istikrarlı olması gerekmektedir. Vergi kanunlarının veya kanun hükümlerinin sık sık değiştirilmesi vergi planlamasında önemli olan öngörülebilirliği ortadan kaldırarak varsayımlarda değişiklik meydana getirmekte ve geleceğe ilişkin belirsizlikler yaratmaktadır.²⁸¹ Ayrıca mevzuatın karışık olması, yapılan bir düzenlemenin birden fazla düzenleme ile açıklanması vergi planlaması yapacak olan şirketlerin rasyonel davranmasına engel olmaktadır.

Vergi planlamasının yapılmasını engelleyen bir diğer durum, kanunların belirliliği, kıyas yasağı ve geriye yürütülmemesi ile ilgili olan hukuki güvenlik ilkesinin ihlal edilmesidir.²⁸² Hukuki güvenlik ilkesinin vergi hukukunda özel bir önemi bulunmaktadır. Bu ilke vergi yükümlülerinin, hak ve özgürlük alanına devletin vergilendirme aracılığıyla yaptığı müdahaleleri önceden görebilmelerini ve durumlarını buna göre ayarlamalarını sağlamaktadır. Böylece mükellefler geleceğe yönelik planlarını buna göre yaparak vergilendirmede keyfiliği önlemektedir.²⁸³

Vergi planlaması yapacak mükelleflerin, vergi planlaması varsayımlarını doğru tespit edip, alternatifleri ortaya çıkarabilmesi ve etkin bir vergi planı için kanun veya kanun hükümlerinin lafzından, hükmün neyi ifade ettiğini anlayabilmeleri gerekmektedir. Bunun için kullanılan dilin basit, yalın ve anlaşılabilir olması, cümle yapılarının düzgün ve kavramların anlamının açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Aksi halde lafzı açık olmayan hükmün neyi ifade ettiği araştırılırken yorum yapmak kaçınılmaz olmaktadır.²⁸⁴ Ayrıca sağlıklı bir vergi planlaması için sadece mükellefin kanun lafzından neyi anladığı yeterli olmamaktadır. Kanun hükmünün lafzından çıkarılacak yorumun herkes tarafından aynı şekilde olması gerekmektedir. Aksi halde aynı kanun hükmünden her mükellef ayrı bir şekilde yorumda bulunabileceği

²⁸¹ Karadağ, *a.g.m.*, 738.

²⁸² Eroğlu, *a.g.e.*, 121.

²⁸³ Öncel, M., Kumrulu, A. ve Çağan, N. (2013). *Vergi Hukuku*. Turhan Kitabesi, 22. Bası. Ankara, 45-46.

²⁸⁴ Karadağ, *a.g.m.*, 733.

gibi yargının veya yürütmenin de yorumu farklı olabilmektedir. Kanun metinlerini okuyup kendince yorum yapan ve vergi planlaması varsayımlarını yaptığı yoruma göre şekillendiren mükellefin bu davranışı sadece kendini bağlamaktadır. Buna göre yaptığı plan çerçevesinde vergi ödevlerini yerine getiren mükellef idare ile farklı bir yorum yapmışsa, vergi incelemesi sırasında mükellef adına cezalı tarhiyata gidilebilmektedir.²⁸⁵

Kanun boşluğunun idare ve yargının yaklaşımına bağlı olarak kıyas yasağı ile doldurulması, yorum yoluyla yaptığı tespiti göre yasal boşluklardan yararlanarak vergi yükünü azaltmayı amaçlayan mükellefin vergi planını bozabilmektedir.²⁸⁶

Kural olarak hukuki güvenlik ilkesi, vergi kanunlarının geçmişte meydana gelen olaylara uygulanmamasını gerektirmektedir. Mükellefler gelecek dönemlere ilişkin planlarını yürürlükteki vergi mevzuatlarına göre yapmaktadır. Sonradan çıkartılan kanunlarla geçmiş dönemler için vergi yükünün artırılması, yükümlülerin devlete ve hukuk düzenine olan güvenini sarsmakta, ekonomik ve ticari hayatta bulunması gereken belirlilik ve istikrarı bozmaktadır.²⁸⁷

²⁸⁵ Karadağ, *a.g.m.*, 734.

²⁸⁶ Karadağ, *a.g.m.*, 733.

²⁸⁷ Öncel vd., *a.g.e.*, 47.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Küreselleşme ile birlikte ticari sınırların ortadan kalkması, sermayenin yanında mal ve hizmetlerinde kolayca yer değiştirebilmesi dünya ticaret hacminin genişlemesine ve buna bağlı olarak da çok uluslu şirketlerin artmasına neden olmuştur. Çok uluslu şirketler artan rekabet ortamında diğer şirketlere karşı üstünlük sağlamak için bir takım faaliyetlerde bulunmakta ve önemli miktarlarda vergisel avantajlardan yararlanmaktadır. Böylelikle etkin vergi planlamaları ile verginin iktisadi faaliyetler üzerindeki olumsuz etkisi azaltılmaktadır.

Vergi planlaması ile mükellefler üzerlerindeki vergi yüklerini azaltmak amacıyla bilinçli ve ihtiyatlı olarak, vergi sisteminin izin verdiği sürece muafiyet, indirim, istisna, vergi teşvik ve imtiyazlarından maksimum düzeyde yararlanmaktadır. Ayrıca planlı bir vergi yönetimi yapan şirketler, mal ve hizmet satımlarında daha etkin politikalar izleyebilmekte ve kaynaklarının etkin kullanılmasını sağlayarak tasarruf ve yatırımlarına ivme kazandırabilmektedir. Etkin vergi planlaması ile şirketler krizlere daha iyi direnebilmekte ve rakiplerine göre daha avantajlı konumlara gelebilmektedir.

Vergi planlaması, şirketler kadar devletler içinde büyük önem taşımaktadır. Çünkü işletmeler için bir maliyet unsuru olan vergi, devletin en önemli finansman kaynağı olarak dikkat çekmektedir. Bu nedenle kamu hizmetlerinin eksiksiz ve zamanında yerine getirilebilmesi için devletlerin etkin bir vergi planlamasına ihtiyacı vardır.

Şirketler ve devletler tarafından yapılan vergi planlamasının başarılı olabilmesi için bazı ilkeleri taşımaları gerekmektedir. Öncelikle yapılan vergi planlamaları işletmelere özel olarak hazırlanmalı ve vergi planlamaları hazırlanırken profesyonel kişilerden yardım alınmalıdır. Vergi planlamaları sadece yapıldığı zamanın koşul ve varsayımlarını göz önünde bulundurmamalı, meydana gelebilecek bir değişiklik sonucu oluşacak yeni koşul ve varsayımlara kolayca ayak uydurabilecek esneklikte olmalıdır. Ayrıca yürürlükte bulunan kanunlar koordineli bir şekilde değerlendirilerek vergi planlaması yapılmalıdır.

Şirketler vergi planlaması yaparak vergi yüklerini azaltabilecekleri gibi vergiden kaçınarak veya vergi kaçırarak da daha az vergi ödeme imkanına sahiptir. Ancak vergi kaçırma bir suç unsuru teşkil ettiği ve yaptırımları fazla olduğu için şirketler tarafından çok tercih edilen bir yöntem değildir. Vergiden kaçınma ise her ne kadar yasal bir faaliyet olsa da devletin ihtiyacı olan gelir ve mükelleflerin vergi sistemlerine güveni açısından bir risk unsuru teşkil etmektedir. Çünkü her geçen gün çok uluslu şirketlerin sayısında artış olmasına rağmen ödenen vergilerin düşük miktarda kalması toplum içinde endişe yaratmaktadır.

Uluslararası vergi planlaması birden fazla ülkeyi ilgilendirdiği için çok uluslu şirketler, ülkelere göre farklılık gösteren yerel vergi mevzuatlarındaki yasal boşluklardan yararlanarak yasalara uygun bir şekilde daha az vergi ödemeye yönelik davranışlarda bulunmaktadır. Böylelikle karlarını düşük oranlı ülkelere aktararak vergi yüklerini minimize etmektedirler. Ancak yasalara uygun olarak yapılan bu uygulamalar ekonomik özden yoksundur. Bu nedenle şirketler tarafından yapılan vergi planlaması, son yıllar da OECD ve AB gibi uluslararası entegrasyonlar tarafından agresif vergi planlaması adı altına ele alınmaktadır.

Uluslararası alanda kullanılan vergi planlaması yöntemleri oldukça fazladır. Transfer fiyatlandırması, vergi cennetleri, elektronik ticaret, hibrit finansal araçlar, serbest bölgeler ile teknoparklar ve borç dağılımı çok uluslu şirketler tarafından tercih edilen başlıca vergi planlaması yöntemleridir.

Şirketlerin karlarının kaynağı sermaye olmakla birlikte, özellikle yüksek vergi oranlı ülkelerde borç faiz ödemelerinin vergi matrahından indirilmesi şirketleri öz kaynak kullanımı yerine borçlanmaya teşvik etmektedir. Buna göre çok uluslu şirketler yüksek vergi oranlarının uygulandığı ülkelerdeki bağlı ortaklıklarından daha çok, düşük vergi oranlarının uygulandığı ülkelerdeki bağlı ortaklıklarından daha az borçlanmaktadır. Böylelikle şirketler toplam karlarını değiştirmeden toplam vergi yüklerini azaltabilmektedir. Borç dağılım yöntemi vergi oranlarındaki farklılıklardan yararlanmak amacıyla kullanılabileceği gibi vergi oranlarından bağımsız olarak şirketlerin kar veya zararlı olmasına göre de uygulanabilmektedir. Ancak son yıllarda ülkeler daha fazla gelir kaybı yaşamamak için maksimum borç miktarının belirlenmesi veya indirilebilecek maksimum faiz miktarının tespit edilmesi gibi

sınırlamalar getirmiştir. Çalışmada bazı ülkelerin borç dağılımına ilişkin uygulamalarına yer verilmiştir. Fransa kazancın %25'ine kadar faiz indirilebilmesine izin verirken, Almanya'da indirilebilecek faiz tutarı karın %30'unu aşamaz. Ayrıca Almanya'da faiz indiriminden yararlanabilmek için belirtilen borç/öz sermaye oranı holdingler için 3 diğer şirketler için 1.5'den fazla olmamalıdır. ABD'de ise borç/öz sermaye oranının 1.5'i aşması ve faiz ödemelerinin vergilendirilebilir gelirin %50'yi aşması durumunda aşan kısım için faiz indirimi mümkün değildir. Türkiye'de ise şirketlerin ortaklardan yapmış oldukları borçların, öz sermayenin üç katını aşması halinde yapılan faiz ödemeleri gider olarak indirilemez.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik faaliyetleri maksimum hale getirmek, ihracata yönelik yatırımları genişletmek, sanayi mallarının ihracatını artırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak gibi ekonomik amaçlarla kullanılan serbest bölgeler ile bilgi toplumuna geçiş sürecinde önemli bir unsur olan teknoparklar, çok uluslu şirketlerin faaliyet yerlerini seçmelerinde önemli rol oynamaktadır. Bu alanlarda şirketlere sağlanan vergi teşvik ve imtiyazları ile vergi istisnaları, çok uluslu şirketleri buralarda yatırım yapmaya ve vergi yüklerini azaltmalarına yardımcı olmaktadır. Türkiye'de 19 adet serbest bölge ve 32'si faaliyette olmak üzere 43 adet teknopark bulunmaktadır. Ülkemizde serbest bölgelerin vergi planlaması aracı olabilmesi için gerekli muafiyet ve istisnalarının sağlandığı görülmektedir. Ancak serbest bölge uygulamalarına ilişkin istisnaların son bulacağı tarihin "AB'ye tam üyeliğin gerçekleştiği tarih" gibi belirsiz bir tarih olması ve AB üyeliği sonrasında durumun ne olacağının kesin olmaması, mevzuatın karışık ve anlaşılabilir olmaması vergi planlaması konusunda şirketlerin rasyonel davranmasına engel olmaktadır. Bu nedenle serbest bölgelerin kuruluş amacının gerçekleştirilebilmesi ve şirketler açısından etkin bir vergi planlama aracı olabilmesi için istikrarlı bir ortamın temin edilmesi, mevcut belirsizliklerin giderilmesi, serbest bölge kanununun açık ve anlaşılabilir olması ve AB'ye tam üyelik gibi belirsiz bir tarihin kesinleşmesi veya AB'ye üyelik sonrasında durumun ne olacağının belirtilmesi gerekmektedir.

Çok uluslu şirketler tarafından en çok tercih edilen vergi planlaması yöntemi transfer fiyatlandırmasıdır. Şirketler transfer fiyatlandırması ile kazançlarını yüksek vergi oranlı ülkelerden düşük vergi oranlı ülkelerdeki bağlı ortaklıklarına kolayca aktarabilmektedir. Ayrıca transfer fiyatlandırması sadece vergisel amaçlarla değil, içsel yönetime yönelik ve uluslararası amaçları gerçekleştirebilmek için de kullanılabilir. Transfer fiyatlandırmasını kullanarak kurumlar vergisi matrahını azaltan şirketler, aynı zamanda transfer fiyatlarını düşük göstererek gümrük vergilerini ve katma değer vergilerini de olduğundan az ödemektedir. Ayrıca ihracatçıyı desteklemek amacıyla vergi iadesi veya vergi indirimi uygulanması durumunda, şirketler transfer fiyatlarını yüksek göstererek daha fazla vergi iadesi alabilmekte ve vergi indiriminden yararlanabilmektedir.

Türkiye’de kurumlar vergisinin 13. maddesinde düzenlenen transfer fiyatlandırması birçok yönden eleştiri konusu olmaktadır. Hazine zararı şartının aranması, ilişkili kişi kavramının geniş tutulması ve emsal bedel tespitinin zorluğu tartışılan konulardan bazılarıdır. İlişkili kişi kavramının geniş tutulması her alım satım ilişkisinde birbirleri açısından ilişkili olup olmadıklarının tespitini gerektirmektedir. Bu nedenle yapılacak işlemlere işlerlik kazandırmak amacıyla ilişkili kişinin sınırlandırılması gerekmektedir. Örtülü sermaye düzenlemesinde uygulanan ortakla ilişkili kişi kavramında en az %10 oran şartı aranması gibi bir oransal sınırlandırmanın transfer fiyatlandırması için de uygulanması düşünülmelidir. Hazine zararı şartının aranması ise tüzel kişilik kavramına aykırılık teşkil etmektedir. Ayrıca transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının bir güvenlik önlemi olmasından hazine zararı şartı gereksiz bir uygulamadır. Bir diğer eleştiri noktası ise emsal bedel tespitinin zorluğudur. Veri kaynaklarının yetersiz olması emsal araştırmalarında karşılaştırma yapmayı engellemektedir. Bu nedenle etkin ve güvenilir bir veri sisteminin oluşturulması gerekmektedir.

Artan vergi rekabeti ortamında özellikle tasarruf düzeyi düşük ülkeler sermayeyi kendi ülkelerine çekebilmek için bir takım vergi politikaları uygulamaktadır. Vergi oranlarının düşük olması veya hiç vergi alınmaması bu ülkeleri çok uluslu şirketler için cazip hale getirmektedir. Ayrıca vergi cennetlerinde faaliyette bulunan kişi ve kurumlara ait bilgilerin çok sıkı gizlilik kuralları altında korunması ve finansal uygulamalar ile vergi mevzuatlarının şeffaflıktan yoksun

olması çok uluslu şirketlerin karlarını vergi cennetlerine aktarmasında önemi rol oynamaktadır. Türkiye’de vergi cennetlerine ilişkin düzenlemeler kurumlar vergisinin 30. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelere yapılan ödemeler mükellef olsun veya olmasın %30 kesintiye tabi olacaktır. Kanun maddesinin 2006 yılında yürürlüğe girmesine rağmen Bakanlar Kurulunca bu ülkelerin ilan edilmemesi her yıl milyarlarca doların herhangi bir vergiye tabi olmadan vergi cennetlerine aktarılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle biran önce Bakanlar Kurulu tarafından listenin yayınlanması gerekmektedir. Ayrıca günümüz itibariyle sadece üç vergi cenneti ülke ile bilgi değişim anlaşması imzalanmış bulunmaktadır.

İletişim ve bilgisayar teknolojisinde yaşanan gelişmeler, sayısal biçime dönüştürülen metnin, ses ve videoların çok hızlı bir şekilde elektronik ortama aktarılmasına, kolayca el değiştirmesine neden olmuş ve e-ticaret kavramını ortaya çıkarmıştır. E-ticarete konu olan malların fiziki varlığının bulunmaması, alıcı ve satıcıların birbirlerinin kimliğini bilmemesi ve vergilendirme yetkisinin kime ait olduğunun tespit edilmesinin zorluğu e-ticareti vergilendirmede karşımıza çıkan sorunlardır. E-ticaret sayesinde şirketler fiziksel konumlarını değiştirmeden müşterilerine rahatlıkla ulaşabilmektedir. Uluslararası faaliyetlerde bulunan şirketler, satış işlemini gerçekleştirdikleri ülkede vergi mükellefi olabilmeleri için ihtiyaç duyulan fiziksel varlığa sahip, sabit bir işyerinin bulunmasını engellemektedir. Özellikle web sunucularının uzaktan kontrol edilmesi, vergi cennetleri gibi vergisel avantajlara sahip olan herhangi bir ülkede kurulması çok uluslu şirketlerin internet aracılığıyla elde ettiği gelirleri vergi dışı bırakmasına neden olmaktadır. Ayrıca dijital ürünlerin internet aracılığıyla teslim edilmesi ürünlerin gümrük vergilerine tabi olmamasına ve vergi yüklerini azaltmasına imkan sağlamaktadır. Bu nedenle vergi kaybını önlemek amacıyla bit vergisinin uygulanabilirliği tartışılmalıdır. Ayrıca e-fatura uygulamasının hayata geçirilmesi ve son olarak da 01.09.2015 de e-yoklama uygulamasının yürürlüğe girmesi ile vergi kayıplarının kısmen de olsa azaltılacağı düşünülmektedir.

Borç dağılımı yönteminde şirketler faiz giderlerini kaynak ülkesinde indirim tabi tutarak vergi yüklerini azaltırken ikamet ülkedeki ortaklığın elde ettiği gelir vergiye tabi olacaktır. Bu nedenle şirketler borç dağılımı yerine hibrit finansal araçlar

aracılığı ile kazançlarını bir diğer ortaklıklarına aktarmaktadır. Böylelikle hem kaynak ülkede hem de ikamet ülkede herhangi bir vergiye tabi olmadan vergi yüklerini azaltmaktadır. Ancak bu durumun gerçekleşebilmesi için hibrit finansal araçlar üzerindeki hakkın kaynak ülkede alacak hakkı olarak ve ikamet ülkede de şirket hakkı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Böylelikle kaynak ülkede faiz giderleri indirimine konu olabilmekte ve ikamet ülkede elde edilen temettü gelirleri vergiden istisna olabilmektedir.

Ülkemizde şirket birleşmelerine ilişkin düzenlemelere bakıldığında temel amacın şirketlerin ekonomik faaliyetlerinin devamlılığını sağlamak olduğu görülmektedir. Bu kapsamda şirket birleşmelerinin vergi dışı kalabilmesi için devir tarihi itibarıyla aynı faaliyette devam edilmesi şartı aranmaktadır. Ayrıca, devralınan şirketin devir tarihi itibarıyla öz sermaye tutarını geçmeyen geçmiş yıl zararlarının mahsup edilmesi şirket birleşmelerinin vergi planlaması aracı olarak kullanılmasını zorlaştırmaktadır.

Türkiye’de vergi kaybını önlemek amacıyla getirilen düzenlemelerden biri de kontrol edilen kurum kazançlarıdır. Tam mükellef gerçek kişi ve kurumların doğrudan veya dolaylı olarak ayrı ayrı ya da birlikte sermayesinin, kar payının veya oy kullanma hakkının en az %50’sine sahip olmak suretiyle kontrol ettikleri yurt dışı iştiraklerinin kurum kazançları, dağıtılsın veya dağıtılmasın kanunda yazılı şartların birlikte gerçekleşmesi halinde, Türkiye’de kurumlar vergisine tabidir. Ancak kontrol edilen yabancı kurumların çoğunun vergi cenneti ülkelerde yer aldığı dikkate alındığında, vergi cenneti ülkelere söz konusu kurumlar ile ilgili bilgi almak için çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının bilgi değişimine ilişkin maddelerinin veya bilgi değişim sözleşmelerinin uygulanması ile mümkün olabilecektir. Böylelikle kontrol edilen yabancı kurum niteliğindeki yurt dışı iştiraklerin ve bu iştiraklerin ortaklarının tam ve doğru bir biçimde tespit edilerek yasal düzenlemeleri etkin bir biçimde uygulanacaktır.

Özellikle son yıllarda ülkelerin vergi gelirlerindeki kaybının artmasıyla birlikte OECD ve AB agresif vergi planlamasına yönelik bazı çalışmalarda bulunmuştur. G-20’nin isteği üzerine agresif vergi planlaması çalışmalarına başlayan OECD son olarak Kar Aktarımı ve Matrah Aşındırmaya Yönelik Eylem Planı kapsamında 15

adet eylem planı belirlemiş ve bu planların 13 tanesi için 2015 yılı itibariyle nihai rapor hazırlanmıştır. AB ise 2015 yılı sonunda yapmış olduğu toplantısında kurumlar vergisinden kaçınmanın engellenebilmesi için işbirliğinin gerekliliği üzerinde durmuş ve OECD tarafından hazırlanan eylem raporlarının uygulanmasını onaylamıştır.

KAYNAKLAR

- Abdallah, W.M. (1989). *International Transfer Pricing Policies: Decision-Making Guidelines For Multinational Companies*. Quorum Books, New York, 29.
- Acar, U.O.T. (2013). *Transfer Fiyatlandırması*. Seçkin Yayıncılık, Birinci Baskı, Ankara, 51.
- Aijaz, A. (2013). Tax Haven: A Global Scenario. *International Journal of Advance in Engeneering Sciences*, 3(3), 125.
- Akdoğan, A. (2011). *Kamu Maliyesi*. ÖzBaran Ofset Matbaacılık, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 14. Baskı, Ankara, 191.
- Aktan, C.C. ve Vural, İ.Y. (2004). Vergi Rekabeti. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (22), 11.
- Aktan, C.C. ve Vural, İ.Y. (2012). Vergi Rekabeti. *Yeni Maliye, Değişim Çağında Kamu Maliyesi: Yeni Trendler, Yeni Paradigmalar, Yeni Öğretiler, Yeni Perspektifler*. (Editörler: Coşkun Can Aktan, Ahmet Kesik, Dilek Dileyici), T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara: Yayın No: 2012/420, 285.
- Aktaş, M. (2004). *Uluslararası Transfer Fiyatlandırması ve Türk Vergi Mevzuatında Uygulama Olanakları*. Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 83-84.
- Algan, N. ve Gedik, M.A. (2011). Vergi Rekabetine İlişkin Göstergeler: Avrupa Birliği Üyesi Ülkeler İçin Bir Değerlendirme. *Çanakkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(1), 291.
- Alpar, C. (1985). *Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölgeler*. Olgaç Matbaası, Ankara, 48.
- Alparslan, U. ve Kömürcüler, E. (2008). Vergi Planlamasına Yönelik Uluslararası Stratejiler ve Türkiye’deki Yansımaları. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 45(515), 32.
- Amadasun, A.B. and Igbinosa, S.O. (2011). Strategies For Effective Tax Planning. *Franklin Business & Law Journal*, Issue (2), 53.
- Baker, P. (2013). Improper Use of Tax Treaties, Tax Avoidance and Tax Evasion. *Paper on Selected Topics in Administration of Tax Treaties for Developing Countries*, Paper No 9-A, The International Tax Compact, New York, 5.
- Bala, S.K. (2007). Tax Planning in Business: Bangledash Perspective. *Social Science Research Network Working Paper Series*, E62,5.
- Barrios, S., Huizinga, H., Laeven, L. and Nicodeme, G. (2009). International Taxation and Multional Firm Location Decisions. *Taxation Papers*. European Union, 2.

- Berk, A. T. (2012). Bir Transfer Fiyatlandırması Açmazı: Uygun Emsal Tespiti Üzerine Tartışmalar ve Öneriler. *Vergi Sorunları Dergisi*, (284), 95.
- Berkay, F. ve Armağan, R. (2011). Vergilemenin Uluslararası Boyutlarından Çifte Vergilendirme Sorunsalının Türk Vergi Sistemine Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(5), 93.
- Bhat, G. (2009). Transfer Pricing, Tax Havens, and Global Governance. *Discussion Paper / Deutsches Institut für Entwicklungspolitik*, Bonn, 2.
- Biçer, R. (2011). Transfer Fiyatlandırması Yöntemlerine İlişkin Kritik Noktalar. *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*, 88, 298.
- Bilici, N. (2004-10-14 Mayıs,). *Vergi Cennetleri İle Mücadele*. 19. Türkiye Maliye Sempozyumu “Türkiye’de Vergi Kayıp ve Kaçakları Önlenmesi Yolları, Antalya, 612-613.
- Birinci, N. (2009). *Uluslararası Vergi Planlamasının Analizi*. Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi. Trabzon, 19.
- Blouin, J., Huizinga, H., Laeven, L. and Nicodeme, G. (2014). *Thin Capitalization Rules and Multinational Firm Capital Structure*, IMF Working Paper 14/12, 3.
- Buettner, T., Overesch, M., Schreiber, U. and Wamser, G. (2012). The Impact of Thin-Capitalization Rules on The Capital Structure of Multinational Firms. *Journal of Public Economics*, (96), 930.
- Ceran, Y. ve Çiçek, R. (2007). Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesine İlişkin Türk Vergi Sisteminde Katma Değer Vergisi Açısından Bir Değerlendirme. *Yönetim ve Ekonomi*, Manisa: 14(1), 293.
- Cıllı, E. (2014). Uluslararası Boyutta Çifte Vergilendirme Sorunu ve Önlemeye Yönelik Düzenlemeler. *Vergi Raporu Dergisi*, (181), 43.
- Cravens, K.S. (1997). Examining The Role of Transfer Pricing as a Strategy for Multinational Firms. *International Business Review*, 6(2), 136.
- Çak, M. (2008). *Uluslararası Vergi Rekabeti Transfer Fiyatlandırması ve Vergileme*. T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No: 2008/385, Ankara, 40-41.
- Çalışkan, Z. (2014). Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı Olarak Türkiye’de Vergilendirilen Kazançlar Yurt Dışı İştirak Kazançları İstisnasından Yararlanabilir mi?. *Vergi Sorunları Dergisi*, (204), 52.
- Çelik, O. (1999). *Şirket Birleşmeleri ve Birleşmelerde Şirket Değerlemesi*, Turhan Kitabevi, Ankara, 45.
- Çelikkaya, A. ve Bişgin, A. (2012). Uluslararası Alanda Vergi İdareleri Arasında Bilgi Değişimi: Türkiye’nin Taraf Olduğu Anlaşmalar Açısından Konunun Değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, (163), 77.

- Çengeler, K. (2014). Vergi Cennetleri ile Mücadelede Uluslararası İşbirliği ve Türkiye Uygulaması. *Vergi Dünyası*, (392), 34.
- Çiçek, B. (2012). Transfer Fiyatlandırmasında Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Mali Çözüm Dergisi*, 222.
- Çilingir, C. (2011). Bölgesel Kalkınmada Teknoloji Geliştirme Bölgeleri. TEPAV 5. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Sanayi Politikasının Yönetişimi, Ankara.
- Çilioğlu, İ. (2014). *Türkiye’de Uygulanan Teşvik Politikalarının Analizi*. Editör: Mine Nur Bozdoğan, Türkiye’de Bölgesel Kalkınma ve Teşvik Politikaları, Nobel Akademik Yayıncılık, 83.
- Çölgezen, Ö. (2010). Uluslararası Vergi Planlaması. *Vergi Dünyası*, (349), 65.
- Çubukçu, M. (2006). *Uluslararası Çifte Vergilendirme Sorunu*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, SBE, Mali Hukuk ABD, İstanbul, 154-155. Aktaran: Berkay ve Armağan, *a.g.m.*,. 100.
- Değirmencioğlu, C. (2013-Eylül – Ekim). Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancının Zararlı Vergi Rekabetine Etkisi. *Mali Çözüm Dergisi*, 167.
- Demir, V. (2014). *Büyüyen Kobilerde Uluslararası Vergi Planlaması*. *Kobi Girişim*, 34.
- Demir, V. ve Göçmen, H.B. (2014). Stratejik Yönetim Muhasebesi ve Vergi Planlaması İlişkisi: Vergi Planlamasına Dayalı Maliyetleme (VPDM). *Muhasebe ve Denetime Bakış*, (42), 20.
- Demirkan, B. (2010). Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesi. *Vergi Raporu*, (125), 100-101.
- Dharmapala, D., Hines, J.R. and Jamer, R. (2006). *Which Countries Become Tax Havens?*. Nber Working Paper, No 12802, Cambridge, 4.
- Dharmapala, D., Hines, J.R. and James, R. (2009). Which Countries Become Tax Havens?. *Journal of Public Economics*, (93), 1058.
- Didinmez, İ. (2014). Türkiye’de Transfer Fiyatlandırmasında Hazine Zararı. *Vergi Sorunları Dergisi*, (311), 158.
- Eberhartinger, E. and Six, M. (2007). Taxation of Cross Border Hybrid Finance. A Legal Analysis. *ePub^{wu} Institutional Repository*, Wirtschafs Universität, Discussion (27), 4-5.
- Edizdoğan, N., Çetinkaya, Ö. ve Gümüş E. (2013). *Kamu Maliyesi*. Ekin Yayınevi, Bursa, 226.
- Elitaş, C., Aydemir, O. ve Demirel, B.L. (2007). Teknoloji Geliştirme Bölgeleri ve Tekdüzen Hesap Planı Açısından Bir Değerlendirme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, IX(1), 340.

- Ernst and Ypung LLP. (2008). Thin Capitalization Regimes In Selected Countries. *Advisory Panel on Canada's System of International Taxation*. Canada, 12.
- Eroğlu, E. (2009). Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Rekabetini Önleyici Düzenlemeler. *Güncel Mali Konular (Editör: Nihat Edizdoğan)*, Dora Yayıncılık, Bursa, 374.
- Eroğlu, O. (2014). *Kurumlar Vergisinde Vergi Planlaması*. Ekin Yayınevi, Ankara, 5.
- European Commission. (2012a). *Communication From The Commission To The European Parliament And The Council - An Action Plan To Strengthen The Fight Against Tax Fraud and Tax Evasion*. 6.12.2012 COM(2012), 722 Final, Brussels, s. 2.
- European Council. (2012b). *Commission Recommendation Of 6.12.2012 On Aggressive Tax Planning*. 6.12.2012. C(2012) 8806 Final, Brussels, 4.
- Ferhatoglu, E. (2013). Vergi Anlaşmaları Hukukunda Hibrit Finansal Araçlar. 28. *Türkiye Maliye Sempozyumu Küresel Kriz ve Maliye Politikaları Tebliğler Kitabı*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Uzman Matbaacılık, Ankara, 134.
- Ferhatoglu, E. (2014). *Uluslararası Vergi Hukukunda Örtülü Sermaye*. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi, Prof. Dr. Şükrü Kızılot'a Armağan. Editör: Nevzat Saygılıoğlu. Ankara, 311-312.
- Fettahlioğlu, S. ve Dereli, S.F. (2012). Türkiye'de Serbest Bölgeler ve Kuruluş Yeri Alternatifi Olarak Kahramanmaraş İlinin Potansiyeli. *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 398.
- Fisher, J.M. (2014). Fairer Shoes: Tax Havens, Tax Avoidance, And Corporate Social Responsibility. *Boston University Law Review*, 94(337), 340.
- Fuest, C., Spengel, C., Finke, K., Heckemeyer, J. and Nusser, H. (2013). *Profit Shifting and "Agressive" Tax Planning by Multinational Firms: Issues and Options for Reform*. ZEW, Discussion (13-044), 3-4.
- Gajewski, D. (2012). The Role of Hybrid Instruments In The Implementation of Business Tax Policy. *Contemporaray Economics*, 6(2), 86.
- Gedik, G. (2011). Türk Vergi Hukukunda Kontrol Edilen Yabancı Kurumların Vergilendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Araştırmaları Dergisi, Vergi Hukuku Özel Sayısı "Hayatın kıyısında bir yerde vergi hukuku: Genç akademisyenler/ Yeni yaklaşımlar"*, 17(3-4), 89.
- GIZ Sector Programme Public Finance. (2010). *Adressing Tax Evasion And Tax Avoidance In Developing Countries*, The International Tax Compact, Eschborn, 10-11.
- Giray, F. (2005). Küreselleşe Sürecinde Vergi Rekabeti ve Boyutları. *Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi* (9), 115.

- Gökbunar, R. ve Utkuseven, A. (2002). Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Yaşanan Gelişmeler: Yeni İpek Yolu Bir Vergi Cenneti mi?. *İ. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 27.
- Gravelle, J.G. (2013). *Tax Havens: International Tax Avoidance and Evasion*. Congressional Research Service, 5.
- Gül, T.G. ve Çakır, S. (2014). Teknoparklar ve Teknoloji Üretimi: İzmir Teknoloji Geliştirme Bölgesi Örneği, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, IX(1), 79.
- Gülçiçek, B. (2015). Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarının Kurumlar Vergisi Üzerindeki Etkisi. *Vergi Raporu Dergisi*, (187), 234.
- Güney, S. ve Bozkurt, R. (2011). Türkiye'deki Transfer Fiyatlandırma Uygulamalarının Vergisel ve Diğer Faktörler Dikkate Alınarak İncelenmesi. *Muhasebe ve Finans Dergisi*, Nisan, 150.
- Hong, Q. and Smart, M. (2010). In Praise of Tax Havens: International Tax Planning And Foreign Direct Investment, *European Economic Review*, 54(1), 83.
- İbiş, C. (2004). İşletmelerde Vergi Planlaması. *Mali Çözüm Dergisi*, İSMMMO Yayınları, 68, 76.
- İnternet: International Monetary Fund. (2013). Issues In International Taxation and The Role of The IMF. Web: <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2013/062813.pdf> adresinden 30 Ekim 2014'de alınmıştır.
- İnternet: Akdeniz İhracatçılar Birliği Genel Sekreterliği. (2015). Yeni Teşvik Sistemi ve Yatırımlarda Devlet Yardımları. s. 2. Web: http://www.akib.org.tr/files/downloads/Ekler/Yeni_Tesvik_Sistemi.pdf adresinden 10 Mayıs 2015'de alınmıştır.
- İnternet: Bingöl, O. (2014). Vergi Cenneti Ülkeler. Web: <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/ozanbingol/029/> adresinden 03 Ocak 2015'de alınmıştır.
- İnternet: Çengel, G. (yok). Araştırma ve Geliştirme Bölgeleri Teknoparklar, Web: <http://www.legalisplatform.net/Makale/Teknoparklar.pdf> adresinden 3 Aralık 2014' de alınmıştır.
- İnternet: Çilingir, C. (2011). Bölgesel Kalkınmada Teknoloji Geliştirme Bölgeleri. TEPAV 5. Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu Sanayi Politikasının Yönetişimi, Ankara, s. 206 ve Çengel, G. (yok). Araştırma ve Geliştirme Bölgeleri Teknoparklar, s.1 Web: <http://www.legalisplatform.net/Makale/Teknoparklar.pdf> adresinde 3 Aralık 2014'de alınmıştır.
- İnternet: Dikili, A. (2011). Türkiye Serbest Bölgeleri. s. 57. Web: http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2011125_alison.pdf adresinden 05 Nisan 2015'de alınmıştır.

İnternet: European Council, Economic and Financial Affairs Council, 08/12/2015.
Web: <http://www.consilium.europa.eu/en/meetings/ecofin/2015/12/08/>
adresinden 23 Aralık 2015’de alınmıştır.

İnternet: Gerçek, A. (2011). *İnternet Üzerinden Yapılan Alışverişlerin Vergisel Boyutu*. s. 1. Web: <http://www.bursa-smmmo.org.tr/yazarlar/makaleler/136AGE.pdf> adresinden 28 Ocak 2015’de alınmıştır.

İnternet: Gülten, S. ve Cingör R. (2013). *Uluslararası Vergi Planlaması Kavramının Tanıtılması ve Rusya Kırgızistan ve Türkiye Örneği*. <http://muhasabeden.com/uluslararasi-vergi-planlamasi-kavraminin-tanitilmasi-ve-rusya-kirgizistan-ve-turkiye-ornegi.html> adresinden 01 Ekim 2014’de alınmıştır.

İnternet: Hadnum, L. (2012). *Tax Guide – The World’s Best Tax Haven*. Taxcafe UK Limited, Web: <http://www.taxcafe.co.uk/samples/wbtsample.pdf> adresinden 30 Aralık 2014’de alınmıştır.

İnternet: <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REV> adresinden 08 Ağustos 2015’de alınmıştır.

İnternet: http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/CVI/Tablo_63.xls.htm adresinden 08 Ağustos 2015’de alınmıştır.

İnternet: http://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararasi_mevzuat/VERGIANLASMALIST.htm adresinden 17 Aralık 2015’de alınmıştır.

İnternet: International Monetary Fund. (2013). *Issues In International Taxation and The Role of The IMF*. Web: <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2013/062813.pdf> adresinden 30 Ekim 2014’de alınmıştır.

İnternet: Lui, R. (2010). *Analysis On The Opportunities Brought By E-Commerce for International Tax Planning*. p. 2. Web: <http://ieeexplore.ieee.org/> adresinden 31 Ocak 2015’de alınmıştır.

İnternet: Maftei, L. (2013). *An Overview Of The European Tax Havens. CES Working Papers*, 41. Web: http://www.ceswp.uaic.ro/articles/CESWP2013_V1_MAF.pdf adresinden 25 Aralık 2014’de alınmıştır.

İnternet: OECD. (2012). *Thin Capitalisation Legislation: A Background Paper For Country Tax Administrations*. Web: http://www.oecd.org/ctp/tax-global/5.%20Thin_Capitalization_Background.pdf adresinden 19 Kasım 2014’de alınmıştır.

İnternet: Prebble, B.C. (2011). *Should Tax Avoidance be Criminalised? Tax Avoidance and Criminal Law Theory*. Otago University. Web: <http://www.otago.ac.nz/law/research/journals/otago036330.pdf> adresinden 31 Aralık 2014’de alınmıştır.

- İnternet: Robert Gordon University. (2013). *Comparative International Tax Law*. s7. Web: https://www.academia.edu/7955707/Treaty_shopping_and_the_OECD_Model_Tax_Convention adresinden 18 Mart 2015'de alınmıştır.
- İnternet: Rohde, C. and Rossing, C.P. (2011). Transfer Pricing. p. 3. Web: http://openarchive.cbs.dk/bitstream/handle/10398/8374/Carsten_Rohde_Transfer_Pricing.pdf?sequence=3 adresinden 10 Aralık 2014'de alınmıştır.
- İnternet: Saydam, G. (2012). *İşletmelerde Vergi Planlamasının Önemi*. s. 1. Web: <http://www.kibrispostasi.com/index.php/cat/100/col/167/art/14649/PageName/BUYUKKONUK> adresinden 20Ekim 2014'de alınmıştır.
- İnternet: WTO. (1998). Electronic Commerce and The Role of The WTO. Web: http://www.wto.org/english/news_e/pres98_e/pre96_e.htm adresinden 10 Kasım 2014'de alınmıştır.
- İnternet: Yaşar, S. (2012). Türkiye'den 158 Milyar Dolar Vergi Cennetlerine Gitmiş. Web: <http://www.sabah.com.tr/yazarlar/yasar/2012/07/24/turkiyeden-158-milyar-dolar-vergi-cennetlerine-gitmis> adresinden 05 Mayıs 2015'de alınmıştır.
- İnternet: Yetkiner, E. (2001). Vergi Cennetlerinin Sunduğu Bazı Vergi ve Yatırım Avantajları. s. 2. Web: <http://www.dengeakademi.com/Files/Article/Erkan2001VergiCenn.pdf> adresinden 03 Ocak 2015'de alınmıştır. 2.
- İnternet: Yılmaz, G. H. (2015). *Uluslararası Vergi Adaleti İçin OECD BEPS Eylem Planı*. Web: <http://www.dunya.com/ekonomi/vergi/uluslararasi-vergi-adaleti-icin-oecd-beps-eylem-planı-281705h.htm> adresinden 15 Aralık 2015'de alınmıştır.
- İnternet: Bingöl, O. (2014). Vergi Cenneti Ülkeler. Web: <http://www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/ozanbingol/029/> adresinden 03 Ocak 2015'de alınmıştır.
- İnternet: http://www.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/tbb_65.pdf, adresinden 17.10.2014'de alınmıştır.
- İnternet: <http://www.tgbd.org.tr/tr/turkiye-de-teknoparklar-18.html> adresinden 07 Nisan 2015' de alınmıştır.
- İnternet: WTO. (1998). Elektronik Commerce and The Role of The WTO. Web: tarihinde http://www.wto.org/english/news_e/pres98_e/pre96_e.htm adresinden 10 Kasım 2014'de alınmıştır.
- İnternet: www.ekonomi.gov.tr adresinden 10 Kasım 2014'de alınmıştır.
- Johannesen, N. (2014). Tax Avoidance With Cross-Border Hybrid Instrumens. *Journal of Public Economics*, (112), 42.
- Jongesans, L. (2013). *OECD's Recommendation a (Hybrid) Mismatch Itself?*. Master Thesis, Tilburg University, 17.

- Kapusuzoğlu, T. (2008). Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtım Uygulamasında “Hazine Zararı” Aranmasının Sakıncaları. *Vergi Dünyası Dergisi*, (323), 33.
- Kara, Ç. (1995). Uluslararası Çifte Vergilendirme ve Türkiye’nin akdettiği Anlaşmalar. *Maliye Dergisi*, (120), 55. Aktaran: Pehlivan ve Öz, a.g.e., 183.
- Karacan, S. ve Aslanoğlu, S. (2007). Türkiye’de Şirket Birleşmeleri ve Birleşmelerin Vergilendirme Karşısındaki Durumu – I, *Yaklaşım Dergisi*, (172), 214.
- Karadağ, N.C. (2009). Hukuki Güvenlik İlkesinin Vergi Planlamasında Taşıdığı Anlam Üzerine Bir Değerlendirme. *Prof. Dr. Muaalla Öncel’e Armağan*, Ankara Üniversitesi Yayınları, 243(1), 694.
- Karaduman, Y. (2005). *Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 3.
- Kılıç, E. (2012). Elektronik Ticaret (E-Ticaret) ve Vergileme. *Vergi Sorunları Dergisi*, (285), 166.
- Korb, D.L. (2008). Shelters, Schemes, and Abusive Transactions: Why Today’s Tax Advisors Should Tell Their Clients to “Just Say No”. *In Tax and Corporate Governance*, Springer Berlin Heidelberg, 289.
- Korndörfer, M., Krumpal, I. and Schmukle, S.C. (2014). Measuring and Explaining Tax Evasion: Improving Self-Reports Using The Crossive Model. *Journal of Economic Psychology*, (45), 19.
- Mughal, M.M. and Akram, M. (2012). Reasons of Tax Avodiance and Tax Evasion: Reflections from Pakistan. *Journal of Economics and Behavioral Studies*, 4(4), 217.
- Nyberg, A. (2001). Treaty Shopping, *Faculty of Law University of Lund Master Thesis*. Aktaran: Nagihan Birinci, 20-21.
- OECD, (2010). *Transfer Guidelines for Multinational Enterprises and Tax Administrations*, 33.
- OECD. (2003). *Articles Of The Model Convention With Respect To Taxes On Income And On Capital*. OECD, 12.
- OECD. (2013a). Electronic and Mobile Commerce. *OECD Digital Economy Papers*,(223), 6.
- OECD. (2013b). *Adressing Base Erosion and Profit Shifting*. OECD Publishing. p. 6.
- OECD. (2013c). *Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting*. OECD Publishing, 14-24.
- Oktar, C. (2004). *İşletmelerde Vergi Planlaması ve Türkiye Örneği*. Filiz Kitabesi, İstanbul, 8.

- Organ, İ. ve Çavdar, F. (2012). Elektronik Ticaretin Vergilendirilmesinde Uluslararası Alanda Yaşanan Sorunlar. *İnternet Uygulamaları ve Yönetimi Dergisi*, 3(1), 65.
- Öncel, M., Kumrulu, A. ve Çağan, N. (2013). *Vergi Hukuku*. Turhan Kitabesi, 22. Bası. Ankara, 45-46.
- Öz, E. ve Çavdar, F. (2012). Çifte Vergilendirmenin Önlenmesine Yönelik OECD ve Türkiye Uygulamaları. *Vergi Dünyası Dergisi*, 371, 66.
- Öz, E. ve Çevikcan, F. (2011). Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının Aksayan Yönleri. *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*, (88), 292-293.
- Öz, E. ve Yaraşır, S. (2009). Global Bir Kavram: Vergi Rekabeti. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları 52. Seri*, Prof. Dr. Şerafettin Aksoy'a Armağan, 24.
- Öz, S.N. (2005). *Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri*. Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 151.
- Özcan, T. E. (2011). *Çok Uluslu Şirketler Stratejik Planlama*. Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi, 1.
- Özçelik, C. (2012). Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında "Emsal Fiyat Aralığı". *Vergi Sorunları Dergisi*, (284), 80.
- Öztürk, L. (2013). Serbest Bölgelerin Geleceği: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(19), 16.
- Paksoy, S. ve Güllü, M. (2011). Serbest Bölgeler Üzerine Bir Araştırma: Gaziantep Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 114.
- Pamuk, İ. (2011). Elektronik Ticareti Vergilendirme İlkeleri. *Maliye ve Sigorta Yorumları*, (552), 16.
- Parlayan, D. (2002). *Şirket Birleşmeleri ve Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 15.
- Pehlivan, O. ve Ersan, Ö. (2011). *Uluslararası Vergilendirme*. Derya Kitabevi, Trabzon, 62-63.
- Pehlivan, S. ve Gökbnar, A.R. (2010). Ülkemizde Transfer Fiyatlandırmasının Yol Açtığı Tahmini Kurumlar Vergisi Kaybı. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 17(1), 118.
- Prats, F.A.G. (2011). Qualification of Hybrid Instruments In Tax Treaties. *Diritto e Pratica Tributaria Internazionale*, VIII, 3, 977-978.
- Radu, D.I. (2012). Tax Havens Impact On The World Economy. *Procedia – Social and Behavioral Science*, (62), 400.

- Saraçoğlu, F. (2004). *İşletmelerin Vergilendirilmesi ve Kurumlaşma*. Martı Kitap ve Yayınevi, Ankara, 35.
- Saraçoğlu, F. ve Gökkaya, M. (2011). Türk Ticaret Kanunu ve Kurumlar Vergisi Kanunu Açısından Şirket Birleşmelerinin Anlamı. *Prof. Dr. Sadık Kırbaş'a Armağan*. Editörler: Mustafa Koçak, Suat Teker. Es Yayınları, 172.
- Saraçoğlu, F. ve Kaya, E. (2006). Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı. *Vergi Sorunları*, (216), 150.
- Saygılıoğlu, N. ve Gerçek, A. (2007). Dış Ticaret ve Gümrük Kurallar, İşlemler ve Vergileme, *Yaklaşım Yayıncılık*, Ankara, 54.
- Schafer, A. (2006). *International Company Taxation in The Era of Information and Communication Technologies: Issues and Options for Reform*, Wiesbaden, 47.
- Schafer, A. and Spengel, C. (2004). *International Tax Planning in The Age of ICT*. Centre For European Economic Research, Discussion, 04-27, 8.
- Scholes, M., Wolfson, M., Erickson, M., Maydew, E. and Shevlin, T. (2005). *Taxes and Business Strategy A Planning Approach*, Pearson Prentice Hall, Third Edition, New Jersey, 3.
- Seri Nolu Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Genel Tebliği. *T.C. Resmi Gazete*. 22637, 15/05/1996.
- Soydan, B.Y. (1995). *Uluslararası Vergi Anlaşmaları*. Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 303.
- Stainer, A., Stainer, L. and Segal, A. (1997). The Ethics of Tax Planning. *A European Review*, 6(4), 2134.
- Stiglitz, J. E. (1986). The General Theory of Tax Avoidance, *NBER Working Paper Series*, Working, Cambridge, (1868), 3-4.
- Şahin, İ. E. (2007). Küresel Rekabet Ortamında Türkiye'de Elektronik Ticaret ve Vergilendirilmesi. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 7(13), 182-183.
- Şişman, B. (2003). *İşletmelerde Vergi Planlaması Yöntemleri*, Yaklaşım Yayınları, Ankara.
- T.C. Kalkınma Bakanı. (2014). *Vergi – Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018, Ankara, 22-23.
- Taşkın, Y. (2012). *Transfer Fiyatlandırmasında Emsallere Uygunluk İlkesi*. Türkmen Kitabevi, İstanbul, 98-99.
- Tekin, C. (2007). Kontrol Edilen Yabancı Kurumlar Tarafından Ödenen Vergilerin Mahsubu. *Vergi Sorunları Dergisi*, (224), 54-55.

- Tezcan, K. (2007). Yeni Ekonomi Elektronik Ticaretin Hukuki Yapısı ve Vergilendirilmesi. *Nobel Kitabevi*, Adana, 3-4.
- Tobin, G. and Walsh, K. (2013). What Makes a Country a Tax Haven? An Assesment of International Standarts Shows Why Ireland Is Not a Tax Haven. *The Economic and Social Review*, 44(3), 403.
- Tosuner, M. ve Bayram, S. (2015). Sermayenin Kaybı ve Borca Batık Halinde Şirket Birleşmelerinin Türk Ticaret Kanunu ve Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirilmesi. *Vergi Dünyası Dergisi*, (404), 31.
- Treasury, H.M. and Revenue, H.M. & Customs. (2014). *Tackling Aggressive Tax Planning In The Global Economy: UK Priorities For The G20-OECD Project For Countering Base Erosion and Profit Shifting*, Macrh, s. 7.
- Tuncer, S. (2008). İşletme Vergiciliğinden Vergi Planlamasına. *Yaklaşım Dergisi*, Yıl 16, (181), 9.
- Uygur, E. (2010). E-ticaret ve Türkiye'deki Durumu. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Atılım Üniversitesi, Ankara..
- Ünlükaplan, İ. ve Arısoy, İ. (2011). Türkiye Ekonomisi için Efektif Vergi Oranlarının Hesaplanması. *Ege Akademik Bakış*, 11(1), 15.
- Wamser, G. (2014). The Impact of Thin-Capitalization Rules on External Debt Usahe – A Propensity Score Matching Approach. *Oxford Bulletin of Economics And Statics*, 76(5), 766.
- Webber, S. (2010). Thin Capitalization and Interest Deduction Rules: A Worldwide Survey. *Tax Notes International*, 60(9), 690.
- Yalın, I. (2011). *Şirket Birleşmelerinde Verginin Rolü ve Bir Örnek Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 20.
- Yaltı, B. (2009). Transfer Fiyatlandırmasında “Gizli Emsal”, *Vergi Sorunları Dergisi*, (251), 9.
- Yılmaz, C.A. (2007). *Vergi Planlaması Türk Vergi Mevzuatı ve Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Kapsamında Değerlendirilmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 181.
- Yılmaz, G.A. (2009). *Kamu Maliyesi*. Türkmen Kitabevi, İstanbul, s. 164.
- Yüksel, V. (2009). Şirket Birleşmeleri ve KOBİ Birleşmelerinde Vergi Teşviki. *Yaklaşım Dergisi*, (202), 101.
- Zucman, G. (2015). Vergi Cennetleri Ulusların Gizli Zenginliği, Çeviren: Yasemin Özden Charles, Yordam Kitabevi.
- 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu, Madde 1.
- 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu
- 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Muharrem ÇAKIR
 Uyuğu : Türkiye Cumhuriyeti
 Doğum tarihi ve yeri : 05.08.1989 Ankara
 Medeni hali : Bekar
 Telefon : 0545 421 33 61
 e-posta : mcakir@gazi.edu.tr

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi/Maliye	Devam Ediyor
Lisans	Karadeniz Teknik Üniversitesi	2012
Lise	Abidinpaşa Yabancı Dil Ağırlıklı Lisesi	2007

İş Deneyimi	Çalıştığı Yer	Görev
2012-devam ediyor	Gazi Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dili

İngilizce

Yayınlar

- Çakır, M. (2014). “Uzlaşma Müessesesinin Yabancı Ülke Uygulamalarıyla Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesine Yönelik Öneriler”, *Vergi Raporu Dergisi*, Ankara: (177), 108-115.
- Çakır, M. (2014). “Türkiye’de Gelir Politikaları Yönetimi”, *Yrd. Doç. Dr. Nilgün AKÇA’ya Armağan*, Editör: Saraçoğlu, F., Gazi Kitabevi, Ankara, 77-94.
- Saraçoğlu, F., Çakar, E. P. ve Çakır, M. (2015). “Rant Vergisi ve Ülkemizdeki Tartışmalar”, *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 17(3), 83-99.
- Çakır, M. (2016-Ocak). “Agresif Vergi Planlaması Yöntemi Olarak Transfer Fiyatlandırması ve Türkiye Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi”, *Vergi Sorunları Dergisi*, (328), 151-164.

GAZİ GELECEKTİR...

Bartholomew

